

МІЖНАРОДНИЙ
НАУКОВИЙ
ЖУРНАЛ

INTERNATIONAL
SCIENTIFIC
JOURNAL

МЕЖДУНАРОДНЫЙ
НАУЧНЫЙ
ЖУРНАЛ

№ 5 / 2016

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

*Свидетельство
о государственной регистрации
печатного средства массовой информации
КВ № 20971-10771Р*

Сборник научных трудов

Выпуск 5

1 том

Киев 2016

ББК 1
УДК 001
М-43

В журнале опубликованы научные статьи по актуальным проблемам современной науки.
Материалы публикуются на языке оригинала в авторской редакции.
Редакция не всегда разделяет мнения и взгляды авторов. Ответственность за достоверность фактов, имен, географических названий, цитат, цифр и других сведений несут авторы публикаций.
При использовании научных идей и материалов этого сборника, ссылки на авторов и издания являются обязательными.

© Авторы статей, 2016
© Международный научный журнал, 2016

Полное библиографическое описание всех статей Международного научного журнала представлено в: НЭБ «КиберЛенинка», НЭБ Elibrary.ru, Polish Scholarly Bibliography.

Журнал зарегистрирован в международных каталогах научных изданий и наукометрических базах данных: РИНЦ; Open Academic Journals Index; ResearchBib; Scientific Indexing Services; Turkish Education Index; Electronic Journals Library; Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky; RePEC; InfoBase Index; International Institute of Organized Research; CiteFactor; Open J-Gate, Cosmos Impact Factor.

Редакционная коллегия

Главный редактор: **Коваленко Дмитрий Иванович** — кандидат экономических наук, доцент

Заместитель главного редактора: **Золковер Андрей Александрович** — кандидат экономических наук, доцент

Заместитель главного редактора: **Безверхий Константин Викторович** — кандидат экономических наук, доцент

Глава редакционной коллегии: **Тарасенко Ирина Алексеевна** — доктор экономических наук, профессор

Член редакционной коллегии: **Чабан Виталий Васильевич** — доктор технических наук, профессор

Член редакционной коллегии: **Румянцев Анатолий Александрович** — доктор технических наук, профессор

Член редакционной коллегии: **Сергейчук Олег Васильевич** — доктор технических наук, профессор

Член редакционной коллегии: **Беликов Анатолий Серафимович** — доктор технических наук, профессор

Член редакционной коллегии: **Мельник Виктория Николаевна** — доктор технических наук, профессор

Член редакционной коллегии: **Пахрутдинов Шукриддин Илесович** — доктор политических наук, профессор
(Республика Узбекистан)

Член редакционной коллегии: **Степанов Виктор Юрьевич** — доктор наук по государственному управлению, профессор

Член редакционной коллегии: **Дегтярь Андрей Олегович** — доктор наук по государственному управлению, профессор

Член редакционной коллегии: **Дегтярь Олег Андреевич** — доктор наук по государственному управлению, доцент

Член редакционной коллегии: **Колтун Виктория Семеновна** — доктор наук по государственному управлению, доцент

Член редакционной коллегии: **Щербан Татьяна Дмитриевна** — доктор психологических наук, профессор, Заслуженный работник образования Украины, ректор Мукачевского государственного университета

Член редакционной коллегии: **Цахаева Анжелика Амировна** — доктор психологических наук, профессор
(Российская Федерация, Республика Дагестан)

Член редакционной коллегии: **Сунцова Алеся Александровна** — доктор экономических наук, профессор, академик Академии экономических наук Украины

Член редакционной коллегии: **Денисенко Николай Павлович** — доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент Международной академии инвестиций и экономики строительства, академик Академии строительства Украины и Украинской технологической академии

Член редакционной коллегии: **Кухленко Олег Васильевич** — доктор экономических наук, профессор

Член редакционной коллегии: **Чубукова Ольга Юрьевна** — доктор экономических наук, профессор

Член редакционной коллегии: **Драган Елена Ивановна** — доктор экономических наук, профессор

Член редакционной коллегии: **Захарин Сергей Владимирович** — доктор экономических наук, старший научный сотрудник, профессор

Член редакционной коллегии: **Лойко Валерия Викторовна** — доктор экономических наук, профессор

Член редакционной коллегии: **Скрипник Маргарита Ивановна** — доктор экономических наук, профессор

Член редакционной коллегии: **Селиверстова Людмила Сергеевна** — доктор экономических наук, профессор

Член редакционной коллегии: **Ефименко Надежда Анатольевна** — доктор экономических наук, профессор

Член редакционной коллегии: **Мигус Ирина Петровна** — доктор экономических наук, профессор

Член редакционной коллегии: **Смолин Игорь Валентинович** — доктор экономических наук, профессор

Член редакционной коллегии: **Шинкарук Лидия Васильевна** — доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент Национальной академии наук Украины

Член редакционной коллегии: **Гоблик Владимир Васильевич** — доктор экономических наук, кандидат философских наук, доцент, Заслуженный экономист Украины

Член редакционной коллегии: **Заруцкая Елена Павловна** — доктор экономических наук, профессор

Член редакционной коллегии: **Вдовенко Наталия Михайловна** — доктор экономических наук, профессор

Член редакционной коллегии: **Копилук Оксана Ивановна** — доктор экономических наук, профессор

Член редакционной коллегии: **Ниценко Виталий Сергеевич** — доктор экономических наук, доцент

Член редакционной коллегии: **Шевчук Ярослав Васильевич** — доктор экономических наук, старший научный сотрудник, доцент

Член редакционной коллегии: **Мухсинова Лейла Хасановна** — доктор экономических наук, доцент (Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Задерей Петр Васильевич** — доктор физико-математических наук, профессор

Член редакционной коллегии: **Байчоров Александр Мухтарович** — доктор философских наук, профессор (Республика Беларусь)

Член редакционной коллегии: **Ильина Антонина Анатольевна** — доктор философских наук, доцент

Член редакционной коллегии: **Сутужко Валерий Валериевич** — доктор философских наук, доцент (Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Стеблюк Всеволод Владимирович** — доктор медицинских наук, профессор криминалистики и судебной медицины, Народный Герой Украины, Заслуженный врач Украины

Член редакционной коллегии: **Щуров Владимир Алексеевич** — доктор медицинских наук, профессор, главный научный сотрудник лаборатории коррекции деформаций и удлинения конечностей (Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Свиридов Николай Васильевич** — доктор медицинских наук, главный научный сотрудник отдела эндокринологичной хирургии, руководитель Центра диабетической стопы

Член редакционной коллегии: **Иоелович Михаил Яковлевич** — доктор химических наук, профессор (Израиль)

Член редакционной коллегии: **Сопов Александр Валентинович** — доктор исторических наук, профессор (Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Свинухов Владимир Геннадьевич** — доктор географических наук, профессор (Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Сенотурсова Светлана Валентиновна** — доктор биологических наук, доцент (Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Бабина Юлианна Ивановна** — докторантка (Республика Молдова)

Член редакционной коллегии: **Коньков Георгий Игоревич** — кандидат технических наук, профессор

Член редакционной коллегии: **Рамский Андрей Юрьевич** — кандидат экономических наук, профессор

Член редакционной коллегии: **Чаленко Надежда Владимировна** — кандидат экономических наук, доцент

Член редакционной коллегии: **Бугас Наталия Валериевна** — кандидат экономических наук, доцент

Член редакционной коллегии: **Русина Юлия Александровна** — кандидат экономических наук, доцент

Член редакционной коллегии: **Белялов Талат Энверович** — кандидат экономических наук, доцент

Член редакционной коллегии: **Бадзым Александр Сергеевич** — кандидат экономических наук, доцент

Член редакционной коллегии: **Квасова Ольга Петровна** — кандидат экономических наук, доцент

Член редакционной коллегии: **Сибирянская Юлия Владимировна** — кандидат экономических наук, доцент

Член редакционной коллегии: **Щепанский Эдуард Валерьевич** — кандидат экономических наук, доцент

Член редакционной коллегии: **Криволапов Василий Сергеевич** — кандидат экономических наук, доцент (Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Саньков Петр Николаевич** — кандидат технических наук, доцент

Член редакционной коллегии: **Артюхов Артем Евгеньевич** — кандидат технических наук, доцент

Член редакционной коллегии: **Филева-Русева Красимира Георгиева** — кандидат психологических наук, доцент (Республика Болгария)

Член редакционной коллегии: **Баула Ольга Петровна** — кандидат химических наук, доцент

Член редакционной коллегии: **Вавилова Елена Васильевна** — кандидат сельскохозяйственных наук, доцент (Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Вицентий Александр Владимирович** — кандидат математических наук, доцент (Российская Федерация)

Член редакционной коллегии: **Мулик Екатерина Витальевна** — кандидат наук по физическому воспитанию и спорту, доцент

Член редакционной коллегии: **Олейник Анатолий Ефимович** — кандидат юридических наук, профессор

Член редакционной коллегии: **Химич Ольга Николаевна** — кандидат юридических наук

Член редакционной коллегии: **Фархитдинова Ольга Михайловна** — кандидат философских наук

CONTENTS

СОДЕРЖАНИЕ

АРХИТЕКТУРА

- Воробьев Виктор Васильевич, Михеенко Юрий Юрьевич**
МНОГОВЕКТОРНЫЕ КИНЕМАТИЧЕСКИЕ ЗДАНИЯ И ПОСЕЛЕНИЯ
В ПРОСТРАНСТВЕННО-ВРЕМЕННЫХ СВЯЗЯХ ЭКОСИСТЕМ 8

БИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

- Исмайлова Мархамат Абдирашидовна**
ВЛИЯНИЕ ГОРМОНАХ ЩИТОВИДНОЙ ЖЕЛЕЗЫ ПРИ КАНЦЕРОГЕНЕЗЕ
В УСЛОВИЯХ ГИПОТИРЕОЗА И ТИРЕОТОКСИКОЗА..... 12

ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ

- Бублій Максим Петрович**
ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ
ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ..... 14

ИНФОРМАТИКА

- Стехна Н. М., Круглик В. С.**
РОЗРОБКА ІНТЕРАКТИВНОГО МЕТОДИЧНОГО МАТЕРІАЛУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФАКУЛЬТАТИВНИХ ЗАНЯТЬ З ІНФОРМАТИКИ ЗА ТЕМОЮ «ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА
ІНТЕРНЕТ-ПЛАТЕЖІВ»..... 19

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ

- Анікін Вадим Юрійович**
КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА РИЗИКУ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА ШЛЯХОМ
ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ З ПІДПРИЄМСТВАМИ-КОНКУРЕНТАМИ..... 22
- Кондратьев Игорь Иванович**
ВИКОРИСТАННЯ СТРУКТУРИ ДАНИХ R-TREE В АЛГОРИТМІ ТРЕКІНГУ PREDATOR..... 25
- Амонс Олександр Анатолієвич, Плехова Ірина Михайлівна**
АБСТРАКТНЕ РЕФЕРУВАННЯ НА ОСНОВІ ВИБОРУ ФРАЗ ТА ЇХ ЗЛИТТЯ..... 29
- Скірко Ілля Олегович**
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДІВ РОЗПІЗНАВАННЯ ТЕКСТУР..... 33
- Слободюк Олексій Юрійович**
МОДЕЛЬ ДЛЯ РОЗРАХУНКУ НАЙКРАЩОЇ МАРКЕТИНГОВОЇ ПРОПОЗИЦІЇ
ДЛЯ КЛІЄНТІВ БАНКУ..... 38

ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ

- Тарелко Мария Александровна, Дисько Илья Олегович**
 БЕЛОРУССКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ:
 ОТ ОСНОВАНИЯ ДО СОВРЕМЕННОСТИ..... 40

МЕДИЦИНСКИЕ НАУКИ

- Куприна Анна Николаевна**
 КУЛЬТУРА МЕДИЦИНСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ
 КАЧЕСТВА МЕДИЦИНСКИХ УСЛУГ В РЕГИОНЕ..... 43
- Молдовская Ангелина Алексеевна**
 ИНТЕНСИВНАЯ ТЕРАПИЯ АЛКОГОЛЬНОГО ОТРАВЛЕНИЯ У ЛИЦ ПОЖИЛОГО ВОЗРАСТА 46
- Мусабекова Тынар Обосбековна, Шлейфер Светлана Григорьевна,
 Андрианова Елена Владимировна, Рысалиева Нургуль Темирбековна**
 КЛИНИКО-НЕВРОЛОГИЧЕСКИЕ И НЕЙРОПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ У ЛИЦ
 СРЕДНЕГО ВОЗРАСТА В УСЛОВИЯХ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ, Г. БИШКЕК..... 49
- Шарапов Олимхан Нодирханович, Юсупова Дилноза Юсупжановна**
 ЭПИДЕМИОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОФИЛАКТИКИ ВНУТРИБОЛЬНИЧНОЙ
 ИНФЕКЦИИ В ОТДЕЛЕНИИ ГЕМОДИАЛИЗА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН..... 55

НАЦИОНАЛЬНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ

- Мордвинцев Микола Володимирович**
 УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМ ВИДЕОПОСТЕРЕЖЕННЯ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ
 ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ..... 59

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

- Бойдадаев М. Б., Тўхлиев Ғ. А., Мадрахимов А. М.**
 «ШАХСНИНГ АХБОРОТ ОЛИШ МАДАНИЯТИ» ТУШУНЧАСИ ВА АХБОРОТ ОЛИШ
 БИЛАН БОҒЛИҚ БИЛИМ, КЎНИКМА, МАЛАКАЛАР 62
- Мадрахимов Аллоберди, Тухлиев Гайратали Ахмадалиевич, Бойдадаев Муротбек Бойдада угли**
 ХОТИРАНИНГ ПАСАЙИШИ ВА УНИ БАРТАРАФ ЭТИШ ЙЎЛЛАРИ 64
- Дружкова Дарья Александровна, Щербак Светлана Геннадьевна**
 СЛОВЕСНО-ЛОГИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА
 С ОБЩИМ НЕДОРАЗВИТИЕМ РЕЧИ (ОНР)..... 66
- Karpenko O. O.**
 STRATEGIES OF ENHANCING PROFESSIONALLY ORIENTED FOREIGN LANGUAGE
 COMPETENCE IN HIGHER EDUCATION..... 68
- Колісник Тетяна Петрівна**
 ФАКТОРИ, ЩО ОБУМОВЛЮЮТЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОЇ
 СТІЙКОСТІ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ..... 71
- Отамирзаев Олимжон Усубович, Зокирова Дилноза Нейматиллаевна, Вахобова Сожида Комилжоновна**
 ТАЛАБАЛАР МУСТАҚИЛ ИШИНИ ТЎҒРИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА БАҲОЛАШ ОРҚАЛИ
 ТАЪЛИМ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ 74

Raxmatova Mehriniso Musinovna INGLIZ TILLINI O'RGATISHDA "AYLANMA" DARSLARNING AHAMIYATI	77
Saparova M. R. THE PROBLEM OF STYLISTIC CLASSIFICATION OF COLLOQUIAL VOCABULARY.....	80
Сезонова Ирина Константиновна, Рог Виктория Евгеньевна ПЕРСПЕКТИВЫ ПРИМЕНЕНИЯ WEB-САЙТОВ ДЛЯ СОЗДАНИЯ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА ДИСЦИПЛИНЫ	83
Мажидова Зарнигор Мамаджановна, Хамидов Улугбек Амонович НАВЫКИ ЧТЕНИЯ В АКАДЕМИЧЕСКОМ ЧТЕНИИ.....	86
Yakubov Islamjon Axmedjanovich DYNAMICS OF CHARACTER.....	88

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Вакуленко Юлія Віталіївна ОСОБЛИВОСТІ КРЕАТИВНОСТІ У ОСІБ З РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ	92
Демидов Д. Л., Цветков А. В. FEATURES OF SELF-CONSCIOUSNESS IN CHRONIC ALCOHOLICS AND SELFIE-ADDICTS: A COMPARATIVE ANALYSIS	95
Коротий Анастасія Ігорівна, Терещенко Микола Федорович ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ЛАТЕНТНОЇ ДЕПРЕСІЇ У СТУДЕНТІВ	99

СОЦИАЛЬНЫЕ КОММУНИКАЦИИ

Яценко Лариса Євгенівна ВЕРИФІКАЦІЯ РЕКЛАМНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ: АНАЛІЗ КОРИСТУВАЦЬКИХ ОЦІНОК ЯКОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	103
--	-----

СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Тупикина Кристина Вадимовна СОСЕДСКИЕ СООБЩЕСТВА КАК ПРИМЕР СОЦИАЛЬНОЙ КОММУНИКАЦИИ (НА ПРИМЕРЕ ДОМОВ ТОВАРИЩЕСТВО СОБСТВЕННИКОВ ЖИЛЬЯ Г. КУРГАНА).....	108
Черепанов Кирилл Валерьевич, Мальцева Наталья Владимировна СИСТЕМА СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ: ПОНЯТИЕ, СУЩНОСТЬ, ПРОБЛЕМЫ.....	113
Черепанов Кирилл Валерьевич, Мальцева Наталья Владимировна ОСОБЕННОСТИ И РАЗЛИЧИЯ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ В РОССИИ И ЗА РУБЕЖОМ.....	115

СТАТИСТИЧЕСКИЕ НАУКИ

Кубрак Володимир Петрович СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	117
--	-----

Воробьев Виктор Васильевич*Кандидат архитектуры, доцент кафедры архитектурного проектирования и дизайна, ГВУЗ «Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры»***Михеенко Юрий Юрьевич***студент, ГВУЗ «Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры»***Vorobev Viktor***Candidate of architecture, associate Professor of architectural engineering and design, Department of Architecture State Higher Education Establishment**«Prydneprovskaya State Academy of Civing Engineering and Architecture»***Mikheienko Yuri***Student, Department of Architecture State Higher Education Establishment**«Prydneprovskaya State Academy of Civing Engineering and Architecture»***МНОГОВЕКТОРНЫЕ КИНЕМАТИЧЕСКИЕ ЗДАНИЯ И ПОСЕЛЕНИЯ
В ПРОСТРАНСТВЕННО-ВРЕМЕННЫХ СВЯЗЯХ ЭКОСИСТЕМ**

Аннотация. В статье представлены основные подходы к созданию адаптированных к пространственно-временной динамике и эволюции естественных экосистем кинематических (полидинамоморфических) архитектурно-градостроительных объектов.

Ключевые слова: кинематика, многовекторность, эко-поселения, рекомендации.

Summary. This article presents the main approaches to the creation adapted to the spatio-temporal dynamics and evolution of natural ecosystems kinematic (polydynamomorphic) architectural and urban objects.

Key words: kinematics, diversity, eco-settlements, recommendations.

Актуальность. Современные подходы к архитектурно-градостроительной организации экоселений вступают в противоречие с динамикой (обратимостью) и эволюцией (необратимостью) плановой (условно двумерной) и объемной (трехмерной) структурой экосистем. Экосела и экогорода по прежнему проектируются как неподвижные, статичные системы, не обладающие адекватными пространственно-временными метаморфозами, встроенными (имплантированными) в метаморфозы подвижных матриц экосистемных связей, представляющих собой многовекторные сетчатовидные образования. Требуется устранить возникшее противоречие.

Постановка проблемы. Любое экоселение и связанное с ним экоздание должно рассматриваться как объект, «следящий» за любыми сезонными, годовыми и многолетними изменениями сеток границ таксонов внутриландшафтной топологии, сеток движения вещества, энергии и информации по принципу «сверху вниз», от водоразделов к тальвегам, а также

«снизу вверх» — от тальвега к брустверу долины реки или балки и далее — к полосе водораздела. Номенклатура сеток обменных процессов в экосистемах включает каналы движения поверхностных и подземных вод с различными растворенными химическими соединениями, траектории движения приземных и выше идущих воздушных потоков, полосы движения биогенных потоков, силовые линии регулярных геобиологических сетей, темпоральные полосы разного качества, ряд других сетчатовидных структур, обеспечивающих обменные процессы в пространстве экосистем. Здание или поселение, размещенные на местности с нарушением правил встраивания в эти сети, с отсутствием возможности мгновенной трансформации своей формы вслед за трансформацией формы ячеек обменных матриц экосистем, которые претерпевают постоянные изменения, не может считаться экологическим. Базовое свойство любого экоздания и экоселения — пространственно-временная вписанность в матрицу экосистемных связей, следование

за любыми их трансформациями. Это означает, что подлинно экологическая архитектура и градостроительство должны быть кинематичными, трансформерными, легко переструктурируемыми вслед за малейшим переструктурированием обменных матриц в экосистемах.

Основная часть. Цель представленных результатов работы — показ направлений использования кинематики в формообразовании зданий, сооружений и населенных мест для их встраивания в подвижные структуры экосистем.

Поставленная цель достигается посредством решения следующих задач:

1. Картографирования всех сетчатовидных структур обменных процессов в экосистемах.

2. Выявления постоянных и временных векторов движения вещества, энергии и информации по сеткам каждого типа.

3. Определения пространственно-временной динамики и эволюции сетей каждого типа.

4. Определения диапазонов приемлемости антропогенных (архитектурно-градостроительных) нагрузок для ячеек пространства, образованных обменными сетями каждого типа, исключающих нарушение обменных функций в экосистеме.

5. Определения топологии пространственно-временных трансформаций каждой из ячеек пространства для последующего подбора типов кинематики имплантируемых архитектурно-градостроительных объектов.

6. Выявления общей картины подвижности и трансформации обменных сетей экосистемы и вписанных в них объектов архитектуры и градостроительства; зонирование экосистемы в контексте ее динамики и эволюции, увязанных с малыми и большими циклами ее функционирования.

7. Разработки кинематического генерального плана экопоселения или объемно-пространственного решения отдельного экоздания как объектов-связей региональных экосистем.

В основе поиска путей создания кинематики архитектурно-градостроительных экообъектов должно лежать следующее правило: число векторов кинематики равно числу векторов сил или обменных каналов, действующих в экосистеме. Векторы кинематики, качественно и количественно не согласующиеся с естественной номенклатурой сил, не дееспособны и разрушительны для функционирования экосистем. Они прерывают естественные каналы обменных процессов, разрезают ячейки пространств между этими каналами, вызывают локальные и региональные экологические деструкции во всех нижеидущих по рельефу биоценозах. А также нарушают обменные функции

человеческого организма с окружающим пространством.

Морфология отдельных планировочных элементов генерального плана экопоселения или ячеек пространств в структуре здания должны соответствовать морфологии ячеек пространства, образованных полосами и плоскостями движения вещества, энергии и информации в экосистемах. Величина антропогенной нагрузки на каждую ячейку не должна превышать ее адаптивных возможностей. Пространственно-временные метаморфозы архитектурно-градостроительного объекта должны подчиняться матрице метаморфоз сеток обменных процессов в природе. Тип кинематических структур объектов-имплантантов должен следовать из всего выше сказанного.

Поиск типов кинематики экозданий и экопоселений должен опираться на анализ процессов кинематики, присущих различным объектам в природе на всех иерархических уровнях ее организации, поскольку они всегда оптимальны и не базируются на вариантах, противоречащих обменным процессам в природе.

Граничными условиями для отбора дееспособных вариантов кинематики, приемлемых и адаптивных для экозданий и экопоселений, будут инженерно-технические, технологические и экономические возможности общества, присущие данному историческому этапу, а также факторы влияния окружающей среды на функции социума.

Современные архитектура и градостроительство хоть и имеют некоторый опыт теоретических и практических наработок в области создания кинематических объектов, но он, как правило, пока не предполагает поиск путей вписывания в природные матрицы и развивается в автономном режиме.

Объективные виды молидинамоморфизма и полиэволюционизма в экоархитектурных и экоградостроительных объектах должны следовать из базовых векторов движений вещества, энергии и информации в микромире, мезомире, макромире и метамире. Не смотря на разные масштабы миров типы движений в них идентичны и подчинены пространственной реализации на основе законов фрактальности. В числе таких приемлемых для архитектурной практики движений: а) центробежное, б) центростремительное, в) вращение вокруг оси, г) синусоидовидное, д) возвратно поступательное, е) спиралевидное (рис. 1).

Они проявляют себя в обменных сетках всех типов: гравитационных (рис. 2.а), электромагнитных (рис. 2.б), энергоинформационных (рис. 2.в), прочих (рис. 2.в).

Зная типы обменных движений в экосистемах, а также морфологию их пространственно-временной динамики и эволюции, можно правильно назначать

пятно генерального плана экопоселения, пятно плана здания, и их внутреннюю планировочную, а также объемно-пространственную структуру.

Итогом решения первой задачи является методика адаптированного для архитектурно-градостроительной деятельности варианта выявления, систематизации и картографирования сетчатовидных структур обменных процессов в горизонтальном, вертикальном и диагональных направлениях.

Итогом решения второй задачи является приемлемые для деятельности архитектора методы выявления, анализа, систематизации и картирования постоянных и временных векторов движения вещества, энергии и информации по сеткам каждого типа.

Итогом решения третьей задачи является разработка алгоритма определения пространственно-временной динамики и эволюции сетей каждого типа, адаптированных для архитектурно-градостроительных целей.

Итогом решения четвертой задачи является архитектурно-градостроительная методика определения диапазонов приемлемости антропогенных (архитектурно-градостроительных) нагрузок для ячеек пространства, образованных обменными сетями каждого типа, исключающих нарушение обменных функций в экосистеме.

Итогом решения пятой задачи является топология пространственно-временных трансформаций трехмерных ячеек экосистемы для подбора типов кинематики имплантируемых архитектурно-градостроительных объектов.

Итогом решения шестой задачи является разработка картограммы расположения типов подвижности и типов трансформации обменных сетей экосистемы и вписанных в них объектов архитектуры и градостроительства; разработка зонирования экосистемы в контексте ее динамики и эволюции, увязанных с малыми и большими циклами ее функционирования.

Итогом решения седьмой задачи является разработанный на основе кинематического подхода генеральный план экопоселения и объемно-пространственные решения отдельных экозданий, рассматриваемых как объекты-связи региональных экосистем.

Так, в частности, рекомендации по номенклатуре видов архитектурно-градостроительной кинематики для каждого из трех масштабных уровней, будут выглядеть так:

Уровень здания. Условно разделен на три подуровня трансформаций: подуровень трансформация планов этажей; подуровень трансформация фасадов здания; подуровень трансформации всего объема.

Трансформация планов этажей происходит за счет кинематических перегородок 8 типов:

- перекатываемых (в заданных направлениях);
- поднимающихся (из скрытых «пеналов» в структуре пола);
- опускающихся из потолка (из скрытых «пеналов» в структуре потолка);
- вращающихся вокруг оси (ось по середине, по краям, комбинирование);
- складчатых (процесс возможен со стены, пола, потолка);
- телескопических (различных конфигураций);
- разворачиваемых (из плоскости стены, из скрытых «пеналов»);
- комбинированных (комбинирование всех вышеперечисленных типов).

Трансформация фасадов здания возможна:

- по длине (с получением дополнительные плоскости различного инженерного предназначения);
- по ширине (получаем дополнительные плоскости различного инженерного предназначения);
- по толщине стен и объема выступающих конструкций (получение динамического фасада с эстетических и инженерных соображений);
- по типу линий (прямолинейные/криволинейные).

Трансформация объема здания возможны:

- по высоте;
- по ширине;
- по длине.

Все типы трансформаций объемов здания производятся за счет выдвигания дополнительных объемов в различных направлениях, включая их комбинирование.

Возможны три варианта трансформаций объекта с позиции изменения его дислокации на местности:

- относительно красных линий;
- относительно форм рельефа;
- относительно градостроительных задач;
- относительно взаимодействия с исторической застройкой;
- относительно внедрения новых конструктивных систем и инженерных технологий.

Трансформация пространственной дислокации здания опирается на следующие варианты перемещений:

- на подъем-опускание всего здания по вертикали;
- на смещение здания в горизонтальной плоскости;
- на поворот здания вокруг оси.

Уровень группы зданий. Условно разделен на два подуровня трансформаций.

Подуровень создания ансамблей временного типа:

- на сезон (формирование кинематических сезонных поселений);
- на период существования временных социальных процессов (праздников, спортивных чемпионатов и т.д.) с постоянными, эпизодическими и с нерегу-

лярными изменениями геометрии планов, а также дислокации на местности.

Создание ансамблей временного должно предусматривать оперативное разворачивание и сборку объектов с целью предоставления максимально быстро возводимого и комфортного архитектурного объекта различной функции.

Уровень генплана экопоселения условно разделен на два подуровня.

Подуровень создание подвижных генпланов поселений для решения различных задач.

Подуровень создания подвижных генпланов фрагментов поселка.

Таким образом, создание подвижных генпланов экопоселений и их фрагментов базируется на основе векторов кинематики, существующих в экосистемах.. Число архитектурно-градостроительных типов кинематики равно числу внутриэкосистемных подвижных векторов обменных связей.

Заключение. Современное проектирование зданий, комплексов и генпланов должно выйти на но-

вый качественный уровень учитывающий не только финансовое и эстетическое удовлетворение, а и правильное формирование объемов зданий, правильное месторасположение и возможность адаптироваться под различные функциональные предназначения. Такое проектирование должно быть ориентировано на человека. Главной целью такого проектирования должно быть формирования здорового пространства для людей которое будет вдохновлять, гармонизировать и исцелять физическую и духовную основу человека.

Выводы. В настоящей работе очерчены подходы к формированию экоархитектурных и экоградостроительных объектов как симбиотических структур-аппликаторов в связевом каркасе естественных экосистем.

Итогом работы являются рекомендации по номенклатуре видов архитектурно-градостроительной кинематики для каждого из трех масштабных уровней (здание, группа, поселение) и направления их практического применения.

Литература

1. Панченко Л. А. Эволюционное моделирование трансформируемых систем / Л. А. Панченко, Н. А. Смоляго, С. К. Самойлова // Вестник БелГТАСМ. — 2003. — № 5. — Ч. II. — С. 419–421.
2. Юрьев, А. Г. Вариационные принципы строительной механики. А. Г. Юрьев. — Белгород: Изд-во БелГТАСМ, 2002. — С. 45–68.
3. Юрьев, А. Г. Естественный фактор оптимизации конструкций. А. Г. Юрьев. — Белгород: Изд-во БГТУ им. В. Г. Шухова, 2003. — С. 17–34.
4. Бабицкий А. Бионика в архитектуре [электронный ресурс] / А. Бабицкий. — Режим доступа: <http://www.luxurynet.ru/architecture/3634.html>.
5. Ильичев В. И. Бионика — синтез биологии и техники. — М.: Наука, 1994. — С. 28–35.
6. Левина Е. К. Архитектура в гармонии с природой [электронный ресурс] / Е. К. Левина, Е. В. Кузьминых. — Режим доступа: http://conf.sfu-kras.ru/sites/mn2011/thesis/s232/s232_04.pdf. Дата обращения: 20.03.2016.
7. Леденева Г. Л. Теория архитектурной композиции: курс лекций / Г. Л. Леденева. — Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2008. — С. 62–88.
8. Маслов В. Н. Пропорции и конфигурации в природе, архитектуре и дизайне: монография. — Ухта: УГТУ, 2007. — С. 47–50.
9. Зинченко, А. П. Жилые образования из мобильных модульных ячеек Текст.: Обзор / А. П. Зинченко // М.: 1975. — С. 115–130.
10. Колейчук, В. Ф. Мобильная архитектура (обзор) / В. Ф. Колейчук // М.: 1973. — С. 27–40.

Исмайлова Мархамат Абдирашидовна*Кандидат биологических наук, доцент кафедры Генетика и биохимия**Самаркандского государственного университета имени Алишера Навои (Узбекистан)***Ismayilova M. A.***PhD, assistant professor Samarkand State University***ВЛИЯНИЕ ГОРМОНОВ ЩИТОВИДНОЙ ЖЕЛЕЗЫ ПРИ КАНЦЕРОГЕНЕЗЕ
В УСЛОВИЯХ ГИПОТИРЕОЗА И ТИРЕОТОКСИКОЗА****INFLUENCE THYROID HORMONES IN CARCINOGENESIS UNDER
HYPOTHYROIDISM AND THYROTOXICOSIS**

Аннотация. В статье приведены экспериментальные данные по изучению гипотиреоза и тиреотоксикоза в условиях канцерогенеза у мышей линии BALB/c.

Ключевые слова: гипотиреоз, тиреотоксикоз, канцерогенез, тироксин, метаболизм.

Summary. The paper presents experimental data on the study of hypothyroidism and hyperthyroidism under cancerogenesis in mice BALB / c.

Key words: hypothyroidism, hyperthyroidism, carcinogenesis, thyroxine metabolism.

Актуальность темы. В последние годы проводятся исследования, результаты которых позволяют утверждать, что влияние тиреоидных гормонов на различные метаболические процессы, протекающие в органах и тканях организма, может приводить к индуцированию апоптоза и снижению пролиферативной активности в клетках различной этиологии [1; с. 22]. В то же время, существуют данные об участии L-тироксина в возникновении злокачественных новообразований при нарушении секреции этого гормона щитовидной железой. Так, при заболеваниях молочной железы, в том числе и рака молочной железы, лежит каскад нарушений гормонального статуса организма женщин, складывающийся из изменений секреции стероидных гормонов и снижения экспрессии рецепторов к эстрогенам и прогестерону, в основе которого заложены патологии щитовидной железы, приводящие к существенному уменьшению выработки L-тироксина.

Методика исследования. В экспериментах использовали методы тиреоидэктомии проводили по Лопухину. Операцию проводили под эфирным наркозом. Производили срединный разрез на шее от щитовидного хряща книзу. Продольные мышцы шеи (грудино-подъязычные) разъединяли тупым путем и обнажали трахею. По бокам от трахеи определяли сосудисто-нервное влагаллище, в толще которого визуально находили удлиненной формы щитовидную железу, напоминающую крупный лимфатический узел. Щитовидную железу выпрепаровывали из ложа. Тщательно выделяли верх-

нюю и нижнюю щитовидные артерии, входящие в верхний и нижний полюсы щитовидной железы. Сосуды перевязывали и пересекали, после чего железу удаляли.

Статистическую обработку полученных данных осуществляли по методу Стюдента-Фишера, применительно к биологическим исследованиям. Достоверными считали различия на уровне значимости $p < 0,05$.

Результаты и их обсуждение. Результаты определения эндогенного T_4 в сыворотке крови экспериментальных животных опытных групп на протяжении 21 дня представлены в табл. 1. Как видно из полученных данных, концентрация T_4 у интактных (здоровых, без имплантации опухоли — группа IV) животных на всем протяжении эксперимента оставалась высокой (в пределах 50 нмоль/л). Это говорит о том, что тиреоидные гормоны, и, в частности, T_4 играют немаловажную роль в развитии канцерогенеза и концентрация этих гормонов изменяется с течением патологического процесса. В опытной группе I нами был моделирован гипотиреоз, следствием чего стало значительное падение содержания T_4 в сыворотке крови экспериментальных животных — концентрация гормона к концу опытного периода (21 день) уменьшилась более чем в 14 раз (до $3,4 \pm 0,5$ нмоль/л). При моделировании состояния тиреотоксикоза в опытной группе II концентрация T_4 к концу эксперимента достигла $113,4 \pm 3,17$ нмоль/л, что значительно превышает норму содержания этого гормона в сыворотке крови мышей. Проведенное исследование уровней T_4 в сыворотке крови экспериментальных животных

Таблица 1

Концентрация тироксина в сыворотке крови мышей линии BALB/c со дня имплантации опухоли АКАТОЛ

Группы	Концентрация T ₄ в сыворотке крови в течение всего срока проведения эксперимента (21 день), нмоль/л				
	0 дней	7 дней	10 дней	14 дней	21 день
Группа I. Гипотиреоз	49,8±0,99	23,0±1,42	16,9±0,87	12,0±0,66	3,4±0,5
Группа II. Тиреотоксикоз	48,1±0,86	55,5±0,88	60,0±0,76	78,1±1,06	113,4±3,17
Группа III. Контроль – животные-опухоленосители	52,7±1,86	48,4±1,94	41,0±2,01	33,7±2,03	4,9±2,05
Группа IV. Здоровые животные без имплантации опухоли	50,5±4,30	50,5±4,15	49,2±4,43	49,3±4,53	52,1±4,30

позволило установить, что модельные состояния гипотиреоза и тиреотоксикоза у мышей были созданы корректно и дали адекватную картину тиреоидного статуса.

Кроме того, была продемонстрирована значительная роль тиреоидных гормонов в развитии канцерогенеза: с увеличением времени роста опухоли содержание T₄ в сыворотке крови значительно снижается. Микро- и макроэлементы являются структурными компонентами ферментов, их активными каталитическими центрами, коферментами или кофакторами для других микронутриентов, в частности витаминов. Особенно востребованы неорганические ионы иммунной системой, так как большая часть составляющих ее компонентов не может полноценно выполнять свои функции без активной работы ферментативных систем. Так, дефицит цинка приводит к ингибированию Th1-ответа иммунной системы за счет снижения продукции интерферона-γ, TNF-α, IL-2 при сохранении напряжения синтеза IL-4, IL-6 и IL-10 мононуклеарными клетками [3]. Дефицит железа в организме приводит к выраженному нарушению клеточного иммунитета в связи с тем, что ионы железа играют ведущую роль в работе механизмов, регулирующих функциональную активность T-лимфоцитов [2; с. 45; 3; с. 17]. Участие магния необходимо для адекватного функционирования иммунной системы [4; с. 55, 5; с. 67], а наличие дефицита меди при инфекционно-воспалительных заболевани-

ях сопровождается снижением продукции IL-2 T-лимфоцитами и активности Th1-ответа [6; с. 30].

В тоже время, нехватка или избыток тиреоидных гормонов может привести к нежелательным побочным эффектам, в основном это касается нарушений метаболизма макро- и микроэлементов в крови и костной ткани [7; с. 11].

Закключение. Еще 10 лет назад биологическая терапия опухолей была скорее мечтой, чем реальностью. С этого времени ситуация существенно изменилась. Появились биологические подходы к лечению онкологических заболеваний, составляющие неотъемлемую часть современной клинической практики. Разработаны новые эффективные биотехнологические методы, использование которых в будущем, несомненно, принесет свои плоды. Во многом этому способствовало понимание проблемы взаимоотношения опухоли и иммунной системы. В последние годы появились исследования, результаты которых позволяют утверждать, что влияние тиреоидных гормонов на различные метаболические процессы, протекающие в органах и тканях организма, может приводить к индуцированию апоптоза и снижению пролиферативной активности в клетках различной этиол. В то же время, существуют данные об участии L-тироксина в возникновении злокачественных новообразований при нарушении секреции этого гормона щитовидной железой.

Список использованной литературы

1. Абдувалиев А. А., Исмаилова М. А., Гильдиева М. С., Саатов Т. С. Элементный состав костной ткани при сочетанном применении тироксина и диазепам в условиях модельной канцеросистемы у мышей. // Проблемы эндокринологии. — 2010. — № 3. — С. 31–33.
2. Абдувалиев А. А., Гильдиева М. С., Саатов Т. С. Тироксиновая регуляция пролиферации эстроген- и прогестеронотрицательных клеток рака молочной железы. // Российский онкологический журнал. — 2006. — № 2. — С. 15–18.
3. Абдувалиев А. А., Гильдиева М. С., Саатов Т. С. Биологические эффекты тироксина в экспериментальном канцерогенезе. // Проблемы эндокринологии. — 2005. — № 1. — С. 46–49.
4. Агол В. И. Генетически запрограммированная смерть клетки // Соросовский образовательный журнал. — Москва, 1996. — № 6. — С. 20–24.
5. Азимова Б. Ж. Регуляция тироксином апоптоза и пролиферации опухолевых клеток в экспериментальном канцерогенезе. — Дис. ... канд. биол. наук. — Ташкент, 2008. — 120 с.
6. Акрамова Г. С., Умеров О. И., Саатов Т. С. Мембранные липиды в реализации эффекта тироксина на транспорт глюкозы в скелетных мышцах // Узбекский биологический журнал. — Ташкент, 2002. — № 2. — С. 3–6.
7. Аксель Е. М. Состояние онкологической помощи населению России и стран СНГ в 2004 г. // Вестник РОНЦ им. Н. Н. Блохина РАМН. — Москва, 2006. — № 3 (17, прил. 1). — С. 11–44.

Бублій Максим Петрович

*кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри економіки праці та управління персоналом
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України*

Бублий Максим Петрович

*кандидат наук государственного управления, доцент,
доцент кафедры экономики труда и управления персоналом
Харьковский региональный институт государственного управления
Национальной академии государственного управления при Президенте Украины*

Bubliy Maxim Petrovich

*PhD in Public Administration, Associate Professor,
Kharkiv Regional Institute of Public Administration*

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

ОСОБЕННОСТИ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО КОНТРОЛЯ ЗА ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ И МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ

FEATURES OF IMPLEMENTATION OF PUBLIC CONTROL OVER THE ACTIVITIES OF STATE AUTHORITIES AND LOCAL SELF-GOVERNMENT

Анотація. В статі з'ясовано особливості здійснення громадського контролю за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування. Виділено об'єкт, суб'єкт принципи, форми та ознаки громадського контролю. Нагано пропозиції стосовно удосконалення даного процесу.

Ключові слова: громадський контроль, державне управління, місцеве самоврядування, громадянське суспільство, соціальна активність громадян.

Аннотация. В статье выяснены особенности осуществления общественного контроля за деятельностью органов государственной власти и местного самоуправления. Выделены объект, субъект, принципы, формы и признаки общественного контроля. Даны предложения по совершенствованию данного процесса.

Ключевые слова: общественный контроль, государственное управление, местное самоуправление, гражданское общество, социальная активность граждан.

Summary. The article determines the features of the implementation of public control over the activities of state authorities and local self-government. The selected object, subject, principles, forms and characteristics of social control. Provided suggestions for improving the process.

Key words: staff, management staff, system management staff, project approach, project organization activities.

I. Постановка проблеми

Актуальність реалізації громадського контролю обумовлена неясністю того, що є суспільство в цілому і які сторони або риси його життя повинні бути

піддані конституційно-правовому та державному регулюванню. Справа в тому, що держава виникає в суспільстві та є інструментом управління суспільними справами. Тому з виникненням держави суспільство

частково склало з себе багато повноважень, проте зберегло за собою деякі засоби і способи взаємодії з державою. До таких відноситься громадський контроль.

У контексті розглянутої проблематики простежується також очевидне превалювання традицій державності над демократичними засадами в питаннях формування і функціонування інститутів громадського контролю. Це проявляється насамперед в організаційній та матеріальній залежності інститутів громадського контролю від держави.

II. Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питанням здійснення громадського контролю за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування присвячено чимало наукових робіт як вітчизняних, так і зарубіжних. Розробкою теоретичних засад громадського контролю займалися такі дослідники, як М. Їжа [5], І. Кресіна [3], А. Крупник [6], В. Латишева [7], О. Літвінов [2], А. Мельник [4], О. Полтораков [9], О. Радченко [5], Ю. Сурмін [4], О. Тинкован [2], В. Тихонов [1], та ін. Віддаючи належне їх науковим напрацюванням з цієї проблематики, слід зауважити, що дослідження в напрямку здійснення громадського контролю за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування мають загальнонауковий сенс і носять більш описовий характер. Однією з причин такої спрямованості досліджень є відсутність дієвого, науково обґрунтованого підходу і методу, який би враховував комплексну природу громадського контролю.

III. Формулювання цілей статті

Ціллю даної статті є з'ясування особливостей здійснення громадського контролю за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування, визначення об'єкту, суб'єкту та функцій, а також надання пропозицій з удосконалення даного процесу.

IV. Виклад основного матеріалу дослідження

Громадський контроль виникає, на нашу думку, тоді, коли складається громадянське суспільство і забезпечується узгодженість приватного та суспільного інтересів, і цей баланс інтересів потребує системи підтримки, з даною метою і створюється громадський контроль.

Внутрішнім механізмом становлення інститутів громадянського суспільства є формування їх в рамках практик щодо захисту інтересів найменш захищених верств населення.

В силу об'єктивних причин державі часто властиві зловживання владними повноваженнями і реалізація своїх інтересів на шкоду суспільним, що підтверджує її неготовність ділитися владою. Така негативна тен-

денція веде до зміни сутності і соціального призначення держави, тому для її подолання потрібно обмеження влади, тобто контроль.

Одним з напрямків такої роботи є розвиток громадського контролю. Крім консолідуючої ролі у суспільстві, діяльність громадського контролю є просвітницькою для груп населення, з якими проводиться робота, що вимагає постійного підвищення кваліфікації спеціалістів, які здійснюють даний вид контролю. Обмеження всевладдя бюрократії є найважливішим механізмом підтримки і розвитку держави, а також звільнення суспільства від паразитування бюрократії. Найважливіша роль громадського контролю — формування нових механізмів суспільної координації, які дозволять уточнити права та обов'язки влади-бізнесу-громади, повніше використовувати їх потенціал та дотримання гармонії узгодженого розвитку [1, с. 26].

Сучасний науковий дискурс також пов'язаний з проблемами соціальної значущості громадського контролю та його кореляції з такими поняттями, як «демократія», «соціальна держава». Громадський контроль виступає в суспільстві в ролі глибинного регулятора, індикатора суспільного розвитку і соціокультурного прогресу. Громадський контроль розглядається як невід'ємна складова частина найбільш ефективного демократичного механізму впливу суспільства на публічну владу [3, с. 45]. Погоджуючись із високою соціальною значущістю громадського контролю, вчені, однак, розходяться в підходах до визначення даної категорії.

Так Ю. Сурмін, А. Мельник, пропонують під громадським контролем розуміти один з видів соціального контролю за діяльністю органів державної влади і місцевого самоврядування, який здійснюється об'єднаннями громадян та самими громадянами і є важливою формою реалізації демократії та способом залучення населення до управління суспільством та державою [4, с. 120]. Далі цими дослідниками робиться уточнення, що громадський контроль є властивістю суспільства і виступає в якості однієї з його основних функцій.

На думку А. Полторакова, громадський контроль — це система відносин громадянського суспільства з державою, заснована на підзвітності органів державної влади органам державної законодавчої влади (парламентський контроль) недержавним структурам («третього сектору» та ЗМІ) [9].

А. Крупник визначає громадський контроль як суспільну оцінку ступеня виконання органами влади та іншими підконтрольними об'єктами їхніх соціальних завдань, дотримання певних соціальних норм. Громадський контроль є формою участі громадськості в управлінні для підвищення ефективності діяльності

органів публічної влади, підприємств, установ і організацій, які надають соціальні послуги [6, с. 113].

Громадський контроль як вид соціального контролю є функцією громадянського суспільства і способом залучення населення до управління суспільством та державою. Він є важливою формою реалізації демократії, оскільки дає можливість населенню брати участь у державному управлінні, вирішенні державних і громадських справ, активно впливати на діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування [5, с. 75]. Суб'єктами громадського контролю можуть виступати як окремі громадяни, так і їх об'єднання.

Таким чином у науковій літературі сформувався різні підходи до розгляду сутності та основних параметрів громадського контролю над органами влади. Проте абсолютна більшість сучасних дослідників сходяться на думці, що громадський контроль — це діяльність, перш за все інститутів громадянського суспільства та окремих громадян. Вона спрямована на встановлення відповідності дій органів державної влади нормам законодавства, а також на коригування виявлених відхилень. Причому, коригуюча функція може здійснюватися шляхом звернення до уповноважених державних органів або до громадської думки.

Цілі громадського контролю за діяльністю державних органів полягають у дотриманні в процесі державної діяльності прав, свобод і законних інтересів громадян, а також у підтримці нормативно встановленого механізму професійного забезпечення здійснення державних повноважень на рівні, що відповідає потребам і волі соціуму, його першосуб'єкта — народу. Однак відповідальність повинна виходити не тільки з встановленого принципу відповідальності, але й з психологічного сприйняття громадянських обов'язків, покладених на підконтрольний, так і на контрольний суб'єкт правовідносин. Інакше, на думку Т. Панченко, наявність відповідних проголошених норм стає простою констатацією [8, с. 11].

При цьому цілі громадського контролю багатопланові та спрямовані на те, щоб:

- повернути увагу органів влади та громадськості до значущої проблеми, і стимулювати її рішення;
- усунути зловживання, порушення законодавства;
- контролювати дотримання прав людини;
- підвищити якість послуги, якість роботи чиновників і т.д. [2]

Для досягнення зазначених цілей істотне значення має чітке визначення завдань, що стоять перед органами контролю. До основних завдань громадського контролю за діяльністю державних органів можна віднести:

- 1) контроль за дотриманням нормативних приписів державними органами;
- 2) контроль за відповідністю законам правових актів, що видаються державними органами;
- 3) контроль доцільності управлінських рішень щодо організації та здійснення діяльності державними органами;
- 4) контроль за дотриманням встановлених для державних органів заборон і обмежень, службової дисципліни, своєчасним і доброякісним виконанням державними органами покладених на них обов'язків;
- 5) контроль за підбором, розстановкою, підвищенням кваліфікації кадрового складу державних органів;
- 6) контроль за дотриманням прав і свобод, охоронюваних законом інтересів громадян;
- 7) контроль за раціональним розподілом та використанням матеріальних, фінансових та інших ресурсів, дотриманням режиму економії.

В якості відмітних ознак громадського контролю дослідники виділяють наступні:

- громадський контроль являє собою серію спланованих заходів, спрямованих на отримання «закритої», не доступної для широкої громадськості інформації;
- ця інформація становить суспільний інтерес (зачіпає інтереси великої кількості людей);
- ця інформація зачіпає проблеми порушень прав людини, зловживань та порушень законодавства з боку органів влади;
- кінцевою метою цивільного контролю є практичне розв'язання проблеми;
- громадський контроль зачіпає сферу відповідальності органів влади, або компаній-монополістів, які мають масового споживача [3].

До принципів громадського контролю та співпраці державної влади та структур громадянського суспільства, можливо віднести наступні: пріоритет прав людини; цілеспрямованість; паралельність; конкурентність; рівноправність; облік і узгодження інтересів; гласність; взаємну відповідальність.

У зміст предмета контролю за апаратом державного управління включається не тільки законність, але і доцільність, ефективність діяльності публічних органів влади. В. Латишева зазначає, що: органи контролю цікавляться не тільки тим, чи не порушив суб'єкт управління чинне законодавство, але і тим, наскільки правильно, доцільно і ефективно він використав надані йому повноваження [7].

Всі суб'єкти державного і громадського контролю за діяльністю публічних службовців самостійні, мають свої особливості, які полягають у неоднакових межах та обсязі контрольованого впливу, змісті контрольованої діяльності та юридичних наслідках проведеного

контролю. Разом з тим між різними суб'єктами існує діалектичний взаємозв'язок, що базується на загальних цілях, принципах, об'єкту контрольної діяльності, який в свою чергу забезпечує єдність і цілісність механізму контролю, усєї системи контролю в даній сфері.

Згідно діючій системі законодавства суб'єктами громадського контролю за діяльністю державних органів виступають:

1) громадські організації, зареєстровані на території України у встановленому законом порядку (політичні партії, громадські об'єднання, профспілки, правозахисні рухи); 2) громадські ради (палати); 3) засоби масової інформації; 4) громадяни України.

Громадський контроль як послідовність дій, що здійснюються громадянами та їх автономними об'єднаннями з метою виявлення та запобігання негативних явищ і порушень у сфері державного управління та додержання інтересів громадянського суспільства, включає в себе ряд етапів:

Перший етап — систематичний моніторинг рішень і дій органів державної і муніципальної влади та їх посадових осіб.

Другий етап — громадська експертиза конкретних рішень і дій органів державної і муніципальної влади та їх посадових осіб.

Третій етап — публічне представлення результатів громадської експертизи влади і суспільству, і головна роль на цьому етапі належить ЗМІ.

При цьому використовується масив таких методів контролю, як: спостереження; аналіз документів, офіційної статистики; натурні дослідження; відвідування установи, обстеження умов; збір скарг; бесіди, інтерв'ю, фокус-групи; громадські експертизи; експеримент; громадянське розслідування; моніторинг та ін.

Найбільш важливими методами громадського контролю виступають моніторинг і експертиза. Громадський моніторинг розглядається дослідниками, як постійний, систематичний збір громадськими організаціями або ініціативними групами інформації про дотримання прав і законних інтересів громадян органами державної влади, місцевого самоврядування, господарюючими суб'єктами.

Зі створенням держави і перетворенням її турботи багатьма громадськими справами товариство не пере-

стало бути самостійною субстанцією, тому воно повноправно вибирати і зберігати способи і форми взаємодії з державою [3].

Можна виділити дві основні форми здійснення громадського контролю з боку громадян, які закріплені в Конституції України:

1. Здатність здійснювати громадський контроль через публічні заходи. Реалізація права збиратися мирно, без зброї, проводити збори, мітинги, демонстрації, пікетування, сприяє вираженню настроїв людей по відношенню до життя, до суспільства, до держави.

2. При реалізації права громадян на створення громадських об'єднань.

У тому числі можна виключати дані форми як способи впливу на органи державної влади і місцевого самоврядування або вираження негативної реакції до здійснюваної політики.

В оцінках розвиненості громадського контролю в Україні спостерігається достатня однаковість експертних оцінок. Як вважають фахівці, громадянський контроль в сучасному українському суспільстві перебуває у кризовому стані [5]. Про існування зрілого інституту громадянського контролю як реального механізму громадянського суспільства поки ще говорити рано [6].

V. Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок

Підводячи підсумок, необхідно відзначити, що становлення інститутів громадянського суспільства має супроводжуватися розширенням інституту громадського контролю, який, не підміняючи та не замінюючи контрольну діяльність державних органів, здатний надати їм неоціненну допомогу і підтримку в реалізації державної політики. Громадський контроль, який організовано і цілеспрямовано в межах політико-правової системи, повинен вирішувати проблеми, що виникають між громадянами і державою цілком цивілізовано, шляхом використання визначених законом каналів взаємодії і взаємної відповідальності, такий контроль служить найважливішою умовою реалізації проголошеного Конституцією України принципу народовладдя.

Список використаних джерел

1. Гиририбов В. В. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Навч. посіб. / В. В. Гиририбов, В. М. Тихонов. — Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2004. — 376 с.
2. Громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади в Україні: організація та проведення: практ. посіб. / О. В. Літвінов, О. В. Тинкован, Н. М. Літвінова [та ін]; за заг. ред. О. В. Літвінова. — Д.: МОНОЛІТ, 2010. — С. 18.
3. Держава і громадянське суспільство в Україні: проблеми взаємодії: Монографія / За ред. І. О. Кресіної. — К.: Логос, 2007. — 316 с.
4. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. — К.: НАДУ, 2011. — Т. 1: Теорія державного управління / наук.-ред. колегія: В. М. Князев (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. — 2011. — 748 с.
5. Іжа М. Громадський контроль в системі публічного управління як ефективний інструмент експертизи державно-управлінських рішень / М. Іжа, О. Радченко // Публічне управління: теорія та практика. — 2012. — № 4(12). — С. 74–79.
6. Крупник А. С. Громадський контроль: сутність та механізми здійснення [Електронний ресурс] / А. С. Крупник // Теоретичні та прикладні питання державотворення. — 2007. — № 1. — Режим доступу: www.library.oridu.odessa.ua.
7. Латішева В. В. Громадські слухання як механізм громадського контролю за якістю управлінських послуг [Електронний ресурс] / В. В. Латішева // Державне будівництво. — № 2. — 2016. — Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2007-2/doc/3/08.pdf>.
8. Панченко Т. В. Громадський контроль і його вплив на формування ефективності роботи місцевого врядування / Т. В. Панченко // Зарубіжний досвід організації та роботи місцевої влади [монографія] / О. В. Власенко, П. В. Ворона, М. О. Пухтинський та ін. — Полтава, 2009. — С. 261–276.
9. Полтораков О. Громадський контроль над «силовими» структурами в Україні: проблеми та перспективи [Електронний ресурс] / О. Полтораков // Національний інститут проблем міжнародної безпеки. Публікації. — Режим доступу: <http://www.niisp.org.ua/default~38.php>.

Стехна Н. М.

студентка 5-го курсу, групи 520-і

науковий керівник: Круглик В. С.

к.т.н., доцент кафедри інформатики та кібернетики

Мелітопольський педагогічний університет ім. Б. Хмельницького

Стехна Н. М., Круглик В. С.

Мелітопольский педагогический университет им. Б. Хмельницкого

Stekhna N., Kruglik V.

Melitopol B. Khmelnytskyi pedagogical University

РОЗРОБКА ІНТЕРАКТИВНОГО МЕТОДИЧНОГО МАТЕРІАЛУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФАКУЛЬТАТИВНИХ ЗАНЯТЬ З ІНФОРМАТИКИ ЗА ТЕМОЮ «ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ІНТЕРНЕТ-ПЛАТЕЖІВ»

РАЗРАБОТКА ИНТЕРАКТИВНОГО МЕТОДИЧЕСКОГО МАТЕРИАЛА ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФАКУЛЬТАТИВНЫХ ЗАНЯТИЙ ПО ИНФОРМАТИКЕ ПО ТЕМЕ «ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ИНТЕРНЕТ-ПЛАТЕЖЕЙ»

DEVELOPMENT OF INTERACTIVE METHODOLOGICAL MATERIAL FOR PROVISION OF ELECTIVE CLASSES IN COMPUTER SCIENCE ON THE TOPIC «THEORY AND PRACTICE OF INTERNET PAYMENTS»

Анотація. Досліджено формування знань та умінь учнів щодо використання інтерактивних засобів навчання на факультативних заняттях з інформатики.

Ключові слова: інформатика, інтерактивний засіб, інтернет-платежі.

Аннотация. Исследовано формирование знаний и умений учащихся по использованию интерактивных средств обучения на факультативных занятиях по информатике.

Ключевые слова: информатика, интерактивное средство, интернет-платежи.

Abstract. We investigate the formation of knowledge and skills of students by use of interactive learning tools in optional classes in computer science.

Key words: Informatics, an interactive, Internet-payments.

Однією з актуальних проблем є недостатня кількість підручників, методичних матеріалів з певних факультативних курсів інформатики в загальноосвітніх навчальних закладах, тому метою даної роботи є розробка інтерактивного методичного матеріалу для факультативних занять з інформатики за темою «Теорія і практика Інтернет-платежів».

Аналіз останніх досліджень та публікацій дає змогу зазначити, що використання інтерактивних методів у навчально-виховному процесі привертає увагу багатьох науковців і педагогів. Зокрема, С. Кашлев обґрунтував інтерактивне навчання, як інноваційне педагогічне явище [1, с. 45], О. Поментун опублікувала

«Енциклопедію інтерактивного навчання», М. Кларін розглядав інтерактивне навчання як інструмент освоєння нового досвіду [2, с. 12].

Для визначення основних матеріалів інтерактивних засобів, які доцільно використовувати в освітньому процесі школи, необхідно уточнити зміст поняття «методичні матеріали», якими вважаються нормативна та навчально-методична документація, засоби навчання і контролю, необхідних і достатніх для якісної організації основних і додаткових освітніх програм, згідно навчального плану. Серед синонімів терміну «методичні матеріали» виокремлюють такі поняття, як «засоби навчання» (media of education),

дидактичні засоби (education facilities), засоби викладання (instructional media), навчальна техніка (educational technology), які використовуються залежно від контексту.

Інтерактивне навчання — це специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка має передбачувану мету — створити комфортні умови навчання, за яких кожний учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність [3, с. 7].

Слово «інтерактив» прийшло до нас з англійської мови від слів «взаємний» і «діяти». Отже, інтерактивний — здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання реалізує конкретну мету — створити комфортні умови навчання та виховання, які забезпечать активну взаємодію всіх учнів [4, с. 8].

Під час використання інтерактивних засобів навчання учень стає повноправним учасником навчального процесу.

Виділимо педагогічні умови використання інтерактивних засобів під час підготовки учнів старшої школи на факультативних заняттях з інформатики:

1. Інтерактивні заняття.
2. Різноманітні комп'ютерні вправи.
3. Використання мультимедійних технологій у навчанні дає змогу здійснити справжній технологічний прорив в організації і практичній реалізації навчального процесу.
4. Тестові програми значно полегшують роботу і, що досить суттєво, дозволяють виявити реальний рівень знань учнів.

Опрацювавши все вищезазначене, нами було вирішено інтерактивний методичний матеріал реалізувати у вигляді електронного посібника для навчання в локальній мережі та самостійного вивчення.

Електронний посібник — посібник, який побудований на гіпертекстовій основі, котрий використовується для самостійного вивчення теоретичного матеріалу курсу, що дозволяє навчатися за індивідуальною освітньою траєкторією [3, с. 21].

Проаналізувавши програми факультативів з інформатики, наукову літературу та інтернет джерела, ми виявили, що тема «Теорія і практика інтернет-платежів» не вивчається ні в одному факультативному курсі, тому для електронного посібника було розроблено програму вивчення теми «Теорія і практика Інтернет-платежів», яка розрахована на десять занять.

Для його розробки використані сучасні Інтернет-технології, а саме HTML 5 та JavaScript. Відповідно до аналізу програмних засобів для розробки електронних посібників, було обрано HTML-редактор Adobe Dreamweaver CC2015, тому що він надає необхідні засоби для продуктивної розробки веб-додатків.

Сторінка, яка містить головне меню, має чотири блоки, а саме: верхній блок містить заголовок з інформацією про посібник, лівий блок — головне меню, яке є основним елементом навігації, правий блок — зміст документу, який відображається при натисканні на посилання з лівого блоку, нижній блок — головна карта посібника (рисунок 1).

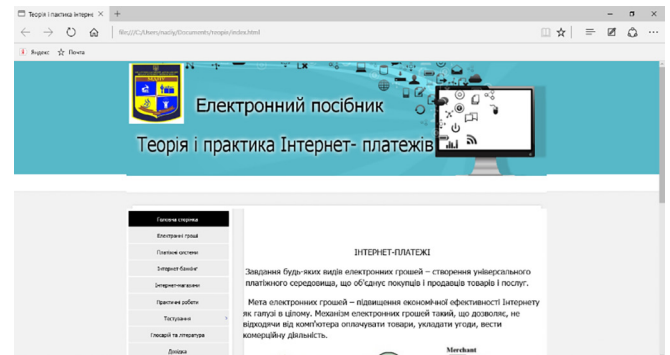

Рис. 1. Головна сторінка електронного посібника

Зміст системи підтримки процесу навчання, який міститься у лівому блоці, розроблений у вигляді списку основних функцій (сервісів), деякі з них мають вкладені меню, що з'являються при натисканні на сервіс.

З головної сторінки за допомогою меню можна викликати певні сервіси. Сервіси електронного посібника для факультативів з інформатики «Теорія і практика Інтернет-платежів»: Теоретичний матеріал (Електронні гроші, Платіжні системи, Інтернет-банкінг, Інтернет-магазини), практичні роботи (Практична робота № 1, ..., Практична робота № 3), тестування (Тест № 1...), глосарій та література.

В кожному елементі даних сервісів для матеріалу розроблений план у вигляді гіперпосилань, для навігації по веб-сторінках. Вибираючи потрібне посилання ми потрапляємо на початок інформації потрібного нам пункту плану. Наприклад, вибравши вкладку «Види платежів» сервісу «Платіжні системи» можна отримати інформацію про роботу з комунальними платежами, натиснути на гіперпосилання «Комунальні платежі», як показано на рисунку 2.

Отже, до основних функцій створеного посібника можна віднести:

- стимулювання навчально-пізнавальної діяльності;
- ефективне управління діяльністю учнів на факультативах з інформатики;
- забезпечення раціонального поєднання різних видів навчально-пізнавальної діяльності;
- раціональне поєднання різноманітних технологій пред'явленого матеріалу (текст, графіка, відео).
- формування умінь та навиків при виконанні практичних робіт; завдяки виконанню практичних завдань;

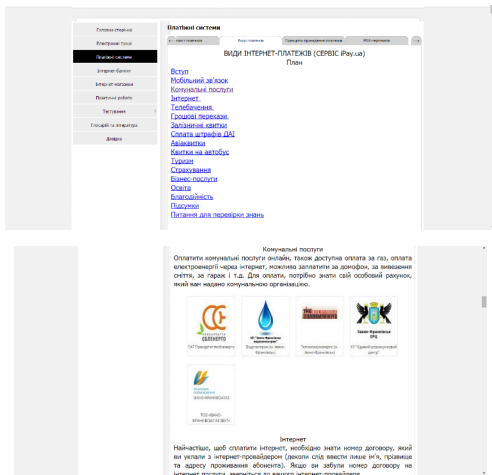

Рис. 2. — Пример навигации по веб-странице

Тестування електронного посібника відбувалося на факультативних заняттях з інформатики учнів 10–11 класів. Після використання електронного посібника було проведено опитування для виявлення інтересу до вивчення факультативу. За результатами опитування інтерес до використання програмного продукту проявили 88% учнів, 4% учнів — посібник не сподобався та 8% учнів — не змогли визначитися. Таким чином, за результатами проведеного опитування можна зробити висновок, що учні зацікавлені у вивченні факультативного курсу з інформатики за темою «Теорія і практика Інтернет-платежів». Основним мотивом є те, що учні вважають, що курс знадобиться їм у повсякденному житті.

– здійснення самоконтролю досягнень учнів завдяки підсумковим питанням та тестовим завданням, що розроблені для кожної теми.

Література

1. Кашлев С. С. Технология интерактивного обучения / С. С. Кашлев // Мн.: Белорусский верасень, 2005. — 196 с.
2. Коберник Г. І. Індивідуалізація і диференціація навчання в початкових класах: теорія та методика: [Монографія] / Коберник Г. І. — К.: Наук, світ, 2012. — 231 с.
3. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посіб. Уклад.: О. Пометун, Л. Пироженко. — К.: А.Н.Н., 2012. — 136 с.
4. Ващук О. В. Використання комп'ютерних технологій у навчальному процесі учнів 5–7 класів / О. В. Ващук // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. — Рівне, 2013. — Вип. 25. — с. 98–103.

Анікін Вадим Юрійович

студент

Національний технічний університет України

«Київський Політехнічний Інститут»

Аникин Вадим Юрьевич

студент

Национальный технический университет Украины

«Киевский Политехнический Институт»

Anikin V.

student

National Technical University of Ukraine

«Kyiv Polytechnic Institute»

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА РИЗИКУ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА ШЛЯХОМ ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ З ПІДПРИЄМСТВАМИ-КОНКУРЕНТАМИ

КОМПЛЕКСНАЯ ОЦЕНКА РИСКА БАНКРОТСТВА ПРЕДПРИЯТИЯ ПУТЕМ СРАВНИТЕЛЬНОГО АНАЛИЗА С ПРЕДПРИЯТИЯМИ-КОНКУРЕНТАМИ

COMPREHENSIVE RISK ASSESSMENT OF BUSINESS BANKRUPTCY BY THE COMPARATIVE ANALYSIS OF COMPETING ENTERPRISES

Анотація. В роботі описується спосіб аналізу ризику банкрутства з використанням нечітко-множинного підходу та нейронних мереж зустрічного розповсюдження.

Ключові слова: банкрутство, нечітка логіка, нейронна мережа зустрічного розповсюдження.

Аннотация. В работе описывается способ анализа риска банкротства с использованием нечетко-множественного подхода и нейронных сетей встречного распространения.

Ключевые слова: банкротство, нечеткая логика, нейронная сеть встречного распространения.

Summary. This paper describes the method of bankruptcy risk analysis using fuzzy-set approach and counterpropagation neural network.

Key words: bankruptcy, fuzzy logic, counterpropagation neural network.

Вступ

Банкрутство підприємств в Україні є поширеним явищем сьогодення. Світова економічна криза, нестабільність економічного і політичного середовища в країні, недосконалість правового та податкового законодавства призвели до збільшення кількості неплатоспроможних підприємств, які прямують до банкрутства, що призводить у більшості випадків до ліквідації таких підприємств. Процедура банкрутства

застосовується переважно до малих приватних підприємств у сфері торгівлі, що є негативним не лише для збанкрутілих підприємств, але й для їх кредиторів, партнерів, працівників, держави та економіки в цілому. У зв'язку з цим держава втрачає платників податків, працівники — робочі місця, і кредитори не отримують у повному обсязі повернення своїх коштів. Одним з можливих вирішень проблеми є своєчасне діагностування економічного стану підприємства та

оцінка ризику його банкрутства. Ці заходи дозволять визначити проблемні місця та обрати можливі шляхи їх вирішення до настання «точки неповернення». Метою цієї роботи є розробка програмного забезпечення, яке дозволить це зробити, використовуючи два підходи до вирішення описаної проблеми.

1. Задача аналізу ризику банкрутства

Діагностика банкрутства — це система цільового фінансового аналізу, направленою на виявлення параметрів кризового розвитку підприємства. Розроблено безліч методів діагностики банкрутства, але не існує єдиного універсального, кожна методика розглядає певний аспект фінансово-господарської діяльності, тому найкращим варіантом є застосування кількох методик визначення загрози банкрутства, які взаємодоповнюють одна одну.

Один з методів, які були використані у даній роботі, є матричний метод Недосекіна О. О., який базується на нечіткій логіці. Причинами вибору саме цього підходу є:

- можливість визначити не лише рівень загального стану підприємства, а ще й фактори, які необхідно покращити для запобігання виникнення стану банкрутства;
- можливість використання неточної, приблизної інформації про стан показників, на основі якої проводиться аналіз;
- завдяки цьому підходу можливо врахувати не лише кількісні, а й якісні фактори виникнення банкрутства.

Результатом роботи є вектор з п'яти значень — належностей ступеню ризику банкрутства даного підприємства до значень «дуже низький», «низький», «середній», «високий», «дуже високий».

Недоліки цього підходу — суб'єктивність в ухваленні рішень (однозначне встановлення експертом меж зміни параметрів моделі) і відсутність можливості оптимізації параметрів на реальних даних.

Це приводить нас до необхідності застосування другого методу, який ґрунтується на використанні нейронної мережі зустрічного розповсюдження. Нейронна мережа складається з двох шарів, а саме самоорганізаційної карти Кохонена та зірки Гроссберга. Їх поєднання дозволяє уникнути ситуацій, за яких неможливо зробити однозначний висновок стосовно фінансового стану підприємства. Згідно з цим підходом для оцінки можливості банкрутства проводиться розподіл підприємств на два класи (банкрути і фінансово-стабільні компанії). Ця модель здатна швидко адаптуватися до нових даних, не потребує залучення експертів і дозволяє виявляти приховані нелінійні закономірності.

2. Аналіз отриманих результатів

У якості вхідних даних були використані фінансові показники з бухгалтерських звітів восьмидесяти українських підприємств за 2009 і 2010 роки, двадцять вісім з яких були визнані банкрутами у 2011 році (Група 1), а решта (Група 2) — продовжували функціонувати.

У якості входів нейронної мережі були використані ті ж самі параметри, що і у матричному методі, а саме:

- коефіцієнт автономії (відношення власного капіталу до валюти балансу);
- коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами (відношення чистого оборотного капіталу до оборотних активів);
- коефіцієнт проміжної ліквідності (відношення суми грошових коштів, короткострокових фінансових вкладень і дебіторської заборгованості до точної кредиторської заборгованості);
- коефіцієнт абсолютної ліквідності (відношення суми грошових коштів до короткострокових пасивів);
- оборотність усіх активів за рік (відношення виручки від реалізації до середньої за період вартості активів);
- рентабельність усього капіталу (відношення чистого прибутку до середньої за період вартості активів).

Кількість нейронів шару Кохонена — 64. У якості функції зони топологічного сусідства для навчання самоорганізаційної карти Кохонена обрана функція Гауса.

Під час аналізу ризику банкрутства можуть виникати помилки двох типів:

- помилка першого типу — коли фірма-банкрут класифікується як фірма зі сприятливим фінансовим станом;
- помилка другого типу — коли підприємство, стан якого характеризується як задовільний, класифікується як потенційний банкрут.

Вважаємо, що матричний метод схибив, якщо ризик банкрутства підприємства з Групи 1 (підприємства-банкрути) класифікується як «дуже низький», «низький» або «середній», а підприємства з Групи 2 — як «дуже високий», «високий» або «середній». Результати дослідів представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Вірно класифіковані підприємства

	Група 1, %	Група 2, %
Матричний метод	85,7	88,5
НМ прямого розповсюдження	92,8	83,3

Висновки

У даній роботі було розглянуто два підходи до аналізу ризику банкрутства підприємства, а саме нечітко-множинний (матричний метод) та нейромережвий підхід (НМ прямого розповсюдження).

Було проведено експериментальне дослідження за допомогою даних з фінансових звітів українських

підприємств. З отриманих результатів можна зробити висновок, що для виявлення підприємств зі сприятливим економічним станом більш доцільно використовувати матричний метод (відсоток вірної класифікації 88,5%), а для підприємств, які є потенційними банкрутами — нейронну мережу прямого розповсюдження (точність досягає 92,8%).

Література

1. Недосекин А. О. Комплексная оценка риска банкротства корпорации на основе нечетких описаний [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://sedok.narod.ru/sc_group.html
2. Шарапов О. Д. Оцінювання можливого банкрутства на основі індикаторів фінансового стану компаній з використанням нейронних мереж зустрічного розповсюдження / О. Д. Шарапов, Д. Б. Кайданович // Нейро-нечіткі технології моделювання в економіці. — 2012. — № 1. — С. 207–227.
3. Шахов В. В., Медведев В. Г., Миллерман А. С. Теория и управление рисками в страховании. — М.: Финансы и статистика, 2002. — 224 с.
4. Троц І. В. Визначення поняття банкрутства та причини його виникнення у сучасних умовах розвитку. / І. В. Троц // Вісник Дніпропетровського університету. Економіка. — 2011. — Вип.5 (2). — С. 221–228.

Кондратьев Игорь Иванович

студент

Національний технічний університет України

«Київський Політехнічний Інститут»

Кондратьев Игорь Иванович

студент

Национальный технический университет Украины

«Киевский Политехнический Институт»

Kondratiev I.

student

National Technical University of Ukraine

«Kyiv Polytechnic Institute»

**ВИКОРИСТАННЯ СТРУКТУРИ ДАНИХ R-TREE
В АЛГОРИТМІ ТРЕКІНГУ PREDATOR
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СТРУКТУРЫ ДАННЫХ R-TREE
В АЛГОРИТМЕ ТРЕКИНГА PREDATOR
R-TREE DATA STRUCTURE USAGE
IN PREDATOR TRACKING ALGORITHM**

Анотація. В роботі досліджується можливість використання структури даних R-Tree для оптимізації роботи алгоритму трекінгу «Predator».

Ключові слова: алгоритми трекінгу, онлайн трекінг.

Аннотация. В работе исследуется возможность использования структуры данных R-Tree для оптимизации работы алгоритма трекинга «Predator».

Ключевые слова: алгоритмы трекинга, онлайн трекинг.

Summary. This paper investigates R-Tree structure usage for «Predator» tracking algorithm optimizations.

Key words: tracking algorithms, on-line tracking.

Вступ

За останні двадцять років інформаційні технології стали невід'ємною частиною нашого життя. Технічні засоби, поява яких пов'язана зі стрімким розвитком науки і техніки, все глибше проникають у наше життя. Не останнє місце серед цих технічних засобів займають засоби відеоспостереження — різного роду пристрої відеозапису, як самостійні, так і у вигляді частин інших пристроїв. Зараз важко уявити собі людину без мобільного телефону з камерою, чи людину, яка ніколи не користувалась фотоапаратом чи відеокамерою.

Ріст популярності таких технічних засобів прямо пов'язаний з розвитком технологій на їх основі. Автоматичне розпізнавання облич, чи навіть посмішок, під час фотозйомки вже здається нам чимось звичним

і зовсім не викликає здивування. Фотокамери, що автоматично вибирають налаштування для зйомки і автоматично проводять обробку вже відзнятих фото для досягнення максимальної якості вже стали повсякденною нормою. На більшості перехрест'ях у кожному місті знаходяться камери відеоспостереження, які автоматично реєструють всі проїжджаючі автомобілі, при цьому автоматично розпізнаючи порушення правил дорожнього руху. Все це — лише декілька прикладів застосування в реальному житті результатів такої галузі сучасної науки як комп'ютерний зір.

З кожним днем, засоби відео зйомки та відеоспостереження знаходять нові застосування в нашому житті, що створює нові виклики для комп'ютерного зору. Задачі, що виникають, потребують нових підходів до свого вирішення, нових алгоритмів, мають все

більші вимоги до продуктивності. Однією з таких задач якраз і є задача супроводження об'єктів на відео, яка розглядається в даній роботі.

Метою даної роботи є дослідження можливості використання структури даних R-Tree для оптимізації алгоритму стеження «Predator».

1. Задача трекінгу об'єктів на відео

В загальному вигляді, постановка задачі супроводження об'єктів на відео формулюється наступним чином:

- Задана послідовність кадрів $\{I_t(x, y)\}_{t=1..T}$.
- Задано початкове положення цільового об'єкта.
- Потрібно визначити положення об'єкта на наступних кадрах.

Зазвичай використовують такі способи для позначення об'єкта на зображенні:

- точка — центр об'єкта;
- контури об'єкта;
- обмежуючий прямокутник або еліпс.

В даній роботі використовується третій спосіб, а саме визначення положення об'єкта за допомогою обмежуючого прямокутника.

Визначення об'єкта з допомогою обмежуючого прямокутника має ряд переваг над іншими способами:

- На відміну від центральної точки, дозволяє визначити розміри об'єкта.
- На відміну від контурного визначення не потребує додаткових обчислювальних витрат на точний розрахунок обмежуючого контуру.
- Контурне визначення може бути ускладненим внаслідок нечіткості зображень, що отримуються під час швидкої зміни положення об'єкта у кадрі.
- Дозволяє просто оцінювати якість роботи алгоритму на розміченій вибірці з використанням метрики, що базується на площі перетину прямокутників.

З врахуванням даних викладок, можна переформулювати постановку задачі наступним чином:

- Задана послідовність кадрів $\{I_t(x, y)\}_{t=1..T}$.
- Задано обмежуючий прямокутник, що визначає положення об'єкта на першому кадрі послідовності.
- Потрібно визначити обмежуючий прямокутник положення об'єкта на наступних кадрах.

До основних і найвідоміших алгоритмів трекінгу можна віднести такі:

- Median Flow Tracker.
- MeanShift Tracker.
- CamShift Tracker.
- Flock of Features Tracker.
- Predator.

2. Причини для використання структури R-Tree

Як відомо, алгоритм стеження за об'єктами на відео «Predator» базується на підході TLD — Tracking Learning Detection[1]. Найбільшу цікавість представляє етап detection — пошук цільового об'єкта у кадрі. На даному етапі алгоритм застосовує натренований детектор до частин зображення, в результаті чого приймається рішення про знаходження об'єкта в тій чи іншій частині зображення, або ж про його відсутність. Цей процес аналогічний до алгоритму ковзного вікна (sliding window), якщо врахувати, що множина вікон, які перебирає алгоритм зарані визначена. Генерація вікон відбувається на першій ітерації алгоритму після того, як стають відомі розміри зображення та розміри цільового об'єкта. Отримана множина вікон являє собою можливі положення об'єкта в кадрі з урахуванням можливої зміни розмірів в процесі роботи — для цього використовується масштабний коефіцієнт.

Зазвичай, на практиці, цільовий об'єкт займає невелику частину кадру, проте на кожній ітерації детектор перевіряє всю розраховану сітку вікон — цей факт можна використати для оптимізації роботи алгоритму. В залежності від конкретної задачі алгоритм може бути модифіковано розрахунками моделі переднього плану на зображеннях. В такому разі, для пошуку об'єкта використовується лише локалізована область переднього плану, проте навіть в такому випадку витрачається час на перевірку всіх вікон щодо належності їх до області переднього плану. Незважаючи на невисоку обчислювальну складність такої перевірки, кількість вікон є зазвичай дуже великою, що негативно впливає на швидкість роботи алгоритму. Для вирішення цієї проблеми пропонується використання структури R-Tree, яка дозволяє зберігати множину вікон для конкретного відеозапису та дозволяє швидко отримувати множину вікон, що в даний конкретний момент належать області переднього плану.

3. Використання структури R-Tree під час пошуку об'єкта на зображенні

R-Tree — структура даних у вигляді дерева, подібна до B-Tree, яка призначена для збереження просторових даних[2]. В даному випадку, дерево буде зберігати множину вікон, що відповідають потенційно можливим положенням об'єкта в кадрі. Таким чином, на першій ітерації алгоритму, після розрахунку положення всіх вікон, потрібно створити дерево і зберегти всі розраховані вікна в нього.

Як вже було сказано, для можливості використання дерева потрібно модифікувати алгоритм додавши до нього етап визначення переднього плану. Для цього можуть бути використані різні підходи, в залежності

від контексту конкретної задачі. В загальному вигляді можуть бути використані такі методи як:

- визначення переднього плану на основі розрахунку оптичного потоку,
- визначення переднього плану на основі обчислення різниці зображень.

Перевагою даних методів є простота та відносно невисока обчислювальна складність, що є критичним фактором для алгоритму стеження. Отож, на кожній ітерації перед початком роботи детектора потрібно розрахувати для кожної точки зображення приналежність її до переднього плану. Це можна зробити, наприклад, за допомогою наступного алгоритму:

1. Розрахувати оптичний потік для даного кадру за допомогою алгоритму Гунара Фарнебака [3]. В результаті, для кожної точки отримуємо вектор зміщення по відношенню до попереднього кадру.

$$OF^t(x, y) = OpticalFlow(I^t(x, y), I^{t-1}(x, y)).$$

2. Для визначення областей переднього плану потрібно розрахувати норму вектора в кожній точці. Для забезпечення високої швидкості роботи, розрахунок оптичного потоку та норм векторів краще виконувати на GPU з допомогою технологій CUDA або OpenCL.

$$OF_{norm}^t(x, y) = OF^t(x, y).$$

3. Варто зазначити, що у випадку статичної зйомки, замість розрахунку оптичного потоку можна використовувати попиксельну різницю між зображеннями — це дозволить отримати більшу швидкість розрахунків без значних втрат у якості роботи.

$$OF_{norm}^t(x, y) = |I^t(x, y) - I^{t-1}(x, y)|.$$

4. Після цього, варто провести фільтрацію отриманого зображення з допомогою порогового значення f_{min} , яке вибирається для кожної задачі окремо. Це дозволяє відкинути шуми, а також незначні зміни в фоновому зображенні.

$$FG_{mask}^t(x, y) = OF_{norm}^t(x, y) \text{ if } OF_{norm}^t(x, y) \geq f_{min} \text{ else } 0.$$

Після розрахунку маски для виділення області переднього плану на зображенні, виділені області переднього плану покриваються множиною прямокутників [4]. Позначимо її R_f . Тоді, вся область що належить до переднього плану визначається як

$$F = \bigcup_{r \in R_f} r.$$

Для визначення множини вікон, які слід перевіряти на наявність в них цільового об'єкта можна використати ступінь належності вікна до переднього плану як відношення площі вікна, що належить передньому плану до площі вікна

$$k_w = \frac{s(w \cap F)}{s(w)} = \frac{\sum_{r \in R_f} s(w \cap r)}{s(w)}.$$

Для перевірки слід залишити вікна, які мають ступінь належності більший за зарані заданий рівень k_{min} .

Оскільки R-Tree дозволяє швидко знайти прямокутники, що перетинаються з даним прямокутником, то для побудови фінальної множини варто зробити запити для кожного прямокутника з F , після чого відібрати лише ті, що мають достатній ступінь належності до переднього плану.

Використати даний підхід до обмеження множини пошуку цільового об'єкта можна і без використання R-Tree, можна просто перевіряти всі вікна на належність до області переднього плану і розглядати далі тільки ті, що пройшли перевірку. Проте, як буде видно в наступному розділі, за певних умов, використання дерева може дати суттєвий приріст швидкості роботи алгоритму.

4. Аналіз отриманих результатів

Для оцінки ефективності використання R-Tree можна порівняти швидкість роботи фільтрації вікон з використанням дерева та без нього в залежності від розмірів переднього плану. Для проведення експерименту були використані такі параметри: розміри зображення — 1280×720, кількість вікон — 401343, рівень $k_{min} = 0,6$. Результати наведено в наступній таблиці:

Таблиця 1

Порівняння отриманих результатів

$Q_{size}, \%$	N_w	$T_{tree}, \text{мс}$	$T_{notree}, \text{мс}$
25	13666	8	19
30	20179	10	21
35	27675	15	20
40	36972	17	21
45	47253	19	20
50	58569	22	21
55	71702	25	22
60	85552	30	21
65	100641	37	22

де Q_{size} — розмір прямокутника, що покриває передній план у відсотках відносно розмірів зображення;

N_w — кількість вікон, які потрапляють в область переднього плану;

T_{tree} — час виконання операції вибору вікон, що належать до переднього плану зі ступенем належності не менше k_{min} з допомогою структури R-Tree;

T_{notree} — час виконання тієї ж операції без використання дерева.

Аналізуючи отримані результати, можна зробити висновок, що швидкість роботи дерева напряму залежить від розмірів прямокутника, для якого виконується запит. Використання дерева має сенс

у тому випадку, коли розміри переднього плану не перевищують межу в 40% від розміру зображення, після якої час роботи дерева стає більшим за повний прохід всіх вікон. Це зумовлено тим, що зі збільшенням площі переднього плану збільшується кількість вікон, які потрапляють до нього, а отже, більше вершин дерева доводиться обійти для пошуку всіх варіантів.

Підсумовуючи, можна сказати, що практичний сенс має використання дерева як складової частини гібридного алгоритму — дерево використовується якщо розміри переднього плану не перевищують 40% від розмірів зображення, в інакшому випадку фільтрація вікон відбувається повним перебором.

Висновки

В даній роботі пропонується використання структури даних R-Tree на етапі детектування об'єктів в алгоритмі Predator. Визначено необхідні умови для використання даної структури, а також наведено можливий варіант модифікації алгоритму для застосування відповідної структури.

В ході дослідження було проведено порівняння використання структури R-Tree з повним перебором варіантів положення цільового об'єкта. Отримані результати свідчать, що застосування структури є доцільним у вигляді гібридного алгоритму, який використовує або дерево або повний прохід всіх вікон в залежності від структури та розмірів переднього плану.

Література

1. Kalal Z. Tracking-Learning-Detection / Z. Kalal, K. Mikolajczyk, J. Matas. // IEEE Transactions on Pattern Analysis and Machine Intelligence. — 2012. — № 7. — С. 1409–1422.
2. Guttman A. R-trees: a dynamic index structure for spatial searching / Antonin Guttman. // ACM SIGMOD Record. — 1984. — № 14. — С. 47–57.
3. Farneback G. Two-frame motion estimation based on polynomial expansion / Gunnar Farneback. // SCIA'03 Proceedings of the 13th Scandinavian conference on Image analysis. — 2003. — С. 363–370.
4. Chang F. A linear-time component-labeling algorithm using contour tracing technique / F. Chang, C. Chun-Jen, L. Chi-Jen. // Computer Vision and Image Understanding. — 2004. — № 93. — С. 206–220.

Амонс Олександр Анатолієвич
кандидат технічних наук, доцент кафедри АУТС,
Національного технічного університету України «КПІ»,
Плехова Ірина Михайлівна
студентка кафедри АУТС,
Національного технічного університету України «КПІ»

Амонс Александр Анатольевич
кандидат технических наук, доцент кафедры АУТС,
Национального технического университета Украины «КПИ»,
Плехова Ирина Михайловна
студентка кафедры АУТС,
Национального технического университета Украины «КПИ»

Amons Olexandr
Candidate of Engineering Sciences, Associate Professor,
National Technical University of Ukraine «KPI»
Plekhova Iryna
student,
National Technical University of Ukraine «KPI»

АБСТРАКТНЕ РЕФЕРУВАННЯ НА ОСНОВІ ВИБОРУ ФРАЗ ТА ЇХ ЗЛИТТЯ

АБСТРАКТНОЕ РЕФЕРИРОВАНИЕ НА ОСНОВЕ ВЫБОРА ФРАЗ И ИХ СЛИЯНИЕ

ABSTRACTIVE DOCUMENT SUMMARIZATION VIA PHRASE SELECTION AND MERGING

Анотація. Дана стаття присвячена розробці методу генерації реферату по текстовому документу. До уваги взяти такий підхід як абстрактне реферування.

Ключові слова: реферування, генерування реферату, абстрактний реферат.

Аннотация. Данная статья посвящена разработке метода генерации реферата по текстовому документу. Вниманию взяты такой подход как абстрактное реферирования.

Ключевые слова: реферирование, генерация реферата, абстрактный реферат.

Summary. This article is dedicated to the development of the method for creating summarization of the text document. Approaches were taking into account such as the generation of summarization.

Key words: summarization, abstract-based summarization, abstract summary.

Постановка проблеми

Мистецтво реферування — витяг найважливіших і найхарактерніших фрагментів одного чи декількох джерел інформації — невід’ємна частина повсякденного життя. Результатом реферування документів є вторинні документи — реферати.

Ознайомлення з рефератами дає змогу оперативно одержати коротку інформацію про зміст первинних документів і завдяки цьому максимально правильно вирішити питання про необхідність використання їх.

Тому робота в напрямі збільшення ефективності інформації є на сьогодні дуже важливою й актуальною. Отже, проведення досліджень у напрямі автоматизованого реферування тексту є перспективним і необхідним для сучасного суспільства.

Виклад основного матеріалу

Протягом останніх років з’явилося багато публікацій, в яких розглядаються проблеми автоматичного реферування. Візьмемо до уваги традиційну задачу

побудови реферату. В існуючих методах реферування можна виділити три напрямки: екстракція інформативних частин, стисненні вихідного документу та генерування реферату [3].

Більшість систем реферування використовують методи екстракції речень. Цей напрямок є найбільш вивченим. Ранні дослідження в основному відносяться до «жадібної» стратегії у виборі речень [4]. Спочатку кожному реченню в документі присвоюється оцінка ваги. Потім вибираються речення, які мають найбільшу вагу серед інших. Надмірність контролюється під час відбору в залежності від схожості з вже вибраними реченнями.

Компресійні підходи були засновані, щоб вирішити зазначені вище обмеження. Як природне розширення методу екстракції речень, ранні роботи пропонують використовувати двоетапний підхід [7] [8] [9]. На перший етапі проходить вибір речень, а на другому – видаляються несуттєві або надлишкові блоки в реченнях.

З іншого боку, підходи, що засновані на абстракції можуть генерувати нові речення, використовуючи факти з різних частин вихідного документу. Сумарний перегляд був також досліджений для підвищення якості автоматичного реферування шляхом заміни іменних фраз або посилань на власні назви, імена в кінцевому рефераті [9].

Більшість існуючих методів обробки та аналізу документів зосереджені на витягненні фактів з тексту. В той же час вид, в якому представлені дані, є не менш важливим, адже реферати створюються для людей. Також зв'язність тексту та границі переходу в рефераті є актуальною проблемою і до сьогодні. Тому ре-

ферат має бути зручним для швидкого сприйняття людиною. Метою даної статті є розробка алгоритму аналізу та обробки заданого документа для побудови реферату.

Пропонований підхід має декілька етапів. Спочатку необхідно зробити синтаксичний та граматичний аналізи тексту та побудувати діаграми речень. Для цього може бути використаний Stanford parser [10]. Результат аналізу та обробки тексту стороннім аналізатором зображений на рис. 1.

Виділяємо іменні та дієслівні фрази (ІФ та ФД) і відповідно обчислюємо їх вагу та складаємо матриці сумісності. Система спочатку розділяє речення в документі на набір іменних фраз (ІФ-и), отриманих від предметних частин дерева речення, та набір дієслівних фраз (ДФ-и), що представляють потенційні ключові концепції і ключові факти, відповідно.

Після цього ми вибираємо ІФ-и та ДФ-и з дерева наступним чином: ІФ-и та ДФ-и, що є прямими нащадками вузла речення (представлена вузлом S). Для прикладу розглянемо дерево, зображене на рисунку 1, відповідне речення розбивається на фрази «An armed man», «walked into an Amish school, sent the boys outside and tied up and shot the girls, killing three of them», «walked into an Amish school», «sent the boys outside», and «tied up and shot the girls, killing three of them». Через рекурсивну операція, що вибирає фрази можемо мати перекриття інформації.

Вага розраховується для кожної фрази і вказує на її важливість. В нашій системі використовуємо метод на основі концепта [11]. Ключовою характеристикою є те, що базовою одиницею являється фраза, а не речення.

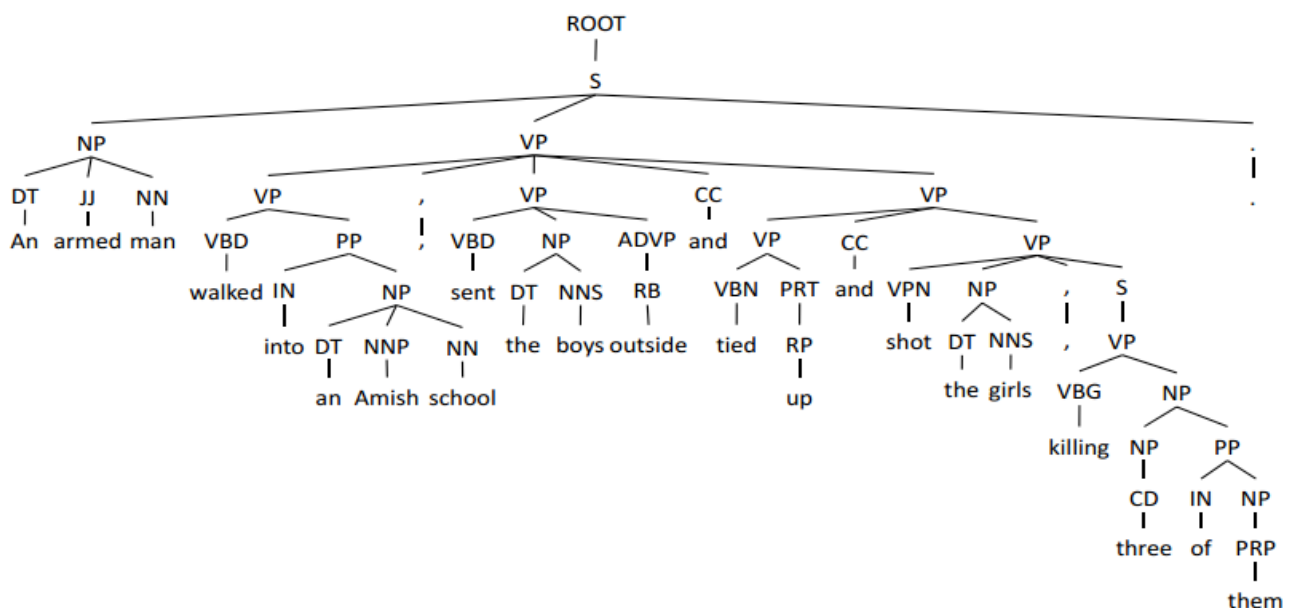

Рис. 1. Граф розбору речення з документу новин

Для знаходження тотожних ІФ (різні назви одного й того ж об'єкту) використовуємо Stanford coreference resolution package [6]. Для того щоб знайти тотожні ДФ-и, Jaccard Index використовується як міра схожості. Зокрема, кожен ДФ представляється у вигляді набору його понять і значення індексу розраховується для кожної пари ДФ-и. Якщо значення більше, ніж порогове значення, два ДФ-и визначаються в якості альтернативи один для одного.

Потім ми визначимо індикаторну матрицю $\Gamma_{|N||V|}$ в якій $\Gamma[i, j] = 1$, якщо ІФ N_i та ДФ V_j приходять з того ж вузла S в дереві вибраного речення, в іншому випадку, $\Gamma[i, j] = 0$. Нехай $\tilde{N}_i$ та $\tilde{V}_i$ представляють альтернативні фрази для N_i та V_i , як описано вище. Матриця сумісності $\tilde{\Gamma}_{|N||V|}$ визначається наступним чином:

$$\tilde{\Gamma}[p, q] = \begin{cases} 1 \text{ if } N_p \in \tilde{N}_i \wedge \Gamma[i, q] = 1 \\ 1 \text{ if } V_q \in \tilde{V}_j \wedge \Gamma[p, j] = 1 \\ 1 \text{ if } \Gamma[p, q] = 1 \\ 0 \text{ otherwise} \end{cases} \quad (1)$$

де $\tilde{\Gamma}[p, q] = 1$ означає, що N_p та V_q сумісні / дозволені для побудови нової фрази. $\tilde{\Gamma}$ – матриця остаточної сумісності, яку ми використовуємо в оптимізації. У першому випадку, якщо N_p і N_i є тотожні, N_p може замінити N_i і служити в якості іменника для його дієслівної фрази. Другий випадок має на увазі, що V_q дуже схожий до V_j , V_q може бути приєднаний до N_p .

Загальна цільова функція оптимізації нашого формулювання для вибору ІФ та ДФ визначається наступним чином:

$$\max \left\{ \sum_i \alpha_i S_i^N - \sum_{i < j} \alpha_{ij} (S_i^N + S_j^N) R_{ij}^N + \sum_i \beta_i S_i^V - \sum_{i < j} \beta_{ij} (S_i^V + S_j^V) R_{ij}^V \right\} \quad (2)$$

де α_i та β_i є індикаторами вибору для NP N_i та VP V_i відповідно. S_i^N та S_i^V є характеристичними оцінками для N_i та V_i . α_{ij} та β_{ij} є показниками суміжності пар (N_p, N_j) та (V_p, V_j) . R_{ij}^N та R_{ij}^V є показники подібності пар (N_p, N_j) та (V_p, V_j) . Якщо N_i та N_j суміжні, то $R_{ij}^N = 1$. В іншому випадку, схожість обчислюється за описаним вище способом на основі Jaccard Index методі. Вказані обмеження просумовані в таблиці 1.

Позначення	Опис
N_p, V_i	Іменна фраза i та дієслівна фраза j
α_p, β_i	Індикатори вибору N_i та V_i
α_{ij}, β_{ij}	Індикатори суміжності пар та
S_i^N, S_i^V	Характеристична оцінка та
R_{ij}^N, R_{ij}^V	Подібність пар та пар
$\Gamma_{ N V }$	та з одного і того ж речення
$\tilde{N}_p, \tilde{V}_j$	Альтернатива фразам N_i та V_i
$\tilde{\Gamma}_{ N V }$	$\tilde{\Gamma}[i, j]$ означає, що та сумісні для створення нового речення

Зокрема, ми максимізували характеристичну оцінку вибраних ІФ і ДФ, як зазначено на першій і третій складовій рівняння 2, і штрафуюмо вибір подібних пар NP і подібних пар VP як зазначено в другому та четвертому членах рівняння. У той же час, вибір фрази регулюється набором обмежень таким чином, щоб обрані фрази могли бути використані для генерації правильних речень.

Однією з характерних рис нашої цільової функції є те, що ІФ і ДФ трактуються по-різному, тобто є різні виборчі/штрафні терміни для ІФ та ДФ. Така конструкція дозволяє уникнути помилкового штрафу між ІФ і ДФ.

Так, наприклад, в результаті алгоритму було створено дві пропозиції: перше речення є «*the gunman shot...*» з NP «*the gunman*», а інша пропозиція має VP «*confirmed the gunman died*». Очевидно, що ми не повинні вважати це надмірністю між ними, тому що згадувати того, хто стріляв необхідно в обох реченнях.

Результати порівняння з іншими системами приведені у таблиці 1. До уваги візьмемо System 22 [5].

Таблиця 1

Порівняльна характеристика оцінок систем

System	Q1	Q2	Q3	Q4	Q5	AVG
Наша	4.12	3.90	3.90	3.30	2.83	3.61
System 22	4.13	3.50	3.97	2.97	2.87	3.49

По параметрам зазначених у [2] наша система має перевагу по трьом позиціям, що є досить гарними результатами. Результати наведені в таблиці 4. У середньому, дві системи близькі одна до одної по результатам. System 22 використовує метод вилучення на основі, який вибирає оригінальні пропозиції, тому бал в Q1 граматичності є майже однаковим. Для Q4 фокуса, наш показник вище, ніж System 22, що вказує на фокусування на основних моментах в документі за рахунок вибору їх та вставлення їх в існуючі речення. Рахунок Q2 показує, що реферат має менше повторень порівняно з рефератом згенерованим System 22. Зокрема, середній бал нашої системи і System 22 є 3,61 і 3,33 відповідно.

Також важливо зазначити, що обробка тексту системами майже однакова, але наша система генерує реферат на 5% від загального часу швидше за System 22, за рахунок не використання сторонніх лінгвістичних ресурсів таких як Wikipedia (в System 22).

Висновки і пропозиції

В даній роботі представлена система автоматичної обробки текстового документу для створення реферату по ньому. Запропонований алгоритм, що використовується в системі, комбінує в собі відомі вже методи обробки тексту, але з викладеними вище

модифікаціями. За основу алгоритму було взято концепції абстрактного реферування. Матриця сумісності дозволяє нам підібрати правильні фрази для створення нового речення. Такий підхід дозволяє вибрати

найбільш вагомі факти та твердження з тексту і представити їх у логічно правильній формі, щодо недоліків, то додання семантичної мережі допоможе вирішити проблеми граматики новоутворених речень.

Список літератури

1. Celikyilmaz A., Hakkani T. Discovery of topically coherent sentences for extractive summarization. // HLT '11 Proceedings of the 49th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics: Human Language Technologies. – Volume 1. – p. 491–499.
2. Filatova, E., Hatzivassiloglou, V. Event-based Extractive summarization. // In: Proceedings of ACL 2004 Workshop on Summarization – 2004 – p. 104–111.
3. Електронний ресурс – <http://ua-referat.com> – Останні етапи складання тексту реферату, його оформлення та редагування.
4. Lin, H., Bilmes J. Multi-document summarization via budgeted maximization.
5. Pierre-Etienne Genest, Lapalme G. Framework for abstractive summarization using text-to-text generation. // In MTTG – 2011. – p. 64–73.
6. Pierre-Etienne Genest and Guy Lapalme. Fully abstractive approach to guided summarization. // In ACL – 2012 – p. 354–358.
7. Nenkova A. Entity-driven rewrite for multidocument summarization. // Third International Joint Conference on Natural Language Processing, IJCNLP, –2008 – p. 118–125.
8. Ganesan K., Zhai C., Han J. A graph-based approach to abstractive summarization of highly redundant opinions. // COLING-2010 – p. 340–348.
9. Lidong Bing, Piji Li, Yi Liao, Wai Lam, Weiwei Guo, and Rebecca Passonneau. Abstractive Multi-Document Summarization via Phrase Selection and Merging. Proceedings of the 53rd Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics (ACL'15). Beijing, China. July 26–31, 2015.
10. Dan Klein and Christopher D. Manning. Accurate unlexicalized parsing. // ACL – 2003 – p. 423–430.
11. Huiying Li, Yue Hu, Zeyuan Li, Xiaojun Wan, and Jianguo Xiao. Pkutm participation in tac 2011. // Proceedings of TAC – 2011.

Скірко Ілля Олегович

студент

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут»

Скирко Илья Олегович

студент

Национальный технический университет Украины

«Киевский политехнический институт»

Skirko I. O.

student

National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute»

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДІВ РОЗПІЗНАВАННЯ ТЕКСТУР СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ МЕТОДОВ РАСПОЗНАВАНИЯ ТЕКСТУР COMPARATIVE ANALYSIS OF TEXTURE RECOGNITION METHODS

Анотація. Проведено дослідження методів розпізнавання текстур в контексті зображень, що отримані з безпілотних літальних апаратів.

Ключові слова: мультифрактальний спектр, фільтр, нейронна мережа.

Анотация. Проведено исследование методов распознавания текстур в контексте изображений, полученных с помощью беспилотных летательных аппаратов.

Ключевые слова: мультифрактальный спектр, фильтр, нейронная сеть.

Summary. Conducted research of texture recognition methods in context of images from drones.

Key words: multyfractal spectrum, filter, neural network.

Вступ

Сьогодні проблема реалізації комп'ютерного зору є дуже популярною і такою, що стрімко розвивається багатьма науковими інститутами, окремими спеціалістами та великими компаніями. За роки розвитку та досліджень в області комп'ютерного зору було виявлено велику кількість окремих проблем та задач. Однією з таких задач є розпізнавання текстур.

За своєю природою кожна текстура є набором відносно простих структур (текстонів), що повторюються за деяким визначеним специфічним законом. Наприклад поверхня водойм є сукупністю хвиль, що йдуть одна за одною та в орієнтовані в одному напрямку. Таким чином поверхню води можна розглядати як текстуру, де елементарними частинами є окремі хвилі, а законом є правила їх розповсюдження. Іншими прикладами є: текстури лісу, дерева, трави, шкіри, тканини, поверхні асфальту, бетону, цегляної стіни та багато інших. Якщо звернути увагу предмети, що оточу-

ють нас у повсякденному житті, то практично на всіх можна помітити текстурні структури, які може бути корисно розпізнавати за допомогою комп'ютерних засобів для вирішення специфічних задач.

Оскільки задача розпізнавання текстур є перспективною та потрібною, існує велика кількість підходів та методів для її розв'язання, що відрізняються за представленням елементів текстур, законів їх розміщення відносно сусідніх.

Ціллю дослідження є пошук таких методів та підходів до розпізнавання текстур, які можуть стати складовою частиною системи розпізнавання текстурних регіонів на зображеннях, що отримані з безпілотних літальних апаратів. Текстурними регіонами можуть бути ліси, водойми тощо. Оскільки такі області не мають постійної форми, кольору чи кута освітлення, проводиться дослідження методів саме розпізнавання текстур.

1. Алгоритми розпізнавання текстур

1.1. Розпізнавання за допомогою мультифрактального спектру

Мультифрактальний спектр (MFS) — дескриптор текстур, що має за основу фрактальний аналіз та надає ефективний фреймворк для роботи із сутністю структури текстур. Даний дескриптор має властивість залишатись інваріантним до будь-якого гладкого перетворення, включно до змін точки зору, нежорстких деформацій поверхні текстури та змін у освітленні [1]. MFS можна розглядати як варіант гістограми яка охоплює деяку геометричну інформацію, що закодована у текстурі, і є дуже стійкою до змін навколишнього середовища.

Основою даного підходу є поняття фрактальної розмірності, яка є статистичною величиною, що дає опис того, наскільки складним або наскільки «нерівним» є геометричний об'єкт.

Фрактальна розмірність набору точок E на площині визначається як:

$$D = \dim(E) = \lim_{\delta \rightarrow 0} \frac{\log N(\delta, E)}{-\log \delta},$$

де $N(\delta, E)$ — найменша кількість множин діаметру δ якими можна покрити множину точок E .

Фрактальна розмірність D будь-якого об'єкту на площині знаходиться в інтервалі $[0; 2]$. Наприклад фрактальна розмірність точки дорівнює 0, гладкої кривої — 1, повністю заповненого прямокутника — 2.

Мультифрактальний спектр — розширення фрактальної розмірності. Для його знаходження спочатку визначається категоризація точок об'єкту відповідно до деякого критерію, і потім обчислюють фрактальну розмірність для кожної множини точок з цієї категоризації. Отриманий вектор фрактальних розмірностей дає глибокий опис структури, притаманної даній текстурі. MFS може бути визначений на різних функціях інтенсивності зображення — на результатах різних фільтрів.

У порівнянні з гістограмою, найбільш популярним засобом глобального статистичного оцінювання, мультифрактальний спектр відрізняється додатковим розрахунком фрактальних розмірностей замість звичайного підрахування пікселів у деякій множині, як це роблять для побудови гістограм. MFS може бути розглянутий, як гістограма, яка кодує інформацію про просторове розподілення множини точок, та інваріантна до геометричних перетворень.

Алгоритм розпізнавання текстур полягає у наступних етапах:

1. Визначити критерій категоризації. Їх може бути декілька.

2. Розділити вихідне зображення за критерієм категоризації на декілька множин точок.

3. Для кожної множини розрахувати фрактальну розмірність

4. Побудувати гістограму фрактальних розмірностей.

5. Порівняти отриману гістограму з відомими. Визначити ступінь відповідності. Якщо критеріїв категоризації декілька, тоді точність розпізнавання може бути покращена через побудову більшої кількості гістограм, та їх порівнювання з відомими для відповідних критеріїв категоризації.

1.2. Розпізнавання за допомогою нейронних мереж

Існує велика кількість видів нейронних мереж та їх застосування для розв'язання проблем комп'ютерного зору, і розпізнавання різноманітних об'єктів — одна із них. У випадках, коли поставлена задача навчити нейронну мережу розпізнати конкретний об'єкт, для обчислення параметрів мережі часто в якості вектору ознак використовують зображення з об'єктом (або без нього) з мінімальними перетвореннями. Такий підхід виправданий для «звичайних» предметів — предметів, для розпізнавання яких не важлива наявність великої кількості повторень у їх структурі. Проте для розпізнавань саме текстур, необхідно мати вектор ознак, який буде містити у собі вичерпну інформацію про «закони» утворення конкретної текстури — про елементарний візерунок (текстон, частина текстури, що повторюється), частоту його повторення, розподіл у просторі, тощо. Вектор звичайних інтенсивностей пікселів для цієї задачі не підходить.

Одним із варіантів визначення вектору ознак є використання матриці сумісної появи (GLCM, gray-level co-occurrence matrix) для математичного представлення просторової залежності появи рівнів градацій сірого текстури на зображенні. Матриця сумісної появи C для зображення I розміром $n \times m$ розраховується наступним чином:

$$C_{\Delta x, \Delta y}(i, j) = \sum_{p=1}^n \sum_{q=1}^m \begin{cases} 1, \text{якщо } I(p, q) = \text{ima}I(p + \Delta x, q + \Delta y) = j \\ 0, \text{інакше} \end{cases},$$

де i, j — інтенсивності зображення, p, q — просторові позиції на зображенні, зміщення $\Delta x, \Delta y$ задаються як параметри. [2]

Використовуючи матрицю сумісної появи запропоновано [3] наступні метрики ознак текстур:

$$\text{Ентропія} = \sum_i \sum_j C(i, j) \log(C(i, j))$$

$$\text{Енергія} = \sum_i \sum_j C^2(i, j)$$

$$\text{Контраст} = \sum_i \sum_j (i - j)^2 C(i, j)$$

$$\text{Однорідність} = \sum_i \sum_j \frac{C(i, j)}{1 + |i - j|}.$$

Дані ознаки об'єднуються у вектор разом з іншими ознаками, наприклад ознаками розподілу кольору, та подаються на вхід нейронної мережі для розрахування її параметрів та виконання процедури класифікації.

Для обрання структури нейронної мережі потрібно прийняти до уваги той факт, що текстири за своєю сутністю доволі прості тому немає сенсу будували складні та глибокі нейронні мережі. Для деяких випадків достатньо нейронної мережі із прямим поширенням сигналу та зі зворотнім поширенням помилки, та невеликою кількістю шарів.

1.3. Розпізнавання динамічних текстур за рухом

Такі приклади текстур як вода, дерева, трава, вогонь та багато інших за своєю природою динамічні. Тобто структура даних текстур змінюється з часом за різними законами, притаманними різним конкретним явищам. Для розпізнавання таких текстур за рухом необхідно працювати з послідовностями зображень конкретних текстур, замість одиничних зображень для випадку статичних текстур.

Одним із підходів до вирішення даної проблеми є застосування моделей простору станів, які інтерпретують динамічні текстири як реалізацію моделі часових рядів, такої як процес авторегресії. Визначивши параметри моделі для таких послідовностей зображень можна сподіватись розпізнати однакові рухи порівнюючи дані моделі. [4]

Багато типових процесів розпізнавання ґрунтуються на сигналах зовнішнього вигляду. Проте в динамічних текстарах поєднано зовнішній вигляд із рухом, і це поєднання досить заплутане. Лише зовнішній вигляд не надає повної інформації про конкретну текстуру. Таким чином модель розпізнавання повинна комбінувати розпізнавання за зовнішнім виглядом, та за рухом.

Розглянемо підхід з акцентом на власне рух.

Модель динамічної текстури представляє зображення використовуючи модель простору станів. Зображення представлені вектором-стовпцем y . Послідовність T зображень формують матрицю Y . За моделлю простору станів припускається, що кожне зображення є лінійним відображенням вектору станів малої розмірності x . Кожне зображення додатково зашумлюється нормальним випадковим процесом з нульовим середнім та коваріаційною матрицею R .

$$y_t = Cx_t + w_t, w_t \sim N(0, R)$$

Матриця C іноді називається вихідною матрицею. Зміна стану моделюється за допомогою моделі авторегресії:

$$x_{t+1} = Ax_t + v_t, v_t \sim N(0, Q),$$

де A – матриця станів, Q – матриця коваріації шуму.

Таким чином послідовність зображень представляється наступними параметрами $\theta = (C, A, Q)$, де C мо-

делює зовнішній вигляд послідовності, а A та Q – її рух. Для навчання моделі необхідно провести оцінювання зазначених параметрів. Оскільки акцентується розпізнавання руху тому R не необхідно оцінювати.

Оцінювання параметрів виглядає наступним чином:

$$x_t = C^T y_t, t = 1 \dots T$$

$$A = \operatorname{argmin} \sum_{t=2}^T x_t - Ax_{t-1}$$

$$Q = \frac{1}{T-1} \sum_{t=2}^T (x_t - Ax_{t-1})(x_t - Ax_{t-1})^T.$$

На рисунку 1 зображено приклади траєкторій x_t з двовимірного простору станів.

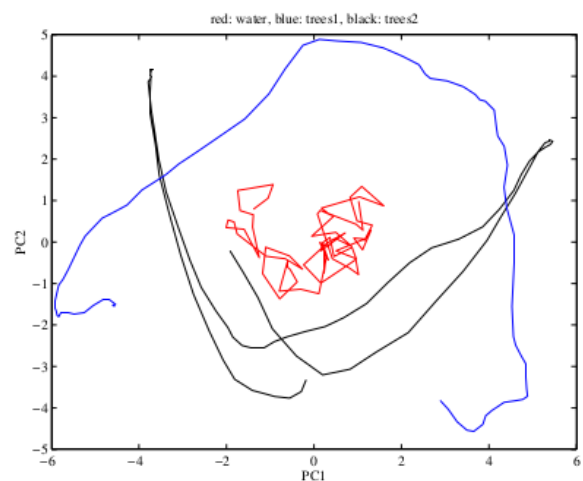

Рисунок 1. Траєкторія червоного кольору – рух води, синього та чорного – коливання дерев

Розпізнавання конкретних послідовностей зображень полягає у порівнянні моделей простору станів. Звичайне поелементне порівнювання параметрів не є правильним, оскільки для будь-якої матриці M , що має обернену, моделі $(CM^{-1}MAM^{-1}MQM^T)$ та (C, A, Q) можуть згенерувати однакові послідовності зображень.

Пропонуються наступні способи розрахування відстані між моделями динамічних текстур:

Порівняння щільностей імовірностей серед всіх можливих послідовностей зображень, які можуть бути згенеровані моделями, що порівнюються.

Та розрахування відстані між двома моделями динамічних текстур є відстані основою яких є виділення особливостей. Розходження між двома моделями може бути виміряне як евклідова відстань між векторами особливостей або характеристик. Вектор особливостей це деяка векторно-значна функція від параметрів (C, A, Q) .

1.4. Розпізнавання текстур шляхом аналізу результатів роботи множини фільтрів

В загальному випадку обробки зображень, фільтр це деяка визначена функція, що застосовується до кожного пікселя (i, j) зображення та множини сусідніх пікселів. Після застосування фільтру на виході отримується матриця результатів фільтру, що відповідає за розмірами вихідному зображенню. Функції фільтрів можуть бути як лінійні — тоді вони є просто зваженими сумами значень пікселів; так і нелінійні.

Існує фундаментальна, добре вивчена проблема, що пов'язана з лінійними фільтрами. В загальному випадку вони реагують на будь-який стимул. Наприклад наявність реакції орієнтованого непарно-симетричного фільтра ще не означає наявність границі в цьому місці. Може бути, що є смуга з вищою контрастністю в іншому місці та з іншою орієнтацією, яка спричинила цю реакцію. Такі ознаки як границі або смуги або кути не можуть бути пов'язані з результатом роботи одного фільтра [5].

В роботах [5–6] запропоновано використовувати результати роботи великої кількості фільтрів та розглядати ці множини результатів для кожного пікселя зображення як точки у просторі високої розмірності. Оскільки текстури за своєю природою складаються з частин, що повторюються, то будуть з'являтися однакові вектори результатів фільтрів так само як з'являються однакові ознаки текстури. Таким чином застосувавши множину фільтрів до навчального набору зображень та виконавши кластеризацію отриманих векторів результатів, можна отримати так звані «прототипні» вектори — вектори, що відповідають загальним особливостям серед усіх навчальних зображень.

Ядра фільтрів можна інтерпретувати як моделі чутливих областей у клітинах зорової кори головного мозку. Тоді їх можна класифікувати наступним чином:

Фільтри з радіально-симетричними чутливими областями. Зазвичай використовують різницю двох функцій Гауса з різними значеннями σ .

Орієнтовані, непарно-симетричні фільтри, чутливі області яких можуть бути представлені як повернуті копії горизонтальної непарно-симетричної області. Придатною для цього функція розподілу точок є $f(x, y) = G'_{\sigma_1}(y)G_{\sigma_2}(x)$, де $G_{\sigma}(x)$ представляє нормальний розподіл зі стандартним відхиленням σ . Відношення $\sigma_2 : \sigma_1$ показує довжину фільтру.

Орієнтовані, парно-симетричні фільтри, чутливі області яких можуть бути представлені як повернуті копії горизонтальної парно-симетричної області. Придатною для цього функція розподілу точок є $f(x, y) = G''_{\sigma_1}(y)G_{\sigma_2}(x)$ [6].

Фільтри цих типів зображені на рисунку 4: парні та непарні з шістьма варіантами повороту та у трьох

масштабах, а також чотири масштаби радіального фільтру.

Коли визначений словник «прототипних» векторів (текстонів), з'являється можливість аналізувати зображення у термінах текстонів. Тобто кожен піксель зображення відноситься до того чи іншого текстону, в залежності від отриманого вектору результатів роботи фільтрів з центром у даному пікселі. Таким чином можна порахувати кількість пікселів, що відповідають кожному текстону, та побудувати відповідні гістограми.

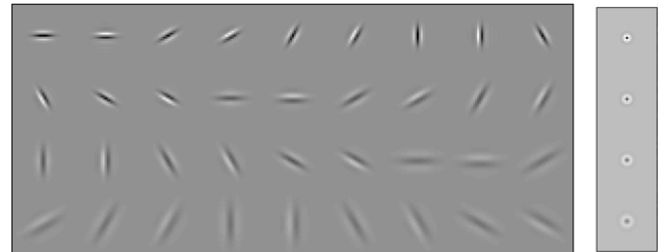

Рисунок 4. Приклади фільтрів

Для розпізнавання зображення потрібно отримати результати роботи фільтрів у кожному пікселі та побудувати гістограму в термінах текстонів. Відповідність зображення тому чи іншому класові визначається за допомогою розрахування значення критерію схожості з універсальною гістограмою для кожного класу. [5]

1.5. Порівняння розглянутих методів розпізнавання текстур

Як і будь-який об'єкт розпізнавання, текстури потребують деякого вичерпного опису за допомогою деяких дескрипторів для побудови системи класифікації та розпізнавання. В даній статті розглянуті такі дескриптори, як: Мультифрактальний спектр, метрики ознак на основі матриці сумісної появи, моделі динамічних текстур, результат роботи множини фільтрів. В ролі класифікатора можуть виступати, наприклад, нейронні мережі.

Побудова мультифрактального спектру надає можливість отримати вектор фрактальних розмірностей з деякого зображення, тим самим закодувати геометричне розміщення одних пікселів відносно інших, що знаходяться в одній «категорії». Категоризація може відбуватися за інтенсивністю, енергією границь (energy of edges), енергією лапласіану (energy of the Laplacian), тощо.

Іншим варіантом опису текстур є використання таких ознак, як ентропія, енергія, контраст, однорідність, що розраховуються за допомогою матриці сумісної появи.

Використання банку фільтрів для виявлення текстонів також є потужним способом опису текстури.

У випадку динамічних текстур, єдиним логічним способом опису є побудова деяких статистичних моделей руху тої чи іншої текстури.

Таблиця 1

Порівняння дескрипторів текстур

Дескриптор текстур	Основна особливість	Спосіб виявлення якісних особливостей текстур	Стійкість
Мульти-фрактальний спектр	Розраховуються фрактальні розмірності для підмножин пікселів зображення.	Фрактальна розмірність кодує «складність» розміщення пікселів. В загальному випадку може бути не унікальною.	Інваріантний до зсуву, повороту. Значна зміна освітлення може призвести до великих втрат якості.
Метрики на основі матриці сумісної появи	Використовуються GLCM для представлення просторової залежності появи пікселів на зображенні.	GLCM – оцінка щільності розподілу імовірностей сумісної появи градацій сірого. На основі цього розраховуються такі показники, як контраст, ентропія, тощо.	Матриця сумісної появи буде змінюватись разом із зображенням. Тому і показники не володітимуть властивістю інваріантності.
Застосування банку фільтрів	Накладаються фільтри, та розраховуються їх значення для кожного пікселя.	Кожен фільтр реагує на прості патерни. Застосувавши велику кількість фільтрів до однієї області, можна отримати вичерпний опис складної структури.	Інваріантні до зсуву, зміни яскравості. Поворот може викликати проблеми з орієнтованими фільтрами.
Статистична модель динамічної текстури	Послідовність зображень представляється у вигляді моделі простору станів.	Модель простору станів описує зміну зображення з часом.	Самі моделі простору станів не є інваріантними. Проте, можна застосувати стійкі способи їх порівняння.

В таблиці 1 наведено порівняння основних особливостей розглянутих дескрипторів.

Застосування мультифрактального спектру та ознак на основі матриці сумісної появи для зображень, що містять тільки одну текстуру може бути реалізовано шляхом розрахування цих ознак для всього зображення. У інших випадках, коли на зображенні наявно більше текстур, є сенс розраховувати значення цих ознак для деякого вікна невеликого розміру, та рухати його по всьому зображенню.

Фільтри застосовуються також до невеликого вікна, що рухається в межах всього зображення, незалежно від вмісту зображення. Це потрібно, щоб виявити ключові текстони текстури, які можуть бути дуже малі за розміром.

Як можна помітити, дані дескриптори мають схожі сценарії застосування. Тому є сенс у комбінуванні цих підходів до опису текстури та виконання класифікації на основі одразу декількох дескрипторів.

Висновок

Проведене дослідження методів розпізнавання текстур показало, що головною проблемою є знахо-

дження такого способу опису текстури, який би зміг описати структури текстур та виявити зв'язки всередині них. Одними з таких методів опису є: побудова мультифрактального спектру, розрахування метрик ознак на основі матриці сумісної появи, побудова моделей динамічних текстур, розрахування результат роботи множини фільтрів.

Для розпізнавання текстур на зображеннях з безпілотних літальних апаратів, найбільший інтерес представляють такі способи опису текстур: розрахування мультифрактального спектру та застосування банку фільтрів. По-перше, мультифрактальний спектр кодує «складність» форми фігури, що утворена пікселями зображення. І, хоча фрактальні розмірності в загальному випадку не є унікальними значеннями, на практиці розраховується декілька таких розмірностей для різних категорій пікселів одного зображення. По-друге, фільтри є досить простими структурами, але їх комбінації можуть дати представлення і про складні структури. Також існує гнучкість у виборі окремих фільтрів та їх параметрів, що дає можливість налаштувати банк фільтрів на реагування на специфічні текстури.

Література

1. Y Xu, H Ji, C. Fermüller, «Viewpoint invariant texture description using fractal analysis». International Journal of Computer Vision, 83 (1), 85–100 (2009).
2. Robert M Haralick, K Shanmugam, Its'hak Dinstein (1973). «Textural Features for Image Classification». IEEE Transactions on Systems, Man, and Cybernetics. SMC-3 (6): 610–621.
3. Nidhal K. Al abbadi, Nizar Saadi Dahir, Zaid Abd Alkareem. «Skin Texture Recognition Using Neural Networks».
4. Franco Woolfe, Andrew W. Fitzgibbon. «Shift-Invariant Dynamic Texture Recognition». ECCV (2) 2006: 549–562.
5. Laura Walker Renninger, Jitendra Malik. «When is scene recognition just texture recognition?». Vision Research, 44, 2004, pp. 2301–2311.
6. Jitendra Malik, Serge Belongie, Thomas Leung, Jianbo Shi. «Contour and Texture Analysis for Image Segmentation». International Journal of Computer Vision, 43(1), 7–27, June 2001.

Слободюк Олексій Юрійович

студент

Національний технічний університет України

«Київський Політехнічний Інститут»

Слободюк Алексей Юрьевич

студент

Национальный технический университет Украины

«Киевский Политехнический Институт»

Slobodyuk O.

student

National Technical University of Ukraine

«Kyiv Polytechnic Institute»

МОДЕЛЬ ДЛЯ РОЗРАХУНКУ НАЙКРАЩОЇ МАРКЕТИНГОВОЇ ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ КЛІЄНТІВ БАНКУ

МОДЕЛЬ ДЛЯ РАСЧЕТА ЛУЧШЕГО МАРКЕТИНГОВОГО ПРЕДЛОЖЕНИЯ ДЛЯ КЛИЕНТОВ БАНКА

MODEL FOR CALCULATION THE BEST MARKETING PROPOSAL FOR THE BANK'S CUSTOMERS

Анотація. В роботі досліджується можливість використання логістичної регресії та скорингових карт для побудови поведінкової моделі для клієнтів банку.

Ключові слова: логістична регресія, скоринг, маркетингова пропозиція.

Аннотация. В работе исследуется возможность использования логистической регрессии и скоринговых карт для построения поведенческой модели для клиентов банка.

Ключевые слова: логистическая регрессия, скоринг, маркетинговое предложение.

Summary. This paper investigates logistic regression and scorecards usage for creation of the behavioral model for the bank's customers.

Key words: logistic regression, scoring, marketing proposal.

Введение

Одним из основных направлений банковской деятельности является работа с внутренней базой клиентов, а именно перекрестные продажи. Основная задача эффективной кросс-продажи — это определение наилучшего маркетингового предложения для клиента. Под маркетинговым предложением будем понимать коммуникацию, в которой клиенту предлагается купить некий банковский продукт. Для расчета предложения необходимо принимать во внимание ряд поведенческих и социально-демографических характеристик клиента, таких как пол, возраст, доход клиента, его семейное положение, род деятельности и прочее. Также учитываются так называемые про-

дуктовые характеристики, а именно наличие у клиента тех или иных продуктов банка, его транзакционная активность, сегмент клиента (определяется в зависимости от объемов пассивов клиента и его доходов).

Целью данной работы является разработка программного продукта для построения поведенческой модели, которая бы с достаточной точностью определяла склонность клиента к тому или иному предложению. В результате необходимо определить лучшее предложение для клиента, а также предпочитаемый метод коммуникации (СМС, email, звонок колл-центра). Для решения этой задачи был выбран метод логистической регрессии.

1. Задача построения поведенческой модели

Пусть есть основная выборка клиентов, а также обучающая выборка. В роли обучающей выборки выступает пул клиентов, которые получали то или иное маркетинговое предложение. Кроме этого мы знаем результат коммуникации, т.е. есть информация о том, оформил ли клиент предлагаемый ему продукт.

Требуется построить математическую модель, которая бы описывала вероятность отклика клиента на маркетинговое предложение.

Одним из возможных методов решения этой задачи является метод логистической регрессии. Логит-регрессия — это статистическая модель, которая предсказывает апостериорные вероятности возникновения некоторого события путем подгонки данных к логистической кривой. Одним из преимуществ логистической регрессии является гибкость алгоритма, способного принимать входные данные любого рода и поддерживать несколько различных аналитических задач, поскольку в перспективе планируется использовать данный метод также и для портфельного анализа кредитных карт.

Качество полученной модели оценивается при помощи ряда критериев и алгоритмов. Оценки параметров модели логистической регрессии находят методом максимального правдоподобия. Общей оценкой качества подгонки модели логистической регрессии может служить значение функции правдоподобия. На практике значение функции правдоподобия преобразуют через минус удвоенное значение логарифма правдоподобия, поскольку такое преобразование имеет распределение хи-квадрат, с помощью которого проверяется гипотеза о значимости модели в целом. Для хорошей модели функция правдоподобия близка к 1, а минус удвоенный логарифм функции правдоподобия близок к 0.

Дополнительным тестом для оценки качества подгонки модели является тест Хосмера-Лемешева. Этот тест позволяет проверить гипотезу о соответствии наблюдаемых и спрогнозированных значений зависимой переменной и является альтернативной величиной качества модели. На результаты этого теста следует особо обращать внимание при включении в модель предикторов, измеренных в непрерывной шкале, и выборках с небольшим числом наблюдений.

Вторым этапом решения данной задачи выступает построение скоринговых карт для дальнейшего практического использования данной модели. Каждому клиенту в зависимости от его характеристик выставляются скоринговые баллы и клиент попадает в ту или иную скоринговую группу. После этого экспертным путём выбирается порог отсечения и клиент получает рассчитанное маркетинговое предложение.

2. Анализ полученных результатов

Внедрение данного исследования дало значительные результаты. Основным показателем эффективности кросс-продажи является конверсия контакта с клиентом в оформленную сделку. Усредненные результаты продаж в наиболее эффективном канале «колл-центр» за 2015 год до и после внедрения представлены в следующей таблице:

Таблица 1

Конверсия продаж WAS – IS

Продукт	Conv_WAS,%	Conv_IS,%
Кредитная карта	7,3%	15,4%
Кредит наличными	9,1%	13,2%
Депозит	3,2%	7,8%

Как видно из таблицы, конверсия продаж увеличилась в среднем в 2 раза, что позволяет судить об эффективности модели. Такое увеличение конверсии было достигнуто за счет более таргетированных предложений, и попадание в стартовую базу продаж только наиболее перспективных клиентов. А это влечет за собой уменьшение затрат.

Выводы

В данной работе предлагается использование логистической регрессии для построения поведенческой модели для определения наилучшего маркетингового предложения для клиентов банка. Определены основные демографические и поведенческие показатели, которые влияют на качество скоринговой модели.

В процессе исследования было проведено множество тестов на различных выборках клиентов. Полученные результаты свидетельствуют о том, что логистическую регрессию целесообразно использовать для решения специфической задачи определения склонности клиента к тому или иному продукту.

Література

1. Айвазян С. А., Бухштабер В. М., Енюков И. С., Мешалкин Л. Д. Прикладная статистика: классификация и снижение размерности. — М.: Финансы и статистика, 1989.
2. Усачёв С. А. Кредитный скоринг: решения desktop или enterprise. Журнал «Банки и технологии № 04,2008 год.

Тарелко Мария Александровна

Студентка, Белорусский государственный медицинский университет

Дисько Илья Олегович

Студент, Белорусский государственный медицинский университет

Tarelko M. A.

Student, Belarusian State Medical University

Disko I. O.

Student, Belarusian State Medical University

БЕЛОРУССКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ: ОТ ОСНОВАНИЯ ДО СОВРЕМЕННОСТИ

BELARUSIAN STATE MEDICAL UNIVERSITY FROM FORMATION TO THE PRESENT

Аннотация. Исследован процесс формирования Белорусского государственного медицинского университета и его деятельность на современном этапе развития.

Ключевые слова: высшее медицинское образование, минский медицинский институт, Белорусский государственный медицинский университет.

Annotation. The process of formation of Belarusian State Medical University and its activities at the present stage of development has been explored.

Keywords: higher medical education, Minsk Medical Institute, Belarusian State Medical University.

Начало высшему образованию, в том числе и медицинскому, было положено открытием Белорусского государственного университета. Вопрос о создании высшего учебного заведения на территории Белоруссии стоял давно. К созданию БГУ и медицинского факультета в его составе проявляла интерес общественность и другие научные центры страны. Однако находились и противники медицинского факультета: некоторые представители Наркомпроса РСФСР предлагали расширить медфак Смоленского факультета, вместо открытия его при БГУ. Это противостояние было разрешено в апреле 1921 года постановлением третьей сессии ЦИК Советов и Президиума ЦИК Советов Белоруссии «Об открытии в Минске Белорусского государственного университета». 11 июля 1921 года официально был открыт БГУ. Фактическое открытие вуза состоялось 30 октября 1921 года. Занятия на медицинском факультете начались 31 октября — этот день считается днем создания Минского медицинского института, первого высшего медицинского учебного заведения Беларуси. Обязанности первого декана медицинского факультета с сентября 1921 года выполнял Михаил

Борисович Кроль (1879–1939 гг.). Он стал основателем белорусской школы невропатологов и физиотерапевтов.

Первый год работы медфака БГУ был сложным и для студентов, и для преподавателей. В результате войн город был разорен, здания, выделенные для размещения теоретических кафедр и клиник, нуждались в ремонте. Также остро ощущался недостаток оборудования и инструментов. Материально-техническая, учебная и научная базы создавались при помощи других университетов СССР, самих сотрудников БГУ. Часть учебных материалов были привезены преподавателями из заграничных командировок, что в то время было большой редкостью.

К 1925 году закончилось формирование медицинского факультета. Он имел в своем составе 9 теоретических и 9 клинических кафедр. В ноябре 1925 года выпустились первые врачи — 21 человек из сформированного в 1922/1923 учебном году третий курса. В 1926 году была создана аспирантура, которая обеспечивала факультет, а позднее и институт квалифицированными научно-преподавательскими кадрами. За 1925–1930 гг. были подготовлены 821 врачей.

21 июня 1930 года было издано постановление о реорганизации Белорусского государственного университета, на базе медицинского факультета был создан Белорусский медицинский институт. В результате этого сформировались условия для более широкого использования лечебно-профилактических учреждений в учебных целях, открытия новых клиник, расширения материально-технической, учебной и научной баз.

Рис. 1. Здание анатомического корпуса (1930 г.) [1, с. 20]

В январе 1930 года были открыты анатомический и медицинский корпуса института.

Темпы подготовки врачей все еще резко отставали от требований здравоохранения, поэтому институт ввел четырехлетнее и вечернее обучение, увеличился прием студентов. Для подготовки специализированных кадров организуются факультеты: лечебный, санитарно-гигиенический и педиатрический. 11 июля 1931 года состоялось открытие клинического городка, в корпусах которого стали работать факультетские и госпитальные клиники. В 1934 году снова был установлен пятилетний срок обучения.

За предвоенные годы количественно и качественно изменился преподавательский состав. Если ранее преподаватели привлекались из других высших учебных заведений СССР, то теперь кадры в основном пополнялись через аспирантуру из числа своих воспитанников.

В июне 1941 года институт выпустил последнюю предвоенную партию врачей. Началась Великая Отечественная война и учебное заведение вынуждено было приостановить свою работу. Многие преподаватели и студенты ушли на фронт, в партизанские отряды и подпольные организации, работали в эвакуированных госпиталях. После победы под Сталинградом и определившейся перспективой освобождения Белоруссии, стал вопрос о возобновлении работы медицинских учебных заведений БССР. 22 мая 1943 года СНК СССР принял решение восстановить в Ярославле Белорусский медицинский институт. Занятия на всех пяти курсах начались 1 октября 1943 года. Уже в июле 1944 года институт выпустил 47 врачей.

В октябре 1944 года был освобожден Минск. Институт вернулся на прежнее место. Занятия на всех курсах начались 1 ноября 1944 года. Преподаватели и студенты находились в очень тяжелых условиях: 80% жилого фонда было разрушено, здания института — сожжены (рис. 2). Оборудование было разграблено или уничтожено. За годы войны и оккупации погибло более 60 научных сотрудников учебного заведения.

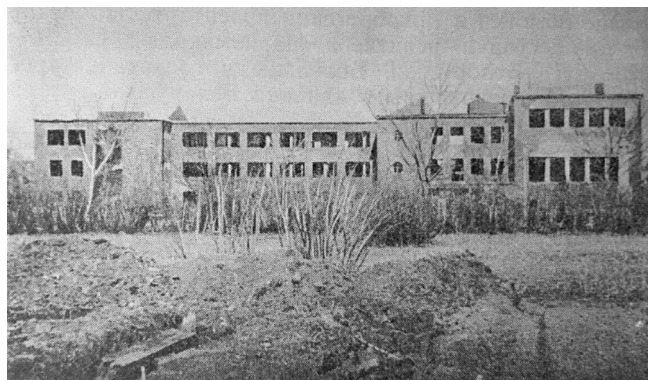

Рис. 2. Здание клиники кожно-венерических болезней, сожженное немецко-фашистскими оккупантами (1944 г.) [1, с. 24]

В возрождении Белорусского медицинского института принимали участие многие вузы страны, при помощи преподавателей и студентов была восстановлена материальная база института. В послевоенное время в течении 15 лет институт готовил врачей только общего профиля. В 1947 году было введено шестилетнее обучение, что существенно улучшило подготовку кадров. В этом же году Белорусский медицинский институт был переименован в Минский государственный медицинский институт (МГМИ). С сентября 1955 года студенты-выпускники стали специализироваться по четырем клиническим дисциплинам: терапии, хирургии, акушерству и гинекологии, инфекционным болезням, позднее — и по педиатрии. Со временем возрастала потребность в специализированных врачебных кадрах. В 1960 году был организован стоматологический факультет, в 1964 — санитарно-гигиенический и педиатрический.

В 1963 году была построена Центральная научно-исследовательская лаборатория (ЦНИЛ), в которой находились биофизический отдел и лаборатории. В 1966 году при институте создан республиканский отдел научной медицинской и медико-технической информации.

В 1968 году был создан факультет общественных профессий (ФOPP) где студенты осваивали искусство лекторского мастерства по различным отраслям знаний, организации и управлением здравоохранением и др. [1, с. 7–40].

В 1970 году состоялся первый выпуск зарубежных студентов, а деканат факультета иностранных учащихся создан в 1974 г. До сих пор в стенах университета обучаются студенты из многих стран ближнего и дальнего зарубежья.

Указом Президиума Верховного Совета СССР 21 декабря 1971 года институт наградили орденом Трудового Красного Знамени за заслуги в подготовке, развитии здравоохранения и медицинской науки.

Организирующую и направляющую роль в учебно-методической работе института осуществляла Центральная и цикловые методические комиссии. В центре их внимания находились изыскания новых и улучшение действующих форм и методов учебного процесса. Связь МГМИ с другими учебными заведениями способствовало развитию учебно-воспитательной, и научно-исследовательской работе. Коллективы научных работников института разработали немало ценных научно-теоретических и практических предложений, успешно внедренных в практику здравоохранения. В 1995 году сформирован военно-медицинский факультет, который предназначен для подготовки и повышения квалификации медицинских кадров для Вооруженных Сил и других воинских формирований Республики Беларусь.

После прохождения аккредитования в 2001 году Минский государственный медицинский институт был переименован в УО «Белорусский государственный медицинский университет».

В 2011 был открыт фармацевтический факультет, по окончании которого выпускникам присваивается квалификация «провизор».

Сегодня в БГМУ функционирует 7 факультетов, 67 кафедр и 57 клинических баз. Преподавательский состав включает 986 преподавателей из которых 61% имеют ученые степени. Происходит постоянное совершенствование учебного процесса, в ходе которого некоторые родственные кафедры были разделены, другие объединены или изменили свое название.

Осуществляется международное сотрудничество в сфере науки и образования. В числе международных партнеров — университет Западного Онтарио (Канада), университеты г. Нагасаки и г. Акита (Япония), Медицинский университет Белостока (Польша), Медицинский университет г. Люблина (Польша), Медицинский университет Софии (Болгария) и др. Почетными докторами университета являются ученые из США, Японии, Австрии, Канады, Беларуси, России, Германии, Швейцарии, Польши, Ирана. БГМУ является членом Международной ассоциации выпускников вузов, с 1990 г. — член Международной Ассоциации высшего медицинского образования, Европейской Ассоциации медицинских вузов [2, с. 23–35].

За годы своей деятельности университет стал крупнейшим центром медицинского образования в стране, в котором исторические традиции сочетаются с новейшими направлениями научной деятельности и методиками преподавания.

Литература

1. Шишко Е. И. Развитие и деятельность Минского государственного медицинского института (1921–1971 гг.) / Под ред. Д. И. Беляцкого. — Мн.: Беларусь, 1971. — 176 с.
2. Сикорский А. В. Белорусскому государственному университету — 90 лет. Вышэйшая школа. Навукова-метадычны і публіцыстычны часопіс, 2011, 4, 23–35.

Куприна Анна Николаевна
Студентка
Тюменский государственный университет
Kuprina A. N.
Student
Tyumen state University

КУЛЬТУРА МЕДИЦИНСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА МЕДИЦИНСКИХ УСЛУГ В РЕГИОНЕ

CULTURE OF MEDICAL CARE AS A FACTOR IN IMPROVING THE QUALITY OF MEDICAL SERVICES IN THE REGION

Аннотация. Исследованы теоретические вопросы о культуре медицинского образования как фактора повышения качества медицинских услуг в регионе.

Ключевые слова: медицинское обслуживание, медицинские услуги, культура медицинского обслуживания.

Abstract. We investigate theoretical questions about the culture of medical education as a factor of improving the quality of medical services in the region.

Keywords: medical care, medical services, culture of medical care.

Сохранение здоровья населения — это одна из важнейших задач, решение которой в настоящее время необходимо для развития человеческого потенциала.

В настоящее время в Российской Федерации активно обсуждается вопрос о качестве жизни. Одним из элементов этого понятия является качество медицинской помощи.

Понятие «качество медицинской помощи» принадлежит к числу основных в здравоохранении. Это естественно, так как качество работы системы здравоохранения во многом определяет уровень здоровья и качества жизни населения. Поэтому во всех развитых странах большое значение придаётся созданию действенных механизмов обеспечения качества медицинской помощи [2, с. 151–152].

Понятие «Качество медицинской помощи» тесно связано с понятием «Культура медицинского обслуживания», которое включает в себя:

1. Профессиональную культуру — определенная совокупность мировоззренческих и специальных знаний, качеств, умений, навыков, чувств, ценностных ориентаций личности.

2. Медицинскую этику — раздел науки о роли нравственных начал в деятельности медицинского персонала, об их высокогуманном отношении к пациенту.

3. «Этический кодекс» отражает современные представления о правах пациента.

4. Медицинская (врачебная, профессиональная) тайна — неразглашение конфиденциальной информации о пациенте.

5. Профессиональный (медицинский) этикет — соблюдение традиционных внешних правил поведения медицинского персонала.

Обязательной составляющей личной профессиональной культуры каждого медицинского работника являются: воспитание, образование и хорошее здоровье [3].

Проблема повышения качества медицинской помощи в РФ имеет свои особенности. Во многом она связана с возникновением основных тенденций в реформировании здравоохранения:

1. Децентрализация системы здравоохранения, смещение управления отраслью на региональный уровень;

2. Введение принципов рыночных отношений в деятельность здравоохранения;

3. Создание системы обязательного и добровольного медицинского страхования.

В значительной степени развитие этих процессов было вызвано низким качеством медицинской помощи, недостаточным её финансированием, отсутствием ответственности и экономической заинтересованности в сохранении и укреплении здоровья со стороны, как медицинских работников, так и населения.

Схема 1. Составляющие культуры медицинского обслуживания.

В литературе имеется несколько десятков определений качества медицинской помощи, не только различающихся деталями, но нередко и противоречащих друг другу, что подтверждает отсутствие единой точки зрения по данному вопросу среди работников здравоохранения.

Различные определения понятия «качество медицинской помощи» отражают, прежде всего, различия в понимании отдельными исследователями сути данной категории и области её применения, что обусловлено, прежде всего, двумя факторами:

Во-первых, это связано с исключительной сложностью и многоплановостью понятий «медицинской помощи» и «качество медицинской помощи».

Во-вторых, изменяются требования к уровню медицинской помощи, появляются новые возможности и новые области применения данного показателя по мере развития общества, что побуждает исследователей постоянно обращаться к данному показателю, но на новой основе [2, с. 46–49].

По нашему мнению качество медицинских услуг представляет собой совокупность составляющих элементов, которые обеспечивают удовлетворение потребностей людей в сохранении и поддержании надлежащего уровня здоровья и способствующих восстановлению трудоспособности как в краткосрочной, так и долгосрочной перспективе.

Нами было проанализировано исследование на тему: «Проблемы и тенденции развития первичной медико-санитарной помощи в Тюменской области», которое проводилось в I квартале 2012 года специалистами комитета областной Думы по социальной политике. В результате исследования эксперты (57 интервью) оценили состояние первичной медико-санитарной помощи как неудовлетворительное. Было выявлено отставание южных районов области от областного центра по таким показателям, как дефицит узких специалистов, отсутствие медицинского оборудования или находится в непригодном состоянии, а также большая нагрузка на врачей, отсутствие молодого персонала (чаще всего это связано, с низкой заработной платой и отсутствием жилья).

Автором статьи с целью апробации методики оценки качества медицинского обслуживания населения в 2013 году было проведено анкетирование в режиме пилотажного исследования. Осуществлен опрос респондентов от 18 до 30 лет (N=114), женщин – 71 (72%), а мужчин – 27 (28%). Из них от 18 до 20 лет – 46%, 20–24 года – 37%, 25–29 лет – 17%. Автор статьи, основываясь на выводах социолога И. В. Журавлевой о том, что все больше заболеваний наблюдается в молодежной среде, счел необходимым выявить восприятие проблем здравоохранения среди молодежи.

Вопрос о получении медицинской помощи и ее качестве отразил проблемы соотношения скорости и бесплатности (платности) медицинских услуг. Получили медицинскую помощь бесплатно, быстро и в полном объеме 14% респондентов. В то время как ее получение бесплатно, но с большими затратами времени и нервов ассоциируется у 20,2% бывших пациентов. С врачебной ошибкой приходилось сталкиваться 25% респондентов. При этом упоминались (расположено по частоте употребления): «неправильно поставленный диагноз», «неправильное назначение лечения», «невнимательность», «заражение крови». В качестве причин ошибок, допущенных медицинским персоналом, назывались «невнимательность», «некомпетентность», «несосредоточенность» врачей (в совокупности 28,6%); «низкое образование врачей», «безграмотность» — 13,3%; «халатность врачей по отношению к своей деятельности и пациентам» — 11,2%.

На вопрос: «Какие проблемы, на Ваш взгляд, характерны сегодня для системы здравоохранения в г. Тюмени?» мнения респондентов разделились. Особенно эта разница была заметна в гендерном отношении. Если выстроить рейтинг проблем, то это будет выглядеть примерно так. Женщинами были отмечены «большие очереди к специалистам, трудно к ним попасть» (58,2%), «дороговизна услуг» (49,3%), «отсутствие желания лечить пациентов, особенно пожилых» (45,5%), «низкая степень ответственности за результаты деятельности» (44,3%), «низкая компетентность врачей» (35,4%), «отсутствие необходимого медицинского оборудования» (32,9%), «круговая порука в случае врачебной ошибки» (16,4%), «отсутствие контроля за производством лекарственных препаратов» (8,8%). У мужчин на первое место по значимости вышла позиция «низкая степень ответственности за результаты деятельности» (47,3%) и «отсутствие желания лечить пациентов, особенно пожилых» (25,7%).

В целом можно сделать вывод, что основными проблемами здравоохранения в г. Тюмени являются: большие очереди к специалистам, дороговизна услуг и низкая степень ответственности за результаты своей деятельности. Данные, полученные в ходе авторского исследования коррелируют с результатами исследования специалистов комитета Тюменской областной Думы по социальной политике в 2012 г., где одна из основных проблем — это большие очереди к специалистам. Однако ни в одном исследовании, проводившемся в г. Тюмени не были отмечены такие проблемы как дороговизна услуг и низкая ответственность за результаты деятельности. Больше всего тревожит тот факт, что имеется такая проблема как «отсутствие желания лечить пациентов, особенно пожилых», что свидетельствует об избирательности отношения к пациентам со стороны медицинского персонала. Тревожит и тот факт, что имеется значительный процент людей, которые не уверены, что смогут получить хорошую медицинскую помощь. В совокупности ответов «скорее нет» и «определенно нет» процент составил 36% (по сравнению с ответами «определенно да» и «скорее да» 45,6%). Лишь 5,26% респондентов выразили уверенность, что они получают качественное медицинское обслуживание [4, с. 208].

В целом можно отметить, что состояние сферы здравоохранения молодежью г. Тюмени оценивается как удовлетворительное, хотя и вызывает некоторое беспокойство высокая стоимость услуг и грубое отношение со стороны медицинского персонала. Медицинские учреждения нуждаются в квалифицированных специалистах, новом оборудовании и увеличении числа медицинских учреждений. Отношение персонала к пациентам часто позиционируется как безразличное, особенно тревожит отношение к пожилым людям. Четверть респондентов сталкивалась с врачебными ошибками. В настоящее время получить качественную хорошую медицинскую помощь возможно, но для этого нужно потратить много времени, что для большинства молодых людей недопустимо.

Литература

1. Журавлева И. В. Здоровье студентов: реальность и перспективы // Материалы IV Очередного Всероссийского социологического конгресса «Социология и общество: глобальные вызовы и региональное развитие». URL: <http://www.ssarss.ru/files/File/congress2012/part27.pdf>
2. Кучеренко В. З., Вялков А. И., Таранов и др. Основы стандартизации в здравоохранении в условиях медицинского страхования. — М., 2000. — 392 с.
3. МедИнфо [Электронный ресурс] / Медицина и закон / Здравоохранение РФ — http://www.medinfo.ru/medzakon/zdrav_rf/zakoni/ (дата обращения: 17.03.16).
4. Тюменская область в зеркале общественного мнения (по материалам прикладных социологических исследований 2011–2012 гг.) // Науч. ред. д. с. н., проф., засл. деят. науки РФ А. Н. Силин / Авт. колл. под рук. д. с. н. Г. С. Корепанова, к. с. н. В. А. Юдашкина. — Тюмень: Тюменская областная Дума, ФГБОУ ВПО «Тюменский государственный нефтегазовый университет», 2013. — 208 с.

Молдовская Ангелина Алексеевна

*заведующая отделения анестезиологии, реанимации и интенсивной терапии,
ГУ «Рыбницкая центральная районная больница»*

г. Рыбница, Молдавия, Приднестровье

Moldovskaya A. A.

*Head of the department of anesthesiology, reanimation and intensive care,
State institution «Rybnitsa Central Hospital»,*

Rybnitsa, Moldova, Transnistria.

ИНТЕНСИВНАЯ ТЕРАПИЯ АЛКОГОЛЬНОГО ОТРАВЛЕНИЯ У ЛИЦ ПОЖИЛОГО ВОЗРАСТА

INTENSIVE THERAPY OF ALCOHOL POISONING IN THE ELDERLY

Аннотация. В статье рассмотрены вопросы лечения алкогольного отравления у лиц пожилого возраста, особое внимание уделено специфике лечения данного заболевания. В ходе проведенного в ГУ «Рыбницкая центральная больница» исследования, выявилось, что реакция организма на отравление у пожилых пациентов происходит со специфическими особенностями и возможными осложнениями, что требует индивидуальной коррекции лечения.

Ключевые слова: пожилые люди, алкогольные отравления, мониторинг, лечение.

Abstract. The paper deals with the treatment of alcohol poisoning in the elderly, particular attention is paid to specific features of treatment of this disease. During the research in the State institution «Rybnitsa Central Hospital» it was found that the reaction to the poisoning occurs in elderly patients with specific characteristics and possible complications that require individual correction of the treatment.

Keywords: the elderly, alcohol poisoning, monitoring, treatment.

Количество пожилого населения в общей популяции постоянно растёт. Среди больных, получивших медицинскую помощь по поводу острого отравления в ГУ «Рыбницкая центральная районная больница», группа пожилых пациентов составляет значительную часть и не имеет тенденции к снижению. Данные статистики свидетельствуют, что частота возникающих осложнений и летальность при отравлении спиртами у пожилых больных выше, чем в других возрастных группах [6].

В пожилом и старческом возрасте вследствие снижения адаптационных возможностей организма клиническое течение отравлений приобретает некоторые особенности, влияющие на исход заболевания и содержание интенсивной терапии. Отличительной чертой старшего возрастного периода является множество сопутствующих патологий (полиморбидность) [5]. Этот факт может влиять на течение отравления, утяжеляя его, что необходимо учитывать при проведении интенсивной терапии.

В пожилом возрасте происходит снижение толерантности больных к различным токсичным веществам, в том числе и этанолу. Значения критическо-

го уровня концентрации токсичных веществ в крови уменьшается [1]. По сравнению с более молодыми пациентами, воздействие меньших концентраций этанола на фоне снижения функциональной способности многих органов в пожилом возрасте может приводить к развитию серьёзных осложнений (энцефалопатия, нарушение ритма сердца, гепатопатия, нефропатия) [4].

Совокупность таких факторов как возрастные изменения, множественная сопутствующая патология, воздействие алкоголя создаёт определённую специфику клинического течения отравления у пожилых пациентов. Знание особенностей клинических синдромов на фоне алкогольного отравления, имеющих наиболее важное патогенетическое значение, является необходимым в медицинской практике для проведения адекватного лечения пожилых людей [2]. Работ по изучению особенностей влияния алкогольного отравления на организм пожилого человека и методов интенсивной терапии недостаточно.

Прекращение профессиональной деятельности, потеря друзей и близких, одиночество, часто сопутствующие пожилому возрасту, являются предпосылками,

снижающими качество жизни, что также приводит к употреблению алкоголя, а, следовательно, к неизбежному появлению острых отравлений [3].

Понимание особенностей влияния алкоголя на состояния здоровья пожилого человека, на важнейшие физиологические системы является актуальной задачей.

Целью проведенного исследования являлась оптимизация подходов к диагностике и интенсивной терапии больных пожилого возраста с острым алкогольным отравлением на основе изучения особенностей функционирования жизненно важных систем в условиях полиморбидной патологии пациентов данной возрастной группы.

Материалы и методы исследования. Проведено обследование и анкетирование 54 пациентов отделения анестезиологии, реанимации и интенсивной терапии ГУ «Рыбницкая центральная районная больница» в возрасте 60–82 лет, в числе которых были 21 женщина и 33 мужчин. Рассматривая возрастной срез, можно отметить, что основная категория пациентов составляла возрасты 60–65 лет (38,2%) и 66–70 лет (35,4%); доля пациентов 71–75 лет составляла 20,3%, а 76–82 года составляла 6,1%. Исследование проводилось в течение 2014–2015 годов, по мере поступления пациентов, получавших медицинскую помощь по поводу острого отравления алкогольными напитками.

По нозологиям пациенты распределились следующим образом:

- болезни органов сердечно-сосудистой системы — 16 человек (29,6%);
- болезни органов дыхания — 11 человек (20,4%);
- онкологические заболевания — 5 человек (9,2%);
- цереброваскулярные заболевания — 8 человек (14,8%);
- судорожные синдромы — 7 человек (13,1%);
- травмы опорно-двигательного аппарата — 5 человек (9,2%);
- травмы, полученные в результате ДТП — 3 человек (5,6%).

Показаниями к госпитализации в отделение реанимации и интенсивной терапии больных пожилого возраста с алкогольным отравлением являются не только нарушение витальных функций и глубокая кома, но и нарушение сознания на уровне сопора (9–12 баллов по шкале Глазго), все виды аритмий, снижение среднего артериального давления менее 90 мм рт. ст. и повышение более 110 мм рт. ст. Это необходимо для предупреждения развития церебральных осложнений, в частности делирия и дисциркуляторной энцефалопатии.

С момента поступления в отделение реанимации и интенсивной терапии пожилым пациентам необхо-

дим суточный мониторинг насыщения гемоглобина кислородом с коррекцией гипоксии ингаляцией увлажнённого кислорода через носовой катетер.

Учитывая разнонаправленные изменения в системе гемостаза, в первые сутки не следует назначать дезагреганты. В программу обследования пожилых пациентов с алкогольным отравлением необходимо включить контроль времени свёртывания крови, чтобы решить вопрос о назначении антикоагулянтов (гепарина или низкомолекулярных гепаринов).

Необходимо проведение адекватной инфузионной поддержки для восполнения дефицита ОЦК, возникающего при отравлении, а также для проведения дезинтоксикационной терапии. При этом возникновение гипергидратации недопустимо, скорость инфузии должна быть не более 15–20 мл/мин при том, что центральное венозное давление оставалось на уровне 80–90 мм вод.ст. Контроль за уровнем гидратации необходимо проводить регулярно.

Всем пациентам пожилого возраста необходимо определять уровень мочевины, чтобы оценить степень поражения почек. В случае обнаружения нефротоксического эффекта показано применение нефропротекторов: (трентал 50 мг в составе инфузионных сред, эуфиллин 240 мг, при повышенном артериальном давлении — энап 5–15 мг сутки).

В условиях палаты интенсивной терапии необходимо измерять концентрацию глюкозы крови при поступлении и на следующий день.

В качестве выводов исследования можно привести следующее:

1. Отравление алкоголем у больных пожилого возраста протекает более тяжело, чем у пациентов молодого возраста.

2. Реакция организма на отравление у пожилых пациентов происходит отсрочено по времени и в первые сутки может не отражать тяжесть отравления, в связи с этим необходимо тщательно проводить мониторинг состояния больных, чтобы не допустить развития осложнений.

3. Гипоксия, нарушение реологических свойств, гемостазиологических и биохимических показателей крови при отравлении алкоголем у лиц пожилого возраста являются основными патологическими факторами развития осложнений и требуют индивидуальной коррекции.

4. Качество жизни свидетельствует об его ухудшении у лиц пожилого возраста после выхода на пенсию, что ведёт к увеличению злоупотребления алкоголем и, как следствие, частоты отравлений.

Литература

1. Анисимов В. Н. Старение и ассоциированные с возрастом болезни. — Клиническая геронтология. — 2005. — Т. 11. № 1. — С. 43–49.
2. Захарова Н. О., Кондурцев В. А., Яковлев О. Г., Николаева Н. Г., Чеснокова И. Г., Бадалянц И. Е., Шаповалов В. Н. Система свертывания крови при старении в норме и патологии. — Самара. — 2000. — 72 с.
3. Иванец Н. Н. Лекции по наркологии. — М.: Изд. «Нолтдж». — 2000. — С. 7–40, 60–69, 134–148.
4. Лужников Е. А. Клиническая токсикология. — Москва: «Медицина». — 1999. — 414 с.
5. Шабалин В. Н. Руководство по геронтологии. — Москва: «Цитадель-трейд». — 2005. — С. 106–124.
6. Шабалин В. Н. Социальное здоровье пожилого населения в России в начале 21 века. Альманах «Геронтология и гериатрия». — Вып. 2. — 2003. — С. 12–13.

Мусабекова Тынар Обосбековна

кандидат медицинских наук, заведующая кафедрой неврологии, нейрохирургии и медицинской генетики

Шлейфер Светлана Григорьевна

кандидат медицинских наук, доцент кафедры неврологии, нейрохирургии и медицинской генетики

Андрианова Елена Владимировна

кандидат медицинских наук, преподаватель кафедры неврологии, нейрохирургии и медицинской генетики

Рысалиева Нургуль Темирбековна

*аспирант, преподаватель кафедры неврологии, нейрохирургии и медицинской генетики
Кыргызско-Российский Славянский университет им. Б. Н. Ельцина*

Musabekova T. O.

candidate of medical sciences, head of the Department of Neurology, Neurosurgery and Medical Genetics

Shleifer S. G.

candidate of medical sciences, associate professor of the Department of Neurology, Neurosurgery and Medical Genetics

Andrianova E. V.

candidate of medical sciences, lecturer at the Department of Neurology, Neurosurgery and Medical Genetics

Rysaliev N. T.

*postgraduate, lecturer at the Department of Neurology, Neurosurgery and Medical Genetics
Kyrgyz Russian Slavic University named after B. N. Yeltsin*

КЛИНИКО-НЕВРОЛОГИЧЕСКИЕ И НЕЙРОПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ У ЛИЦ СРЕДНЕГО ВОЗРАСТА В УСЛОВИЯХ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ, Г. БИШКЕК

CLINICAL-NEUROLOGICAL AND NEUROPSYCHOLOGICAL FEATURES IN MIDDLE AGED ADULTS IN THE CONDITIONS OF KYRGYZ REPUBLIC, BISHKEK

Аннотация. В статье представлены клинические и нейропсихологические особенности у лиц среднего возраста сотрудников ВУЗа, проживающих в климато-географических условиях Кыргызской Республики, г. Бишкек. Выявлено, что обследованные лица страдают гиподинамией, нарушением режима потребления пищи, жидкости, расстройствами сна, сопровождающиеся микроочаговой неврологической симптоматикой и соматическими заболеваниями. Высокая личностная тревожность диагностирована у 58,1%, а депрессивные состояния - у 54,8% преподавателей. У трети обследованных наблюдалась физическая астения со снижением повседневной активности.

Ключевые слова: клинические и нейропсихологические особенности, лица среднего возраста, климато-географические условия.

Abstract. The paper presents the clinical and neuropsychological features in the middle aged adults – University staff living in the climate-geographic conditions of the Kyrgyz Republic, Bishkek. The examined individuals suffered from physical inactivity, violation of the mode of consumption of food, liquid, sleep disorders, accompanied by of the neurological symptoms and somatic diseases. High trait anxiety was diagnosed in 58,1% and depression in 54,8% of the teachers. In one third of patients physical fatigue with a decrease in daily activity was diagnosed.

Key words: clinical and neuropsychological features, middle aged adults, climatic and geographical conditions.

Актуальность. Болезни системы кровообращения являются медицинской и социально-экономической проблемой, что обусловлено их высокой долей в структуре заболеваемости, первичной инвалидности и смертности. Так, заболеваемость цереброваскулярными заболеваниями (ЦВЗ) в Кыргызской Республике в 2014 году составила 185,4 случая на 100 тыс. в г. Бишкек- 600,7 на 100 тыс. населения [6], в то время как в России частота ЦВЗ достигает 450 человек на 100 тыс. населения [10]. Известно, что борьба с ЦВЗ состоит, прежде всего, в профилактике возникновения факторов риска. Лица среднего возраста на фоне высокой интенсивности и ответственности труда, частых стрессовых ситуаций, значительных требований со стороны социума более подвержены нервно-психическим нарушениям (НПН). В свою очередь НПН, такие как психоэмоциональные, когнитивные, поведенческие, астения, нарушения сна и бодрствования, играют важную роль в усугублении цереброваскулярных заболеваний. Так, недавние исследования показали, что люди, страдающие НПН, более подвержены болезням- артериальной гипертензии, сахарному диабету, церебральному инсульту [24,18,28]. В ходе 13-летнего наблюдения за 1703 обследуемыми выявлено, что депрессия являлась фактором риска инсульта независимо от сахарного диабета, артериальной гипертензии, заболеваний сердца и курения [26].

В клинической практике наиболее часто встречающимся нервно-психическим нарушением на фоне других заболеваний или самостоятельно является астения или синдром хронической усталости, характеризующийся общей слабостью, повышенной утомляемостью, неустойчивым настроением [4,17], указывающее на истощение компенсаторных психофизиологических возможностей организма [32]. Множество факторов приводят к астении, тем не менее выделяют следующие типы в зависимости от этиологии: реактивная, вторичная симптоматическая, первичная (функциональная невращения) астения. Реактивную астению вызывают физиологические (беременность, авитаминоз, низкокалорийная диета, авиаперелеты), психофизиологические (экзамены, ответственная работа, отсутствие эмоциональной разгрузки) причины, а также данный тип астении может сопровождать период реконвалесценции. Реактивная астения возникает у лиц со сниженными адаптационными возможностями в результате выраженного психо-эмоционального и физического напряжения. Симптоматическая астения сопровождается соматические, неврологические, психические заболевания и связана с повреждением центральной нервной системы. Причиной первичной астении или синдрома хронической усталости считались процессы урбанизации, а в последнее время

специалисты относят данный синдром к «функциональным соматическим симптомам». [2]. Длительно протекающий синдром хронической усталости может приводить к депрессивным состояниям. Кроме этого, личностная или реактивная тревожность также способна достоверно ухудшать течение депрессии [9, 15]. Под термином «тревога» обозначают эмоциональное состояние, возникающее в условиях неопределенной опасности или в ожидании неблагоприятного развития событий, при этом реактивная тревога (РТ, ситуативной) отображает воздействие стрессовых факторов на организм, а личностная (ЛТ) является показателем личностных особенностей характера и склонности к тревоге. Оба вида необходимы человеку для его адаптации, тем не менее их длительность и чрезмерность в конечном итоге приводят к дистрессу, снижению трудоспособности, ассоциируются с ЦВЗ и снижением когнитивных функций [14,3]. Однако, НПН редко диагностируются и обычно не проводится их корректная терапия. Также исследовано, что у больных, в анамнезе страдающих депрессией в доинсультный период, постинсультная депрессия диагностировалась статистически значимо чаще [29].

В условиях урбанизации, включающей высокую распространенность транспортных средств, механизацию труда, отказ от активных видов отдыха, быстрый ритм жизни, актуальность приобретают такие корригируемые факторы риска ЦВЗ, как гиподинамия, нарушение сна, питания, связанное с ними ожирение и т.п.

Таким образом, диагностика предикторов ЦВЗ-когнитивных, эмоциональных и поведенческих у лиц среднего возраста имеет важное прогностическое значение.

Цель: исследование клинических и нейропсихологических параметров у сотрудников ВУЗа, проживающих в условиях Кыргызской Республики, г. Бишкек.

Задачи: 1. выявить особенности клиниконеврологических показателей у лиц среднего возраста, работающих в ВУЗе.

2. исследовать нейропсихологический статус у лиц среднего возраста- сотрудников ВУЗа.

Материалы и методы исследования. Обследованы 35 человек, являвшихся преподавателями ВУЗа г. Бишкек, в возрасте от 35 до 65 лет (средний возраст составил $53 \pm 1,86$ года), из них женщин 33 (94%) и 2 (6%) мужчин. Большинство обследованных составили лица среднего возраста от 35 до 65 лет — 30 человек (85,7%). Неврологическое [11, 7] и нейропсихологическое обследование проведено 31 преподавателю.

Клинико-неврологическое обследование позволило определить образ жизни, неврологические жалобы и перенесенные заболевания респондентов. Так, про-

водилась оценка головной боли, головокружения и их характеристик, пищевых привычек (объем выпиваемой жидкости, кратность приема пищи), режима сна и бодрствования, исследовали занимался ли респондент спортом и какие заболевания перенес.

Когнитивные функции в целом определяли с помощью краткой шкалы оценки психического статуса (КШОПС, англ. Mini-Mental State Examination), разработанная в 1975 г. M. F. Folstein, S. E. Folstein, P. R. McNHugh для быстрой оценки когнитивных функций у взрослых [19]. Опросник позволяет провести анализ следующих параметров: ориентировку пациента во времени и месте, восприятие, память, внимание и арифметический счет, устную и письменную речь, конструктивный праксис, занимает 10–15 минут, прост и удобен в применении. При этом, на чувствительность теста оказывают влияние уровень когнитивного дефицита, возраст, образование, культуральные и социально-экономические условия. Так, чем больше степень нарушения когнитивных функций, тем выше чувствительность шкалы [25]. Максимально высокая оценка по шкале составляет 30 баллов, при этом 28–30 баллов соответствует отсутствию когнитивных расстройств; 25–27 баллов — недементным когнитивным нарушениям; 20–24 балла — деменции легкой степени выраженности; 11–19 баллов — деменции умеренной степени выраженности; 0–10 баллов — тяжелой деменции [1, 13].

Частота встречаемости астении и её параметров исследована с помощью субъективной шкалы оценки астении MFI-20 (The Multidimensional Fatigue Inventory, Smets EM, Garssen B, Bonke B. Manual; 1995). Объективность и практическая значимость теста были неоднократно изучены [22, 23, 31]. Тест состоит из 20 высказываний, направленные на выявление основных параметров астении: общую астению, физическую астению, пониженную активность, снижение мотивации и психическую астению. Наличие астении подтверждается при превышении 12 баллов по одной из подшкал, либо 60 баллов в общем [5].

Расстройства ночного сна исследовали с помощью анкеты оценки ночного сна, составленной под руководством российского нейрофизиолога профессора А. М. Вейна (2001 г.). Шкала состоит из 6 вопросов, каждый оценивается по пятибалльной системе. Если результат меньше 18 баллов, то сон значительно нарушен; 22–18 баллов — пограничные значения — легкие нарушения сна; больше 22 баллов — сон не нарушен [5].

Уровень тревоги определяли с помощью шкалы тревожности, предложенной Ч. Д. Спилбергером и адаптированной на русский язык Ю. Л. Ханиным (1969) [12]. Данный самоопросник позволяет оце-

нить оба вида тревоги, достоверность шкалы была подтверждена в научно-исследовательских работах [21, 30]. Интерпретация полученных результатов для реактивной и личностной тревоги проводится одинаково: до 30 баллов — низкая тревожность, 31–45 — умеренная тревожность, 46 и более — высокая тревожность [1, 5].

Наличие и степень депрессивного расстройства исследовали с помощью шкалы самооценки депрессии Цунга (The Zung Self-Rating Depression Scale-SDS; Zung V., адаптированная Т. Н. Балашовой, 1965), практическая значимость которой неоднократно исследована [16, 20, 27].

Данные обследований вводились в программу SPSS для статистического анализа.

Результаты исследования

Согласно клинико-неврологическому обследованию выявлено, что ежедневно проходят расстояние в 1–2 км 20 (64,5%) опрошенных, а 11 (35,5%) — 3–4 км. Регулярные занятия спортом в течение последних 3-х лет отметили 4 (12,9%) опрошенных, а 7 (22,6%) человек указали, что занимались спортом в прошлом. Большая часть обследуемых (20 (64,5%)) считала свое питание регулярным трехразовым, а 11 (35,5%) опрошенных — нерегулярным. При этом общее количество потребляемой жидкости в сутки у 13 (41,9%) составило до 1 л, у 11 (35,5%) — до 2 л, у 7 (22,6%) — 3 л и больше. Стоит отметить, что средние значения показателя индекса массы тела составили $27,4 \pm 0,9$, что говорит об избыточной массе тела. Ежедневное табакокурение указали 6 (19,4%) обследованных, из них 2 выкуривали около 10 сигарет в день, а 4–20 сигарет и более и 1 (3,2%) человек отметил употребление спиртными напитками. У преобладающего контингента обследуемых отмечались легкие нарушения сна — у 18 (58,1%), значительно затрудненный сон диагностирован у 6 (19,4%) и 7 (22,5%) человек отметили нормальное качество сна.

Обследуемые (83,9%) указали в анамнезе соматические заболевания, прежде всего, гипертоническую болезнь, остеохондроз шейного и поясничного отдела позвоночника, заболевания желудочно-кишечного тракта, деформирующий остеоартроз, гинекологические заболевания, варикозное расширение вен, заболевания щитовидной железы. Не часто встречались заболевания почек, сахарный диабет II типа, перенесенные ЧМТ в анамнезе. На климакс указали 19 (61,3%) женщин. Прием лекарственных препаратов отметили 19 (61,3%) опрошенных.

При анализе данных неврологического опроса выявлено, что 25 (80,6%) респондентов жаловались на головные боли в анамнезе, при этом цефалгический

синдром давящего характера определялся у 9 (29,0%) человек, тупого — у 5 (16,1%), пульсирующего и сжимающего — у 4 (12,9%), распирающего — у 2 (6,5%), острого — у 1 (3,2%). Изучение локализации головной боли показало, что у 11 (35,5%) обследованных головные боли возникали преимущественно в височной области, у 7 (22,6%) — в затылочной, у 6 (19,4%) — в лобной и у 1 (3,2%) в теменной областях. При этом односторонняя головная боль наблюдалась у 7 (22,6%) и двусторонняя — у 18 (58,1%) опрошенных, из них у 4 (12,9%) головная боль сопровождалась тошнотой, рвотой. Возникновение головной боли в основном в утреннее время отметили 7 (22,6%) преподавателей, в обеденное — 6 (19,4%), в вечернее — 10 (32,3%) и 2 (6,5%) опрошиваемых не указали время. Продолжительность головной боли составляла до 48 ч, преимущественно 3 ч. При этом в 14 (45,2%) случаях наличие головной боли обследуемые связывали с переменной погоды, в 2 (6,5%) — с голодом, в 9 (29,0%) — с психоэмоциональной нагрузкой. Головокружение несистемного характера в момент опроса наблюдалось у 4 (12,9%) респондентов.

Неврологический осмотр позволил выявить очаговые знаки у 22 (71%) обследованных. Сглаженность носогубной складки определялась у 5 (16%), высокие сухожильные рефлексы — у 5 (16%), кистевые патологические рефлексы — у 11 (35,5%) опрошенных. Кроме этого, в неврологическом статусе наблюдались шаткость в позе Ромберга — у 6 (19,4%), шум в ушах — у 5 (16%). Со стороны вегетативной нервной системы 16 (51,6%) человек имели белый нестойкий дермографизм, 2 (6,4%) — белый стойкий дермографизм. Чувствительность была нарушена у 5 (16%) обследованных в виде чувства онемения в руках, обусловленное позой, а также у 12 (38,7%) отмечалась болезненность при пальпации паравертебральных точек шейного отдела.

Анализ встречаемости астении выявила, что преобладающее количество респондентов не страдало общей астенией — 21 (67,7%), а у 10 (32,3%) человек выявлена, у которых средний балл по опроснику составил $70,5 \pm 2,5$. При этом в основном определялись пониженная повседневная активность и физическая астения.

Когнитивные функции, оцениваемые по КШОПС, не были нарушены у 27 (87,1%) респондентов, кото-

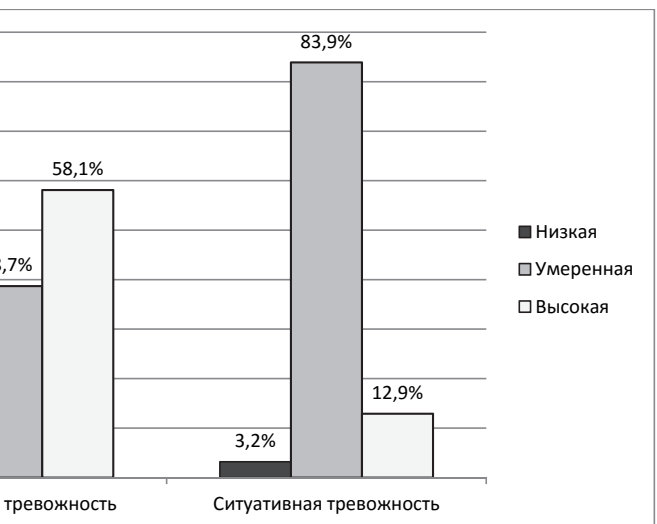

Рис. 1. Распространенность личностной и ситуативной тревожности (n=31)

рые выполнили задания по данной шкале на 28–30 баллов; а 4 (12,9%) набрали 26–27 баллов, что говорит о наличии у них недементных когнитивных расстройств.

Исследование эмоционального состояния показало, что основная часть преподавателей страдала высокой личностной тревожностью — 18 (58,1%) человек, умеренная ЛТ выявлена у 12 (38,7%) и один (3,2%) респондент обладал низким уровнем ЛТ. При этом ситуативная тревожность чаще встречалась в умеренной степени — у 26 (83,9%) обследованных, высокая СТ диагностирована у 4 (12,9%), низкая — у 1 (3,2%) (рис. 1). Важно отметить, что большая часть опрошенных страдала депрессией — 17 (54,8%) человек, у 10 (32,2%) из них выявлена легкая депрессия невротического генеза и 7 (22,6%) — субдепрессивное состояние или маскированная депрессия.

Обсуждения

Таким образом, проведенное исследование выявило, что 64,5% преподавателей ВУЗа страдают от гиподинамии, а среднее значение ИМТ составило $27,4 \pm 0,9$, что указывает на избыточную массу тела. У 41,9% обследованных отмечается пониженное потребление жидкости, что негативно влияет на процесс микроциркуляции, прежде всего, на механизмы сосудистых реакций. Цефалгический синдром, диагностированный у 25 (80,6%) педагогов, носил преимущественно сосудистый характер. Нарушения сна отмечались у 24 (77,5%) респондентов, что может приводить к дисрегуляции вегетативной нервной системы.

Астения выявлена у 10 (32,3%) обследованных, выраженная личностная тревожность наблюдалась больше, чем у половины опрошенных — у 18 (58,1%), а умеренная ситуативная тревожность встречалась

у 26 (83,9%). Частота депрессивных состояний у обследуемых составила 54,8%, что значительно выше показателей распространенности депрессии в общей популяции, которая достигает от 3 до 6% [8]. Полученные результаты, вероятно, обусловлены тем, что профессиональная деятельность педагога связана с высоким психо-эмоциональным напряжением. Когнитивные функции были сохранены у 27 (87,1%) педагогов, что обусловлено значительной умственной нагрузкой.

Выводы

1. У обследованных лиц среднего возраста, проживающих в климато-географических условиях Кыргыз-

ской республики, г. Бишкек выявлены гиподинамия, нарушения режима потребления пищи, жидкости, расстройства сна, сопровождающиеся микроочаговой неврологической симптоматикой и соматическими заболеваниями. Вышеуказанные изменения могут явиться предикторами цереброваскулярных заболеваний и требуют дальнейшего обследования и коррекции дисфункции лимбико-ретикулярного комплекса.

2. Когнитивные функции обследуемого контингента сохранены. Однако, у 58,1% преподавателей диагностирована высокая личностная тревожность и у 54,8% депрессивные состояния. Кроме этого, у трети опрошенных наблюдалась физическая астения со снижением повседневной активности.

Литература

1. Белова А. Н. Шкалы, тесты и опросники в неврологии и нейрохирургии. — Москва, 2004. — 434 с.
2. Воробьева О. В. Многогранность феномена астении. // Русский медицинский журнал. Неврология. 2012, № 5. С. 248–251.
3. Гафаров В. В., Громова Е. А., Панов Д. О., Гагулин И. В. Распространенность психосоциальных факторов в женской популяции 25–64 лет и их связь с артериальной гипертензией (эпидемиологическое исследование на основе программы ВОЗ «MONICA-психосоциальная»). Сибирский медицинский журнал, 2011, Том 26, № 3, Выпуск 1. С. 143–148.
4. Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. — М.: Русский язык, 2000.
5. Захаров В. В., Вознесенская Т. Г. Нервно-психические нарушения: диагностические тесты. 2-е изд. — М. МЕДпресс-информ, 2013. — 320 с.
6. Сборник статистических материалов «Здоровье населения и деятельность организаций здравоохранения Кыргызской Республики в 2014 году». — Бишкек, 2015. — 352 с.
7. Скоромец А. А., Скоромец А. П., Скоромец Т. А. Топическая диагностика заболеваний нервной системы. Руководство для врачей. — СПб., 2010 г.
8. Смуглевич А. Б., Депрессии в общей медицине: Руководство для врачей. — М.: МИА, 2001. — 256 с.
9. Старостина Е. Г. Генерализованные тревожные расстройства и симптомы тревоги в общемедицинской практике // Русский медицинский журнал, 2004. № 22. С. 1277–1283
10. Суслина З. А., Пирадова М. А. Инсульт: диагностика, лечение, профилактика / Под ред. З. А. Суслиной, М. А. Пирадовой. — М.: МЕДпресс-информ, 2008. — 288 с.
11. Топическая диагностика. Учебное пособие по общей неврологии / Составители: Мусабекова Т. О., Шлейфер С. Г., Андрианова Е. В., Рекаева М. И., Ибатуллин И. Ф., Рысалиева Н. Т., Хамзина А. И. / — Б: КРСУ, 2014. — 183 с.
12. Ханин Ю. Л. Краткое руководство к применению шкалы реактивной и личностной тревожности Ч. Д. Спилберга — Л., ЛНИИТЕК, 1976].
13. Яхно Н. Н., Захаров В. В., Локшина А. Б., Коберская Н. Н., Мхитарян Э. А. Деменции: руководство для врачей. — М.: МЕДпресс-информ, 2010. — С. 272.
14. Andreescu C, Varon D. New research on anxiety disorders in the elderly and an update on evidence-based treatments. *Curr Psychiatry Rep.* 2015 Jul; 17(7):53.
15. Astrom M. Generalized anxiety disorder in stroke patients. A 3-year longitudinal study // *Stroke.* 1996. V. 27. № 2. P. 270–275.
16. Biggs JT, Wylie LT, Ziegler VE. Validity of the Zung Self-rating Depression Scale. *Br J Psychiatry.* 1978 Apr; 132:381-5.
17. Branas P., Jordan R., Fry-Smith A. et al. Treatments for fatigue in multiple sclerosis: a rapid and systematic review. *Health Technol Assess* 2000; 4(27):1-61.
18. Eaton W., Armenian H. Depression and risk for onset of type II diabetes: a prospective population-based study // *Diabetes care.* — 1996. — № 19. — P. 1097–1102.

19. Folstein M. F., Folstein S. E., McHugh P.R. «Mini-mental state». A practical method for grading the cognitive state of patients for the clinician. *Journal of psychiatric research* 1975; 12(3):189–98.
20. Fountoulakis KN, Iacovides A, Samolis S, Kleanthous S, Kaprinis SG, St Kaprinis G, Bech P. Reliability, validity and psychometric properties of the Greek translation of the Zung Depression Rating Scale. *BMC Psychiatry*. 2001;1:6.
21. Guillén-Riquelme A, Buela-Casal G. Meta-analysis of group comparison and meta-analysis of reliability generalization of the State-Trait Anxiety Inventory Questionnaire (STAI). *Rev Esp Salud Publica*. 2014 Jan-Feb; 88(1):101–12.
22. Hagelin CL, Wengström Y, Runesdotter S, Fürst CJ. The psychometric properties of the Swedish Multidimensional Fatigue Inventory MFI-20 in four different populations. *Acta Oncol*. 2007; 46(1):97–104.
23. Jin-Mann S Lin, Dana J Brimmer, Elizabeth M Maloney, Ernestina Nyarko, Rhonda BeLue, and William C Reeves. Further validation of the Multidimensional Fatigue Inventory in a US adult population sample. *Popul Health Metr*. 2009; 7: 18.
24. Kinzie JD, Riley C, McFarland B, Hayes M, Boehnlein J, Leung P, Adams G. High prevalence rates of diabetes and hypertension among refugee psychiatric patients. *J Nerv Ment Dis*. 2008; 196:108–12. doi: 10.1097/NMD.0b013e318162aa51
25. Lancu I, Olmer A. The minimal state examination- an up-to-date review. *Harefuah*, 2006, Sep; 145 (9):687–90,701.
26. Larson SL, Owens PL, Ford D, Eaton W. Depressive disorder, dysthymia, and risk of stroke: thirteen-year follow-up from the Baltimore epidemiologic catchment area study. *Stroke*. 2001 Sep; 32(9):1979–83.
27. Lee HC, Chiu HF, Wing YK, Leung CM, Kwong PK, Chung DW. The Zung Self-rating Depression Scale: screening for depression among the Hong Kong Chinese elderly. *J Geriatr Psychiatry Neurol*. 1994 Oct-Dec; 7(4):216–20.
28. Mezuk B., Eaton W., Albrecht S. Depression and type 2 diabetes over the lifespan: a meta-analysis // *Diabetes Care*. —2008. — Vol.31, № 12. — P. 2383–2390.
29. Pohjasvara T., Leppavuori A., Siira I. et al. Frequency and clinical determinants of poststroke depression // *Stroke*. 1998. V.9. № 11. P. 2311–2317.
30. Quek KF, Low WY, Razack AH, Loh CS, Chua CB. Reliability and validity of the Spielberger State-Trait Anxiety Inventory (STAI) among urological patients: a Malaysian study. *Med J Malaysia*. 2004 Jun; 59(2):258–67.
31. Schwarz R, Krauss O, Hinz A. Fatigue in the general population. *Onkologie*. 2003 Apr; (2):140–4.
32. Zwarts M.J., Bleijenberg G., van Engelen B. G. Clinical neurophysiology of fatigue. *Clin Neurophysiol* 2008; 119(1):2–10.

Шарапов Олимхан Нодирханович

ассистент кафедры Факультетские внутренние болезни, профпатология, ВПТ, госпитальные внутренние болезни и ПВБ Ташкентского педиатрического медицинского института

Юсупова Дилноза Юсупжановна

студентка Ташкентского педиатрического медицинского института

Sharapov Olimhan Nodirhanovich

Assistant of the Department Faculty internal diseases, occupational pathology, MFT, hospital internal diseases and PID Tashkent Pediatric Medical Institute

Yusupov Dilnoza Yusupzhanovna

student of the Tashkent Pediatric Medical Institute

ЭПИДЕМИОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОФИЛАКТИКИ ВНУТРИБОЛЬНИЧНОЙ ИНФЕКЦИИ В ОТДЕЛЕНИИ ГЕМОДИАЛИЗА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

EPIDEMIOLOGICAL FEATURES OF PREVENTION OF NOSOCOMIAL INFECTIONS IN HEMODIALYSIS REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Аннотация. Вопросы охраны здоровья населения Узбекистана, её благосостояние, является приоритетным направлением Правительства Республики Узбекистан.

Достиженные успехи в борьбе с инфекционными и паразитарными заболеваниями, во многом, являются результатом мероприятий проводимых в последние годы. Сознательное отношение и тщательное выполнение медицинским персоналом требований профилактического и противоэпидемического режима в ЛПУ предотвратит профессиональную заболеваемость сотрудников, а также будет способствовать предупреждению возникновения заболевания внутрибольничных инфекций пациентам.

Ключевые слова: гемодиализ, внутрибольничная инфекция, дезинфекция, противоэпидемический режим.

Abstract. Questions of public health in Uzbekistan, its well-being is a priority for the Government of the Republic of Uzbekistan.

The successes achieved in the fight against infectious and parasitic diseases, in many ways, are a result of the activities carried out in recent years. A conscious attitude and a thorough implementation of the requirements of the medical staff of preventive and anti-epidemic regime in health care facilities prevent the incidence of professional staff, and will also contribute to the prevention of disease of nosocomial infections in patients.

Keywords: hemodialysis, hospital infection, disinfection, anti-epidemic regime.

Здоровое, интеллектуально и духовно развитое молодое поколение — важный фактор развития страны и благополучие народа Узбекистана. Поэтому повышение уровня жизни населения, создание всех необходимых условий гарантирующие права и законные интересы населения Республики Узбекистан являются одним из приоритетных направлений социальной политики нашей республики. Правительство Республики Узбекистан всегда уделяло и продолжает уделять большое внимание по охране здоровья граждан РУз, свидетельством тому является

принятый новый Закон РУз от 26 августа 2015 года «О санитарно-эпидемиологическом благополучии населения» это в свою очередь будит новым импульсом, который несомненно осуществит широкомасштабные меры, направленные на сохранение и укрепление здоровья гармонично развитого населения Республики Узбекистан. Примечательно, что сегодня мировым сообществом широко признаны высокие результаты, проводимых в Узбекистане реформ по охране здоровья и обеспечения счастливой жизни каждого человека. Свидетельством тому является разработанный

узбекскими эпидемиологами новый нормативный документ это санитарные нормы и правила «Профилактики внутрибольничных инфекций» СанПиН № 0304–12, а так же Комплексный план мероприятий по совершенствованию профилактики гемоконтактных инфекций в Республики Узбекистан на 2016–2017 годы. В этих нормативно-правовых документах четко описывается проведение профилактической вакцинации против гепатита «В» всего медицинского персонала и сотрудников лечебно-профилактических учреждений относящихся к группе высокого риска заражения при поступлении на работу, а так же всех студентов медиков обучающихся в медицинских ВУЗах Республики Узбекистан. На сегодняшний день в Республике Узбекистан насчитывается около 300 тысяч медицинского персонала, среди них успешно получили 3-х кратную бесплатную профилактическую вакцинацию против гепатита «В» — 158 тысяч врачей ЛПУ, необходимо отметить, что профилактическая работа по иммунизации населения активно продолжается.

На фоне достижений медицинской науки увеличилось число инвазивных диагностических а также лечебных процедур необходимых для поддержания жизнедеятельности организма. В результате формируется мощный искусственный (артифициальный) механизм передачи возбудителей связанный с выполнением инъекций, хирургических манипуляций, эндоскопических исследований и отсутствием надежных способов стерилизации используемого при этом многократно оборудования: наркозно-дыхательная аппаратура, аппараты гемодиализа, искусственного кровообращения и др.

Проблема очищения крови занимала медицинскую науку ещё с античных времен. В древности считалось, что многие болезни происходят от смешения телесных жидкостей. Для их очистки применялись различные отвары и смеси растений и минералов. Данные действия были в массе своей неэффективны или даже вредны для больного. Интерес к очищению крови то вспыхивал, то угасал. На качественно новый уровень проблема очищения крови вышла на эстафету в XX веке и началом эпохи хронического гемодиализа считается 1960 год.

Гемодиализные больные а также врачи и остальной персонал отделения гемодиализа имеют высокий риск заражения вирусами гепатита В и С. Инфицированные пациенты являются источником дальнейшего распространения инфекции среди других больных и медицинского персонала. Складывается ситуация, когда применение незаменимого метода лечения больных с почечной недостаточностью является причиной распространения другого, весьма тяжелого по своим проявлениям и последствиям заболевания. Заражение может произойти при попадании крови на поврежденную кожу или неповрежденную слизистую

оболочку при пункции артериовенозной фистулы или при контакте с загрязненной одеждой, бельем больного, расходным материалом. Медицинский персонал чаще всего заражается при случайных уколах иглой, попадании крови в глаза или рот, возможно, при приеме пищи в диализном зале или смежных помещениях.

Проблема внутрибольничных инфекций (ВБИ) имеет важное значение для здравоохранения и приобретает всё большую медицинскую и социальную значимость.

Одним из компонентов, характеризующих «индекс здоровья» нации, является уровень инфекционной заболеваемости, в формировании которого важную роль играют внутрибольничные инфекции. Заболеваемость ВБИ в определенной степени отражает качество медицинской помощи, оказываемой населению, и существенно влияет на уровень экономических затрат. В Республике Узбекистан как и во многих развитых странах мира, где во всех гемодиализных отделениях строго соблюдаются все мероприятия, направленные на предупреждение распространения инфекций, заболеваемость сегодня в несколько раз ниже, чем в отдельных странах Восточной Европы и Азии, где гигиенические стандарты не достаточно высоки. Для того, чтобы оградить пациента от вируса гепатита и ВИЧ инфекции, в отделении гемодиализа должен строго соблюдаться целый комплекс мер.

Ученными Узбекистана разработана Инструкция по требованиям безопасности, санитарно-гигиеническому, противоэпидемическому и дезинфекционному режиму экстракорпорального отделения.

Рассмотрим только некоторые пункты: учитывая высокий риск работы в отделениях диализа, к работе допускаются лица со специальным медицинским и техническим (инженер, техник) образованием в возрасте не моложе 18 лет, которые прошли специальную подготовку с выдачей сертификата и отнесены приказом по учреждению к персоналу. Каждый вновь принятый на работу в отделение диализа сотрудник проходит первичный инструктаж и проверку знаний по охране труда, обеспечению безопасности на рабочем месте с демонстрацией безопасных и рациональных приемов работы. Повторный инструктаж персонал проходит на рабочем месте не реже одного раза в 6 месяцев. Результаты инструктажа фиксируются в журнале инструктажа. Работу следует проводить в спецодежде и иметь индивидуальные средства защиты в соответствии с действующими нормативными документами. В помещении для приготовления диализного концентрата обязательно наличие дистиллированной воды для промывания пораженных участков кожи или слизистой оболочки глаз при попадании диализного концентрата или его составляющих.

При пункции вены, фистулы, подключении и отключении пациента от аппарата необходимо использовать стерильные перчатки, защитный экран или защитные очки на лицо.

Весь инструментарий, перевязочный материал и др. с которым соприкасаются больные и персонал обязан быть стерильным.

При поступлении больного в стационар обеспечивается подробный сбор эпидемиологического анамнеза. Все пациенты, обращающиеся за помощью в отделение гемодиализа должны обследоваться на маркеры гепатитов В и С каждые 6 месяцев, а также на ВИЧ-инфекцию не реже одного раза в 3 месяца с обязательной до тестовой консультацией и информированного согласия (Приказ МзРУз № 123).

Если предварительные результаты положительные, проводятся дальнейшие тесты для подтверждения диагноза. Пациенты, отрицательные по вирусу гепатита В, прививаются по специальной схеме.

В целях профилактики внутрибольничного заражения ВИЧ инфекцией, вирусного гепатита В, С и других гемоконтактных инфекций все медицинские работники обязательно проходят медицинские обследования при поступлении на работу согласно Приказа МзРУз № 300. К работе не допускаются медицинские работники, зараженные ВИЧ инфекцией, вирусным гепатитом В и С. Медицинские работники, работа которых связана с кровью и другими биологическими жидкостями необходимо привить против гепатита В.

Один раз в год руководитель учреждения должен организовать обследование персонала на носительство патогенного стафилококка. В случае выявления носителя патогенного стафилококка, сотрудник временно переводится на работу не связанную с контактом пациента, проверяется 3-хкратно (положительным считается 10^3) и организуется проведение санации. После санации повторно проводится бактериологический посев, до получения отрицательных результатов.

Каждый сотрудник обязан, находиться на диспансерном учёте для своевременного выявления и лечение хронических воспалительных заболеваний носоглотки, кожи, излечения кариозных зубов и 2 раза в год должны проходить медицинский осмотр. Медицинский персонал с воспалительными и гнойными процессами, недомоганием, повышением температуры тела не допускается к работе. Персонал необходимо обеспечить индивидуальными шкафчиками для хранения одежды и обуви.

Персонал должен строго соблюдать правила личной гигиены. Особое внимание уделяется гигиене рук. Проверка режима работы экстракорпорального отделения ЦГСЭН проводится ежеквартально в плановом порядке с применением лабораторных методов исследова-

ования внешней среды (стерильность, смывы, вода, воздух, лекарственные средства).

Вслед за каждой обработкой является обязательный бактериологический контроль. При возникновении заболевания внутрибольничной инфекции необходимо сообщить в территориальный Центр Госсанэпиднадзора (ф. 58 экстренное извещение).

При аварийных ситуациях среди персонала отделения, связанные с кровью и биологическими жидкостями необходимо проводить мероприятия, предусмотренный интегрированным Приказом МЗ РУз за № 123 «Профилактические мероприятия ВИЧ инфекции в Республике Узбекистан и совершенствование оказания медицинской помощи населению», «О внедрении постконтактной профилактики передачи ВИЧ инфекции в медицинских учреждениях системы здравоохранения Республики Узбекистан».

Госпитализация больных должна проводиться отдельно для носителей HBs Ag антигена гепатита В и отдельно больных с хроническим гепатитом С.

Смена нательного и постельного белья больным проводится по мере загрязнения, регулярно, но не реже 1 раза в 7 дней. Загрязненное выделениями больных белье подлежит замене незамедлительно. Сбор грязного белья в отделениях должен осуществляться в специальную плотную тару (клеенчатые или полиэтиленовые мешки, специально оборудованные бельевые тележки или другие аналогичные приспособления). Запрещается разборка грязного белья в отделениях. Временное хранение (не более 12 часов) грязного белья в отделениях допускается в помещениях для грязного белья в закрытой таре.

Для работы с грязным бельем персонал должен быть обеспечен сменной санитарной одеждой (халат, косынка, перчатки, маска).

Обувь персонала и больных диализного отделения должна быть из материала удобного для проведения обработки дезинфекционными средствами и обеспечивающими защиту ног от колюще-режущих предметов.

Текущая влажная уборка палат проводится 2 раза в день, в том числе 1 раз с применением дезинфицирующих средств, в остальных случаях с моющими средствами. Весь уборочный инвентарь, оборудование, аппаратура, обувь маркируется и применяется строго по назначению, хранится в специально отведенных местах. После выписки больных в палатах проводится генеральная уборка с применением дезинфекционных средств, а кровать перестилается.

Персонал отделения проходит ежегодную диспансеризацию (стоматолог, гинеколог, лор-врач, кож. венеролог, терапевт). Проходит обязательное флюорографическое обследование. Изделия медицинского назначения многократного применения, которые

в процессе эксплуатации могут вызвать повреждение кожи, слизистой оболочки, соприкасаются с раневой поверхностью, контактируют с кровью или инъекционными препаратами подлежат дезинфекции на месте.

После каждой манипуляции персонал должен менять перчатки и обрабатывать руки. Инструменты дезинфицируются путем погружения в 0,5% хлорсодержащий раствор или иными разрешенными для этой цели дезинфекционными препаратами, на 10 минут, затем медицинский инструментарий промывают в воде и сдают на стерилизацию в отделении централизованной стерилизации (ОЦС).

Изделия однократного применения после дезинфекции утилизируют путем сжигания. Предстерилизационная очистка и стерилизация изделий медицинского назначения проводится только в ОЦС.

Специалистами санитарно-эпидемиологической службы 1 раз в квартал осуществляется лабораторный контроль внешней среды: воздух, смывы с внешней среды, исследования на стерильность инструментов и перевязочного материала.

Результаты бактериологических исследований должны быть обсуждены и приняты меры. Двери гемодиализного зала держат постоянно закрытыми.

Гемодиализный зал оборудуют стационарными бактерицидными облучателями. Обеззараживание воздушной среды методом кварцевания проводить перед началом и после окончания работы согласно рекомендации областной медицинской техники по экспозицию.

В перевязочных для снижения микробной обсемененности рекомендуются установка воздухоочистителей. Внутренняя отделка помещений с влажным режимом работы и подвергающиеся текущей дезинфекции должна соответствовать нормативным документам. Персонал, участвующий в процессе диализа, перед процедурой должен менять белье (пижаму, тапочки, шапочку, халат). Категорически запрещается хождение медицинским персоналом в диализном зале в уличной обуви. Все приборы, аппараты и другие предметы, ввозимые и вносимые в диализный зал, обрабатывают ветошью смоченной 0,5% хлорсодержащим дезинфицирующим раствором или иными разрешенными для этой цели дезинфекционными препаратами.

Стол для стерильного инструментария покрывают стерильной простыней непосредственно перед процедурой, раскладывают на ней стерильный медицинский инструментарий и закрывают сверху стерильной простыней.

Перевязочный материал и инструментарий, использованный в ходе сеанса, собирают в специально выделенные емкости. Стерильные столы перевязочной должны накрываться не менее трех раз в сутки, с указанием времени и даты накрытия стола. По возможности должен быть использован разовый стерильный медицинский инструментарий. Сотрудники отделения ежедневно меняют халаты, шапочки и маски. Ограничивается доступ персонала, не работающего в диализном зале.

Уборка диализного зала, перевязочных проводят влажным способом не реже 2 раза в день и однократно с использованием дезинфекционных средств.

Генеральную уборку диализного зала, перевязочного проводят один раз в неделю. Между сеансами проводится текущая влажная уборка. Между сеансами должно быть достаточно время для проведения текущей уборки, подготовки аппарата для следующего сеанса и персонала. Рекомендуется проводить ежемесячную проверку микробной обсемененности и содержания эндотоксинов в воде для диализа и диализных растворах. В отделении должны использоваться изделия однократного применения, соответствующие требованиям действующих нормативных документов, стерильные, в неповрежденной потребительской таре.

В заключение хочется отметить, что в ЛПУ совместно с лечебно-диагностической деятельностью проводится и весьма обширный комплекс санитарно-гигиенических и противоэпидемических мероприятий, направленный на профилактику ВБИ, являющихся особой спецификой категорий болезней человека, связанных с очищением крови от находящихся в ней вредных для организма веществ. Во главе всей этой многогранной работы стоит медицинский персонал — основной организатор, исполнитель оказания медицинской помощи больным, эффективность профилактики ВБИ среди них зависит от знаний и практических навыков.

Литература

1. Закон Республики Узбекистан «О санитарно-эпидемиологическом благополучии населения» 26 августа 2015 г., № ЗРУ-393.
2. СанПиН № 03-04-12 «Профилактика внутрибольничных инфекций».
3. СанПиН № 0292-11 «Санитарные правила и нормы проектирования, строительства и эксплуатации лечебно-профилактических учреждений».
4. Инструкция к требованиям безопасности, санитарно-гигиенического, противоэпидемического и дезинфекционного режимов экстракорпорального отделения № 0212-3/0212.

Мордвинцев Микола Володимирович,

канд. тех. наук., доцент, доцент кафедри інформаційної та економічної безпеки Харківського національного університету внутрішніх справ

Мордвинцев Николай Владимирович,

канд. тех. наук., доцент, доцент кафедры информационной и экономической безопасности Харьковского национального университета внутренних дел

Mordvyntsev M. V.

*PhD in Technical Sciences,
Associate Professor of information and economic security
Kharkiv National University of Internal Affairs*

**УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМ ВИДЕОСПОСТЕРЕЖЕННЯ
ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМ ВИДЕОНАБЛЮДЕНИЯ
ПРИ РЕАЛИЗАЦИИ ЗАДАЧ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ
IMPROVEMENT SYSTEMS CCTV OF TASKS IMPLEMENTATION LAW
ENFORCEMENT AUTHORITIES**

Анотація. Розглядаються питання відеофіксації об'єкта з одночасним визначенням його координат методом геолокації.

Ключові слова: відеофіксація, геолокація, боротьба з тероризмом, пошук правопорушників.

Аннотация. Рассматриваются вопросы видеофиксации объекта с одновременным определением его координат методом геолокации.

Ключевые слова: видеофиксация, геолокации, борьба с терроризмом, поиск правонарушителей.

Summary. The questions video fixing object with simultaneous determination of its coordinates by geolocation.

Keywords: video fixing, geolocation, the fight against terrorism, search for offenders.

Впровадження сучасних інформаційних технічних систем дозволяє значно підвищити ефективність роботи правоохоронних органів.

Ефективність застосування систем відеоспостереження підтверджується зарубіжним досвідом правоохоронної діяльності. МВС України, реалізуючи свої першочергові завдання щодо забезпечення безпеки громадян, дотримання прав людини, охорони громадського порядку виступає з ініціативою облаштування громадських місць системами відеоспостереження [1].

Використання систем відеоспостереження в країнах Європейського Союзу та США значно сприяє оперативності реагування на правопорушення, швидкому встановленню осіб, які їх здійснюють, запобігання терористичним актам, пошук свідків правопорушень.

Наявність подібних систем є стримуючим чинником для правопорушника, навіть за відсутності співробітника правоохоронних органів.

На думку поліції, використання систем відеоспостереження в громадських місцях дозволить зменшити кількість правоохоронців на вулицях і при цьому зробить їх роботу більш ефективною.

Запропоновано спосіб відео документування за допомогою засобів відеофіксації, при цьому відбувається порівняння координат об'єкта, що має мобільний телефон або GPS навігатор із зоною спостереження відеокамери, і автоматичне об'єднання фрагментів появи об'єкта в зоні видимості в один відеозвіт. [2].

В даний час є всі технічні можливості для розробки і впровадження системи автоматичного створення відеозвіту (САСВ) за допомогою IP – камер.

Пропонується створення САСВ, в результаті якої правоохоронні органи зможуть отримати відеозвіт про діяльність об'єкту спостереження. У той же час держава отримує можливість поліпшити систему безпеки при проведенні масових заходів.

САСВ має три складових: система панорамної зйомки, система ближньої зйомки, система індивідуальної зйомки.

Система панорамної і ближньої зйомки припускає встановлення IP-камер на вулицях, майданах, в великих будівлях, стадіонах. При цьому встановлюється два види камер: ближньої і дальньої зйомки. Камери далекої зйомки документують панорамну картинку об'єкта, в який потрапить об'єкт спостереження, а камери ближньої зйомки виробляють зйомку в зоні своєї видимості на малій відстані. Останні доцільно встановлювати і в приміщеннях.

Для того щоб отримати відео звіт про діяльність об'єкту спостереження правоохоронні органи замовляють цю послугу у мобільного оператора. Вказуючи номер мобільного телефону об'єкта спостереження. Мобільний оператор визначає точне положення об'єкта і сектор спостереження тієї чи іншої IP-камери за певною програмою записує відео фрагмент, коли об'єкт перебуває в зоні зйомки тієї чи іншої камери. Переходячи із зони зйомки від однієї камери до іншої, комп'ютерна програма монтує ці фрагменти в один фільм. Чергування фрагментів камер ближнього спостереження з фрагментами панорамних камер створить більш повне сприйняття відвідуваного міста події. Перемикання на панорамну IP-камеру відбувається при виході об'єкта із зони спостереження ближньої IP-камери.

Система індивідуальної зйомки передбачає доповнення створюваного фільму-звіту фрагментами індивідуальної IP-камери. Для цього особа яка веде спостереження повинна мати IP-камеру якщо існує покриття Wi-Fi, або камеру, сполучену з мобільним телефоном по якому передавати відео потік. При цьому фрагменти індивідуальної IP-камери через засоби мобільного оператора або через Wi-Fi канали зв'язку будуть автоматично вмонтовані у фільм-звіт.

Системи відеоспостереження крім правоохоронних органів можуть бути реалізовані в найрізноманітніших сферах діяльності, пов'язаних з використанням інформаційних технологій, а саме:

- в IP-телефонії для підключення зовнішніх IP-камер;
- в соціальних мережах, для відображення відео-фільмів;
- в туристичному бізнесі для створення відеозвітів.

Таким чином, проект може бути реалізовано не тільки за державні кошти, а на сам перед за кошти мо-

більних операторів, інвесторів пов'язаних з туризмом та IP- телефонією.

Автоматичне створення відеофільмів може бути використане для туристів, які відвідують нашу країну і місто, в тому числі вболівальників, які приїжджають на різні змагання.

Щоб залишилася пам'ять від відвідування українських міст і стадіонів туристам необхідно фотографувати своїм фотоапаратом або відеокамерою відвідувані місця. Для того, щоб сфотографуватися на тлі того чи іншого пам'ятного місця буде необхідно замовляти цю послугу в агентстві. Для п'ятдесяти тисяч вболівальників, що проїздили одночасно, як це трапилося на Євро-2012, таке завдання не зможе вирішити ні одне туристичне агентство. Пропонується створення САСВ, в результаті якої вболівальники та туристи зможуть отримати фільм про відвідування найбільш цікавих місць в містах України, включаючи стадіони та інші місця відпочинку.

Для того щоб отримати відео звіт про відвідування того чи іншого міста України турист замовляє цю послугу через мобільного оператора. Посилаючи зі свого телефону СМС певного змісту на певний номер мобільного оператора. Мобільний оператор визначає точне положення туриста і сектор спостереження тієї чи іншої IP-камери за певною програмою записує відео фрагмент, коли турист перебуває в зоні зйомки тієї чи іншої камери як вже було описано При вході в зону спостереження IP-камери на мобільний телефон туриста може передається СМС яка підтверджує що, він увійшов в зону видимості панорамної IP-камери або камери ближньої дії.

Система індивідуальної зйомки передбачає доповнення створюваного фільму-звіту фрагментами індивідуальної IP-камери. Для цього турист повинен придбати IP-камеру. Прикладом може служити бездротова IP-камера TrendNet TV-IP110W, що має можливість кріплення на більшості поверхонь, швидкість мережі до 54 Мб/сек.

При знаходженні об'єкта в зоні видимості трьох типів камер, пріоритет віддається індивідуальної IP-камері. Необхідно відзначити, що фільм може бути змонтований, як на карті пам'яті туриста, так і на порталі інтернет ресурсу. При цьому фільм може транслюватися прямо з сайту компанії що надає ці послуги. Туристу необхідно тільки отримати пароль доступу до своїх даних і передати його тій людині, якій він дає дозвіл на перегляд цього матеріалу. Матеріал може транслюватися по скайпу в реальному масштабі часу в момент, коли відбувається подія, або бути записаний на карту пам'яті або диск за замовленням туриста.

Таким чином, їдучи з нашого міста і країни, турист отримує на згадку фільм про ті місця, які він

відвідував у період перебування в ньому, змонтований автоматичним монтажником, а також можливість спілкуватися з друзями, близькими, родичами безпосередньо з того місця, де він в даний момент знаходиться.

Однією з привабливих особливостей цього проекту є те, що в місті підвищується ступінь безпеки за рахунок відео спостереження в місцях великого скупчення людей [3].

У цьому масштабному проекті можуть брати участь: міська влада, мобільні оператори, виробники IP-камер, власники готелів, органи внутрішніх справ.

Висновки

Удосконалення системи відеоспостереження дозволяє більш ефективно реалізовувати роботу правоохоронних органів що до забезпечення економічної безпеки.

Запровадження пропонованої системи відеоспостереження може бути реалізовано в сфері туризму, IP-телефонії, соціальних мережах з залученням коштів бізнес-інвесторів.

Проект потребує узгодження дій всіх організацій, що беруть участь у проекті.

Література

1. МВД собирается установить видеонаблюдение в общественных местах / [Электронный ресурс] <http://sud.ua/news/2012/05/17/33998-mvd-sobiraetsya-ustanovit-videonablyudenie-v-obshhestvennih-mestah>
2. Мордвинцев М. В., Машкаров Ю. Г. Способ видео документирования перемещений объекта за допомогою системи відео фіксації. Патент на корисну модель № 73635, 2012, —4 с.
3. Кан И. А. и др. Система автоматизированного видеонаблюдения и распознавания объектов и ситуаций. Свидетельство на полезную модель № 36912, 2004.

Бойдадаев М. Б.*НамМПИ***Тўхлиев Ғ. А.***НамМПИ***Мадрахимов А. М.***НамМПИ*

«ШАХСНИНГ АХБОРОТ ОЛИШ МАДАНИЯТИ» ТУШУНЧАСИ ВА АХБОРОТ ОЛИШ БИЛАН БОҒЛИҚ БИЛИМ, КЎНИКМА, МАЛАКАЛАР

Бугунги кунда жадал тарзда кўпайиб бораётган ахборотлардан хабардор бўлиш, керакли маълумотни ажратиш олиш ва ундан фойдаланиш мумкин бўлган ҳолатда қайдлаш тезкорлиги ва сифати ҳар бир шахснинг ахборот олиш маданияти қай даражада шаклланаётганлигига боғлиқдир. Бу омил айниқса ўқув жараёнини ташкил этиш, хусусан, унинг методик таъминоти масаласига алоҳида эътибор қаратишни тақозо этади. Айнан шунинг учун ҳам мамлакатимизда таълим-тарбия соҳасида олиб борилаётган ислохотлар таълим муассасалари фаолиятини ҳам замонавий талаблар ва эҳтиёжлардан келиб чиққан ҳолда қайта ташкил этиш, такомиллаштириш заруриятини кун тартибига қўймоқда. Чунки улар таълим тизими мазмунан ва шаклан янгиланаётган бир паллада ҳосил бўлаётган кучли ахборот оқимини қабул қилиш, жамлаш ва ўз ўрнида уларни кенг жамоатчилик, ўқитувчилар ҳамда талабаларга энг манзур йўллар билан тақдим этишдек муҳим вазифани бажаришлари лозим. Ушбу ахборот манбаларига, биринчи гада, ўқув адабиётлари, меъёрий ҳужжатлар, методик қўлланмалар ва бевосита таълим жараёнига тааллуқли бўлган бошқа манбалар қиради.

Таълим жараёнини замонавий техникалар билан жиҳозлаш, жараённи автоматлаштириш, шунингдек, педагогик ходимларининг назарий ва техник малакаларини ошириш, уларда янги ахборот технологиялари билан ишлаш кўникмаларини ҳосил этиш бугунги кунда олдимизда турган долзарб вазифалардан ҳисобланади.

Республикаимизда таълимни модернизациялаштирилаётган жараёнда жамиятни тезкор ахборотлаштириш, ўқув нашрлари бозорини барпо этиш ахборот технологияларини ривожлантириш билан уйғун тарзда кечмоқда.

Бу ишлар, ўз навбатида муайян илмий ғоялар, концепциялар ва назарий ишланмалар асосида ташкил этишни тақозо этди Илгарилари моддий неъматлар жамғаришга катта аҳамият берилган бўлса, эндиликда ахборотлар ва билимлар жамиятнинг бош ресурсларига айланиб бормоқда, яъни ахборотга бўлган муносабат тубдан ўзгариб, у жамият ва давлатни ривожлантиришнинг табиий, молиявий, меҳнат ва бошқа ресурсларлари билан бир қаторда турган стратегик ресурс сифатида англана бошланди.

Замонавий ахборот ресурслари, ахборот тизимидаги ҳужжатлар оқимининг тавсиф ва хусусиятлари тобора ўзгариб бормоқда. Компьютер техникаси ривожланишининг бугунги даражасига кўра, қоғоз шаклдаги ахборот ташувчилар электрон воситаларга ўтказилмоқда. Бу ҳолат ҳужжатлар ва маълумотномаларгагина эмас, балки бадиий матнлар, назарий, педагогик ва методик адабиётларга ҳам тааллуқлидир. Интернет тармоғидан фойдаланиш имконияти ахборотларни мислсиз тезликда, ер юзининг исталган нуктасидан туриб узатиш ва қабул қилиш имконини бермоқда.

Компьютер техникаси туфайли ҳаётимизга Интернет кириб келди, китоблар ҳам, матбуот асарлари ҳам электрон вариантда тақдим этила бошланди. Ахборот оқимининг кўплиги у билан танишиш, қайд қилиш, унга ишлов бериш, ундан фойдаланишга бўлган муносабатни ўзгартириш, яъни ахборот олиш маданиятини эгаллаш заруриятини келтириб чиқарди. О. Е. Лебедев таъкидлаганидек, «Илгари «саводхон» жамият куриш учун ҳаракат қилинган бўлса, ҳозир «маълумотли» жамиятга ўтиш содир бўлмоқда» Маълумотли мутахассис — ўз соҳасига доир деярли барча мавжуд адабиётлар ва янгиликлардан хабардор, уларни ўқиб ўзлаштирган ва ўз ўрнида қўллаш биладиган шахс ҳи-

собланади. Шахс, у орқали бутун жамиятнинг ахборотлашувига боғлиқ.

Ахборотлашаётган жамиятда фуқароларнинг ахборот олиш маданиятини шакллантириш долзарб ижтимоий — педагогик аҳамиятга эга. Мана шу жараённинг самарали кечишида эса педагоглар, мутахассислик фанлари ўқитувчиларининг ўрни бекиёс.

Ахборот олиш маданияти ўзи нима қандай билим, кўникма ва малакаларга эга бўлишни талаб этади? Педагог ва ўқитувчининг ахборот олиш маданиятини эгаллаш йўлида кўрсатадиган ўқув-билув фаолияти ўз-ўзидан изга тушиб кетмайди, албатта. Бунинг учун маълум миқдордаги ресурслар юзага келтирилиши, муайян мазмундаги қўшимча таълим зарур бўлади. Ахборот олиш маданиятини шакллантириш заруриятини келтириб чиқувчи омиллар қуйидагилардан иборатлигини эътироф этиш имконини беради:

- таълим модели ўзгариб, бир умрга етадиган билим олиш ўрнини умр бўйи таълим олиш эгаллай бошлаганлиги;
- ахборот кўламининг жадал ортиб бораётганлиги;
- жамиятнинг кенг миқёсда ахборотлашаётганлиги;
- ахборот олиш — у билан танишишнинг ўзи эмаслиги;

– ахборот олиш оз миқдордаги адабиётлар билан чекланишни ифода этмаслиги;

– ахборотни имкон қадар кўпроқ ўзлаштириш жамият тараққиётини таъминловчи энг муҳим омил эканлиги;

– тобора тараққий этаётган ахборот техникаси ва технологиясидан фойдаланилаётганлиги.

Ахборот олиш маданияти қуйидагиларни ўз ичига олади: жамиятнинг ахборотлашув даражасини англаш; шахсда ахборот олишга интилишнинг вужудга келиши (шахснинг сифати); ахборот олишга доир билимлар, кўникмалар ва малакаларни эгаллаш; ахборот воситалари манбаларидан самарали фойдаланиш; шахс эркинлиги, унинг ахборотлашган жамиятдаги хулқ-атвори, ҳуқуқий билимлари.

Жамиятнинг ахборотлашув даражасини англаш деганда: ахборотнинг жамиятда амал қилиши; ягона ахборот маконининг юзага келиши; ахборот олиш имкониятларининг ортиши; аниқ бир жамият, халқлар, миллатларнинг ахборотлашуви; муайян фаолият соҳаларининг ривожланиш даражасини ифодалаши назарда тутилади.

Мадрахимов Аллоберди

*Наманган мухандислик-педагогика институти,
Наманган ш, Узбекистан*

Тухлиев Гайратали Ахмадалиевич

*Наманган мухандислик-педагогика институти,
Наманган ш, Узбекистан*

Бойдадаев Муротбек Бойдада угли

Наманган ш, Узбекистан

ХОТИРАНИНГ ПАСАЙИШИ ВА УНИ БАРТАРАФ ЭТИШ ЙЎЛЛАРИ

Аннотация. Маколада инсон хотирасини кучсизланиши, унга таъсир этувчи омиллар, паришонхотирлик, хотирани кучайтириш масалалари куриб чикилган.

Таянч суз ва иборалар: хотира, паришонхотирлик, таъсир этувчи омиллар, уз устида ишлаш.

Хар кадамда биз ўз хотирамиз асосида фаолият кечирамиз. Хотира-онгнинг таркибий қисми бўлиб, у рухий жараён ҳисобланади. Бош мия фаолияти жараёни бўлмиш тафаккур, диққат ва бошқалар каби хотира марказлари мия қобирида жойлашган. Одам мияси аввал бўлиб ўтган воқеа ва ҳодисаларни эсда сақлаб қолиб, керак бўлганда уларни тиклаб олиш қобилиятига эга.

Хотирани жуда кўп асрлар олдин, яъни одам ахборотни эслаб қолиш ва сақлашга қодир эканлигини тушуна бошлаган даврдан бошлаб ўрганишга киришилган. Хотира ҳақидаги дастлабки илмий қарашлар юнон файласуфлари, Аристотель, Гален ва Шарк мутафаккирларида учрайди. Хусусан, аллома Форобий хотирага билишдаги ақлий жараённинг таркибий қисми сифатида қарайди. Ибн Сино асарларида ҳам хотиранинг бош мия фаолиятига мансублиги ҳақида қайдлар учрайди.

Рухшунослар хотирани тўртта турга ажратганлар:

- · ҳаракатларни эслаб қолиш ва амалга ошириш;
- · образларни эслаб қолиш, кўриш, эшитиш, сезиш хотираси;
- · фикрлар, тушунчалар, ақлий хулосалар ва бошқаларни эслаб қолиш, билиш ва такрорлаш билан боғлиқ бевосита таълим билан боғланган;
- · сезги гидрокини, уларни пайдо қилган объектлар билан эсда қолдириш ва такрорлаш-эмоционал (ҳис-туйғу, рухий кечинма) хотиралар.

Рухшуносликда хотиранинг ва хотира имкониятларининг ҳозирги қунгача тўлиқ ўрганилмаганлиги таъкидланади. Инсон хотирасиз нима бўлишини ҳаёлига келтиролмайди, аммо хотирасиз умуман олий мавжудот бўлолмаслигини билади.

Паришонхотирлик — диққатнинг беқарорлиги, бошқа нарсаларга чалғишидан иборат психик ҳолат. Унинг биринчи белгиси — бу диққатсизлик эътиборсизлик олий асаб тизимининг дангасалиги, бирон бир нарсани топа олмаслиқ ёки уни қаерга қўяётган эътибор бермаслиқдандир.

Психик касалликларда хотира сусайиши, йўқолиши ёки бир томонлама кучайиши кузатилади. Баъзи касалликларда у сифат жиҳатдан бузилади: беморда бўлмаган воқеаларни гўёки ўз бошидан кечиргандек туюлади, ёки қачонлардир бўлиб ўтган воқеаларни кеча ёки бугун рўй берган деб ўйлайди. Бундай сохта хотиралар кишида жиддий рухий ҳасталиклар оқиба-тида келиб чиқади.

Спиртли ичимликларни суиистеъмол қилувчи ва кашанда одамларда алкоголь ва тамаки, нос ва бошқалар таъсирида асаб ҳужайралари тез емирилиб, ёшга ёш қўшилган сари уларнинг сони камая бориб, организм фаолиятини бошқариш учун камлик қилади ва улар муддатидан илгари ҳалок бўлади. Алкогол, тамаки ва нос организмга нафақат ўзининг захарли таъсири балки одам хотирасининг эрта сусайишига ва фикрлаш қобилиятининг пасайишига олиб келиши билан ҳам киши умрини қисқартиради. Зеро ичиш ва чекиш фақат кишининг бир ўзигагина эмас, балки атрофдагиларга ҳам зиён келтиради. Бош мия пустлоғида 14 миллиарддан зиёд асаб ҳужайралари ва юз минг миллиард ҳужайралараро алоқалар мавжудки, бу инсоннинг ақлий ва маънавий дунёси, қобилиятини белгилайди. Олимларнинг фикрича, бош мия ўз ихтиёрига ўтган ахборотни инсон ақли бовор қилмайдиган даражадаги тезлик билан таҳлил эта олади ва зудлик билан хулоса чиқара олади.

Шундай қилиб, хотира бош миянинг олий фаолиятига мансуб бўлиб, у одамнинг яшаш жараёнида шаклланади ҳамда қобилиятга ва асаб тизимининг мустақкамлигига кўра ривожланади.

Одатда ёш орта борган сари фикрлаш хусусияти ҳам ошиб боради. Ёшлиқда ўйланмай қилинган ишларни ёш улғайган сари ўйлаб, турмушда бўладиган турли воқеаларга солиштириб ёки улар билан таққослаб кўриб хулосалар ҳросил қилинади.

Инсонлар учун керакли маслаҳатлар:

- Хотирамизга беминнат хизмат қиладиган асаб тизимининг ҳужайраларини турли ички ва ташқи психотропик таъсирлардан авайлашимиз керак. Чунки асаб ҳужайралари қайта тикланмайди, янгидан ҳосил бўлмаслиги таъкидланади.
- Хотирамизга ҳар хил ва ҳар кунги майда-чуйда, олди-қочди тафсилотлар билан банд қилманг. Тартибсиз кишилар паришонхотир бўлишади.
- Ухлатиш дорилардан фойдаланиш ва оксилли витаминлар: калций, магний, глютамин кислотаси

кам озиқ-овқатлар истеъмол қилиш эслаш қобилиятини пасайтиради.

- Бир кунлик чекиш инсоннинг ўқиш қобилиятини 4.42 фоизга, кузатувчанлигини 7.09 фоизга, ҳаракат тезлигини 1.02 фоизга ва ёд олиш қобилиятини 5.55 фоизга сусайтиришини унутманг.
- Сиз ўзингизнинг кузатувчанлик эшитувчанлик ёки ёзиш-чизишга мойиллигингизни аниқлаб олишингиз учун учта кичикроқ, матн олиб, биринчисини «ичингизда» ўқиб чиқинг, бошқасини сизга овоз чиқариб ўқиб беришсин, учинчисини ёзиб чиқинг. Шунда сиз қай бир матннинг хотирамизга чуқурроқ сингиб қолганини аниқлайсиз.
- Шеър, монолог, прозаларни ёдлаш, расм чизиш, наққошлик чеварчилик ҳунарлари билан шуғулланиш, мусиқа асбобларини чалиш (дутор, тамбур, ва б.) хотирани ўстиришнинг энг яхши усуллари ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Немов Р. Практическая психология. Учебное пособие. — Владос. 1998.
2. П. И. Иванов, М. Э. Зуфарова Умумий психология Дарслик. — Тошкент. 2008.

Дружкова Дарья Александровна

магистрант факультета коррекционной педагогики

Щербак Светлана Геннадьевна,

кандидат педагогических наук, доцент кафедры специальной педагогики, психологии и предметных методик

Челябинский государственный педагогический университет

СЛОВЕСНО-ЛОГИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С ОБЩИМ НЕДОРАЗВИТИЕМ РЕЧИ (ОНР)

Развитие словесно-логического мышления является новообразованием для детей старшего дошкольного возраста. Наличие элементов словесно-логического мышления, по мнению Я.Л. Коломинского, В.А. Крутецкого, становится необходимым условием успешного включения ребенка в новую систему отношений в процессе школьного обучения.

Словесно-логическое мышление представляет собой самый сложный вид мыслительной деятельности, так как оно оперирует не конкретными образами, а сложными отвлеченными понятиями, выраженными словами, отвлеченными мыслями, которые возникают на основе суждений, умозаключений и понятий, основано на рассуждении и доказательстве [4].

Мышление ребенка развивается в зависимости от овладения социальными средствами мышления, т.е. в зависимости от речи [1]. Исследования, проведенные под руководством Р.Е. Левиной, показали, что недостаточность мышления и других психических процессов у детей с нарушениями речи закономерно носит характер вторичной задержки развития.

Речевые нарушения у детей и особенности психического развития обуславливают специфичное развитие их мышления, памяти. Без специального обучения такие дети с трудом овладевают основными мыслительными операциями: анализом, синтезом, сравнением (В.П. Глухов, Е.Ф. Соболевич, С.Н. Шаховская, Т.Б. Филичева, Т.В. Туманова).

Н.С. Жукова, Е.М. Мастюкова, Т.Б. Филичева отмечают, что словесно-логическое мышление детей с речевым недоразвитием несколько ниже возрастной нормы. [2].

Снижение речемыслительной деятельности детей с нарушениями речи проявляется в выборе лексико-грамматических средств передачи смысла высказывания, что затрудняет построение связного и последовательного высказывания [6].

С целью изучения особенностей словесно-логического мышления у детей старшего дошкольного воз-

раста с общим недоразвитием речи III уровня нами был проведен констатирующий этап эксперимента. Было проведено обследование 30 детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи III уровня МБДОУ «ДС № 66 г. Челябинска» Тракторозаводского района с целью изучения состояния и особенностей словесно-логического мышления детей.

Анализируя полученные данные, мы увидели, что данная группа дошкольников неоднородна. У детей с общим недоразвитием речи III уровня отмечалась недостаточность развития словесно-логического мышления. Это проявлялось в некоторых особенностях: дети устанавливали сходство и различие между предметами и явлениями окружающего мира по несущественным признакам; классификацию предметов проводили по принципу конкретных ситуационных связей; были не сформированы многие обобщающие понятия. Однако дети, пользуясь оказываемой им помощью, могли переносить способы решения на аналогичные задания. Недостаточный уровень сформированности словесно-логического мышления у детей сочетался с несформированностью языковых средств общения.

У 17% детей (5) наблюдается средний уровень развития словесно-логического мышления, однако, это нижняя граница нормы. При выполнении задания они испытывали трудности в его выполнении, делали логичные выводы, но не «улавливали» логические ошибки в чужих рассуждениях

У 70% детей (21 ребенок) — уровень развития словесно-логического мышления ниже среднего: для выполнения задания детям требовалось много времени, постоянная помощь экспериментатора.

У 13% детей (4 ребёнка) наблюдается нелогичность в собственных рассуждениях, частые логические ошибки. Они не справлялись с предложенными заданиями; нуждались в постоянной помощи экспериментатора и неоднократном повторении инструкции и объяснении задания. Часто их выбор был случай-

ным, без проявления какого-либо интереса к предлагаемому заданию. Это соответствует низкому уровню развития словесно-логического мышления.

Итак, нами было выявлено, что развитие операций словесно-логического мышления у детей старшего дошкольного возраста с ОНР III уровня может быть различно. Операции анализа, синтеза, сравнения, абстракции развиты недостаточно. Операции классификации, обобщения сформированы несколько лучше.

Было установлено, что при обобщении дети склонны выделять несущественный общий признак, потому что он находится на поверхности объекта, является его внешним признаком и его легко обнаружить. Например, при ответе на вопрос «Чем столб отличается от дерева?» — ребёнок отвечает «Столб электрический». (Лиза, 6 лет). Пять детей смогли выделить существенный признак, который имеет малозаметное внешнее проявление.

Задания, которые были сопряжены с рассуждениями, умозаключениями и опосредованными выводами вызвали у данного контингента дошкольников серьезные затруднения.

Это хорошо иллюстрируют ответы детей на вопрос по прочитанному тексту: «Папа купил сыну мороженое, положил его в карман куртки и забыл. Когда через час папа вспомнил о мороженом, его в кармане не оказалось. Куда оно делось?». Дети отвечали: «Сын съел... Нет, мама спрятала» (Илья К., 6 лет), «Выпало» (Саша Ч., 6 лет), «Мама в холодильник убрала» (Рафина Ш., 6 лет).

Испытуемые не смогли логично обосновывать свои суждения, с трудом устанавливали причинно-следственную зависимость. Например: на вопрос «Как мама догадалась, что ночью был дождь?» были по-

лучены следующие ответы. «Она взрослая. А они все знают» (Саша Ч., 6 лет). «Почувствовала» (Илья К.).

Мы отметили, что дети с общим недоразвитием речи III уровня не соблюдали временную последовательность в изложении своих мыслей, испытывали затруднения при описании предметов, обобщении явлений признаков. Ответы детей отличались бедностью, отрывочностью, нелогичностью их рассказов, пропуском важных смысловых звеньев.

В ходе исследования дети вели себя по-разному. Многие смущались, теребили одежду, сидели в напряженной позе, старались не смотреть на экспериментатора.

По результатам обследования мы выделили следующие особенности словесно-логического мышления у детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи III уровня: стереотипность, шаблонность мышления; отставание в среднем от детей с нормальной речью по большинству операций мышления; непонимание загадок, пословиц, малый запас обобщающих слов; трудности в установлении причинно-следственных связей, в формулировке сходства и различия предметов по существенным признакам; зависимость между уровнем речевых высказываний и уровнем мыслительной деятельности; сложности оперирования понятиями, вследствие непонимания значения слов, недоразвитие основных мыслительных операций.

Таким образом, полученные результаты обследования указывают на необходимость психолого-педагогического сопровождения детей старшего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи III уровня, в рамках которого осуществляется развитие словесно-логического мышления.

Литература

1. Выготский, Л. С. Мышление и речь [Текст] / Л. С. Выготский. — М.: Лабиринт, 2007. — 305 с.
2. Жукова Н. С. и др. Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников [Текст] / Н. С. Жукова, Е. М. Мастюкова, Т. Б. Филичева. — М., 2012.
3. Немов, Р. С. Практическая психология [Текст] / Р. С. Немов. — М.: Владос, 2003. — 320 с.
4. Савенков, А. И. Развитие логического мышления 6–7 лет [Текст] / А. И. Савенков. — М.: Издательство: Академия развития, 2004. — 75 с.
5. Стребелева, Е. А. Формирование мышления у детей с отклонениями в развитии [Текст] / Е. А. Стребелева. — М.: ВЛАДОС, 2001. — 198 с.
6. Щербак, С. Г. Формирование устной монологической речи детей с минимальными дизартрическими расстройствами [Текст] / С. Г. Щербак // автореф. дисс. на соиск. канд. пед. наук — Москва, 2011. — С. 23.

Karpenko O. O.,
PhD (in Pedagogy), Associate Professor,
National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute"

STRATEGIES OF ENHANCING PROFESSIONALLY ORIENTED FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE IN HIGHER EDUCATION

Abstract. *The concept of the professionally oriented foreign language competence and its components in the higher education are analyzed. Common requirements to knowledge and skills of the professionally oriented language competence and strategies of its enhancing in the higher education are defined.*

Key words: *professionally oriented foreign language competence, knowledge, skills, strategies, higher education.*

Nowadays enhancing foreign language competence of professionals in different fields of activity is a component of integrating any country into the worldwide community. Taking into account that in Ukraine 2016 is declared as the year of studying English for realizing an idea to adopt English as the second working language, the problem of defining strategies of enhancing professionally oriented foreign language competence in the higher education has become actual in the context of transforming Ukrainian higher education aimed to improving the quality of training specialists according to worldwide standards. Enhancing foreign language competency is among main priorities in a modern education as to according UNESCO's statement "poor language skills are a serious obstacle to seizing professional opportunities" [5, p. 1].

Several aspects of this problem were considered in the fields of linguistics and pedagogy. W.D. Hawley, D. Hymes, L. Valli examined the issues of forming foreign professional communicative competence [6, 7]. I. V. Sekret analyzed the concept of the foreign language professional competence [3]. Components of the communicative competence were considered in the conception of the common European framework of reference for languages [4]. There are also researches as to peculiarities of the professionally oriented foreign language competence in the context of training specialists in different fields of activities [1, 2]. But there is no a general accepted meaning of the professionally oriented foreign language competence and strategies of its enhancing in the higher education.

The purpose of this article is to define strategies of the professionally oriented foreign language competence in the higher education. It is possible to realize it by study-

ing the concept of the professionally oriented foreign language competence and its components in the higher education.

To define the concept of the professionally oriented foreign language competence it is necessary to analyze its components as the professionally oriented foreign language competence is often named as professional foreign language competence, foreign language professional competence, or professional foreign language communicative competence.

The competence means the sum of knowledge, skills and characteristics that allow a person to perform actions in a wide variety of situations [4]. A professional competence is often connected with a communication competence as a linguistic competence with its sociolinguistic using in various situations in a real life [7]. The professional communicative competence is considered as using a foreign language as a tool for professional, sociolinguistic, and cultural competences in a foreign language community according to individuals' abilities and knowledge for realizing special tasks thanks to behavioural strategies chosen by individuals [6]. In a professional field of activity the foreign language competence consists of components including linguistic, sociolinguistic, and pragmatic competences which are accepted as the basis of the foreign language communicative competence. Linguistic competences include lexical, phonological, syntactical knowledge and skills and other dimensions of language as system, sociolinguistic ones refer to the sociocultural conditions of language use, and pragmatic competences are concerned with the functional use of linguistic resources, drawing on scenarios or scripts of interactional exchanges [4]. There are also other competencies such as discursive, social, strategic and other ones in a foreign language

communicative competence. The professionally oriented foreign language competence is interpreted as a set of competences which allows using a foreign language in a professional field of activity [1]; integration of professional and foreign language activities; integrative personal professional formation which is realized in a personality's psychological and technical and operation readiness of executing an effective professional activity with the help of foreign language' means or in the conditions of foreign language culture, and provides a possibility of an effective interaction with the environment [3].

Taking into account the above-mentioned it is possible to define the professionally oriented foreign language competence as a set of competences including linguistic, professional, and sociocultural, and personally-motivated ones which allow using professional knowledge and skills in a foreign language environment of specialists in definite fields of professional activities. These competencies are. In the higher education teachers and students should have such competencies as their professional knowledge and skills.

Thus, it is possible to state that the professionally oriented foreign language competence provides common and distinguished requirements to students' and teachers' knowledge and skills depending on their functional responsibilities which can be combined into the following units according to linguistic, professional, sociocultural, and personally-motivated competencies:

- a linguistic unit which includes abilities of speaking, listening, reading, and writing according to a standard level of a foreign language stipulated in the curriculum of the higher educational institute. This unit is based on the level of knowing a language code including grammar, phonetics, vocabulary, graphology (spelling and syntax). It only concerns the study of a foreign language (English, German, French, etc.) as a foreign language;
- a professional unit which consists of requirements to knowledge and skills as for having a high qualification in a professional field of activity as to solving problems in a foreign language. It also includes forming qualities of a professional interpersonal communication such as teambuilding, teamwork, leadership, records management, different speech strategies (negotiations, public speaking, discussion, etc.). It provides the necessity of teaching not only a foreign language for specific purposes but also special subjects of students' future professional fields of activities in a foreign language. To realize it teachers should have an appropriate foreign language qualification;
- a sociocultural unit includes understanding values, norms, outlooks, and culture of behaviour in sociocultural environment of the studied foreign language;

having a culture of critical thinking; having abilities of expressing ideas in a logic and argumentative way. It also enables to understand the context in which a foreign language is used by native speakers and choose language forms for achieving an expected communicative effect in a professional field of activity. It can be achieved by means of mastering a foreign language as a second language, a foreign language for specific purposes, and special disciplines in a foreign language;

- a personally-motivated competence which is aimed for awareness of professional significance and demand worldwide thanks to permanent self-organization, self-education, lifelong education for achieving successes in a professional career without a language barrier. This competence integrates into linguistic, professional, and sociocultural competencies for developing professionally oriented foreign language competence.

The above-mentioned requirements provide the necessity of using information and communication technologies efficiently for solving problems and controlling the availability of the feedback in a professional communication.

Thus, it is possible to conclude that strategies of enhancing professionally oriented foreign language competence in the higher education should provide the following:

1. Implementing an obligatory course in a foreign language for specific purposes for students for a BD's degree according to the objectives for B2 level;
2. To increase amount of professional disciplines taught in a foreign language for students for a MD's. It can be disciplines of students' choices;
3. To enhance cooperation among foreign language teachers and teachers specialized in teaching professional disciplines;
4. To provide foreign language training for lectors teaching professional disciplines in a foreign language according to generally accepted standards;
5. To train students and teachers at appropriate facultative courses of studying foreign languages;
6. To integrate higher educational institutions into the world scientific and educational environment with the help of joining international programs of solving scientific problems;
7. To organize educational collaboration providing for exchanging students and teachers for improving their professional foreign language competence.

Thus, the following the above-mentioned strategies of enhancing professionally oriented foreign language competence will promote training highly-qualified specialists according to generally accepted standards in language proficiency for realizing their professional achievements for prospering people's lives in the international community while integrating Ukraine into in the world scientific and educational environment

References

1. Будас Ю. О. Створення психологічно сприятливої атмосфери для формування професійної іншомовної компетентності / Ю. О. Будас // Вісн. Житомирського держ. ун-ту. Пед. науки. — 2015. — Вип. 3 (81). — 41–46.
2. Покровський Є. О. Досвід викладання спеціальних дисциплін англійською мовою у технічному університеті. Нотатки з кадрового забезпечення / Є. О. Покровський, В. П. Полторак, Л. Ю. Юрчук // Вісн. НТУУ “КПІ”. Філософія. Психологія. Педагогіка. — 2014. — Вип. 1. — 116–122.
3. Секрет І. В. Іншомовна професійна компетентність: проблема визначення / І. В. Секрет // Зб. наук. пр. Бердянського держ. пед. ун-ту (Педагогічні науки). — Бердянськ, 2010. — № 2. — С. 176–180.
4. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment [Electronic Resource]. — Cambridge: Cambridge University Press, 2002. — 260 p. — Mode of access: http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/source/framework_en.pdf. — Title from screen.
5. European Commission Staff Working Document, Language competences for employability, mobility and growth [Electronic Resource]. — Strasbourg. — 2012. — P. 1. — Mode of Access: http://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/1668235/19_Commission_staff_working_document_Language_competences_for_employability_mobility_and_growth.pdf/9a226734-cfcd-4945-9ea6-ba2fbadb1d4c. — Title from screen.
6. Hawley, W. D., Valli, L. The essentials of professional development: a new consensus / W. D. Hawley, L. Valli; in L. Darling-Hammond & G. Sykes (eds.) // Teaching as the learning profession: handbook of policy and practice. — San Francisco, 1999. — PP. 127–150.
7. Hymes, D. On Communicative Competence / D. Hymes; in J. B. Pride and J. Holmes (eds.). — New York: Harmondsworth: Penguin, 1972. — 293 p.

Колісник Тетяна Петрівна

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційної та економічної безпеки
Харківський національний університет внутрішніх справ*

Колесник Татьяна Петровна

*кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры информационной
и экономической безопасности*

Харьковский национальный университет внутренних дел

Kolesnyk T. P.

Ph.D., Associate Professor, Department of Information and Economic Security

Kharkiv National University of Internal Affairs

ФАКТОРИ, ЩО ОБУМОВЛЮЮТЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОЇ СТІЙКОСТІ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ

ФАКТОРЫ, ОБУСЛАВЛИВАЮЩИЕ ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО- ЛИЧНОСТНОЙ УСТОЙЧИВОСТИ У БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ ПОЛИЦИИ

FACTORS THAT CONTRIBUTE TO THE FORMATION OF PROFESSIONAL AND PERSONAL STABILITY IN THE FUTURE POLICE OFFICERS

Анотація. розглянуто фактори, що впливають на формування професійно-особистісної стійкості у майбутніх офіцерів поліції.

Ключові слова: професійно-особистісна стійкість, професійно важливі якості, професійна мотивація.

Аннотация. рассмотрены факторы, влияющие на формирование профессионально-личностной устойчивости у будущих офицеров полиции.

Ключевые слова: профессионально-личностная устойчивость, профессионально важные качества, профессиональная мотивация.

Abstract. the factors influencing the formation of professional and personal sustainability of future police officers.

Keywords: professional and personal stability, professionally important qualities, professional motivation.

На сучасному етапі метою державної політики України, відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна — 2020» є коригування завдань і функцій правоохоронних органів, впровадження нових принципів проходження служби, нових критеріїв оцінки роботи правоохоронців для підвищення рівня захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави від протиправних посягань [1].

Посилення вимог до якостей і результатів роботи осіб, зайнятих у системі правоохоронної діяльності зумовлює оптимізацію процесу формування професійної майстерності майбутніх поліцейських, поєднання правової підготовленості до виконання оперативно-службових завдань з високими моральними якостями і наявністю професійно-особистісної стійкості.

Проблема формування професійної стійкості особистості носить комплексний характер і знаходиться на перетині дослідницьких напрямків педагогіки, психології, фізіології, соціології та інших наук, пов'язаних з освітньо-виховним процесом. Роботи окремих авторів присвячені розгляду різних аспектів стійкості: емоційної стійкості (Ф. Горбов, В. Лебедев, Є. Мірелян, В. Суворова, І. Зільберман), моральної стійкості (В. Чудновський), завадостійкості (В. Небиліцин, В. Хомская), адаптації до стресових ситуацій (Л. Китаєв-Смик, Д. Медведєв, В. Суворова), стійкості фізіологічних і психологічних функцій при дії екстремальних факторів (В. Медведєв), стійкості в умовах сенсорної ізоляції (У. Кузнецов, В. Лебедев), психологічної підготовки людини до складних видів професійної діяльності (Г. Береговий, Ф. Горбов, А. Леонов, В. Лебедев).

Історія становлення педагогічного знання свідчить про те, що в освітній практиці різних часів і народів робилися спроби вирішувати проблеми людини, в тому числі і проблеми формування її стійкості по відношенню до несприятливих дій. У вітчизняній педагогіці проблеми особистісної стійкості досліджувалися в роботах Р. Баєвського, Б. Братуся, Е. Вайнер, І. Іванова, Г. Калачова, А. Личко, А. Максимова, В. Марєєва, А. Мудрика, Н. Никандрова, В. Сластьонина, В. Слободчикова, Є. Шиянова та ін.

Порівняльна оцінка ідей, методів і педагогічних технологій, запропонованих різними школами та напрямками, дозволяє сформувати нові парадигми формування професійної стійкості курсантів.

Професійна стійкість являє собою інтегративне особистісне утворення сукупності професійно-педагогічних знань і вмінь, ціннісно-цільових і емоційно-вольових якостей особистості, що дозволяють успішно виконувати професійну діяльність протягом тривалого часу, зберігаючи працездатність і інтерес до цієї діяльності, що забезпечує прийняття майбутньої професійної діяльності поліцейських як суб'єктно розвиваючої.

На формування основ професійно-особистісної стійкості майбутніх офіцерів поліції впливають різні фактори. Аналіз наукової педагогічної літератури, психолого-педагогічне вивчення курсантів, власний досвід педагогічної діяльності автора дозволяють класифікувати фактори, що обумовлюють формування професійно-особистісної стійкості у майбутніх офіцерів поліції на дві групи: об'єктивні (матеріально-побутові умови, якість професійної підготовки майбутніх професіоналів, соціальні відносини, матеріально-технічна оснащеність освітнього процесу та ін.) і суб'єктивні (особливості індивідуальної свідомості курсантів, морально-вольові якості їх особистості, мотиви освітньої діяльності, ціннісні орієнтації та установки, задоволеність працею і обраною професією; рівень сформованості професійної стійкості курсанта-майбутнього працівника поліції), відносини між якими носять характер взаємозв'язку і взаємодії.

Розглянемо деякі суб'єктивні фактори, що обумовлюють формування професійно-особистісної стійкості у майбутніх офіцерів поліції.

Теорії управління персоналом говорить, що праця ефективна, якщо індивідуально-особистісні особливості працівника відповідають вимогам, висунутим до них самою професією як системою функцій. Сукупність тих особливостей, які визначають ефективну реалізацію трудових функцій, позначається поняттям «професійно важливі якості».

Класична стратегія виділення професійно важливих якостей правоохоронців базується на аналізі

їхньої діяльності і службових функцій. Результати такого аналізу відображаються в професіограмі як сукупності знань (технічних, санітарно-гігієнічних, технологічних, психологічних і психофізіологічних) про конкретний процес професійної діяльності. Далі оцінюється ступінь значущості різних індивідуально-особистісних особливостей для ефективного виконання даної діяльності.

Основний зміст процедури виявлення професійно важливих якостей полягає в наступному. На основі загальних уявлень про функції і процеси професійної діяльності виділяються гіпотетичні індивідуально-особистісні особливості, що розглядаються як чинники ефективності діяльності. Емпірично встановлюється ступінь їхнього зв'язку з ефективністю, а також взаємний зв'язок самих індивідуально-особистісних особливостей. Це розглядається як основа для побудови системи якостей, які інтерпретуються як професійно важливі.

Професійно важливі якості — «індивідуальні якості суб'єкта, які впливають на ефективність його діяльності та успішність оволодіння нею» [2]. Вони виступають у формі професіональних вимог до особистості. Зміст професійно важливих якостей особистості залежить від конкретної професійної діяльності.

До професійно важливих якостей фахівців правоохоронної галузі відносять, в першу чергу, особистісні якості емоційно-вольової сфери, які забезпечують психологічну стійкість при виконанні професійних завдань. В. Андросюк, Л. Казміренко, Г. Юхновець виділяють наступні якості: відповідальність; стійкість до ризику; стійкість до невдач; емоційність і толерантність; вміння володіти собою [3].

Професійна мотивація — це спонукання, що викликає активність особистості та визначає її спрямованість щодо майбутньої професії. Професійна мотивіровка — раціональне пояснення особистістю причин свого професійного вибору шляхом вказування на соціально прийнятні для неї та її референтної групи обставини, що спонукали до даного вибору. Мотивіровка відрізняється від дійсних мотивів, вона виступає формою усвідомлення цих мотивів. За допомогою професійної мотивіровки можна іноді виправдовувати свої дії та вчинки, приводячи їх у відповідність до нормативно заданих суспільством та своїх особистісних норм, а також свідомо використовувати їх для маскування дійсних мотивів вибору професії. В процесі усвідомлення мотивів вибору професії виникають, формуються функції мотиву: спонукальна, спрямовуюча та регулююча.

Процес виникнення й становлення мотивів передбачає засвоєння соціального досвіду, власний індивідуальний досвід, його осмислення, позитивні успіхи в даній діяльності, сприятливе ставлення соціального

оточення до даної діяльності. Зміцненню професійної мотивації та її розвитку і підвищенню стійкості сприяють багато чинників: цілеспрямоване виховання особистості, формування її спрямованості; систематична ефективна профорієнтаційна діяльність, оптимальна її організація та ін. Отже, вибір професії правоохоронця являє собою складне соціальне явище, детерміноване певними чинниками. З одного боку, на нього впливає престиж і привабливість професії. З іншого ж боку, вибір правоохоронної професії може бути обумовлений більш «матеріальними» мотивами: доступність професії, заробітна платня, умови праці, бажання родичів.

На якість професійної підготовки фахівця впливають два види мотивації: пізнавальна та професійна. Пізнавальна мотивація необхідна для якісного засвоєння знань, умінь та навичок, якими необхідно оволодіти у процесі підготовки до професійної діяльності. Сформованість професійної мотивації забезпечує якісне виконання професійних обов'язків, усвідомлення необхідності і важливості своєї професії, установки на досягнення цілей та високих результатів у роботі, інтересу та позитивного ставлення до неї [4].

Для формування у курсантів позитивного, ціннісного ставлення до обраної професії недостатньо лише інформування про зміст, завдання, професійні обов'язки, соціальну роль професійної діяльності поліції, необхідно залучити курсанта до безпосередньої участі в цій діяльності, до її виконання, щоб професійна діяльність стала для нього особистісно значимою.

Важливу роль відіграє внутрішня мотивація, що обумовлена потребами особистості, пов'язана з обов'язком, повинністю; в її основі лежить потреба, але не «нижча», фізіологічна, а більше високого порядку, яка йде від розуму, вольових зусиль, від усвідомлення «я повинен» [5].

Основу будь-якої професійної діяльності становить система знань та вмінь (навчальні дисципліни

гуманітарного, професійного та практичного спрямування), якими повинен володіти фахівець для успішного її виконання. На ефективність діяльності впливає безліч різноманітних за своїм характером, природою, швидкістю і силою впливу на людину факторів, а також за характером реакції спеціаліста на вплив того чи іншого фактора. Виявлення ефективності професійної діяльності потребує урахування взаємного впливу і взаємної залежності таких факторів, усвідомлення того, що різні фактори, впливаючи одночасно на професіонала, можуть посилювати, компенсувати чи повністю виключити один одного.

Узагальнюючи вище викладене, доходимо висновку, що формування професійно-особистісної стійкості курсантів потребує такої організації їх життєдіяльності, в процесі якої ціннісні уявлення майбутніх офіцерів трансформуються в перевірені особистим досвідом мотиви побудови планів професійної кар'єри, організують і спрямовують їх активність. Викладач повинен створювати умови для оптимального й ефективного становлення стійкої внутрішньої позиції «Я-офіцер» у курсантів.

Виявлення факторів, що впливають на формування професійно-особистісної стійкості у курсантів надає змогу, щодо визначення педагогічних принципів педагогічного супроводу формування основ професійно-особистісної стійкості у майбутніх офіцерів поліції та основних педагогічних умов: реалізація особистісно орієнтованого, діяльнісного та полісуб'єктного підходів, що передбачають розгляд курсанта як самоорганізованого суб'єкта; впровадження комплексних заходів формування професійної стійкості курсантів як в рамках освітнього простору, так і в ситуації позаосвітньої взаємодії; готовність викладацького складу до професійно-організаторської діяльності забезпечується цільовою підготовкою в галузі формування професійно-особистісної стійкості у курсантів.

Література

1. Указ Президента України «Стратегія сталого розвитку «Україна — 2020» від 12 січня 2015 р. № 5/2015.[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015?nreg=5%2F2015&find=1&text=%ED%EE%E2%B3+%EA%F0%E8%F2%E5%F0%B3%BF+%EE%F6%B3%ED%EA%E8+%F0%EE%E1%EE%F2%E8&x=0&y=0#w21>
2. Энциклопедический словарь. / [под ред. И. Ф. Андреевского] — М.: БСЭ, 1989. — 1422 с.
3. Андросюк В. Г. Які якості вимагаються від працівника міліції: методологічні засади розробки професіограм та кваліфікаційних характеристик. / В. Г. Андросюк, Л. І. Казмиренко, Г. О. Юхновець // Науковий вісник Української академії внутрішніх справ. — К.: Вид-во — НАВСУ. — 1996. — № 1. — С. 105–116.
4. Професійно-психологічна підготовка працівників слідчих підрозділів: навч. посібник / О. В. Землянська, Н. Е. Мілоравова, О. І. Федоренко, П. В. Макаренко та ін.; за ред. І. В. Жданової. — Х.: ХНУВС, 2014. — 520 с.
5. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. — СПб.: Питер, 2002. — 508 с.

Отамирзаев Олимжон Усубович

катта ўқитувчи

Зокирова Дилноза Нейматиллаевна

ассистент

Вахобова Сожида Комилжоновна

ассистент

Наманган муҳандислик-педагогика институти

(Ўзбекистон Республикаси, Наманган шаҳри)

ТАЛАБАЛАР МУСТАҚИЛ ИШНИ ТЎҒРИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА БАҲОЛАШ ОРҚАЛИ ТАЪЛИМ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ

Аннотация. Мақолада талабалар мустақил ишнинг тўғри ташкил этиши ва баҳолаш бўйича тавсиялар ҳамда умумий электротехника фанига доир турли мураккабликдаги мустақил иш топшириқларини тузиш бўйича таклифлар келтирилган.

Таянч сўзлар: Талабанинг мустақил иши, мустақил иш топшириқлари, таълим самарадорлиги, маъруза, амалий машғулот, тажриба, ўзлаштириш кўрсаткичи, билим, кўникма, малака.

Аннотация. В статье приведены рекомендации по правильной организации и оценки самостоятельной работы студентов и дано конкретное предложение по составлению самостоятельной работы в разных сложностях по предмету электротехника.

Ключевые слова: Самостоятельная работа студента, задание по самостоятельной работы, эффективность обучения, лекция, практическое занятие, лаборатория, показатель успеваемости, знание, умения, навыки.

Дунёнинг қаерида бўлманг, барча жойда муайян йўналиш бўйича мустақил изланиш ва ўрганиш учун доимо эҳтиёж мавжуд эканлигига амин бўласиз. Айниқса, техника фанлари борасида мустақил ўрганишнинг аҳамияти кун сайин ортиб бормоқда. Жаҳоннинг ривожланган мамлакатларида мустақил ўрганиш кенг тарғиб қилинади ва билим олишнинг бундай усули иш жараёни ва касбий маҳоратнинг мунтазам равишда такомиллашувига олиб келади. Умуман олганда мустақил ўрганишнинг аҳамияти жуда катта бўлиб, у иқтисодий раванқ топишнинг асосий омилларидан бири ҳисобланади ва мамлакатнинг жаҳон бозорида янада рақобатбардош бўлишига хизмат қилади.

Талабаларнинг ижодий қобилиятларини ривожлантиришда фан ёки мавзунинг мазмуни биринчи ўринда туради. Шунингдек, ўқув материалнинг тузилиши ва уни баён этиш услуби ҳам катта аҳамиятга эга. Биз талабаларни фақатгина янги маълумотлар билан таништирмоқчи бўлсак, тайёр назарий хулосаларни беришнинг ўзи kifoya қилади [1]. Уларни фақатгина ҳабардор қилиш эмас, балки ўқитиш жараёнида талабалар ижодий қобилиятларини ривожлантириш масаласи қўйилмайдиган бўлса, у ҳолда ўрганилаётган жараёнлар қандай омиллар асосида юзага келганини ҳамда назариянинг тўғрилигини қандай кузатишлар

ва тажрибалар ёрдамида тасдиқланганлигини уларга тушунтириш керак бўлади.

Маълумки, ҳозирги замон талабаларига жавоб берадиган мутахассис кадрлар тайёрлаш олий таълим муассасалари олдида турган долзарб масалалардан ҳисобланади. Ёшларга таълим ва тарбия беришнинг мураккаб вазифаларини ҳал этиш ўқитувчиларнинг фоявий эътиқодига, касб маҳоратига, истеъдоди ва маданиятига, ҳозирги замон педагогик ва ахборот технологияларни қўллаши, талабаларни ўзаро фаолликка олиб келишига боғлиқдир.

Талабанинг ўзлаштиришида мустақил ўқув фаолияти асосий роль ўйнайди. Талаба ўзининг мустақил ўқув фаолиятида маъруза ва амалий (лаборатория) машғулотларидан олган билимларини мустаҳкамлайди, кенгайтиради, чуқурлаштиради, тушунчалар ёки уларнинг хоссаларини умумлаштиради ёки хусусийлаштиради, олинган билимларини амалиётга –масала ёки муаммоларни ечишда қўллайди, қўйилган муаммони ҳал қилиш йўллари мустақил излайди ва ечиш усулларида энг мақбулини, самаралисини танлайди, келгуси маъруза, амалий ва лаборатория машғулотларига тайёргарлик кўради [2].

Мустақил фаолиятнинг асоси-ўқитувчи томонидан шакллантирилиши, талабани мустақил фаолият

олиб боришига етакловчи, ундовчи зарур шарт-шароит ва имкониятлар яратилиши, талабанинг бу фаолиятида фаол иштирокини таъминлаш керак бўлади.

Умуман, талабаларнинг мустақил ўқув фаолияти қайси дарс туридаги ўқув материаллини ўзлаштиришига қаратилган бўлишидан қатъий назар, у учун мустақил иш топшириқлари (ва ишланмалар) тавсия этилади. Бундай топшириқлар шундай тузилиши керакки, у талабани фаолият турларини тўлақонли ва сифатли амалга оширишлари учун асос бўлиб хизмат қилсин.

Мустақил ишлар дидактик мақсади, вазифаси, мураккаблик даражаси ва кимга мўлжалланганлигига қараб бир-биридан фарқ қилади. Танланган мавзуларнинг илмийлиги, тизимлилиги, ўқув материалларининг қизиқарлилиги, амалиёт билан боғлиқлиги, фанлараро алоқадорлиги, шунингдек, бериладиган мустақил ишлар ва топшириқларнинг ижодий характерга эгаллиги жуда муҳимдир [2].

Мустақил ишлар ва топшириқларни тузишда аудиториянинг ҳолатини, яъни талабаларнинг қайси таълим йўналишида тахсил олаётганликларини, улардаги мавжуд билимлар мажмуасини ҳамда талабаларнинг ўрточа ўзлаштириш кўрсаткичларини ҳисобга олиш зарур.

Талабалардаги мавжуд билимлар мажмуи мустақил ўқув фаолияти учун тузилган топшириқларни бажаришга етарли бўлиши керак, яъни ўқитувчи дарс турларида топшириқларни бажариш учун зарур бўлган маълумотлар манбалари билан талабаларни таъминлаган бўлиши керак. Мустақил иш ва топшириқлар қуйидаги талабларга жавоб бериши керак:

- мавзунинг мақсад ва вазифалари бўйича маърузада берилган барча маълумотлар (тушунчалар ва ғоялар)ни ўз ичига тўла қамраб олиши ва ундаги услубларни қўллашни тақозо этиши;
- мавзунинг назарий ва амалий қисми бўйича таянч тушунчалар ҳамда асосий ғояни очиб бериш учун хизмат қилувчи хоссалар ва усулларни қўллашга бағишланган бўлиши;
- мавзудаги тушунча, ғоя услуб ва натижаларни аввал ўрганилган мавзулардаги (аввалги таълим тизимларидаги) тушунча, ғоя, услуб ва натижалар билан боғланишини таъминлаши;
- топшириқлар савияси жиҳатидан ҳар хил имкониятли талабалар учун етарли миқдорда бўлиши.

Таълимнинг мақсади-гуруҳда талабаларнинг 100% ўзлаштиришларига эришиш. Фаннинг айрим бўлимлари ёки мавзулари бўйича ўтказилган назорат турларининг умумий натижасига кўра йиғиши мумкин бўлган максимал баллнинг 56%–100% қисмини тўплаган талабалар фаннинг шу бўлим ёки мавзулари бўйича ўзлаштирган ҳисобланадилар [2].

Мустақил ишлар ва топшириқларни тузишда талабаларнинг ана шу турли хил имкониятларига эга эканликларини ҳисобга олиш талабаларнинг мустақил фаолиятларини самарали шакллантиришда муҳим омил бўлиб хизмат қилади. Шунинг учун мавзулар бўйича топшириқлар бир неча мураккабликда тузилиши мақсадга мувофиқ бўлади. Қуйида умумий электротехника фанидан уч хил мураккабликда мустақил иш топшириқларини тузиш бўйича тавсиялар келтирилган:

1-тур топшириқлари дарсларда берилган таъриф ва хоссалардан бевосита фойдаланган ҳолда бажариладиган бўлиши лозим. Бундай топшириқлар энг содда, элементар топшириқларни намуналар асосида бажаришни тақозо қилади. Масалан: Соддароқ электр занжирни номаълум катталикларини амалий машғулотлар вақтида ўрганган усуллар ёрдамида аниқлаш.

2-тур топшириқлари маълум бир мавзунинг ёритишда керак бўлган ғоялар ва усуллардан фойдалана билишига асосланган бўлиши керак. Бундай топшириқлар масала ёки муаммони ечишда улардан амалий фойдаланишни талаб қилади. Масалан: Мураккаброқ электр занжирни ихтиёрий усулда ҳисоблаш. Бундай занжирларни ҳисоблашда амалий ва маъруза машғулотларида олинган билимларга таянган ҳолда олиб бориш тавсия этилади.

3-тур топшириқларни бажаришда талаба масалани ҳал қилиш йўллари мустақил излайди. Бундай масалаларни ҳал қилишда талаба қўшимча адабиётлардан ва интернет тармоқларидан фойдаланади. Масалан: Нисбатан мураккаб бўлган электр занжирни ихтиёрий усулда ҳисоблаш. Бундай занжирларни ҳисоблашда амалий ва маъруза машғулотларида олинган билимлар камлик қилгани сабабли, талабаларга қўшимча адабиётлардан ва интернет тармоғидан фойдаланиш тавсия этилади.

Мустақил ўқув фаолиятида талаба бутунлай эркин бўлиши лозим. У ўзининг қизиқишидан, имкониятларидан, хоҳишидан келиб чиқиб мустақил ишларни бажариш вақтини, шаклини, усулини воситаларини ва топшириқларнинг турларини ўзи танлайди. Масалан, 1-тур топшириқларни гуруҳдаги барча талабалар бажара олиши керак. 3-тур топшириқларни эса ҳамма бажариши шарт эмас, бу босқич топшириқларни бажара оладиган талабалар гуруҳдаги энг қобилиятли, билимли талабалар бўлади [3].

Бундай топшириқлар ўргатувчи-баҳоловчи топшириқлар бўлади ва уларнинг бажарилиши ҳар бир талабанинг мавзу материаллари бўйича ўзлаштириш даражасини ўзи ҳамда ўқитувчи томонидан баҳолаш имкониятини беради:

Фақат 1-тур топшириқларнигина бажарган талаба «қоникарли» баҳога лойиқ 55–70 балл оладилар. 1 ва 2-тур топшириқларнигина бажарган талабалар

«яхши» баҳога лойиқ 71–85 балл оладилар. Ҳар учта босқич топшириқларни тўла бажарган талабалар «аъло» баҳога лойиқ 86–100 балл оладилар.

Юқоридаги барча тур топшириқларидан ташқари, 3-тур топшириқларини бажара оладиган талабалар нафақат «аъло» баҳога лойиқ бўладилар, балки улар гуруҳнинг иқтидорли талабалари ҳисобланиб, ўқитувчи келгусида бу талабаларнинг қобилиятини, иқтидорини бир мақсадга йўналтириб, билимларини такомиллаштириш, чуқурлаштириш чора-тадбирларини ишлаб чиқиши керак [3].

Бундан ташқари, ҳар хил мураккабликдаги топшириқлар ўргатувчи бўлгани боис ҳар бир топшириқлар мураккаблик даражаси бўйича қатъий тартибланган, яъни соддадан мураккаблик даражаси бўйича қатъий тартибланган, яъни соддадан мураккабга томон тузилган бўлиши лозим. Бундай топшириқларни тузиш ўқитувчидан кўпроқ вақт, кунт, сабр-тоқат, ҳафсала,

етарлича билим, тажриба, малака, бир сўз билан айтганда юксак педагогик маҳорат талаб қилади.

Агар билим мустақил анланган, ҳис этилган, қийинчиликларга дуч келиб ўрганилган бўлса, унда бу билим тўла ва чуқур ўзлаштирилган бўлади. Буларнинг бари ўрганилаётган фанга маъсулиятли, ўқув фаолиятига қўникма, иш фаолиятини режалаштиришда вақтдан унумли фойдаланишга, ўз-ўзини назорат қилишга, хатоларни тузатишга ва ҳоказоларга ҳам боғлиқ бўлади. Талаба томонидан доимий ақлий фаолият билан шуғулланиш-ақлий фаолиятга эҳтиёжни ривожлантиради ва талабаларни вақтни тежаб-саралаб ишлатишга ўргатади. Бу билан бўлажак мутахассисларнинг мустақил ўқув фаолиятларини ривожлантириш, ўқув ва илмий ишларнинг муштараклигини таъминлаш, талабаларни илмий-тадқиқот ишларига жалб қилиш, шулар асосида етук мутахассис тайёрлаш сифатини оширишга эришиш мумкин бўлади [4].

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ганс-Дитер Хопфнер. Ўрта махсус, касб-хунар таълими тизимида мустақил ўрганишнинг аҳамияти. КХК лари учун ўқув қўлланма. Ўзбекистон-Швецария «Касбий қўникмаларни ривожлантириш» лойиҳаси. — Тошкент, 2009 йил.
2. Нажмиддинова Х. Талабаларнинг мустақил ўқув фаолиятида ўзлаштириш самарадорлигига эришиш. Таълим муаммолари. 2009 йил, 2-сон.
3. Отамирзаев О. У., Зокирова Д. Н., Вахобова С. К. Методические рекомендации по организации самостоятельной работы студентов. // International Scientific Journal. — 2016. — № 4.
4. Отамирзаев О. У., Зокирова Д. Н., Вахобова С. К. Использование интерактивных методов при преподавании электротехники. // Science Time. — 2016. — № 2 (26).

Rahmatova Mehriniso Musinovna

Ingliz tili va adabiyoti kafedrasida o'qituvchisi

Buxoro Davlat Universiteti

Рахматова Мехринисо Мусиновна

Преподаватель кафедры английского языка и литературы

Бухарский Государственный Университет

Rakhmatova M. M.

Teacher at the department of English language and literature

Bukhara State University

INGLIZ TILLINI O'RGATISHDA "AYLANMA" DARSLARNING AHAMIYATI

ЗНАЧЕНИЕ "FLIP" УРОКОВ В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ

SIGNIFICANCE OF FLIPPED LEARNING IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING

Annotasiya. Ushbu maqolada ingliz tilini o'rgatish jarayonida aylanma kommunikativ yondashuvdan foydalanish va tabiiy kommunikatsiyani shakllantirish tadqiq qilingan.

Kalit so'zlar: muloqot, mooc, moodle, blog darslik.

Аннотация. В данной статье проанализировано значение и формирование естественной коммуникации в «Flip» уроках в обучении английского языка.

Ключевые слова: коммуникация, mooc, moodle, blog, учебник.

Summary. The significance of «Flip» learning in teaching English language and in the formation of natural communication in EFL classrooms.

Key words: communication, mooc, moodle, blogging, textbook.

O'zbekiston chet tillarni o'qitish tizimida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 10-dekabrda qabul qilingan 1875-sonli Qarori "Chet tillarini o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" [4.], e'lon qilinganligi munosabati bilan chet tillarni o'qitish tizimida olib borilayotgan qator ahamiyatli yangiliklar va o'zgarishlar biz mutaxassislariga ulkan ishonch va mas'uliyatni yuklamog'da.

Jamiyatimizda turli yoshdagi insonlar orasida "Qanday qilsa ingliz tilida muloqot qilishni tez va samarali o'rganish mumkin?" va til o'rganishda yosh ahamiyati qanday?", "Ta'lim muassasalarida til o'rganish samaraliroqmi yoki tili o'rganilayotgan mamlakatdami?" kabi savollar tez-tez uchrayotgan bo'lsa chet tillarni o'rgatuvchi mutaxassislar orasida "45-80 daqiqadan qanday samarali foydalanish mumkin? Birta sifxonada har xil til ko'nikmalariga ega talabalarni qanday unumli qamray olish mumkin? Talabalar erishayotgan natijalarni qanday ishonchli baholash mumkin kabi savollardan tashqari Talaba bo'sh vaqtini qanday ijtimoiy saytlarda unumli yoki unumsiz foydalanmog'da? Bu ijtimoiylashuvda til o'rganuvchining roli qan-

day? Bugun o'z bilim malakamni qanchalik ko'rsata oldim emas balki talabaning bilim olishida qanchalik ko'maklasha oldim?" kabi savollar hamda til o'rganish uchun sinf xonasida ko'proq muloqot uchun vaqtning muammoliligi va talabaning sinfdan tashqari vaqtini nazorat qilish oson emasligi biz mutaxassislarini izlanishga, usul va uslubi-mizni charxlashga undamoqda.

Ingliz tili o'rganilayotgan sinfxonalarda paydo bo'layotgan xuddi shunday savollar va yuzaga kelayotgan qiyinchiliklar ta'sirida til o'rgatishning zamonaviy kommunikativ metodlarini tahlil qilib, dunyo tajribasiga tayanib, hamda O'zbekiston respublikasining ta'lim to'g'risidagi qonuni, O'zbekiston respublikasi Prezidentining qarorlari, davlat ta'lim standarti, pedagogikaga oid tamoyillar va tushunchalarni o'rganib chet tillarni o'rgatishda mening tajribamda samarali natija bergan pedagogik konsepsiyani taqdim qilmoqchiman.

Mazkur konsepsiya negizida ingliz tilini o'rganuvchilarning chet tillarida erkin muloqotga kira olishi, samarali natijaga erishib kerakli kommunikativ va lingvistik

kompetensiyalarni shakllantirishni osonlashtirish, shu bilan birga 80 minutlik darsdan unumli va ingliz tilida kommunikatsiyaga urg'u berib foydalanish uchun ahamiyatli bo'lgan "Aylanma" kommunikativ yondashuv g'oyalari taklif etiladi.

"Aylanma" deb nomlangan bunday kommunikativ yondashuv o'ziga xos uslubga ega bo'lib, bunday yondashuvda an'anaviy til o'rgatishda ommaviy ravishda qo'llaniladigan **talabani sinfxonadagi vazifasi sinfdan tashqariga, uyga berilgan topshiriqlar esa sinfxonasiga ko'chadi va shu sababli bu yondashuv "aylanma" deb nom oldi.**

Bu yondashuv quyidagi pedagogic jarayonlarni qo'llab quvvatlaydi:

Ilg'or pedagogic texnologiyaning bosh tamoyili – o'qitish emas o'qishga o'rgatish;

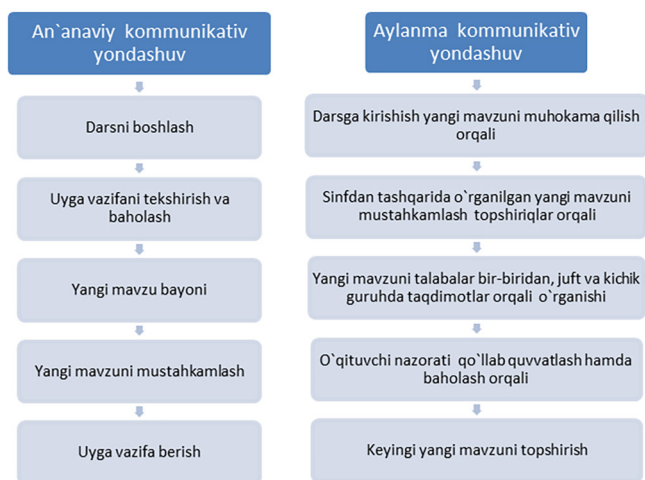
Ta'lim bu–bilim, ko'nikma va malakani hosil qilish faoliyati

Pedagog – yetaklovchi va boshqaruvchidir.

Kommunikativlik – jamoaga qo'shib keta olish, muloqotga kirishish.

Uyga vazifa – bilim va ko'nikmalarni shakllantirish va mustahkamlash.

Quyida keltirilgan jadvalda an'anaviy kommunikativ metod va aylanma kommunikativ metod qiyoslangan:

Yuqorida ko'rsatilgan Aylanma kommunikativ yondashuv sinfxonadagi to'g'ridan to'g'ri instruksiyalar orqali bir guruh bo'lib o'rganishdan individual o'rganishga almashadi. Talaba tayyorlanishi kerak bo'lgan yangi mavzuga doir nazariyani sinfdan tashqarida o'ziga mos metod orqali: video yoki prezentatsiyani tomosha qilib yoki bajarib, yozib yoki o'qib, so'rab yoki taqdimot qilib o'rganadi va sinfxonaga yangi mavzuga doir nazariy bilimlari bilan kirib kelib, sinfxonada bu bilimni amaliyot bilan mustahkamlaydi. Bunday yondashuv orqali sinfxonasidagi til o'rganish muhitini o'z-o'zidan dinamik, interaktiv va munozarali o'rganish muhitiga aylantirish mumkin. O'qituvchi roli esa o'rganilgan tushuncha va konseptlarning amalda va muloqotda qo'llanishini nazorat qilish, hamda talaba erishgan natijalarni baholashdan iboratdir.

Bu taklif qilinayotgan konsepsiya an'anaviy til o'rganish yondashuvida seminar mashg'ulotlarning tartibiga qisman o'xshab ketadi chunki nazariy bilimlar ma'ruza darslarida olinib seminar mashg'ulotlarida mustahkamlanadi. Aylanma kommunikativ yondashuvda ma'ruzalar uyda, sinfdan tashqarida o'rganilib, sinfxonasida muhokama qilinadi. Bundan ko'rinib turibdiki ma'ruzalar kommunikativ interaktiv tarzda o'tadi.

Bunday yondashuvdan turli o'qituvchilar turlicha foydalanib kelayotgan bo'lishi mumkin lekin biz bu konsepsiya orqali bu yondashuvning to'g'ri olib borishini ta'riflab va asoslab bermoqchimiz.

Aylanma kommunikativ metod 4 asosiy tartibga bo'ysunadi:

1. Muhit: O'qituvchi tomonidan o'rganish muhitining turli xilligini ta'minlash.

2. Tanlov: Talabani o'z qobiliyati va ko'nikmalariga mos o'rganish variantni tanlashi.

3. Mazmun: O'rganiladigan bilim yoki dars mazmuni va kompetensiyaga urg'u.

4. Baholash: O'qituvchi nazorati, qo'llab quvvatlash va baholash.

1. Muhit: O'qituvchi tomonidan o'rganish muhitining turli xilligini ta'minlash. Birinchi tartibda muhit tanlanadi deganda til o'rganuvchilar uchun turli o'rganish muhiti va joylar taklif etiladi:

– **darsliklar muhiti; virtual muhit; masofaviy o'rganish muhiti; ilmiy muhit.**

Talaba berilgan topshiriq muhitiga ko'ra yangi mavzu mazmunini qachon, qayerda o'rganishni o'zi belgilaydi. Ya'ni quyidagi joylar tanlanishi mumkin:

O'quv darsliklar va maqolalar, moodle; mooc; virtual 3d raqamli formatlar; webinar va ijtimoiy tarmoqdagi guruhlar.

O'qituvchi roli:

– Muhit joyi va vaqt ramkalarini tashkillashtirish: google drive, mooc, moodle va bloglarda talabalar kommunikatsiyasini va bajaralayotgan ishni nazorat qilish. Bunday dasturiy ta'minotlarda albatta har bir talaba ro'yxatga olinadi va berilgan topshirig'larni bajarishi kerak bo'ladi. O'qituvchi bu jarayonni nazorat qilib turadi.

2. Bilim olish muhiti tanlov va individual yondashuvni hosil qilish: Talabani o'z qobiliyati va ko'nikmalariga mos o'rganish variantni tanlashi va sinfdan tashqarida o'zi xohlagan tartibda o'rganishi nazarda tutiladi. Ya'ni an'anaviy yondashuvda o'qituvchi bosh rolda va o'qituvchi asosiy axborot manbasi hisoblansa, aylanma yondashuvda axborot turli manbalardan olinadi sinfxonasida bahs munozaralar, tanqidiy fikrlash, kognitiv jarayonning

faollashuvi natijasida sinfdan tashqarida olingan axborot bilimiga aylanadi va ko'nikmani hosil qiladi.

O'qituvchi roli:

- O'qituvchi endi kuchli pedagog va axborotni tanlab uning to'g'riligini tasdiqlovchi ekspert vazifasini o'ta olishi kerak.
- o'qituvchi asosiy axborot beruvchi emas, balki u topshiriqlar birin ketinligini ta'minlovchi osondan murakkab tomon yetaklab boruvchi va tafakkur charxlovchi instructor ekspert vazifasini o'taydi.

3. Mazmun: O'rganiladigan bilim yoki dars mazmuni va kompetensiyani shakllantirish. Bu jarayon bilim oluvchilarning konseptual tushunchasini yoki darsning asosiy mazmunini tushunishini va keyingi darslarning uzviy bog'liqligini ta'minlaydi. Har bir mazmunga mos topshiriqda "talaba nimani bilib oldi?" emas balki "talabaning o'zi nimani bajara oldi?" yoki dars maqsadiga mos kompetensiyaga ega bo'ldimi? degan savol qo'yiladi. Talaba nimani va qanday o'rganishni o'zi individual tanlar ekan virtual nazorat o'qituvchi qo'lida bo'ladi. **Ya'ni moodle sistemasidan foydalanilganligi, mooc orqali masofaviy kurslarni o'taganligi, blogdagi savollarga o'z munosabatini bildirib turganligi, google drive orqali o'qituvchi bergan topshiriqlar bajarilayotganligi nazorati joriy baholashni osonlashtiradi.** Sinfxonada esa talaba uchun ko'proq muloqot qilishga vaqt tejaladi bahs munozaralarda mazmun doirasida tanqidiy fikrlashi o'sadi va bilim hamda malakani hodil qiladi. Bundan tashqari dars mazmuni turli manbalardan olinganligi sinfxonada bilim olish jarayonini sermazmunlik bilan boyitadi.

O'qituvchi roli:

- o'rganilishi kerak bo'lgan tushuncha, konsept va terminlar o'qituvchi tomonidan prioritet sifatida belgilanadi.
- kerakli video va audio yozuvlar, ppt prezentatsiyalar o'qituvchi tomonidan shakllantiriladi va tanlanadi;
- dars mazmunini mustaqil ravishda o'rganish qulayliklari va etaplari talabalar uchun ishlab chiqiladi;
- o'rganilayotgan mazmun talabaning ota-onalari uchun ham shaffofligi ta'minlanadi.

4. Baholash: O'qituvchi nazorati, qo'llab quvvatlash va baholash.

Malakali pedagog roli shu o'rinda juda muhimdir. An'anaviy kommunikativ yondashuvda o'qituvchining o'zi axborot manbasi bo'lganligi sabali, oz bilganlarini talabalarga etqazadi. Aylanma kommunikativ yondashuvda esa talabalar o'z o'rganganlarini o'qituvchi va auditoriya bilan baham ko'rishadi. Bunday paytlarda ba'zan o'qitu-

vchi ham talabadan o'rganish holati kuzatiladi. Shunday holatlarin yaxshiroq qamrab olish uchun va to'g'ri baholash uchun ham o'qituvchidan malaka, bilim va keng dunyo qarash talab qilinadi.

O'qituvchi roli:

- Virtual nazorat ishlari har doim olib boriladi.
- sinfxonadagi bahs munozaralarda talabaning kommunikativ va lingvistik, pragmatic kompetensiyalarni egallab borishi kuzatib borilib, talaba qo'llab quvvatlanadi va baholanadi.
- individual, kichik guruhlarda va juft bo'lib ishlayotgan talabalar uchun o'qituvchi kerakli paytda hozir bo'lib ular ishining mahsuliga o'z bahosini beradi va to'g'ri yo'naltiradi.
- boshqa mutaxassis o'qituvchilar bilan hamkorlikni mustahkamlab borib, o'z malakasi v atajribasini uzviy ravishda yaxshilab boorish masu'liyaini zimmasiga oladi.

Xulosa.

Aylanma kommunikativ yondashuvda ma'ruza uyda o'rganilib, tahlillar o'qituvchi va auditoriya bilan birga sinfxonada bajariladi. Uyda yoki sinfdan tashqarida o'rganilishi kerak bo'lgan ma'ruzani talaba videoyozuv yoki ppt prezentatsiyani xohlagancha tomosha qilishi, o'rtoqlari bilan muhokamada o'rganishi va tushunchaga ega bo'lishi mumkin. Talaba o'z bilim olish jarayonini o'z qo'lga oladi, ya'ni bir o'qituvchidan emas balki turli manbalardan axborotni oladi va bilimni shakllantiradi.

Chet tilida so'zlashuv nutqni rivojlantirish uchun vaqt samarali sarflanadi. Sinfxonada o'qituvchi ko'proq talabaga vaqt ajrata oladi. O'qituvchi ingliz tilida instructor muloqotchi, talaba va auditoriya esa asosiy muloqotni olib boruvchi hisoblanadi. Sinfxonada talaba passiv bilim oluvchi emas balki aktiv qatnashuvchi vazifasida bo'ladi. Sinfdan tashqarida o'rganilgan mazmun doirasida bahs munozaralar va talabaning tanqidiy savollari tabiiy holda shakllanadi.

Ingliz tili o'rganiladigan auditoriyalarda odatda har xil til bilish darajalari va til ko'nikmalariga ega talabalar bo'lganligi sababli o'qituvchi uchun bir xil mazmunni talqin qilish o'ziga xos qiyinchiliklarga olib kelar edi, ya'ni til bilish darajasi yuqori bo'lgan talabalarning sinfxonada zerikishi, yoki til bilish darajasi past talabalarning mavzuni tushunmasligi kabi muammolarni hech qaysi til o'qituvchisi inkor eta olmaydi. Aylanma yondashuvda esa har bir talabaga individual yondashiladi va sinfxonalarga oldindan mazmunni o'rganib tayyor bo'lib kelgan talabalarda tabiiy holda o'z bilimiga bo'lgan ishonch paydo bo'lib, sinfxonada tabiiy kommunikatsiya shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I. A. Vatan ravnaqi uchun har birimiz mas'ulmiz. — T.: O'zbekiston, 2001.
2. Faberman B. I., Musina R.G, F. A. Djumabaeva Oliy o'quv yurtlarida o'qitishning zamonaviy usullari. — T.: Fan, 2002
3. www.ziyounet.uz
4. www.lex.uz

Saparova M. R.

Teacher

Bukhara State University

THE PROBLEM OF STYLISTIC CLASSIFICATION OF COLLOQUIAL VOCABULARY

Summary. A discussion of the ways the English vocabulary can be classified from a stylistic point of view.

Key words: colloquial vocabulary, slang, jargon, classification.

The first thing that strikes the scholar is the fact that no other European language has singled out a special layer of vocabulary and named it slang, though all of them distinguish such groups of words as jargon, cant and the like. Why was it necessary to invent a special term for something that has not been clearly defined as jargon or can't have? Is this phenomenon specifically English? Has slang any special features which no other group within the non-literary vocabulary can lay claim to? The distinctions between slang and other groups of unconventional English, though perhaps subtle and sometimes difficult to grasp, should nevertheless be subjected to a more detailed linguistic specification.

Psychologically, most good slang harks back to the stage in human culture when animism was a world-wide religion. At that time, it was believed that all objects had two aspects, one external and objective that could be perceived by the senses, the other imperceptible (except to gifted individuals) but identical with what we today would call the "real" object. Human survival depended upon the manipulation of all "real" aspects of life-hunting, reproduction, warfare, weapons, design of habitations, nature of clothing or decoration, etc. — through control or influence upon the animus, or imperceptible phase of reality. This influence was exerted through many aspects of sympathetic magic, one of the most potent being the use of language. Words, therefore, had great power, because they evoked the things to which they referred.

Slang is most popular when its imagery develops incongruity bordering on social satire. Every slang word, however, has its own history and reasons for popularity. When conditions change, the term may change in meaning, be adopted into the standard language, or continue to be used as slang within certain enclaves of the population. Nothing is flatter than dead slang. In 1910, for instance, "Oh you kid" and "23-skiddoo" were quite stylish phrases in the US but they have gone with the hobble skirt. Children, however, unaware of anachronisms, often revive old slang under a barrage of older movies rerun on television.

Some slang becomes respectable when it loses its edge: "spunk", "fizzle", "spent", "hit the spot", "jazz", "funky" and "p.o.d.", once thought to be too indecent for feminine ears, are now family words. Other slang survives for centuries, like "bones" for dice (Chaucer), "beat it" for run away (Shakespeare), "duds" for clothes, and "booze" for liquor (Lekker). These words must have been uttered as slang long before appearing in print, and they have remained slang ever since. Normally, slang has both a high birth and death rate in the dominant culture, and excessive use tends to dull the lustre of even the most colourful and descriptive words and phrases.

In some cases slang may provide a needed name for an object or action (walkie-talkie, a portable two-way radio; tailgating, driving too close behind another vehicle), or it may offer an emotional outlet (buzz off! go away!) or a satirical or patronizing reference (smokey, state highway trooper). It may provide euphemisms (john, head, can, and in Britain, loo, all for toilet, itself originally a euphemism), and it may allow its user to create a shock effect by using a pungent slang expression in an unexpected context. Slang has provided myriad synonyms for parts of the body (bean, head; schnozzle, nose;), for money (moola, bread, scratch), for food (grab, slop, garbage) and for drunkenness (soused, stewed, plastered).

It has been claimed that slang is created by ingenious individuals to freshen the language, to vitalize it, to make the language more pungent and picturesque, to increase the store of terse and striking words, or to provide a vocabulary for new shades of meaning. Most of the originators and purveyors of slang, however, are probably not conscious of these noble purposes and do not seem overly concerned about what happens to their language.

With the rise of naturalistic writing demanding realism, slang began to creep into English literature even though the schools waged warfare against it, the pulpit thundered against it, and many woman who aspired to gentility and refinement banished it from the home. It flourished underground, however, in such male sanctuaries as lodges, poolrooms, barbershops, and saloons.

By 1925 a whole new generation of U.S. and European naturalistic writers was in revolt against the Victorian restraints that had caused even Mark Twain to complain, and today any writer may use slang freely, especially in fiction and drama. It has become an indispensable tool in the hands of master satirists, humorists, and journalists. Slang is now socially acceptable, not just because it is slang but because, when used with skill and discrimination, it adds a new and exciting dimension to language. At the same time, it is being seriously studied by linguists and other social scientists as a revealing index to the culture that produces and uses it.

Slang expressions are created by the same processes that affect ordinary speech. Expressions may take form as metaphors, similes and other figures of speech (dead as a doornail). Words may acquire new meanings (cool, cat). A narrow meaning may become generalized (fink, originally a strikebreaker, later a betrayer or dissembler) or vice-versa (heap, a run-down car). Words may be clipped, or abbreviated (mike, microphone), and acronyms may gain currency (VIP, awol, snafu). A foreign suffix may be added (the Yiddish and Russian -nik in beatnik) and foreign words adopted (baloney, from Bologna). A change in meaning may make a vulgar word acceptable (jazz) or an acceptable word vulgar (raspberry, a sound imitating flatulence; from raspberry tart in the rhyming slang of Australia and Cockney London). Sometimes words are newly coined (oomph, energy or impact).

Slang is one of the vehicles through which languages change and become renewed, and its vigor and color enrich daily speech. Although it has gained respectability in the 20th century, in the past it was often loudly condemned as vulgar. Nevertheless, Shakespeare brought into acceptable usage such slang terms as hubbub, to bump, and to dwindle, and 20th century writers have used slang brilliantly to convey character and ambiance. Slang appears at all times and in all languages. A person's head was Kapala (dish) in Sanskrit, testa (pot) in Latin; testa later became the standard Latin word for head. Among Western languages, English, French, Spanish, Italian, German, Yiddish, Romanian and Romany (Gypsy) are particularly rich in slang.

H. Wentworth and S. Flexner in their "Dictionary of American slang" write:

"Sometimes slang is used to escape the dull familiarity of standard words, to suggest an escape from the established routine of everyday life. When slang is used, our life seems a little fresher and a little more personal. Also, as at all levels of speech, slang is sometimes used for the pure joy of making sounds, or even for a need to attract attention by making noise. The sheer newness and informality of certain slang words procedure pleasure.

But more important than this expression of a more or less hidden aesthetic motive on the part of the speaker

is the slang's reflection of the personality, the outward, clearly visible characteristics of the speaker. By and large, the man who uses slang is a forceful, pleasing, acceptable personality."

This quotation from a well-known scientific study of slang clearly shows that what is labeled slang is either all kinds of nonce-formations- so frequently appearing in lively everyday speech and just as quickly disappearing from the language-, or jocular words and word-combinations that are formed by using the various means of word-building existing in the language and also by distorting the form or sense of existing words. Here are some more examples of words that are considered slang:

to take stock in – to be interested in, attach importance, give credence to;

bread-basket – the stomach;

to do a flit – to quit one's flat or lodgings at night without paying the rent or board;

rot – nonsense;

the cat's pajamas – the correct thing.

So broad is the term "slang" that, according to Eric Partridge, there are many kinds of slang, e.g. Cockney, commercial, society, military, theatrical, parliamentary and others. This leads the author to believe that there is also a standard slang, the slang that is common to all those who, though employing received standard in their writing and speech, also use an informal language which, in fact, is no language but merely a way of speaking, using special words and phrases in some special sense. The most confusing definition of the nature of slang is the following one given by Partridge:

"... personality and one's surroundings (social or occupational) are the two co-efficient, the two chief factors, the determining causes of the nature of slang, as they are of language in general and of style."

According to this statement one may get the idea that language, style and slang all have the same nature, the same determining causes. Personality and surroundings determine:

- the nature of the slang used by a definite person;
- the nature of the language he uses;
- the kind of style he writes.

There is a general tendency in England and to some extent in the US to over-estimate the significance of slang by attaching to it more significance than it deserves. Slang is regarded as the quintessence of colloquial speech and therefore stands above all the laws of grammar. Though it is regarded by some purists as a language that stands below standard English, it is highly praised nowadays as "vivid", "more flexible", "more picturesque", "richer in vocabulary" and so on.

The following is an interesting example illustrating the contrast between standard English and non-literary English including slang.

In the story "By Courier" O. Henry opposes neutral and common literary words to special colloquial words and slang for a definite stylistic purpose, to distort a message by translating the literary vocabulary of one speaker into the non-literary vocabulary of another.

"Tell her I am on my way to the station, to leave for San Francisco, where I shall join that Alaska moose hunting expedition. Tell her that, since she has commanded me neither to speak nor to write to her, I take this means of making one last appeal to her sense of justice, for the sake of what has been. Tell her that to condemn and discard one who has not deserved such treatment, without giving him/her reason or a chance to explain is contrary to her nature as I believe it to be."

This message was delivered in the following manner:

"He told me to tell yer he's got his collars and cuffs in dat grip for a scoot clean out to Frisco. Den he's going to shoot snowbirds in de Klondike. He says yer told him to send round no more pink notes nor come hangin over de garden gate, and he takes dis mean (sending the boy to speak for him. — I.G.) of putting yer wise. He says yer referred to him like a has been, and never give him no chance to kick at de decision. He says yer swilled him and never said why."

The contrast between what is standard English and what is crude, broken non-literary or uneducated American English has been achieved by means of setting the common literary vocabulary and also the syntactical design of the original message against jargons, slang and all kinds of distortions of forms, phonetic, morphological, lexical and syntactical.

It is suggestive that there is a tendency in some modern dictionaries to replace the label slang by informal or colloquial. Such practice clearly manifests the dissatisfaction of some lexicographers with the term "slang". This is mainly due to the ambiguity of the term.

On the other hand, some lexicographers, as has already been pointed out, still make use of the term "slang" as a substitute for "jargon", "cant", "colloquialism", "professionalism", "vulgar", "dialectal". Thus, in his dictionary Prof. Barnhart gives the label slang to such innovations as grab-to cause (a person) to react; make an impression on, which should be classed as newspaper jargon; grass or pot-marijuana, which are positively cant words (the quotation that follows proves is quite unambiguously); groove-something very enjoyable, grunt-US military slang, which in fact is a professionalism; guppy-tummy, British slang, — a common intestinal upset experienced by travelers, which is colloquialism; hang up- a psychological or emotional problem, which is undoubtedly a professionalism which has undergone extension of meaning and now, according to Barnhart also means any problem or difficulty, especially one that causes annoyance or irritation.

The use of the label slang in this way is evidently due to the fact that Barnhart's Dictionary aims not so much at discrimination between different stylistic subtleties of neologisms but mainly at fixation of lexical units which have already won general recognition through constant repetition in newspaper language.

The term "slang" is ambiguous because to use a figurative expression it has become a Jack of all trades and master of none.

Reference

1. G. H. Vallins, *The Best English*. — The Chaucer Press, 2000.
2. Gibbon, Dafydd, Roger Moore and Richard Winski, eds. (1997). *Handbook of standards and Resources for Spoken Language Systems*. Berlin: Mouton de Gruyter.

Сезонова Ирина Константиновна

кандидат технических наук, доцент, заведующий кафедрой информационной и экономической безопасности

Харьковский национальный университет внутренних дел

Рог Виктория Евгеньевна

преподаватель кафедры информационной и экономической безопасности

Харьковский национальный университет внутренних дел

Sezonova I. K.

Pn.D., Associate Professor, Department of Information and Economic Security

Kharkiv National University of Internal Affairs

Roh V. Y.

lecturer, Department of Information and Economic Security

Kharkiv National University of Internal Affairs

ПЕРСПЕКТИВЫ ПРИМЕНЕНИЯ WEB-САЙТОВ ДЛЯ СОЗДАНИЯ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА ДИСЦИПЛИНЫ

PROSPECTS FOR THE USE OF WEB-SITES TO CREATE THE EDUCATIONAL AND METHODOLOGICAL COMPLEX OF DISCIPLINE

Аннотация. Проанализирована целесообразность и преимущества применения WEB-сайтов для создания учебно-методического комплекса дисциплины. Предложена технология создания электронного учебно-методического комплекса с использованием системы управления контентом Joomla для профессиональной подготовки будущих специалистов.

Ключевые слова: информационные технологии, электронный учебно-методический комплекс, созданием сайтов.

Summary. Is analyzed appropriateness and advantages of the use of WEB-sites to create the educational complex. The technology of creation of electronic educational complex using the Joomla content management system for professional training of specialists.

Key words: information technology, electronic educational complex, the use of WEB-sites.

Период развития общества на данном этапе характеризуется достаточно сильным влиянием на него компьютерных систем и технологий. Компьютерные технологии проникают во все сферы человеческой деятельности, обеспечивают распространение информационных потоков в обществе, образуя расширенное информационное пространство. Важнейшей частью этих процессов является компьютеризация образования. В настоящее время в Украине идет становление новой системы образования, нацеленной на подготовку профессионалов в конкретных областях, причем образовательный процесс имеет достаточно сжатые временные сроки. Эти изменения сопровождаются изменениями в педагогической практике и требуют усовершенствования и интенсификации образовательного процесса. В этих условиях инновации в применении компьютерных технологий призваны стать неотъем-

лемой частью целостного образовательного процесса, что значительно повысит его эффективность.

Анализ публикаций, посвященных информатизации образования, позволяет сделать вывод, что для решения образовательных задач информационные технологии используются недостаточно, но проблема широкого применения компьютерных технологий в сфере образования вызывает повышенный интерес в педагогической науке. В работах Роберта В. И., Федоровой Г. А., Рагулиной М. И. и др. исследуются возможности современных информационных технологий, педагогическая целесообразность их применения, однако применение в сфере образования новой услуги создания собственных WEB-сайтов не рассматривается.

Развитие информационной образовательной среды зависит от ее обеспечения новыми методиками, использующими возможности компьютерных сетей,

Интернет, on-line ресурсов. К таким технологиям можно отнести объектно-ориентированные программные системы, призванные интенсифицировать и, в какой-то мере, упростить доступ к материалам изучаемой дисциплины, позволить использовать их в любое удобное для слушателя время, оснащенных материалами для самоконтроля и on-line консультаций.

К средствам обучения, которые необходимо постоянно совершенствовать, можно отнести электронные учебно-методические комплексы (ЭУМК). ЭУМК представляет собой совокупность учебно-методической документации, средств обучения и контроля для разрабатываемой дисциплины. ЭУМК должен включать в себя полный набор сведений, достаточный для освоения дисциплины, доступен всем желающим, что решает задачу открытости образовательного процесса.

С помощью ЭУМК слушатели имеют возможность самостоятельно пользоваться учебной информацией в соответствии со своими индивидуальными потребностями. А преподаватель за счет использования ЭУМК уменьшает количество академического времени, которое он тратит на подачу материала дисциплины, увеличивает свои возможности управления процессом обучения, контроля, консультирования и помощи в решении возникающих проблем.

Для создания ЭУМК можно использовать различные системы и платформы. Наиболее удобным программным продуктом, на наш взгляд, является система управления контентом CMS (англ. Content Management System, рус. Система Управления Содержимым) Joomla! (рус. Джумла!). Рассматривается одна из последних версий системы CMS Joomla! 3.3.5. Система Joomla! — это самостоятельный программный продукт, который появился в 2005 году в результате разделения группы разработчиков известной CMS Mambo. Joomla! создана на языках PHP и JavaScript, использует базу данных MySQL. CMS Joomla! является бесплатным свободным программным обеспечением, лицензированным GNU GPL (GNU GPL — Универсальная общедоступная лицензия). Эта система имеет удобный интерфейс, позволяющий с легкостью управлять большими объемами информации.

Рассмотрим технологию создания ЭУМК на основе системы управления контентом Joomla. CMS Joomla! включает различные инструменты для изготовления WEB-сайтов. Важной особенностью системы является наличие минимального набора инструментов при ее начальной установке, который модно в последствие дополнять по мере необходимости. Система содержит административный раздел, содержащий интерфейс для управления модулями системы, структурой, содержанием, посетителями и другими составляющими сайта. Административный раздел недоступен для просмотра обычным пользователям. Фронтальный раз-

дел — это первая страница сайта, которая может быть разработана с учетом особенностей преподавания каждой дисциплины. CMS Joomla! позволяет отображать интерфейс фронтальной и административной части на любом языке. Она проста в освоении, поскольку разрабатывалась в расчете на пользователей с минимальными знаниями в программировании. Для ее использования не нужны глубокие знания в HTML. CMS Joomla! имеет множество готовых шаблонов дизайна, позволяет пользователю выбирать и настраивать внешний вид сайта в соответствии со своим вкусом, используя хорошо продуманное меню. Кроме того, CMS Joomla! совместима с серверами Linux, FreeBSD, MacOSX server, Solaris и AIX, что позволяет широко использовать ее. CMS Joomla! — это многофункциональный инструмент, позволяющий создавать сайты различной степени сложности.

Начиная с 2010 года в Украине начали появляться хостинги для автоматического создания сайтов, что позволило пользователям, не являющимися профессиональными программистами создавать сайты на бесплатных платформах, таких как CMS Joomla. Хостинг (англ. Hosting) — это услуга, которая предоставляет дисковое пространство для размещения физической информации на сервере, постоянно находящемся в сети Интернет. Обычно под понятием услуги хостинга подразумевают как минимум услугу размещения файлов сайта на сервере, на котором запущено программное обеспечение, необходимое для обработки запросов к этим файлам (WEB-сервер). Как правило, в услугу хостинга уже включено предоставление места для почтовой корреспонденции, баз данных, файлового хранилища и т.п., а также поддержка функционирования соответствующих сервисов, однако они могут предоставляться и отдельно.

Рынок хостинга на Украине довольно молодой, практически все игроки на рынке предлагают одинаковый набор услуг и отличаются только технологичностью, надежностью и квалификацией сотрудников. В перечень основных предоставляемых сервисов входят: WEB-хостинг (виртуальный сервер), виртуальный выделенный сервер и колокация.

Услуги хостинга классифицируют по возможностям и технологическим особенностям использования.

WEB-хостинг или обычный виртуальный сервер предоставляется место на диске для размещения WEB-сайтов, причем среда исполнения WEB-сервисов единая для всех пользователей, ресурсы распределены между всеми пользователями, число пользователей варьируется от 50 до 1000. Хостинг-провайдеры часто пренебрегают безопасностью и вообще не ограничивают права пользователей, позволяют одному пользователю иметь доступ к сайтам сотен других пользователей. Для WEB-хостинга используют тех-

нологию совместного сервера с разграничением доступа к папкам, основными операционными системами являются Unix-подобные. Услуги таких сервисов могут использоваться для создания ЭУМК благодаря простоте, отсутствию оплаты и возможностям адаптации под любой набор методических материалов.

Виртуальный выделенный сервер — услуга, в рамках которой пользователю предоставляется так называемый виртуальный выделенный сервер. В плане управления операционной системой по большей части она соответствует физическому выделенному серверу. В частности: права администратора, root-доступ, собственные IP-адреса, порты, правила фильтрации и таблицы маршрутизации. Использование этой услуги в рамках образовательного процесса возможно, но целесообразность ее использования для создания одного ЭУМК сомнительна. Виртуальный выделенный сервер можно отнести к перспективным образовательным ресурсам для создания глобального информационного портала по специальностям или специализациям.

Выделенный сервер — услуга, которая предоставляется пользователю сервер целиком. Используется для реализации нестандартных задач, а также размещения сложных WEB-проектов, которые не могут существовать на одном сервере с другими проектами и требуют под себя все ресурсы сервера. Эта информационная технология целесообразна в качестве ресурса университета, колледжа или школы.

По условиям предоставления хостинг бывает платный и бесплатный. Обычно компания, предоставляющая бесплатный хостинг, зарабатывает путем показа рекламы на страницах, размещенных на нем. Бесплатный хостинг, как правило, медленнее платного, предоставляет только базовые услуги и ненадежный. Также часто бесплатный хостинг предоставляется для того, чтобы через некоторое время перевести пользователя на платную основу, путем ухудшения условий пользования. На начальном этапе внедрения этой инновации в образовательный процесс используют как правило бесплатный хостинг. Учебные учреждения могут использовать как платный хостинг, так и бесплатный.

Коллокация — это предоставление места в дата-центре провайдера для оборудования клиента. Обычно технология колокации состоит в монтаже оборудования клиента в стойке провайдера и подключении этого оборудования к Интернету. Для использования в образовательном процессе этот способ пока не рассматривается.

В наборе услуг хостинга, как правило, предлагается сервис электронной почты. Большинство хостинг-провайдеров предлагают передовые решения типа «премиум» по пользованию электронной почтой, размещая пользовательские почтовые ящики на специализированных платформах. Большинство компаний, как правило, более простой стандартизированной POP3 на основе электронной почты и веб-почты на основе открытых приложений источник Webmail like Horde, RoundCube или SquirrelMail. Почти все веб-хостинг провайдеры предлагают стандартный хостинг электронной почты.

Выводы. Для подготовки учебно-методических материалов, рефератов, курсовых работ можно использовать информацию, размещенную на учебных и научных Web-сайтах. Во всемирной паутине распределение информационных ресурсов и технология WWW позволяют создавать такие Web-сайты учебного курса.

Таким образом цель разработки Web-сайтов учебного курса — повысить качество обучения и увеличить долю самостоятельной работы студентов в процессе обучения. Интерфейс сайта прост и удобен. С помощью гиперссылок и различных вставок есть возможность загружать материал для чтения или для скачивания. ЭУМК содержит учебную программу, курс лекций, методические указания к практическим занятиям, презентации по курсу, дополнительные материалы.

Применение электронных учебно-методических комплексов в профессиональной подготовке будущих специалистов значительно индивидуализирует учебный процесс, увеличивает скорость и качество усвоения учебного материала, позволяет существенно усилить практическую направленность, развить творческие способности слушателей, а также научить их самостоятельно мыслить и активно работать с учебным материалом.

Литература

1. Роберт И. В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы, перспективы использования. — М.: ИИО РАО, 2010. — 140 с.
2. Рагулина М. И. Включение социальных сервисов в методику обучения информатике / М. И. Рагулина // Педагогическое образование и наука: журнал. — 2015. — № 1. — С. 136–139.
3. Федорова Г. А. Электронное обучение как технологическая основа педагогического образования / Г. А. Федорова // Педагогическое образование и наука: журнал. — 2015. — № 1. — С. 139–142.
4. Ильинская Н. И. Стратегия развития электронного образования в гуманитарной среде / Н. И. Ильинская // Образовательные технологии: журнал. — 2015. — № 1. — С. 5–12.
5. Косина О. А. Онлайн-обучение и проблема управления качеством образования: исторический аспект / О. А. Косина // Образовательные технологии: журнал. — 2015. — № 1. — С. 13–18.

Мажидова Зарнигор Мамаджановна
преподаватель кафедры английского языка и литературы
Бухарский государственный университет
Хамидов Улугбек Амонович
Студент

Majidova Z.M
Teacher
Bukhara State University
Khamidov Ulugbek Amonovich
Student

НАВЫКИ ЧТЕНИЯ В АКАДЕМИЧЕСКОМ ЧТЕНИИ

READING SKILLS IN ACADEMIC READING

The Importance of Teaching Academic Reading Skills in First-Year University Courses. Success at the university level mainly depends on existing pre-entry college attributes, including the mastery of some fundamental academic skills. These include – reading, writing, critical thinking, oral presentation, and media literacy. Despite the importance of these skills for academic success, professors seldom teach them. They generally take them for granted, as they tend to presuppose that all students already acquired these skills either as part of their secondary education or elsewhere in college.

The reality is that most first-year students lack academic reading skills, especially because University-level reading greatly differs from High School reading. Thus, most students employ non-university strategies to read academic texts, which results in students taking a surface approach to reading. [1, 15] The objective of this paper is to discuss some strategies, examples, and resources aimed at promoting students to take a deep approach to reading.

The major tenet of this article is that if teachers explicitly teach students how to read academic texts in aligned courses where students have ample opportunities to engage in reading activities throughout the term, students are more likely to adopt a deep approach to reading.

Surface and deep approaches to reading. Learning a discipline involves developing familiarity with the ways of being, thinking, writing, and seeing the world of those experts in the discipline. Reading academic texts published by those disciplinary experts permits students to immerse in the culture of the discipline and facilitates learning its conventions, discourse, skills, and knowledge.

But, this is only possible if students take a deep approach to reading. A surface approach to reading is the tacit acceptance of information contained in the text.

Students taking a surface approach to reading usually consider this information as isolated and unlinked facts. This leads to superficial retention of material for examinations and does not promote understanding or long-term retention of knowledge and information. In contrast, a deep approach to reading is an approach where the reader uses higher-order cognitive skills such as the ability to analyze, synthesize, solve problems, and thinks meta-cognitively in order to negotiate meanings with the author and to construct new meaning from the text.

The deep reader focuses on the author's message, on the ideas he is trying to convey, the line of argument, and the structure of the argument. The reader makes connections to already known concepts and principles and uses this understanding for problem solving in new contexts. Simply put, surface readers focus on the sign, i.e., the text itself, while deep readers focus on what is signified, i.e., the meaning of the text. [1, 56]

Different reading techniques and their usage. One of the first things you learn about teaching is that there are different reading techniques and the students should be aware of which technique is most suited, depending on the reading task required by the text or by their teacher.

Training students to know their reading techniques and deduce when best to apply them is indeed important, especially under exam conditions when time constraints come into play and decisions need to be made depending on time availability and the importance of the task at hand. [2, 78]

The four main types of reading techniques are the following:

Skimming. Skimming is sometimes referred to as gist reading. Skimming may help in order to know what the text is about at its most basic level. You might typical-

ly do this with a magazine or newspaper and would help you mentally and quickly shortlist those articles which you might consider for a deeper read. You might typically skim to search for a name in a telephone directory. You can reach a speed count of even 700 words per minute if you train yourself well in this particular method. Comprehension is of course very low and understanding of overall content very superficial.

Scanning. Picture yourself visiting a historical city, guide book in hand. You would most probably just scan the guide book to see which site you might want to visit. Scanning involves getting your eyes to quickly scuttle across sentence and is used to get just a simple piece of information. Interestingly, research has concluded that reading off a computer screen actually inhibits the pathways to effective scanning and thus, reading of paper is far more conducive to speedy comprehension of texts. Something students sometimes do not give enough importance to is illustrations. These should be included in your scanning. Special attention to the introduction and the conclusion should also be paid. [2, 95]

Pre-reading activities are a crucial and often-neglected step in the reading process. Preparing students to read can build their interest, confidence, and motivation for reading the text and can facilitate comprehension when the text is later closely read. Not only do pre-reading exercises help students enjoy and better cope with the task at hand (i.e., reading an assigned selection), but they also provide an excellent opportunity for the teacher to introduce reading strategies that can be extremely helpful for various types of reading students may do in the future. Most pre-reading activities can be accomplished in a relatively small amount of class time (or for homework prior to class), yet they truly provide a large return on the time and effort invested.

Pre-reading: Summary. As noted earlier, teachers and students often overlook the pre-reading phase. For intensive reading, however, it is critical: Pre-reading can affect not only students' comprehension when they read but also their attitudes and confidence as they approach careful, analytic reading. Newer teachers may wonder how many of the goals and activities discussed in this section are necessary and practical for a given lesson. Clearly, we do not want to spend several weeks on pre-reading, fall into repetitive, mechanical patterns in our lesson design, or tax students' patience. Nonetheless, a judicious combination of pre-reading tasks is vital to the success of an

intensive reading lesson. Decisions about these tasks depend on our knowledge of the target text, learners' background knowledge, the time available in and out of class to cover the selection, and the overall goals of the intensive reading lesson sequence.

During reading. Although reading textbooks and teachers have for decades included post-reading comprehension, discussion, and writing activities as key instructional components, it is only over the past two decades or so that reading specialists have focused more intentionally on what students do (or should do) during reading. [4, 25]

As teachers have become more aware of the need to assist students with bottom-up, text-based reading strategies, activities focused on text processing have revolved around the reading and postreading stages, while top-down strategies tend to receive more attention at the pre-reading stage. As secondary and postsecondary institutions have identified and acted on the need to teach study skills, the intentional development of during-reading strategies such as highlighting, annotating, questioning, and reacting has become more common.

After reading. After students have read a text several times for main ideas, have comprehended its essential content, and have spent time considering the text's language and structure, the final stage of intensive reading is to help students *evaluate* and *extend* what they have learned about the text and the reading process. The nature and extent of the post-reading phase may vary depending on the type of course and its goals. For example, a reading and composition course may quite intentionally extend the reading process by asking students to write papers about what they have read; a course solely focused on reading may spend less time on writing. [5, 33]

We nonetheless encourage all teachers to build substantive post-reading work into their intensive reading lessons rather than simply moving on to the next topic and text. Although it may be tempting to do so — teacher and students may be tired of the text once it has been carefully read and thoroughly understood — students will benefit more from their reading if they are required to evaluate it critically and work with the text in their own language-production activities. Postreading activities also offer the best opportunities for teacher assessment of student progress, as they make the internal reading process and its outcomes more transparent.

References

1. Arline, B. (2009). Inside reading 1: the academic word list in context.
2. Lawrence, J.Z. (2009). Inside reading 2: the academic word list in context.
3. Bruce, R. (2009). Inside reading 3: the academic word list in context.
4. Kent, R. (2009). Inside reading 4: the academic word list in context.
5. Julian, H. (2010). The Importance of Teaching Academic Reading Skills in First-Year University Courses.

Yakubov Islamjon Axmedjanovich

Associated professor of the Tashkent State Pedagogical University named after Nizomi

DYNAMICS OF CHARACTER

Abstract. *The article studied the dynamics of the character of Botir communist, the main hero of Uzbek writer Toghay Murod's novel of "One cannot die in this world". His actions motives controlled by religious views are analyzed on the basis of artistic text. The changes in the character's nature were investigated on the basis of the dialectical unity of social and genetic factors. It was proved, that the hero's dynamics is identified by the processes of his thinking and psychology.*

Key words: *National prose and poetic insight, themes and ideas, tolerance, view of life, reason and result, perspective, the historical truth, artistic, philosophical concept, the dynamics of the character, character, absurd, fate, the space and time, pain, experience, existential situation, the motivation spirit of the period, motive, form and style.*

The Independence period has its own artistic and aesthetic phenomenon for Uzbek literature. It radically changed the national consciousness, and it is considered as the product of a renewed aesthetic contemplation. Nowadays, the national literature has increasing opportunities to reflect the psychology of characters on the basis of dynamics. Therefore, we observe the human's self-understanding of the universe and visual diversity. Q. Yoldoshev, literary critic writes: "the artistic creativity has become writer's mental work, and it turned into people's activity who are trying to recognize themselves and Allah" (2). We have the same phenomenon in Toghay Murod's novel "One cannot die in this world" [6]. The novel investigates in artistic terms the problem of the country's development in close connection with the idea of country's peace and prosperity. Ideas and ideology are based on the importance of tolerance, and this is shown in the example of the fate of literary heroes. This artistic interpretation is in line with theoretically based doctrine of the books by the President of Uzbekistan Islam Karimov [3].

Said Ahmad wrote about Toghay Murod: "He is an artist writer," "a composer writer", the writer who is confidently introducing quite new, original, artistically strong characters into Uzbek literature, "[5]. In fact, T. Murod was one of the writers who could contribute his specific share in the renewal of national poetic contemplation. Therefore, his poetic style attracted the attention of the Uzbek literary critics. [9; 4] The research and renewal process of the current Uzbek prose is conducted on the concrete example of the writer's novel, where ideology of the era of independence and a sense of artistic expression is even more important to learn about the creative individuality.

The main hero of the novel Botir communist — is a generalized made-up character. He lived with loyalty to

the Soviet system. However, during the "restructuring" period with increased demagoguery conditions he was completely forgotten. He was not valued as an industrious person. Because, the personal prejudice and socio-cultural processes occurring in that period was a real tragedy. Therefore, Botir communist revises the Soviet system, to which he devoted himself and all his life.

As a result, the restored memory of the past and the present-day reality unite on the basis of associations. One journalist found guilty based on the testimony of the head of regional administration was sent to a mental hospital. Botir communist wanted to release him. This incident is remembered based on his memories. As a result, we are acquainted with the character's gratuitous sincerity. Walking through the hospital, Botir communist witnessed different categories of "mentally ill patients". One of these patient categories was persons found "mentally ill" because of their religious beliefs. The second type — were persons who treated their national history with due respect. The third ones were those who didn't want to share their scientific discoveries with untalented officials. The fourth were those who defended the truth, and revealed to the public the acts of dishonesty of unfair leaders. The fifth category was engaged in folk medicine. The sixth category, demanded justice from law enforcement forces. The seventh category involved honest people who openly opposed the existing regime.

The First Secretary of the district party committee has just seen with his own eyes a violation of justice, but he understood that he could not help them. So, seeing this situation the literary hero says: "This is not a hospital, it is a prison... cemetery, the cemetery! ... They bury dead people in real cemetery, and they bury alive people in this cemetery.[6. 50–51]. Thus, absurd ideas and opinions, the whole doctrine don't correspond to the real life at

all (8). Due to the chaos after the collapse of the Empire, he decided to resign voluntarily. However, the old man's belief is in his heart. His soul is clean, faithful. For this reason, he hated those hypocrites who openly prayed, and tried to show themselves as real believers in the eyes of people. He didn't consider them as true humanitarian and creative persons.

He was afraid that a massive rejection of social events of the recent past would curb the principle of national self-consciousness. He said: "It has to do with the faith! Faith turns human into human. Faith makes the world ... Thank God, we are Muslim children" [6.53–54]. Thus, he considers the fanatics as enemies of humanity and development, who are trying to separate the religion from time and place and understand it as an absolute thing.

Botir communist blames the Soviet regime for not burying the body of its leader in the past seventy years, as well as for causing so many human victims, and thus he calls kingdom which he served throughout his life as the "evil empire". He considers restructuring democrats: "those who didn't find their place in life," "unlucky," "angry," "upright" and "purgatory" generation.

Therefore, he considers them as "lost generation", the "People's threat generation," as well. [6. 57–58] He believes that no one has the right to reject old things, and destruct the things which feed people.

It seems clear about his opposition views. The hero denies the opposition who does not have a clear program of action. The group denied everything. They built their policy based on their approach of treating everything negatively. They became arrogant air. They are not ashamed of being opprobrious ashamed of corruption and misconduct. This situation makes Botir communist conscience and spirit suffer. Avalanche of strong hatred absorbed him completely. Not being able to control his pain, he walked down the streets and squares. He acquired the habit of speaking with himself, and listening to himself. Because he considered himself among those people who independently laid his own foundation in life.

In Botir communist's view the publicity is an innovation, and the democracy means living one's life following the constitution. Therefore, he absolutely disliked the demagogues and people who turned theatres and teahouses into the mosque.

Abu Mansur Moturudi noted: "Everyone in this world creates his own destiny, and the power providing human's freedom, happiness is to comply with the principles of knowledge for providing a balance based on compromise and reasonable limitation in various life situations" [7]. Thus, in assessing each real life situation, human should pay special attention to motivation criteria and ideals within human's free will.

In this context, studying activities of Botir communist, it is clear that he is a man of action. Because the hero perceives only pure reality. He advocates for the active practical reasoning. His views concern the apparent activity. However, as he learns the works of God, the knowledge of Botir communist about the Creator (Allah) will be further enhanced.

The signs of divine knowledge began to appear in his heart. He acknowledged Allah as a great thinker and recognized the creation of a weak man. Live observation came after desist and he finally came to understanding Allah. In other words, the eyes of the hero's soul have opened up. Whatever man of action he is, he can reach issues related to spirituality not through mental observation but through the gravestone grinding verses and the hadiths – through feelings.

Speaking about the fiction book Ch. Aytmatov noted the ideological and spiritual power: "in directing the power of spiritual literature to goodness and humanity, the exemplary ideas play extremely important role," he said.[1.399–400] The studied novel hero created a garden planting seedlings, built the house out of mud, and reclaimed virgin and fallow lands.

So, he considers "intellectuals" who thinks looking at the book – as those alien persons far from life wisdom. Consequently, his views of life are live and in harmony with people's suffering. In this case, the reader pays attention to the nature of the hero: the hard ways of life, difficult fate, his pains and suffering, and his future hopes.

Botir communist is a patriot by his heart. He is a sedate person with religious beliefs. He carefully treats the issues of national sentiment and national pride. Not revealing his feelings in public, he will be forced to live adapting to the current life. He serves his country with devotion, and he loves its people. He treats people with kindness and compassion. All of this, reveals the hero's patriotism.

The old house stood on the threshold of the twentieth century, the new home of the twenty-first century, along with all the fellow countrymen Botir communist also expected happiness from it. But he wants to get to this happiness not under the influence of transient moods, and without social shocks. Therefore, he strongly denies the zealots hiding under "democracy" masks. He is deeply concerned, that this might lead to various conflicts, violations of ethnic and civil harmony, peace and stability. He looks critically at the crowd who lives with one-day mood, without any certain life goals, and he names them as the "nature herd".

Although all his life was dedicated to creativity, his aspirations were frustrated. The impossible situation appears to fill the chaos. Feeling his conditions, Botir communist came to understanding that he was too tired and unable to fight against the crowd, or heal the minds of the

ignorant mob that is physically unsuitable for treatment. "I'm fed up, I am tired of living ... I live now!" – he decided. Because in this situation, the old communist lost the hope of all his life. For the human being to say, "there is no more meaning of life, life meaning, no purpose to live", in order to take this decision, he should lose his inner power and his hope.

Botir communist spent his inner spiritual power for the sake of country. So, therefore he is satisfied with life. He is not afraid of death and he looks at the world with a smile. When he is fed up with the world's tricks he starts to look for an appropriate partner. So he goes to the cemetery. With legs stretched out on the bed, the people asleep in the "city" at the end and the beginning of human being, he digs into deep thoughts. He understands that the human's last address and place is a handful of earth.

Being not a young man, even he does not recognize the deceased he still keeps going from as a ritual ceremony to another. Visiting funerals he starts feeling the sound of weeping on young faces, he sees sad faces and eyes weeping in the silent, hidden in the depths of depression. Good enthusiasm wakes up in his heart.

When he saw people's support and sympathy during God's servant last farewell ceremony the uplifting experience appeared in his heart. When he prayed to God he could not stop the internal effervescence. And he started to cry as a small child. With tears in eyes he prayed to the Creator: "O God, I am a poor slave! Take control of me! Please take your poor slave into your disposal!" [6.14]

Face-to-face with death Botir communist woke up with sudden resentment in heart. At this moment, he got rid of fear which he felt all his life. And he immediately acknowledged the truth of death. Because an honest and intelligent man can never live without ideals. Thus, the old man is eagerly waiting for his death, not because of getting too old, but due to the shortage of respect and love from people. He even thought of committing suicide. But he understands that it would be a crime against the Creator's nature. He doesn't want human's reputation to be under curse. In bitterness he endures his load of sadness.

Although after worshiping his beliefs all his life, he could not die as per Shariah rules. Remaining between the cemetery and the real life Botir started crying silently. In such times he turns into poor and weak man. A man involved in lifetime labor is the end of life resolves: "Human life is not only labor". A hardworking man should find rev-

erence and dignity. Because the human was always honored in spiritual books. Knowing this fact, and done some beautiful good things in the world, the human is doomed to die. However, in order to die easily with stretched out legs, the man should have a light face and must be in good faith. Botir is no longer afraid of the terror of death. He was ready to die at any time. But he could not spiritually purify. He didn't know how to purify during all his life. This caused him anguish, as well as regret. Of course, the old man was in bad physical and mental condition. Now he is not in condition of serving the country and doing good works. After all, life is running out, and man is mortal. This situation troubled him. Why his fate is so complicated. May be, because he was a lifelong atheist. Did he want it voluntary or did they force him to do it?

Thus, the hope of being forgiven in the final days of his life, made a believer. It is this hope that provides him the inner spiritual power. Now he can't just die. He starts thinking about the possibility of looking for the idea for to which he can devote his life. He doesn't want to leave the world to restructuring demagogues in such uncertain situation. He comes to the conclusion saying: "Man has always been expected to build and flourish the mother earth". He feels the death funeral ceremony and afterlife. Therefore the dead man can not enjoy the rays of the sun and the joy of life. In afterlife one can't create or win love and compassion. People are able to enjoy the blessings of a beautiful light of this world. Therefore, one must thank God and live with patience till the last minutes of his life. Because the life means living. Thus, one cannot die in this world while he is breathing and enjoying his life. At the same time, one cannot be indifferent to events taking place in our life.

The literary critic N. Rahimjonov says the following about modern literary hero: "What if the contemplation with experience is a main hero". [10] We studied the way of life of the novel's hero and his actions motives ruled by his religious views. We found out that in the the dynamics of the character in the first place, genetic factors, and secondly, the impact of the external environment played an important role. Thus, the genetic information of self-reproduction (the regulator) process occurred with the hero on the basis of environment dialectical unity. All changes occurred on the basis of possibility of choosing genetic population. Therefore, the dynamics of the hero is identified by his contemplation and spirit.

References

1. Aytmatov Ch. (1978) V soavtorstve s zemleyu i vodoyu (In joint authorship with the earth and water) – Frunze, 1978.
2. Yo'ldoshev Q. (2001) Dastlabki dovon belgilari. (The initial pass indicators.) // Sharq yulduzi, 2001, № 1.
3. Karimov I. A. (2000) Milliy istiqlol mafkurasi – xalq e'tiqodi va buyuk kelajakka ishonchdir (National independence ideology – is people's belief and belief for a great future.) T. 8 – T.: O'zbekiston, 2000.
4. Mirzaev I. (2000) Badiiy uslub sehri (Artistic style secret) – Samarqand., 2000.
5. Said Ahmad. (1994) Tog'ay Murodning qo'shiqlari. Tog'ay Murod. Ot kishnagan oqshom. (The songs of Tog'ay Murod. Tog'ay Murod. The night of horselaugh.) – T.: 1994.
6. Tog'ay Murod. (2001) Bu dunyoda o'lib bo'lmaydi. (One cannot die in this world.) – T.: Sharq NMAK, 2001.
7. Ulrix Rudolf. (2002) Al-Moturudiy va Samarqand sunniylik ilohiyoti. (Al-Moturudiy and Samarqand's sunniy belief.) – T.: 2002.
8. Falsafa. Qomusiy lug'at (2004) (Philosophy. Encyclopedic dictionary) – T.: Sharq NMAK, 2004.
9. Qo'shjonov M. (1981) Ijod mas'uliyati. (Creative responsibility) – T.: 1981.
10. Rahimjonov N. (2001) Bugunning qahramoni kim? (Who is today's hero?) // O'zbek tili va adabiyoti. (Uzbek language and Literature.) 2001, № 6.

Вакуленко Юлія Віталіївна

студентка 2-го курсу магістратури спеціальності «психологія»

Київського національного університету імені Тараса Шевченка м. Київ, Україна

Vakulenko Yuliia

graduate student, Faculty of Psychology

Taras Shevchenko National University of Kyiv Kyiv, Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ КРЕАТИВНОСТІ У ОСІБ З РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ

CREATIVITY IN ADULTS WITH MENTAL RETARDATION

Анотація. У статті розглянуті особливості креативності у осіб з розумовою відсталістю. Описані основні погляди на співвідношення креативності та інтелекту. Отримані результати дослідження, які дозволяють розробляти підходи до розвитку творчих можливостей та реалізацію творчого потенціалу осіб з розумовою відсталістю, спираючись на невербальну креативність.

Ключові слова: розумова відсталість, креативність.

Summary. The article describes the features of creativity in individuals with mental retardation. The basic views on the value of creativity and intelligence. The results of research that allow to develop approaches to the development and implementation of creative possibilities of the creative potential of people with intellectual disabilities, relying on non-verbal creativity.

Key words: mental retardation, creativity.

Актуальність проблеми. На даний час креативність розумово відсталих залишається «білою плямою». Результати численних досліджень зв'язку інтелекту та креативності націлені на людей з нормальним інтелектуальним розвитком. Вони виявляються суперечливими і навіть взаємовиключними [3; 11]. Оскільки проблема психологічних особливостей креативності у розумово відсталих осіб не досліджена достатньою мірою та існує незначна кількість праць на цю тему, вона не втрачає своєї актуальності. Дослідження психологічних особливостей креативності у розумово відсталих дозволяє внести ще один аспект вивчення креативності, поповнити базу знань олігофренопсихології, зробити крок до розв'язання протиріч між поглядами на зв'язок креативності та інтелекту, розробляти підходи до розвитку творчих можливостей та реалізацію творчого потенціалу осіб з розумовою відсталістю.

Виклад основного матеріалу. Креативність розуміється як загальна творча здібність. Різні автори визначають здібність до творчості по-різному. Спільним у всіх визначеннях є те, що креативність визначається як

здатність створювати щось з елементами новизни, оригінальності [1; 2; 3; 7]. Існують три основні підходи до співвідношення креативності та інтелекту [2; 3; 7; 10; 11; 14]:

1. Креативність як незалежний від інтелекту фактор (Дж. Гілфорд, К. Тейлор). Згідно цього підходу, між рівнями інтелекту та креативності є незначна кореляція. Найбільш відомою концепцією є «теорія інтелектуального порогу» Е. П. Торренса: якщо IQ вище 120, творча здатність стає незалежною величиною.

2. Високий рівень розвитку інтелекту передбачає високий рівень творчих здібностей, і навпаки. При цьому інтелектуальна обдарованість виступає в якості необхідної, але недостатньої умови творчої активності особистості. Головну роль у визначенні креативності відіграють мотивації, цінності, особистісні риси (Д. Б. Богоявленська, А. Маслоу та ін.)

3. Креативності як окремого фактору не існує. Цю точку зору поділяли й поділяють практично всі фахівці в області інтелекту (Д. Векслер, Р. Вайсберг, Г. Айзенк, С. Герберт та ін.).

В діагностичному процесі креативність поділяється на вербальну (словесне творче мислення) і невер-

бальну (образотворче творче мислення). Для оцінки креативності використовуються різні тести дивергентного мислення, особистісні опитувальники, аналіз результативності діяльності [5; 10; 18].

Розумова відсталість — це виразне, незворотне системне порушення пізнавальної діяльності, яке виникає внаслідок дифузного органічного пошкодження кори головного мозку. Основним діагностичним критерієм розумової відсталості вважається кількісна оцінка інтелекту за стандартними психологічними тестами (коефіцієнт інтелекту) [4; 6; 15].

Недоліки пізнавальної, мовної, емоційно-вольової та рухової сфери розумово відсталих дітей багато в чому ускладнюють розвиток креативності. У них примітивні інтереси, елементарні потреби і мотиви, слабкість ініціативи, недолік допитливості, пізнавальні інтереси і потреби виявляються розвинені у меншій мірі, ніж в нормі. Ці фактори не сприяють креативності, а навпаки, перешкоджають її розвитку.

Розумово відсталі особи розвиваються, хоча на їх розвиток є певна межа. Для цих людей дуже важливо знайти собі захоплення, реалізувати свій творчий потенціал [8; 9; 12; 13; 16].

Для проведення дослідження було підібрано 40 розумово відсталих клієнтів Центру трудової адаптації для розумово відсталих інвалідів м Києва. Для більшої точності результатів була відібрана контрольна група, яка складалася із 40 людей з нормальним інтелектуальним розвитком. З метою вивчення психологічних особливостей креативності у розумово відсталих, було обрано такі психодіагностичні методики: методика діагностики невербальної креативності Е. Торренса «Завершення малюнків» (адаптація А. Н. Вороніна), методика дослідження особистісної креативності Е. Е. Тунік, опитувальник креативності Дж. Рензуллі та методика діагностики вербальної креативності С. Медника (адаптація А. Н. Вороніна).

При проведенні дослідження виникали такі труднощі, як неухважність досліджуваних, небажання виконувати завдання методик, нерозуміння інструкції. Експериментальна група не впоралася з методикою діагностики вербальної креативності С. Медника. Виникли труднощі з розумінням інструкції, методика виявилася занадто складною для розумово відсталих осіб, тому її було вирішено не включати у дослідження. У двох осіб з експериментальної групи були труднощі при проходженні методики діагностики невербальної креативності Е. Торренса «Завершення малюнків». Один із досліджуваних не впорався з нею.

Результати, які були отримані в ході проведення методики діагностики невербальної креативності Е. Торренса наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Особливості невербальної креативності експериментальної та контрольної груп

Рівень прояву	Експериментальна група				Контрольна група			
	К-сть осіб	К-сть осіб	%	%	К-сть осіб	К-сть осіб	%	%
	Ор	Ун	Ор	Ун	Ор	Ун	Ор	Ун
Низький	12	20	30	50	4	20	10	50
Середній	24	20	60	50	20	16	50	40
Високий	4	0	10	0	16	4	40	10

Результати, які були отримані в ході проведення методики діагностики особистісної креативності Е. Е. Тунік наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Особливості креативності експериментальної та контрольної груп

Показники	Середнє значення у експериментальній групі	Середнє значення у контрольній групі
Схильність до ризику	13	16
Допитливість	15	17
Складність	10	11
Уява	12	13

Результати, які були отримані в ході проведення методики діагностики особистісної креативності креативності Дж. Рензуллі наведені в таблиці 3.

Таблиця 3

Особливості креативності експериментальної та контрольної груп

Показники	Експериментальна група, к-сть осіб	Середнє значення	Контрольна група, к-сть осіб	Середнє значення
Низький	6	16	0	29
Середній	24		28	
Високий	10		12	

Був проведений **кореляційний аналіз** (U-критерій Манна-Уїтні), який показав, що розбіжності між двома групами знаходяться у зоні значимості, що означає наявність зв'язку між інтелектуальним розвитком та креативністю.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз психологічних особливостей креативності у осіб з розумовою відсталістю показав наявність зв'язку між інтелектуальним розвитком та креативністю. Експериментальна група поступається контрольній і за показниками оригінальності, і унікальності.

Варто зазначити, що з методикою С. Медніка, яка направлена на дослідження вербальної креативності розумово відсталі не впоралися: виникли труднощі з розумінням інструкції, методика виявилася занадто складною для осіб з розумовою відсталістю, тому її було вирішено не включати у дослідження. У двох осіб з експериментальної групи були труднощі при проходженні методики діагностики невербальної креативності Е. Торренса «Завершення малюнків». З цього ми можемо припустити, що особливості психічного розвитку впливають на якість виконання завдань та про те, що невербальна креативність розумово відсталіх осіб розвинута краще, ніж вербальна. Проте значного відриву між експериментальною та контрольною групою немає, зокрема, і в експеримен-

тальній, і контрольній групі переважає середній рівень прояву невербальної креативності. Саме невербальна креативність виявилася найкраще розвинутою у осіб з розумовою відсталістю. Отримані результати дають можливість внести ще один аспект вивчення креативності, поповнити базу знань олігофренопсихології.

Отже, доречно розробляти підходи до розвитку творчих можливостей та реалізацію творчого потенціалу осіб з розумовою відсталістю, опираючись на невербальну креативність. Був зроблений крок до розв'язання протиріч між поглядами на зв'язок креативності та інтелекту, проте ця проблема потребує подальших досліджень більшої кількості осіб з розумовою відсталістю для ширшого розкриття цієї проблематики та розкриття нових аспектів.

Література

1. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей: уч. пособие для студентов высших учебных заведений. — М.: Изд. центр «Академия», 2002. — 320 с.
2. Василькевич Я. З. Креативність як інтегральна творча здібність: теоретичні основи вивчення / Я. З. Василькевич // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Психологія і педагогіка. — 2013. — Вип. 24. — С. 25–29.
3. Василькевич Я. З. Особливості взаємозв'язку креативності з когнітивними та особистісними характеристиками студентів / Я. З. Василькевич // Психол. перспективи. — 2012. — С. 68–77.
4. Детская психиатрия: Учебник / Под ред. Э. Г. Эйдемиллера. — СПб.: Питер, 2005. — 1120 с.
5. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. — 2-е изд. — СПб.: Издательство «Питер», 2000. — 368 с. — (Серия «Мастера психологии»).
6. Забрамная С. Д. Психолого-педагогическая диагностика умственного развития детей. — М.: Просвещение, Владос, 1995.
7. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности. — СПб.: Питер, 2009. — 448 с. — (Серия «Мастера психологии»).
8. Исаев Д. Н. Умственная отсталость. — СПб.: Речь, 2007. — 392 с.
9. Клиническая психология / Под ред. Б. Д. Карвасарского. — СПб.: Питер, 2002. — 960 с.
10. Любарт Т., Муширу К., Торджман С., Зенасни Ф. Психология креативности. — М.: Когито-Центр, 2009. — 216 с.
11. Овчаров С. М. Проблема співвідношення інтелекту та креативності особистості / С. М. Овчаров // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. — 2012. — Вип. 61. — С. 102–105.
12. Петрова В. Г., Белякова И. В. Кто они, дети с отклонениями в развитии? — М., 1988.
13. Петрова В. Г., Белякова И. В. Психология умственно отсталых школьников. — М., 2002.
14. Рождественская Н. М., Толшин А. В. Креативность: пути развития и тренинги. — СПб.: Речь, 2006. — 320 с.
15. Рубинштейн С. Я. Психология умственно отсталого школьника / С. Я. Рубинштейн. — М.: Просвещение, 1986. — 192 с.
16. Синьов В. М., Матвеева М. П., Хохліна О. П. Психологія розумово відсталої дитини: Підручник / В. М. Синьов, М. П. Матвеева, О. П. Хохліна. — К.: Знання, 2008. — 359 с.
17. Туник Е. Е. Диагностика креативности. Тест Торренса. Методическое руководство. — СПб.: ИМАТОН, 1998.
18. Туник Е. Е. Психодиагностика творческого мышления. Креативные тесты. — СПб.: СПбУПМ, 1997. 2-е издание: СПб.: Дидактика Плюс, 2002.

Демидов Д. Л.

*психолог-консультант, генеральный директор ООО «Единство»
г. Москва, Российская Федерация*

Demidov Dmitry L.

director general, «Edinstvo» LLC

Цветков А. В.

*д.псих.н., отделение клинической психологии
Московский научно-практический центр наркологии
г. Москва, Российская Федерация*

Tsvetkov Andrey V.

*doctor in psychology, leading researcher at
Moscow scientific and practical center for addictions*

ОСОБЕННОСТИ САМОСОЗНАНИЯ УЛИЦ С ХРОНИЧЕСКИМ АЛКОГОЛИЗМОМ И SELFIE-АДДИКЦИЕЙ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

FEATURES OF SELF-CONSCIOUSNESS IN CHRONIC ALCOHOLICS AND SELFIE- ADDICTS: A COMPARATIVE ANALYSIS

Аннотация. При помощи широко используемого в российских исследованиях метода исследования самоотношения В. В. Столина и С. Р. Пантеева показано, что стратегии компенсации субъективного социального дефицита при злоупотреблении алкоголем и selfie-аддикции одинаковы, но количественные различия делают лиц с аддикцией к автопортретной фотографии гораздо более адаптивными и позволяют им оставаться в рамках психической нормы.

Ключевые слова: selfie-аддикция, хронический алкоголизм, самосознание личности.

Abstract. With use of widely penetrated in Russian studies self-consciousness evaluation method by V. V. Stolin and S. R. Pantelev it is shown that the compensation strategy of subjective social deficits in alcohol abusers and selfie-addicts is same, but quantitative differences do individuals with addiction to self-portrait photography much more adaptable and allow them to stay within the mental norm.

Keywords: selfie-addiction, alcoholism, self-consciousness.

Проблема. В настоящее время зависимое поведение относится к наиболее изучаемым объектам в психологии и медицине [2]. При этом, как правило анализируются т.н. «химические» зависимости, связанные с употреблением определенного психоактивного вещества или группы веществ. Однако в последние два десятилетия становится все более очевидным — вторая группа зависимостей, поведенческие (иначе именуемые «деятельностными» или «процессуальными»), выходит на первый план по распространенности и социальной опасности. Несмотря на то, что в МКБ-10 из поведенческих зависимостей присутствует только гемблинг (патологическое влечение к азартным играм) в «полевых» исследованиях врачей и психологов звучат и многие другие формы поведения, ведущие к аддикции: сексуальное, религиозное, связанное с модификациями своего тела и спортом и др. [4]

Противопоставляя здоровую и зависимую личности, психологи в том числе следуют путем, указанным в работах А. Н. Леонтьева: «клиническая психология как верификация общепсихологических построений». При этом по-новому звучит фундаментальная проблема сознания и самосознания.

Как писал В. П. Зинченко [3], в структуре сознания можно выделить два слоя — бытийный (или «сознание для жизни» по Л. Фейербаху) и рефлексивный («сознание для сознания»). Развивая концепцию А. Н. Леонтьева, автор видит структуру этих слоев в виде чувственной ткани образа и биодинамической ткани движения (бытийный слой), значение и смысл — рефлексивный слой. Для целей проводимого нами эмпирического исследования необходимо учитывать, что биодинамическая ткань и значения полностью, по мнению В. П. Зинченко, доступны

внешнему наблюдению, в то время как смысл и чувственная ткань лишь частично могут быть отражены при помощи косвенных методик — анализа продуктов деятельности, самоотчетов, клинической беседы (например, в ходе психотерапии), искажений в деятельности. Важным представляется и гетерогенность слоев, относительность их разделения, связанная с общностью опыта субъекта и культурно-исторической ситуации формирования сознания.

Схема сознания, изложенная В. П. Зинченко, в отношении самосознания была дополнена В. В. Столиным [5], который указал, что смысл «Я» порождается как отношение к мотиву адекватных их достижению качеств субъекта и оформляется в системе значений (когнитивный аспект) и эмоциональных переживаний. Таким образом, именно смысл «Я», содержащий когнитивную, эмоциональную и отношенческую компоненты является единицей самосознания, связанной при этом с активностью субъекта протекающей вне сознания — в реальной социальной среде.

Проблема «смысла Я» в контексте аддиктивного поведения преломляется в изучение способов саморегуляции.

Так, ранее была выдвинута концепция «зависимость как патологическая саморегуляция» [7], основанная в том числе и на изучении использования знаков и символов лицами с алкоголизмом и опийной наркоманией в сравнении со здоровыми людьми аналогичного пола, возраста и социального статуса. Было показано, что если в норме саморегуляция психической деятельности осуществляется за счет символов (образных, в большей степени невербализуемых обобщений), то у больных химическими зависимостями регуляция переходит на уровень внутренней речи, функционирование которого нарушено. Чем более сложной оказывалась инструкция в пробах на самооценку и самосознание, тем рельефнее выступали трудности в деятельности пациентов.

Среди недавно возникших поведенческих аддикций, активно обсуждаемых как в научном, так и публицистическом дискурсе, особое место занимает стремление к производству автопортретных фотографий, т.н. selfie.

Одна из основных задач, решаемых субъектом при помощи данного феномена [8] — приблизиться по образу жизни к знаменитостям, создавшим моду на автопортретную фотографию. «Лайки» родственников, друзей и знакомых как бы включают своего рода компенсаторный механизм: пусть я не достиг много, но я так же, как и знаменитости, у многих на виду. Значит, я тоже знаменитость [1].

Кроме того, по влиянию на портретируемого селфи отличаются от «обычных» фото: многообразие

и огромное количество селфи помогают увидеть себя со стороны. Это дает шанс лучшего самопонимания, помогает запустить процесс самопознания. А наличие обратной связи от социальной сети в виде лайков и комментариев помогает оценить свои перспективы социальной успешности.

Немаловажно и то, что в 2014 году Американская психиатрическая ассоциация официально признала манию делать автопортретные фотографии и выкладывать их в сеть Интернет в качестве психического расстройства, а также и указала на родство «selfie-аддикции» с нарциссическим расстройством личности [6].

Возникает вопрос: если зависимость — это такая патология саморегуляции, при которой страдает образно-символический «каркас» личности, то как может существовать зависимость от фотографических образов себя?

Следовательно, представляется актуальным провести сравнительный анализ самоотношения у лиц с наиболее распространенной химической (алкоголизм) и selfie-аддикцией.

Материал и методы исследования. Выборка состояла из двух групп испытуемых. В первой группе, набранной среди учащихся одного из гуманитарных вузов г. Москвы, было 40 человек, из них 26 женского пола и 14 мужского. Среднегрупповой возраст респондентов составил $23,9 \pm 5,25$ лет, малый разброс указывает на однородность выборки относительно возраста. Выявлено, что среди опрошенных респондентов 60% составили лица с высшим образованием, 18% — со средним специальным и 23% — со средним образованием (что в целом отвечает российским социальным реалиям). Разделение опрошенных на подгруппы — основная, делающая много «селфи» и группа сравнения (обозначена как «Контроль № 1»), не прибегающая к «селфи», проводилось на основе опроса. Вторая группа набрана на базе амбулаторного отделения МНПЦ наркологии в г. Зеленоград и включала больных алкоголизмом II стадии, находящихся на диспансерном учете, 12 человек (7 мужчин и 5 женщин) в возрасте от 23 до 40 лет (средний возраст — 31 год) и здоровых лиц, обратившихся за справками для ГИБДД, 12 человек (6 мужчин и 6 женщин), в возрасте 21–40 лет, средний возраст — 29 лет (обозначены как «Контроль № 2»). Эти подгруппы выровнены по образовательному статусу, все испытуемые имеют среднее специальное образование. Необходимость такого дизайна исследования продиктована различиями в возрасте и образовании лиц, прибегающих к селфи и зависимых от алкоголя.

Исследование проводилось в полном соответствии с принятыми этическими нормами, под контролем этического комитета Московского научно-практического центра наркологии.

Использовалась методика исследования самоотношения В.В. Столина, С.Р. Панталева, являющаяся одним из наиболее распространенных в русскоязычном пространстве способов многомерной оценки отношения к себе [2], содержащей 110 утверждений распределенных по 9 шкалам (открытость; самоуверенность; саморуководство; отраженное самоотношение; самооценочность; самопринятие; самопривязанность; конфликтность структуры Я; самообвинение). Факторный анализ, проведенный авторами опросника, дал три шкалы второго порядка — самоуважение, аутосимпатию и «внутреннюю неустроенность». Методика нормирована, ее результаты представляются в шкале стенов.

Результаты исследования

Таблица № 1

Среднегрупповые показатели уровня самоотношения у респондентов, любящих «селфи», и групп сравнения

Переменные	Любители «селфи»	Контроль 1	Больные алкоголизмом*	Контроль 2
	$\bar{x}$	$\bar{x}$	$\bar{x}$	$\bar{x}$
1	6,56	5,86	5,50	4,91
2	4,83	4,23	4,41	4,91
3	3,67	3,23	7,00	5,67
4	5,06	5,05	3,67	4,08
5	5,44	5,00	4,00	3,16
6	3,33	2,82	5,41	6,25
7	4,78	3,86	3,58	5,58
8	3,78	3,64	6,08	4,83
9	2,44	3,05	5,41	4,41
10	20,11	18,36	-	-
11	13,56	11,68	-	-
12	6,22	6,68	-	-

Примечание: 1 — открытость; 2 — самоуверенность; 3 — саморуководство; 4 — отраженное самоотношение; 5 — самооценочность; 6 — самопринятие; 7 — самопривязанность; 8 — конфликтность; 9 — самообвинение; 10 — фактор самоуважения; 11 — фактор аутосимпатии; 12 — фактор внутренней неустроенности; * — для пациентов с алкоголизмом и контрольной подгруппы № 2 вычисление вторичных факторов не проводилось в силу малого числа испытуемых в выборке и соответствующего снижения статистической значимости.

Изучение самоотношения респондентов основной группы (делающих селфи) и группы сравнения № 1 показало (таблица 1), что у респондентов, предпочитающих делать «селфи», наблюдаются более развитые: открытость по отношению к самому себе

($6,56 \pm 1,54$ и $5,86 \pm 1,49$), ощущение ценности собственной личности ($5,44 \pm 1,2$ и $5 \pm 1,57$), чувство симпатии к самому себе ($3,33 \pm 1,46$ и $2,82 \pm 1,5$), полное принятие себя ($4,78 \pm 1,11$ и $3,86 \pm 1,08$). Иными словами, у них более выражены вторичные факторы самоуважения ($20,11 \pm 3,14$ и $18,36 \pm 3,98$) и аутосимпатии ($13,56 \pm 2,41$ и $11,68 \pm 2,82$). В группе сравнения в большей степени выражена шкала «Самообвинения» ($3,05 \pm 1,59$ и $2,44 \pm 1,29$). Значимость данных различий показана при $p=0.01$ по U-критерию Манна-Уитни.

При анализе уровня самоотношения в зависимости от пола респондентов статистически значимых различий выявлено не было. Однако если рассматривать факторы самоотношения по отдельности, то видно, что только в группе любителей делать «селфи» у девушек в более выражены факторы самоуважения и аутосимпатии. Причем проведенное сравнение показало, что у девушек данной группы наблюдается значимо более высокий уровень фактора аутосимпатии при $p=0,048$.

При анализе данных лиц с зависимостью от алкоголя (см. Таблица 1) в МИС наибольшие различия получены по шкале № 3 (саморуководство) — больные показывают более высокие результаты, будучи более уверенными в том, что все происходящее с ними есть результат их собственной активности; по шкале № 5 (самоценность) — у больных также более получены более высокие результаты по данной шкале; по шкале № 7 (самопривязанность) больные демонстрируют готовность к изменениям в собственной личности и по шкале № 8 (внутренняя конфликтность) — несколько большую конфликтность «Я» (впрочем, в рамках тестовой нормы), чем группа здоровых. Значимость данных различий показана при $p=0.01$ по U-критерию Манна-Уитни.

Обсуждение. Иными словами, по данным исследования, различия между группами любителей селфи и больных алкоголизмом, за исключением готовности к самоизменению (там selfie-аддикты демонстрируют худшие результаты, нежели норма) носят количественный, а не качественный характер, свидетельствуя скорее в пользу «компенсаторной» природы нарциссического поведения у обеих групп зависимых. При этом у «любителей selfie» это скорее компенсация в рамках нормы феноменов, связанных с субъективной адаптацией к социуму, а у больных алкоголизмом — «патологическая» вторичная компенсация т.н. «дефекта» личности. То есть можно предположить, что поведенческие аддикции обладают более высоким потенциалом саморегуляции и большей гибкостью, что позволяет лицам, испытывающим те или иные трудности развития личности решать их, не выходя за рамки здоровья.

Литература

1. Ануфриева К. В. «Селфи» как форма проявления нарциссизма личности в современном глобальном сообществе // Вестник ТвГУ. Серия «Философия». 2014. Выпуск 2. С. 79–90.
2. Бондырева С. К., Колесов Д. В. Наркотизм: природа и преодоление. — М.: МПСИ, 2006. — 432 с.
3. Зинченко В. П. Миры сознания и структура сознания // Вопросы психологии. — 1991. — № 2. — С. 15–34.
4. Савельева Т. Н. Психодинамика аддиктивного поведения осужденных в местах лишения свободы: дис. ... канд. психол. наук. — Рязань, 2009.
5. Столин В. В. Самосознание личности. — М.: МГУ, 1983.
6. American psychiatric association makes it official: 'selfie' a mental disorder. The Adobo Chronicles. Режим доступа: <http://adobochronicles.com/2014/03/31/american-psychiatric-association-makes-it-official-selfie-a-mental-disorder>
7. Glăveanu V. P., Tanggaard L. Creativity, identity, and representation: Towards a socio-cultural theory of creative identity // New Ideas in Psychology Volume 34, August 2014, Pages 12–21.
8. Selfie. OxfordDictionary[Электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/selfie> Дата обращения: 30.12.2015.

Коротий Анастасія Ігорівна

Студентка

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

Терещенко Микола Федорович

Канд. техн. наук, доцент

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

Korotysh A. I.

Student PBF gr.PB-42m

National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute»

Tereshchenko M.

Ph.D., Associate Professor

National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute»

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ЛАТЕНТНОЇ ДЕПРЕСІЇ У СТУДЕНТІВ

EXPERIMENTAL AND PSYCHOLOGICAL DIAGNOSIS OF LATENT DEPRESSION AMONG STUDENTS

Анотація. В статті розглянуто результати проведення дослідження на виявлення латентної депресії серед студентів.

Ключові слова: депресія, латентна депресія, симптоми, студенти.

Abstract. This article examines the results of diagnosis of identifying latent depression among students.

В даному дослідженні розглядається проблема депресивних станів у студентів. В дослідженні приймали участь 200 студентів віком від 18 до 23 років, серед яких 115 жінок та 85 чоловіків.

Ціль: експериментально-психологічна діагностика латентної депресії у студентів.

Об'єктом дослідження являються студенти НТУУ «КПІ» віком від 18 до 23 років у кількості 200 осіб.

Вступ

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) порівнює депресію з епідемією, що охопила все людство. За прогнозами, до 2020 року депресія вийде на перше місце серед усіх захворювань у світі, обігнавши сьогоднішніх лідерів — інфекційні та серцево-судинні захворювання. Вже сьогодні вона є найпоширенішим захворюванням, яким страждають жінки.

Депресією називається психічне пригнічення, хворобливий стан безвиході, який супроводжується млявістю мислення, уповільненими рухами, людина почуває себе глибоко нещасною і цілковито нездатною відчувати будь-яке задоволення, ніби вона втратила мету життя та саме бажання жити. Порушується апетит та сон, також може бути переїдання та недоїдання, ранні пробудження, в 4–5 годин ранку, або коли людина не може заснути, хронічна втома або занадто

багато сну. І найжахливіший критерій депресії — це думки про самогубство.

В даний час депресивні стани розглядають як континуум розладів так званого депресивного спектру, які починаються з різних причин, але мають схожий фінал у вигляді хронічного зниження активності і настрою. Континуум можна представити у вигляді (Рис. 1), де на одному кінці знаходяться біологічні фактори (органічної та ендогенної, тобто вродженої від природи), а на іншому — реактивні (психологічної і соціальної природи). Чим вище роль біологічних факторів, тим важливіше лікування медикаментами, чим вище роль психосоціальних чинників — важливіша роль методів психотерапії. Цей принцип запропонований швейцарським психіатром П. Кільхольцем в 1970 році і лежить в основі класифікації депресій з причин і механізмів виникнення (Етіопатогенетична).

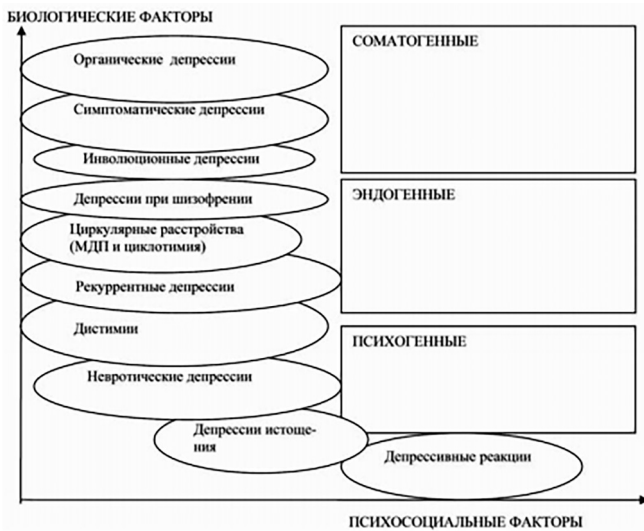

Рис. 1. Етіопатогенетична класифікація депресій

Крім фактора причини виділяють додаткові способи класифікації депресій:

- За ступенем вираження — легкі, середньої тяжкості, тяжкі;
- За рівнем патології — невротичні, циклотимічні, психотичні.

Латентні депресії — соматизовані (із зовнішніми проявами фізичних порушень) психічні розлади, які вже з останньої третини 19 століття описані в межах афективної патології.

З метою виявлення маскованих депресій успішно використовують поєднання вербальних і невербальних (проективних) методів дослідження.

Включення вербального та невербального психологічних тестів в процедуру вивчення та оцінки особистісних особливостей пацієнтів продиктовано тим, що методики вдало доповнюють одна одну. Порівняльний аналіз результатів використання проективної методики з даними вербального тесту дає можливість простежити характер взаємозв'язку між усвідомлюваними і неусвідомлюваними компонентами психічного відображення свідомості у людей, які страждають депресивними розладами.

В якості вербальних методів дослідження депресивних станів можливе використання:

- з метою виявлення наявності депресії різного ступеня вираженості можливо використання наступних самооцінюючих методик: госпітальна шкала тривоги і депресії (HADS), шкала депресії НДІ ім. В.М. Бехтерева, шкала В. Зунга, шкала Гамільтона для оцінки депресії (HDRS), шкала Монтгомері-Асберга для оцінки депресії (MADRS), опитувальник депресії Ж. Тейлор та ін.;
- з метою діагностики психічних властивостей особистості, які сприяють розвитку депресивних станів використовуються Мінесотський багатопрофіль-

ний опитувальник ММРІ, характерологічний опитувальник Г. Шмішека, для підлітків використовують патохарактерологічний опитувальник (ПДО) (Іванова-Личко), що дозволяють виявити преморбідні особливості особистості, що сприяють розвитку депресивних станів та ін. [1; 2].

В якості невербальних методів дослідження депресивних станів можливе використання методики «Піктограми», що дозволяє виявити приховану депресію, тесту М. Люшера, діагностуючого наявність і ступінь психоемоційної дезадаптації, методики вивчення фрустраційних реакцій С. Розенцвейга, тесту «Намалюй історію» та ін.

В прихованій депресії ступінь вираження психічного (депресивного) частіше неглибока, але має цілком визначатися градацією. Наприклад, у зв'язку з незначною глибиною прихованої депресії нерідкі спроби самогубства. По суті, спостерігається притаманна депресії закономірність, яка полягає в тому, що чим слабкіша депресія, тим інтенсивніші соматичні прояви, і навпаки, на зміну вираженим соматичним симптомам приходять депресія.

В результаті проведення літературного огляду та його аналізу було встановлено, що найбільш ефективними методами являються госпітальна шкала тривоги і депресії (HADS) (Zigmond A. S., Snaith R. P. в 1983 р.) та проективний тест Роллі Сільвер «Намалюй історію».

При формуванні шкали автори виключали симптоми тривоги та депресії, які можуть бути сприйняті як вияви соматичної хвороби (головні болі, запаморочення і т.д.). Пункти субшкали депресії відібрані зі списку найбільш часто зустрічаючихся скарг та симптомів та відображають переважно ангедонічний компонент депресивного розладу. Пункти субшкали тривоги складені на основі відповідної секції стандартизованого клінічного інтерв'ю Present State Examination і особистого клінічного досвіду авторів та відображають переважно психологічні прояви тривоги.

Шкала тривоги і депресії (HADS) складається з 14 тверджень, які обслуговують 2 підшкали:

«тривога» (непарні пункти — 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13);

«депресія» (парні пункти — 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14).

Кожному твердженню відповідають 4 варіанта відповіді, які відображають градації виразності ознаки та кодуються по наростанню важливості симптому від 0 (відсутність) до 3 (максимальна виразність).

Статистичний аналіз виконувався за допомогою програмного пакету Microsoft Office Excel 2007. Тестування проводилось в декілька етапів (початок семестру, період після початку семестру, написання контрольних та розрахункових робіт, період після

написання контрольних, період сесії, після закінчення сесії) і слідує чиним: кожній особі було роздано листочок з тестами та інструкцією [13].

Обробка результатів

Враховується сумарний показник по кожній з під шкал (A і D), при цьому виділяються три області значень:

- 0–7 балів – норма;
- 8–10 балів – субклінічно виражена тривога / депресія;
- 11 балів і вище – клінічно виражена тривога / депресія.

Рівень депресії вираховується за даною формулою:

$$РД = \sum_n,$$

де n – кількість балів за відповідь з обох під шкал.

Аналіз результатів госпітальної шкали тривоги та депресії (HADS) показав, що 50% дослідних знаходяться у нормі.

Норма – відсутність виразних симптомів тривоги та депресії.

У 45,45% спостерігається субклінічно виражена тривога чи депресія.

Субклінічно виражена тривога/депресія – це стан, коли в людини переважає знижений настрій, загальний смуток, підвищений поріг сприйняття приємних подій. Людина схильна бачити все ніби в «темних окулярах», сприймати все гостро та негативно.

У 4,55% – клінічно виражена тривога чи депресія.

Клінічно виражена тривога/депресія – це такий стан, при якому людина відчуває емоційну невідповідність, негативне переживання якогось внутрішнього занепокоєння, невдоволеність, напругу, відчуття необхідності якихось пошуків.

Критерієм встановлення емоційних станів являлись відповіді опитуваних на відповідні тести госпітальної шкали тривоги та депресії (HADS).

На рисунках розміщених нижче (1–6) показано дві криві – жінки (синього кольору) та чоловіка (червоного кольору), розділених по курсам (1, 2, 3, 4, 5, 6).

1 курс

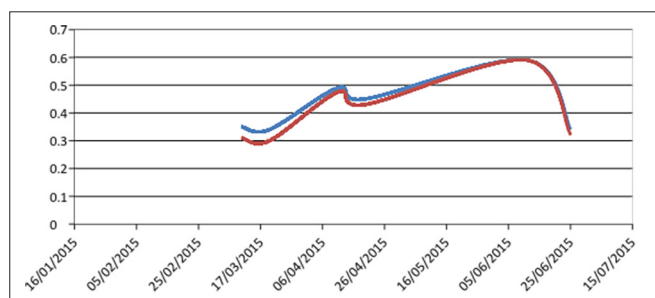

Рис. 2. Криві залежності рівня депресії від періоду навчання студентів 1 курсу

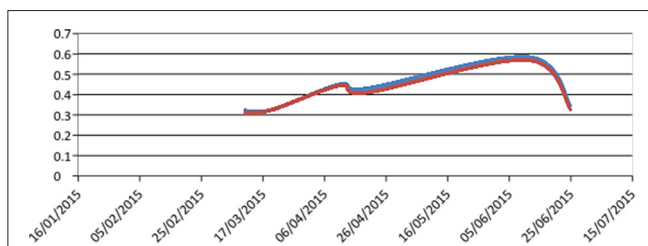

Рис. 3. Криві залежності рівня депресії від періоду навчання студентів 2 курсу

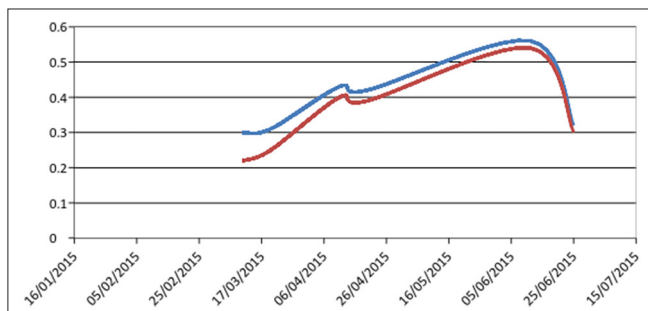

Рис. 4. Криві залежності рівня депресії від періоду навчання студентів 3 курсу

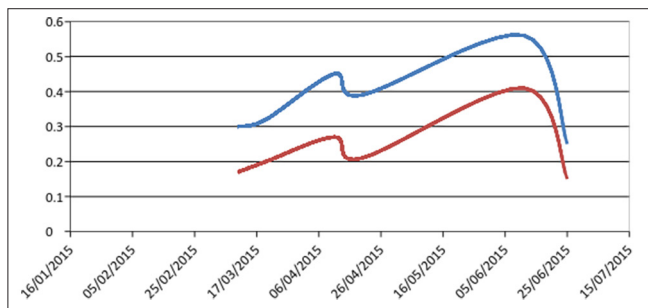

Рис. 5. Криві залежності рівня депресії від періоду навчання студентів 4 курсу

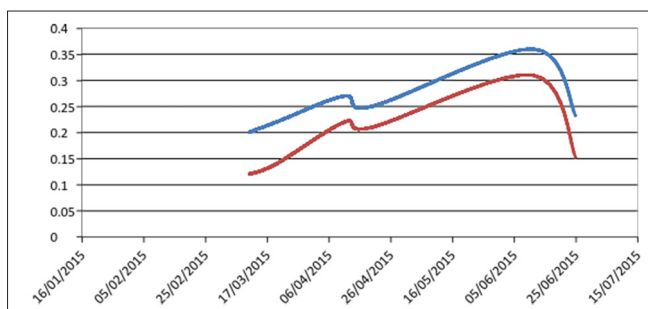

Рис. 6. Криві залежності рівня депресії від періоду навчання студентів 5 курсу

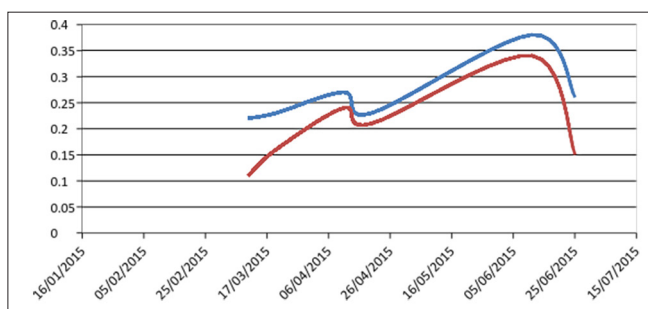

Рис. 7. Криві залежності рівня депресії від періоду навчання студентів 6 курсу

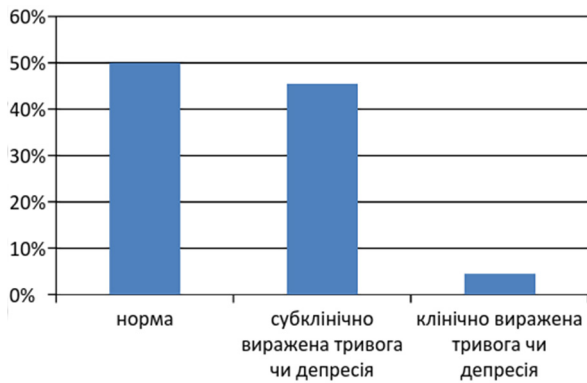

Рис. 8 Діаграма результатів дослідження у відсотках.

На рис. 8 у відсотковому відношенні представлені результати даного діагностичного дослідження.

При порівнянні отриманих результатів встановлено, що майже половині студентів не властивий стан депресії.

За допомогою малюнквого тесту «Намалюй історію» у 30% студентів були виявлені симптоми, які говорять про наявність латентної депресії.

Висновки

У майже половини (45,45%) досліджуваних виявлено субклінічну виражену тривогу чи депресію, а у 4,55% — клінічно виражену тривогу чи депресію. Тож медичному персоналу потрібно звертати більше уваги на психологічне здоров'я студентів, частіше проводити їх обстеження на наявність даної хвороби для раннього її виявлення.

Виходячи з отриманих результатів можна зробити висновок, що латентна депресія часто не виявляється звичайними клінічними методами (на перший план тут виступають соматичні, фізіологічні ознаки і симптоми, в той час як афективні розлади йдуть на другий план), тому її діагностика можлива з використанням більш тонких інструментів, якими являються психологічні методи дослідження.

Перспектива подальших досліджень в даному напрямку. Подальше вивчення депресії у пацієнтів за допомогою психометричних шкал допоможе значною мірою підвищити ефективність терапії за рахунок кореляції психоемоційної сфери пацієнтів.

Бібліографічний список

1. Смулевич А. Б. Депрессии в общей медицине: Руководство для врачей. — М.: Медицинское информационное агентство. — 2001. — 256 с.
2. Ariyo A. A., Naan M., Tangen C. M. // Am. J. Cardiol. — 2001. — № 88. — P. 337–341.
3. Brown C., Schulberg H. C., Madonia M. J. // Psychological Assessment. — 1995. — № 7 (1). — P. 59–65.
4. Заявка на патент України на корисну модель № U2015 12823 // Терещенко М. Ф., Коротий А. І., Паткевич О. І., Чухраєв М. В. Спосіб автоматизованого медичного огляду психофізичного стану пацієнта. // заявл. від 24.12.2015.
5. Pitzalis M. V., Iacoviello M., Todarello O. // Am Heart J. — 2001. — № 141. — P. 765–771.
6. Ruo B., Rumsfeld J. S., Hlatky M. A., et al. // JAMA. — 2003. — № 290. — P. 215–221.
7. Bush DE., Ziegelstein RC., Taybach M. et al. // Am. J. Cardiol. — 2001. — № 88. — P. 337–341.
8. Ferkeitich A. K., Frid D. J. // Clin Geriatrics. — 2001. — № 9. — P. 50–56.
9. Frasure-Smith N., Lespérance F., Juneau M., et al. // Psychosomatic Medicine. — 1999. — № 61. — P. 26–37.
10. Johnston M., Foulkes F., Johnston DW. et al. // Psychosomatic Medicine. — 1999. — № 6. — P. 225–233.
11. Martin CR., Lewin RJ., Thompson DR. // Psychiatry Res. — 2003. — № 120(1). — P. 85–94.
11. Strik J., Honig A., Lousberg R. et al. // Psychosomatics. — 2001. — № 42. — P. 423–428.
12. Welin C., Lappas G., Wilhelmsen L. // Journal of Internal Medicine. — 2000. — № 247. — P. 629–639.
13. http://pedlib.ru/Books/1/0417/1_0417-315.shtml#book_page_top

Ященко Лариса Євгенівна
старший викладач кафедри
документознавства та інформаційної діяльності
Одеський національний політехнічний університет

Ященко Лариса Евгеньевна
старший преподаватель кафедры
документоведения и информационной деятельности
Одесский национальный политехнический университет

Yashchenko L.
senior lecturer
documentation science and information activities Department
Odessa national Polytechnic University

ВЕРИФІКАЦІЯ РЕКЛАМНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ: АНАЛІЗ КОРИСТУВАЦЬКИХ ОЦІНОК ЯКОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

ВЕРИФИКАЦИЯ РЕКЛАМНО-ИНФОРМАЦИОННЫХ СООБЩЕНИЙ: АНАЛИЗ ПОЛЬЗОВАТЕЛЬСКИХ ОЦЕНОК КАЧЕСТВА ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

VERIFICATION OF PROMOTIONAL MESSAGES: ANALYSIS OF USER ASSESSMENTS OF THE QUALITY OF DISTANCE LEARNING

Анотація. Розглядається проблема достовірності рекламно-інформаційних повідомлень на прикладі виробника послуги догатової дистанційної освіти. Наводиться алгоритм практичного здійснення процедури верифікації рекламного звернення шляхом кількісно-якісного аналізу вігуків реальних споживачів послуги.

Ключові слова: достовірність інформації, рекламні повідомлення, верифікація, незалежне оцінювання, кількісно-якісний аналіз вігуків споживачів.

Анотация. Рассматривается проблема достоверности рекламно-информационных сообщений на примере производителя услуг догатового дистанционного образования. Приводится алгоритм практического осуществления процедуры верификации рекламного обращения путем количественно-качественного анализа отзывов реальных потребителей услуги.

Ключевые слова: достоверность информации, рекламные сообщения, независимое оценивание, количественно-качественный анализ отзывов потребителей.

Summary. Considers the problem of reliability of advertising and informational messages on the example of the manufacturer of additional distance education. The algorithm of practical implementation of the procedure of verification of advertising through quantitative and qualitative analysis of reviews real customers opinions.

Keywords: reliability of the information, advertisements, independent evaluation, quantitative and qualitative analysis of customers' opinions.

В умовах колосального зростання інформаційних потоків та віртуалізації усіх сфер життєдіяльності суспільства особливої ваги набуває проблема

достовірності інформації, на яку має спиратися користувач для вирішення своїх професійних задач та для розробки інформаційно-аналітичного забезпечення

прийняття рішень [1],[6]. Зокрема, це стосується повідомлень, які носять рекламно-інформаційний характер. В практиці аналітичної роботи нерідко виникають ситуації, які вимагають вдаватися до оперування саме рекламними текстами для отримання потрібних відомостей, тому здійснення процедури верифікації на етапі збору інформації є абсолютно необхідною. Виявлення в масі рекламно-інформаційних повідомлень таких, що відповідають дійсності, пов'язане з неабиякими труднощами, і насамперед це обумовлено недостатньою конкретизацією самого поняття «достовірність». Фахівцями неодноразово зазначалося, що достовірність як одна з сутнісних якостей інформації не може мати однозначного трактування та відповідно єдиного критерію оцінки [2, с. 59]. В цілому під достовірністю доцільно розуміти відношення реальних відомостей до загального обсягу інформації, яке може бути виражене у відсотках [1].

При аналізі рекламних текстів на достовірність слід виходити з чіткого формально-логічного уявлення про те, який рівень обґрунтування можна вважати достатнім для того, щоб інформація в рекламному повідомленні була визнана достовірною. В цьому контексті доцільно виділити два види рекламних тверджень, в залежності від яких визначається рівень необхідного обґрунтування: рекламні твердження з вираженим ступенем обґрунтування та рекламні твердження, які вимагають «розумно достатнього обґрунтування» [4]. Конкретизуючи поняття «достовірність» в кожному окремому випадку, можна застосувати два стандарти:

1) визначити основну ідею рекламного твердження та, якщо вона достовірна, вважати що усе рекламне твердження є достовірним;

2) вважати, що рекламне твердження є достовірним лише за умови, що достовірні абсолютно усі його аспекти, незалежно від того, основні вони чи ні, прямо виражені або мають на увазі. [4]

Існують загальновідомі технології верифікації будь-яких інформаційних повідомлень, в тому числі і рекламних, серед яких чітко розмежування самого факту та його інтерпретації, перевірка надійності та авторитетності джерела, репутації автора повідомлення, перевірка по інших джерелах, незалежне експертне оцінювання тощо.

Нами проведено аналітичне дослідження з метою верифікації рекламно-інформаційного звернення конкретного виробника послуги. Об'єктом дослідження слугував виробник освітніх дистанційних послуг — Європейська школа кореспондентського навчання (ЄШКО), яка є однією з найвідоміших міжнародних навчальних установ в сфері дистанційної додаткової освіти. Основним напрямом школи є мовні курси, також представлені курси бізнес-менеджменту, мар-

кетингу, реклами, PR, дизайну, комп'ютерної підготовки тощо. Предметом дослідження послужили рекламно-інформаційні повідомлення, розташовані на офіційному сайті школи. Оскільки, як відомо, реклама послуги є набагато складнішою, ніж реклама товару, об'єктивно виявити її якість, а відповідно й ступінь достовірності рекламних повідомлень можна лише по відгуках значної кількості користувачів. З огляду на це для верифікації ми обрали технологію незалежного оцінювання — поаспектний інформаційний аналіз відгуків колишніх студентів ЄШКО на відкритих Інтернет-форумах. Аналіз проводився з певними обмеженнями, обумовленими об'єктивною неможливістю повномасштабного охоплення думок користувачів: нами проаналізовані відгуки лише на трьох незалежних форумах, представлених на перших сторінках пошукових результатів Google, відтак їх можна вважати своєрідною соціологічною вибіркою.

При аналізі на достовірність в даному випадку ми спиралися на 2-ий стандарт, оскільки виходили з припущення, що специфіка дистанційної освітньої послуги передбачає результативність, яка досягається комплексним підходом до індивідуальних потреб студента.

Верифікація вимагала вирішення наступних завдань:

- виділити в рекламних повідомленнях ЄШКО основні змістовно-сміслові аспекти для подальшого виявлення їхньої відповідності дійсності;
- класифікувати по аспектах відгуки про якість освітніх послуг ЄШКО на її офіційному сайті та на незалежних форумах;
- провести кількісно-якісний аналіз відгуків з елементами авторознавчої експертизи;
- виявити ступінь достовірності рекламних повідомлень на основі схеми Ш. Кента.

Процедура верифікації проходила в 4 етапи:

Етап 1. В рекламних повідомленнях виділено 5 основних змістовно-сміслових аспектів, на основі яких ЄШКО позиціонує себе як постачальника унікальних послуг дистанційної освіти:

Аспект А. Унікальна, оригінальна методика, розроблена спеціально для навчання в домашніх умовах

Аспект Б. Незначні часові витрати (достатньо 20–30 хвилин в день) та легкість навчання.

Аспект В. Постійний супровід навчання персональним викладачем у будь-якій формі за бажанням студента.

Аспект Г. Висока ефективність навіть при стартуванню нульовому рівню знань.

Аспект Д. Прикладний характер програм, який забезпечує за короткий час надбання необхідних практичних навичок.

Рекламне твердження в цілому доцільно віднести до такого, що вимагає «розумно достатнього обґрунтування» [4], яке може бути досягнуто за умови ретельного вивчення зворотного зв'язку, тобто думок реальних споживачів послуги.

Еман 2. Вивчено відгуки студентів на сайті школи, які за зрозумілих причин на 100% виявилися позитивними, а відтак не дали реального матеріалу для верифікації.

Еман 3. Проаналізовані відгуки користувачів на 3-х незалежних форумах: efl.ru., Ліга Форум и Ребенок.ВУ. В основному відгуки віддзеркалювали ступінь ефективності навчання, результативність та зручність способів спілкування з викладачем, змістовне наповнення навчальних завдань, співвідношення ціни/якості тощо. З усіх наявних відгуків відібрані та класифіковані лише ті, які відповідають змістовно-смісловим аспектам, попередньо виділених нами в рекламному повідомленні. На цьому етапі виникла необхідність відокремити відгуки реальних користувачів від повідомлень зацікавлених осіб, присутніх на форумах. Для цього застосовані елементи авторознавчої експертизи (аналіз авторсько-

го стилю та манери, специфіки використаних слів, кількісних характеристик та обсягів текстів тощо.). В результаті фільтрації вилучено 5% відгуків, що викликають підозру як замовлені. Слід відмітити певний ступінь похибки при обробці соціологічної вибірки, оскільки ми маємо справу з відгуками живих людей, думки яких піддаються мінливості, емоційному впливу, певним психологічним установкам тощо.

Еман 4. Проведена кількісна обробка відгуків по кожному з форумів та виявлено ступінь достовірності узагальнених результатів на основі схеми Ш. Кента [5, с. 274]. Слід зазначити умовно-ймовірнісний характер схеми, що відмічає сам її автор, оскільки точних методик виявлення ступеню достовірності не існує.

Достовірність рекламного твердження в нашому випадку визначається позитивними користувацькими оцінками якості послуги: чим більше позитивних оцінок, тим більше ступінь відповідності реальній дійсності. Нижче наводимо результати кількісної обробки користувацьких оцінок якості послуг дистанційної освіти у таблицях 2, 3, 4, 5, 6 (розробки автора).

Табл. 1

Схема визначення ступеню достовірності інформації Ш. Кента [5, с. 274]

Ступінь достовірності (у %)		Ступінь достовірності (у шансах)		Ступінь достовірності, виражена через поняття ймовірності
За	Проти	За	Проти	
99–85	1–15	9	1	Максимально висока ймовірність (майже точно інформація достовірна)
84–60	16–40	3	1	Ймовірно, інформація достовірна
59–40	41–60	1	1	Ймовірність достовірності/ недостовірності інформації рівна
39–15	61–85	1	3	Ймовірно, інформація недостовірна
14–1	86–99	1	9	Максимально висока ймовірність (майже точно інформація недостовірна)

Табл. 2

Результати кількісної обробки відгуків (за матеріалами форуму elf.ru)

Загальна кількість відгуків	Сумарна та поаспектна кількість позитивних відгуків					Сумарна та поаспектна кількість негативних відгуків					Кількість нейтральних відгуків	Остаточна кількість для верифікації	Результати верифікації за схемою Ш. Кента
	А	Б	В	Г	Д	А	Б	В	Г	Д			
14	6					7					1	13	46,1%, /1:1, Ймовірність достовірності /не достовірності рівна
	А	Б	В	Г	Д	А	Б	В	Г	Д			
	3	0	2	0	1	0	4	0	2	1			

Табл. 3

Результати кількісної обробки відгуків (за матеріалами Ліга форум)

Загальна кількість відгуків	Сумарна та поаспектна кількість позитивних відгуків					Сумарна та поаспектна кількість негативних відгуків					Кількість нейтральних відгуків	Остаточна кількість для верифікації	Результати верифікації за схемою Ш. Кента
	А	Б	В	Г	Д	А	Б	В	Г	Д			
15	7					5					3	12	58,3% / 1:1 Ймовірність достовірності /не достовірності рівна
	А	Б	В	Г	Д	А	Б	В	Г	Д			
	2	0	2	2	1	0	3	0	1	1			

Табл. 4

Результати кількісної обробки відгуків (за матеріалами форуму Ребенок.ВУ)

Загальна кількість відгуків	Сумарна та поаспектна кількість позитивних відгуків					Сумарна та поаспектна кількість негативних відгуків					Кількість нейтральних відгуків	Остаточна кількість для верифікації	Результати верифікації за схемою Ш. Кента
	А	Б	В	Г	Д	А	Б	В	Г	Д			
48	17					20					11	33	51,5% / 1:1 Ймовірність достовірності /недостовірності рівна
	6	0	5	3	3	1	9	0	6	4			

Табл. 5

Зведена таблиця результатів верифікації (за матеріалами 3-х джерел)

Загальна кількість відгуків	Сумарна та поаспектна кількість позитивних відгуків					Сумарна та поаспектна кількість негативних відгуків					Кількість нейтральних відгуків	Остаточна кількість для верифікації	Результати верифікації за схемою Ш. Кента
	А	Б	В	Г	Д	А	Б	В	Г	Д			
77	30					32					15	62	48,4% / 1:1 Ймовірність достовірності /не достовірності рівна
	11	0	9	5	5	1	16	0	9	6			

Табл. 6

Співвідношення позитивних та негативних оцінок по змістових аспектах

Аспект	Зміст аспекту	Кількість позитивних відгуків	Кількість негативних відгуків	Результати верифікації за схемою Ш. Кента
А	Унікальна, оригінальна методика, розроблена спеціально для навчання в домашніх умовах	11	1	91,6% / 9:1 Максимально висока ймовірність (майже точно інформація достовірна)
Б	Незначні часові витрати (достатньо 20–30 хвилин в день) та легкість навчання	0	16	1% / 1:9 Максимально висока ймовірність (майже точно інформація недостовірна)
В	Постійний супровід навчання персональним викладачем у будь-якій формі за бажанням студента	9	0	99% / 9:1 Максимально висока ймовірність (майже точно інформація достовірна)
Г	Висока ефективність навіть при стартовому нульовому рівню знань	5	9	35,7% / 1:3 Ймовірно, інформація недостовірна
Д	Прикладний характер програм, який забезпечує за короткий час надбання необхідних практичних навичок	5	6	45,5% / 1:1 Ймовірність достовірності /не достовірності рівна

Оскільки в оцінці ступеню достовірності рекламної інформації ми виходимо з вимог 2-ого стандарту, який передбачає підтвердження достовірності усіх аспектів рекламного повідомлення, особливий інтерес представляє виявлення співвідношення позитивних та негативних відгуків по аспектах:

Як бачимо, виявлена найбільша ступінь відповідності реальній дійсності змісту аспектів А та В, найменша – змісту аспекту Б. Зміст аспекту Г скоріше не відповідає дійсності, зміст аспекту Д виявив приблизно однаковий ступінь достовірності/недостовірності. Це означає, що у разі оцінки достовірності рекламного повідомлення за 2-им стандартом, воно в цілому має бути визнане недостовірним. Однак, виходячи з того, що з 5 змістових аспектів повідомлення за думками користувачів 3 мають високий ступінь

достовірності, доцільно застосувати 1-ий стандарт та визначити ступінь достовірності усього рекламного повідомлення в цілому на рівні 48,4% / 1:1, або «Ймовірність достовірності /недостовірності рівна». На практиці це означає достатню популярність об'єкту аналізу (ЄШКО) та його навчальних програм, а також задовільний ступінь достовірності рекламних повідомлень, що обумовлює певну довіру до нього реальних користувачів.

Таким чином, застосування кількісно-якісних методик інформаційного аналізу для виявлення ступеню достовірності рекламних повідомлень дозволяє у більшості випадків достатньо вірно діагностувати їхню відповідність/невідповідність дійсності. Це має практичне значення не тільки для споживачів реклами, але й для рекламодавців. Зокрема, в якості реко-

мендацій потенційному рекламодавцю послуг дистанційної освіти можна запропонувати наступні кроки:
– підвищення рівня «розумно достатнього обґрунтування» реклами послуги шляхом постійного вичення відгуків користувачів;

– мовленнєву корекцію змістовно-сміслових аспектів, пов'язаних з легкістю та ефективністю навчання, незначними часовими витратами в бік їх більшої відповідності реальній дійсності.

Література

1. Григорьев А. О некоторых методах проверки достоверности информации из открытых источников. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.amulet-group.ru/page.htm?id=865>
2. Довнар Н. Н. Достоверность информации как фактор обеспечения информационной безопасности // Вестник Южно-Уральского гос.ун-а. Серия «Право». – Вып.1. Том 15. – 2015. – С. 57–62.
3. Ильин К. Ценность источников информации // Информационная безопасность. – 2006. – № 1. – С. 44–45.
4. Кислицын А. А. Оценка достоверности доказательств, представленных в обоснование рекламных утверждений [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://superinfr.ru>.
5. Плэтт В. Стратегическая разведка. Основные принципы: Пер. с англ./В.Плэтт. – М.: Инфра-М. –1997. – 336 с.
6. Ященко Л. Є. Реалізація компетентнісного підходу у підготовці майбутніх інформаційних аналітиків: застосування модифікаційного варіанту методу кейсів (case-study) // Вестник. Наука и практика. – Педагогика. Современные проблемы и перспективы развития. – 29.04.2016–30.04.2016. – Краков. – С. 40–44.
7. Ященко Л. Є. Від текстового формату до інфографічного: філософсько-педагогічні роздуми // «Гілея». Науковий вісник. Збірник наукових праць. – Нац. пед. ун-тет ім. М. П. Драгоманова. ВГО Українська Академія наук., К., – Вип.105(№ 2). – 2016. – С. 307–310.

Тупикина Кристина Вадимовна
студент
Тюменский государственный университет

Tupikina K. V.
student
Tyumen state University

СОСЕДСКИЕ СООБЩЕСТВА КАК ПРИМЕР СОЦИАЛЬНОЙ КОММУНИКАЦИИ (НА ПРИМЕРЕ ДОМОВ ТОВАРИЩЕСТВО СОБСТВЕННИКОВ ЖИЛЬЯ Г. КУРГАНА)

NEIGHBORING COMMUNITY AS AN EXAMPLE OF SOCIAL COMMUNICATION (FOR EXAMPLE, HOUSES THE HOMEOWNERS OF THE CITY OF KURGAN)

Аннотация. Исследованы соседские сообщества как пример социальной коммуникации, проведен социологический опрос среди жителей домов товарищества собственников жилья, построена оптимальная модель соседства.

Ключевые слова: соседские сообщества, товарищество собственников жилья, социальные коммуникации, модель соседства.

Summary. We investigate the neighborhood community as a social communication, a sociological survey among the inhabitants of the houses of homeowners, built the optimal model neighborhood.

Key words: neighborhood community, homeowners association, social communication, the model neighborhood.

В современном обществе соседские связи становятся важным социальным процессом, выходят за рамки всех сфер и проявляются во всех социокультурных практиках. Наряду с культурным многообразием, возможностью выбора и контроля приобретает значимость и качество взаимоотношений между соседями. Соседство и соседские контакты остаются и в наши дни важным аспектом человеческой жизни. Но до сих пор процесс развития соседских сообществ отстает и в какой-то степени тормозится и бедностью терминологии, и узостью взгляда на предмет.

За последние несколько лет появились изменения в соседских коммуникациях. С одной стороны все больше жителей многоквартирных домов начинают проявлять социальную активность в различных ее формах, пытаются сообща найти решение проблем. С другой стороны текущая правовая реальность порой просто заставляет граждан взаимодействовать друг с другом и осуществлять коллективные действия. Примером такого механизма «вынужденной» социализации являются товарищества собственников жилья.

В этой связи в мае 2015 года было проведено социологическое исследование в городе Кургане на тему: «Соседские сообщества как пример социальной коммуникации (на примере домов товарищество собственников жилья г. Кургана)». Исследование проводилось методом неформализованного интервью, с помощью метода формирования равных по численности квот, но внутри квот был сохранен принцип случайного отбора. Были выбраны только дома ТСЖ (товарищество собственников жилья), выбраны они случайно и на основе только внешних характеристик, а именно: наиболее благоприятные из всех по численности домов, порядок на придомовых территориях, наличие детских площадок. Более того были ограничения — не опрашивать более одного человека в подъезде.

Таким образом, было проведено 18 интервью у каждого отдельного жителя дома типа ТСЖ. Распределение по возрастам выглядит следующим образом: в данную выборку вошли учащиеся, студенты, активная молодежь в возрастной категории от 18 до 24 (N=3); самостоятельная аудитория работающих, молодые семьи в возрасте от 25 до 35 (N=3); люди

среднего возраста от 36 до 45 (N=3); самостоятельная группа: возраста 46–60 (N=4), и от 61 до 70 лет — предпенсионный и пенсионный возраст (N=5), люди данного возраста были выбраны по большему критерию людей, чем остальные возрастные группы, так как данная категория людей позволит дать наиболее глубокие и полезные знания, в силу своего возраста и проживания в данном доме, так как данная категория людей более опытная и экспертная в данной проблематике.

В ходе интервью мы узнали у респондентов время проживания в данном доме, и в зависимости от данной характеристики было выделено три группы жителей. В первую вышли те, кто проживает в доме 5 и менее лет, назовем их «новоселами» (N=5). Вторая группа — «жители со средним стажем проживания», т.е. те, кто уже достаточно долго (от 5 до 10 лет) живет в этом доме, имеет много знакомых среди соседей, как по подъезду, так и по дому (N=6). И, наконец, третья группа — «старожилы» (N=7).

Рассмотрев демографические характеристики респондентов, перейдем непосредственно к результатам исследования.

На вопросы: «Знакомы ли Вы со своими соседями по дому? По подъезду? По лестничной площадке?». Большинство на данный вопрос ответили, что, да, мы знакомы с соседями, как по всему дому, так и по подъезду, и по лестничной площадке. Но не все респонденты знают дословно каждого жителя дома. Большинство с жителями всего дома знакомы только заочно, то есть видятся приходилось, но лично друг друга не знают.

На вопрос: «Как часто Вы видите соседей, в каких случаях?». Респонденты однозначно ответили, что видят их каждый день: в магазине, на детской площадке, около дома, в подъезде, на лестничной клетке.

На вопрос: «Как Вы считаете, нужно ли поддерживать хорошие/дружеские отношения с соседями? Для каких целей?». Респонденты считают, что поддерживать дружеские отношения важно, это неотъемлемая часть соседства, да и в целом социума. Соседская дружба — это отношения без каких-либо взаимных обязательств — это скорее приятельские отношения, с акцентом на взаимную пользу [1, с. 57]. Объединяет все эти отношения то, что в дружеских отношениях люди друг другу приятны и хотят друг друга видеть.

Частота общения с соседями высокая, особенно по лестничной площадке, или с соседями у которых есть дети дошкольного возраста. Соседство это как обычная среда повседневной жизни, люди общаются друг с другом имея общие ценности, культуру и интересы. Кроме того, визит к соседям домой считается нормой, обычным дружеским поведением.

Люди выбрали свой круг общения, считают его ценным и не хотят потерять такие дружеские отно-

шения, даже если в перспективе будет переезд в другой дом, район, город. Не многие конечно — меньшая часть жителей поддерживаются именно такой политики. Здесь можно привести в пример русскую пословицу: «Близкий сосед лучше дальней родни».

Что касается совместного досуга, то на этот раз можно сказать об обратном, в данном случае соседи очень редко проводят досуг вместе, не считая прогулки с детьми и посиделки дома. Люди предпочитают в основном доверять свое свободное время близким им людям, быть в родном окружении. Таким образом, соседи эта некая категория людей, которая вписывается между коллегами по работе и близкими людьми.

На вопрос: «Какие общие ценности, интересы Вас объединяют с соседями, с которыми Вы общаетесь?». Респонденты ответили, что в первую очередь, это общая территория проживания. Обустройство территории, приведения ее в порядок, ремонт и прочее считается главной ценностью для жильцов. Таким образом, очень заметно, то, что люди, проживающие в домах ТСЖ, ставят на первый план общее пространство, дом, двор. Так же, активные жильцы исправно ходят на общие собрания, где решаются все вопросы от сбора денежных средств до решения конфликтов между жильцами.

Таким образом, можно сделать вывод: степень включенности в соседские связи присутствует и высокая. Организации соседских сообществ, особенно в своей деятельности по просвещению жителей, по самоорганизации, направленной на сохранность и улучшение жилой среды, оказываются важными участниками ее формирования.

Ключевым элементом отношений считается межличностное доверие — доверие к другим людям. Доверие определяется как ожидание от другого человека того, что он будет вести себя предсказуемо и честно — с вниманием к тому, кто оказывает ему доверие [2, с. 5].

Принято считать, что уровень доверия граждан друг к другу является важнейшим условием развития гражданского общества. Очевидно, что и от доверия между жильцами в значительной мере зависит их готовность к коллективным действиям, к согласованию своих собственных интересов с интересами сообщества. Что касается данной темы, то респонденты ответили, что доверие есть, хоть и в силу того что современное общество далеко ушло от данного феномена, люди которые хорошо общаются, проживают долго в данном доме они полноценно могут доверять друг другу.

В практике современных соседских взаимоотношений, прежде всего, обращает на себя внимание достаточно высокая плотность взаимодействия с соседями. Основанием для этого заключения служит, прежде всего, факт широко развитой взаимопомощи

между соседями. Она привычна для подавляющего большинства граждан.

Взаимопомощь не только широко практикуется, но и морально санкционируется: она воспринимается как обязательный элемент соседского образа жизни, важный атрибут нормальных взаимоотношений с теми, кто живет рядом.

Об этом говорили, в частности, участники интервью, посвященных теме соседства.

Выдержки из интервью: «Обращаемся за помощью. Даже за какие-либо мелочами. А что, очень удобно...».

«Дайте одну морковочку на суп — завтра отдадим», или там соли, или также финансовый вопрос...»

Проявления взаимопомощи не ограничиваются заимствованием спичек, муки или лука. Соседям оставляют ключи от квартиры, уезжая надолго, просят их поливать цветы, накормить и выгулять домашних животных, могут дать в долг и денежную сумму.

На вопрос: «Если имеются дети, можете ли Вы попросить соседей, что они во время Вашего отсутствия присмотрели бы за Вашим ребенком»? Респонденты ответили, что вполне могут оставить ребенка с соседом. Но некоторые респонденты ответили отрицательно, что не могут оставить, ни с кем своего ребенка, но это в силу личных предрассудков.

Упомянутые виды помощи свидетельствуют не только о высокой степени доверия между людьми, но и о том, что в современном соседском быту присутствуют модели квартирно-коммунальных взаимоотношений, определенные закрепившиеся практики соседской бытовой поддержки и «допуска в соседское приватное пространство».

Доброжелательные отношения с проживающими рядом не освобождают от соблюдения определенного регламента коммуникации, подразумевающего сохранение этой дистанции и приватности быта. Так, один из респондентов, рассказывая о своих близких и доверительных отношениях с соседкой, подчеркивает, что визит к ней всегда требует определенной причины, повода, а это не позволяет квалифицировать подобные отношения как подлинно дружеские.

Выдержка из интервью: «У нас очень хорошие отношения, я ей всегда помогаю, и она мне всегда поможет, но общаться без повода — нет. Обязательно должна быть причина».

Но, однако, отношения с соседями складываются по-разному, хотя бы потому, что все люди разные. Бывают спокойные, бывают конфликтные и рано ли поздно возникают конфликты между соседями.

Не маловажный фактор — конфликты, часто встречающийся феномен в соседских сообществах. В больших многоэтажных домах их не реально просто избежать. Конфликты — это норма жизни.

Конфликты между соседями — явление распространенное и занимает немало важную роль в нашей жизни. Многие респонденты на вопросы: «Возникли ли у Вас конфликты с соседями? Из-за чего чаще всего у Вас возникают конфликты?» ответили таким образом:

Выдержки из интервью: «Да, естественно конфликты возникали, они везде преследуют же нас, в основном ругались, когда делали ремонт дома, да и с молодежью постоянно конфликтует, пьянки, гулянки, музыка всю ночь».

«Часто возникают конфликты из-за парковочных мест во дворе, машин все больше с каждым годом, а мест все так же, стоянку ни кто делать не хочет, вот и паркуются кто как хочет, то из дома не выйти, у дверей прям, ставят, то у окна поставят, что выхлопом дышать приходится».

По ответам респондентов можно заметить контраст, на первом месте стоит «шум», на второй план выходят технические причины, и на третий места для парковки. Как показывает выше практика, что соседи доброжелательны, то конфликты решаются быстро и почти без споров, а отношение после этого почти не изменяются.

Соседи бывают разные — подозрительные и дружелюбные, конфликтные и компанейские, бдительные и безалаберные. От них зависит наше спокойное и комфортное проживание. И если конфликт случился, то его надо решать мирным путем. А с некоторыми соседями вообще лучше не сорится. Как метко подметил один респондент:

Выдержки и интервью: «Конфликтовать не стоит особенно с гиперсоциальным типом. Обычно это бойкие бабушки с нерастроченной энергией. Они аккуратно выключают свет в подъезде, чистят снег у дома, интересуются всеми и всем. Чем они хороши? У них под контролем весь подъезд. Они замечают, что у вашей двери копошится незнакомец и тут же звонят в милицию. Около вашей машины кто-то ходит — они тут же сообщают вам. Да, иногда они бывают, назойливы, но с ними лучше ужиться, поскольку от них больше пользы, чем вреда».

Чтобы научиться мирно, сосуществовать со своими соседями, в первую очередь стоит подумать о том, что вокруг живут люди с другим мировоззрением, привычками, принципами. И, чтобы сохранить нормальные соседские отношения, нужно уметь искать компромисс и принимать людей такими, какие они есть, не навязывая собственное представление о жизни. Не стоит заранее думать и подозревать соседей в том, что они ставят целью своей жизни отравление существования соседей.

По поводу частоты возникновения конфликтов, информанты ответили, что довольна частая особенно

с молодежью. В основном конфликт раскрывают люди пенсионного возраста, тут можно сказать, что они просто следят за порядком и чистотой дома, они бдительны, и что играет очень важную роль при формировании соседства. Хотя и конфликты случаются, в основном соседи решают его между собой, не выносят его на общее собрание. Что приветствуется в современном обществе. Очень редкие и острые конфликты, конечно, решаются с помощью правоохранительных органов и с помощью вынесения проблемы на общем собрание. Что касается, того, какие отношения оставались у респондентов после возникновения конфликтных ситуации большинство ответили, что все решилось мирным путем и опять живем мирно, но осадок немного остается, что со временем забывается.

Следующей задачей данного исследования стояло: выяснить, влияет ли характер окружающей среды на сплоченность соседей.

Окружающая среда в данном случае, это придомовая территория — территория жилого дома, проезды и тротуары, озелененные территории, игровые площадки для детей, площадки для отдыха, спортивные площадки, площадки для временной стоянки транспортных средств, площадки для хозяйственных целей, площадки, оборудованные для сбора твердых бытовых отходов, другие территории, связанные с содержанием и эксплуатацией жилого [3].

В ходе интервью было выяснено, что характер окружающей среды в домах ТСЖ очень хорошо влияет на сплоченность соседей. Большинство респондентов ответили, что участвуют в работе по благоустройству дома. Но следует заметить, что это в основном люди пенсионного возраста, в силу свободного времени. Люди с детьми, или работающий класс в силу своей занятости, не всегда готов принять участие в озеленении территории, субботнике, дежурстве на лестничной площадке, ремонта подъезда и прочего. Но следует заметить, что респонденты готовы всегда придти на помощь своему дому по его благоустройству, если на это будет время и средства. Благоустройство территории приходит всем на пользу сплочения между собой.

Люди, которые часто занимаются благоустройством, хорошо общаются между собой, решают общие проблемы. Таким образом, можно утверждать, что характер окружающей среды благоприятно воздействует на дружеские отношения между соседями.

На основе проведенного анализа и полученной нами информации у жильцов домов ТСЖ по теме соседские сообщества, построим оптимальную модель представления соседства и соседей.

Конечно, с соседями желательно жить в мире. Но, к сожалению, это не всегда получается. Часто люди предъявляют требования к тем, кто живет ря-

дом с ними, жалуются на них, но редко задумываемся о том, как быть хорошим соседом. Проводя интервью, был задан вопрос: «Можете ли Вы представить оптимальную модель общения между соседями?», на что были получены следующие ответы:

Выдержки из интервью: «Да, идеально было бы, если все соседи общались и поддерживали контакты между собой, помогали бы друг другу, делали бы сообща ремонт, общими усилиями сделали бы детскую площадку, и были тогда все соседи как одна большая дружная семья, тогда мы примером стали бы для других».

«Я люблю когда все вместе, что-то делали, все собрались бы допустим, сделали бы что-то для дома, для площадки, не то что как бы раз в неделю, нет, так периодические бы мероприятия проводили бы, мне кажется было бы не плохо. Ну, в целом у нас сейчас все даже не плохо, у нас ни кто не кричит, не мусорит».

По ответам респондентов можно сделать вывод, о том, что жители домов ТСЖ считают, что необходимо проводить больше совместных мероприятий, это будет сильным оружием к сплочению людей между собой. Каждый респондент мечтает, чтобы именно его дом был идеалом для других, что бы его дому старались подражать другие. Так же респонденты отвечали, что хотят больше бесконфликтности, научиться жить вместе в мире, обустривать свою территорию не только инициативной группой, но и всем домом помаленьку.

На основе полученных результатах, построим оптимальную модель соседства, которая в будущем не только будет помогать во взаимодействии соседям друг с другом, но и в самоуправлении домом.

Условиями для оптимальной модели соседства будут выступать:

1. Размер группы. Лучшие шансы самоорганизации имеют микро-группы с общими интересами, поскольку во многих случаях малые группы оказываются гораздо более эффективными и жизнеспособными, чем большие. Большие группы не будут формировать организацию, направленную на достижение общегрупповой цели, при отсутствии какого-либо принуждения или индивидуальных побудительных мотивов. Эти положения справедливы даже в случае существования единогласного решения в группе относительно содержания общественного блага и методов его получения. В малых группах возможно добровольное содействие индивида продвижению цели группы».

2. Наличие активных представителей, готовых взять на себя ответственность за выражение группового интереса.

3. Наличие лидера. Группе нужен лидер в любой ситуации. В данном случае, так как мы рассматриваем

дома ТСЖ, то это должно быть в обязательном порядке. Без лидера и инициативной группы на собрания не будут ходить люди.

4. Сообщество должно строиться только на демократии. Все люди могут участвовать в управлении, все принимают компетентные решения прямым голосованием.

Итак, оптимальная модель соседства будет выглядеть следующим образом:

1) Следует проводить раз в месяц собрания собственников жилья для решения основных и ключевых проблем дома.

2) Создать инициативную группу, которая будет помогать председателю ТСЖ в проблемах с жильцами и по благоустройству территории дома.

3) Нужно проводить праздники во дворе. Праздники двора — это яркие и веселые мероприятия, которые помогают объединить соседей, проявить заботу об окружающей среде и поддерживать чистоту в своем дворе.

4) Быть добросовестным соседом и всегда приходить на помощь людям. Так сказать, поддерживать добрососедские отношения.

На основе всех проведенных нами интервью, и полученной информации была построена эффективная модель соседства. Данная модель может применяться как в домах ТСЖ, так и в домах обычного типа под руководством управляющей компании, так как в настоящее время государство дает полную свободу действий соседским сообществам, люди могут сами организо-

вывать инициативные группы и выбирать председателя собрания, на официальном уровне.

В данном исследовании мы изучили взаимоотношения между соседями в домах ТСЖ, были выявлены наиболее оптимальные и эффективные механизмы взаимодействия соседей между собой, выявили, что взаимопомощь и доверие присутствуют. С помощью полученных данных была построена оптимальная модель соседского сообщества.

Коммунальный уклад жизни воплощается в определенном стиле общения живущих рядом людей, предполагающем насыщенность и моральную нагруженность межличностных контактов; его идеальный образ — это «соседское братство», имеющее статус безусловной социальной и нравственной ценности.

Обобщенная формула соседских взаимоотношений в современных условиях — это «вежливость + взаимопомощь». Вопросы вежливости и в целом ритуал соседской коммуникации не рассматривался специально, однако он, несомненно, существует — в виде приветствий, обмена житейскими новостями, внешне пустыми фразами, несущими главным образом фактическую нагрузку. И этот ритуал создает хорошо предсказуемую, комфортную среду бытовой коммуникации.

Для регулирования отношений между соседями можно внести в жизнь соседских сообществ мероприятия, направленные на регуляцию социальных взаимоотношений, и внести попытки изменения в повседневную деятельность людей.

Литература

1. Большаков В. П., Новицкая Л. Ф. Особенности культуры в ее историческом развитии (от зарождения до эпохи Возрождения): Учебное пособие. — Великий Новгород: НовГУ им. Ярослава Мудрого, 2000. — 160 с.
2. Рукавишников В. О. Межличностное доверие: измерение и межстрановые сравнения // Социологические исследования. 2008. № 2. — 10 с.
3. Закон Курганской области от 20 ноября 1995 г. N25 «Об административных правонарушениях на территории Курганской области». Гл. 1., ст. 6. Электронный источник: <http://gji.kurganobl.ru/assets/files/ko/zakon%2025.pdf>

Черепанов Кирилл Валерьевич

Студент

Тюменский Государственный Университет

Мальцева Наталья Владимировна

Доцент, кандидат социологических наук

Тюменский Государственный Университет

Cherepanov K. V.

Student

University of Tyumen

Maltseva N. V.

Associate Professor, candidate of sociological Sciences

University of Tyumen

СИСТЕМА СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ: ПОНЯТИЕ, СУЩНОСТЬ, ПРОБЛЕМЫ

SOCIAL PROTECTION SYSTEM: CONCEPT, NATURE, PROBLEMS

Аннотация. Исследованы теоретические вопросы системы социальной защиты, проанализированы актуальные проблемы.

Ключевые слова: Социальная защита, социальные риски, социальная поддержка.

Summary. The theoretical aspects of social protection systems, analyzed current problems.

Key words: Social protection, social risks, social support.

Социальная защита населения является гарантией устойчивости общества, деятельность которой направлена на поддержание жизнеобеспечения различных социальных категорий и групп.

Сам термин «Социальная защита» был впервые использован в «В законе о социальной защите США» в 1935 году, который на законодательном уровне определил для США новый институт страхования в случае инвалидности, безработицы, старости и смерти. В дальнейшем понятие стало широко применяться в мировом сообществе.

В России среди всех понятий примыкающих к категории «социальная работа» можно отметить такие, как «социальная защищенность и защита». Все граждане нашей страны имеют право на социальную защищенность, которую обеспечивает Конституция РФ. Так в конституции, Россия является социальным государством, в котором социальная политика обеспечивает достойную жизнь и свободное развитие личности.

Конституция РФ также устанавливает гарантии по возрасту, в случае болезни, инвалидности, потери кормильца, государственные пенсии и социальные пособия, размер которых устанавливается государством.

Система социальной защиты может пониматься как система определенных мер, которые направлены на предотвращение и устранение последствий социально опасных ситуаций, обеспечивая должный уровень качества жизни. [1]

По мнению В.В. Антропова, «Социальная защита — совокупность институтов и мероприятий, направленных на защиту индивидов и социальных групп от социальных рисков, которые могут привести к полной или частичной потере экономической самостоятельности и социального благополучия».

С.В. Якимчук считает, что «Социальная защита есть система социальных отношений, мер и правовых гарантий, защищающих любого члена общества от экономической, социальной и физической деградации вследствие внезапного и резкого ухудшения условий его благосостояния, угрозу здоровью и жизни, невозможности по независящим от него причинам реализовать свой трудовой и гражданский потенциал».

Система социальной защиты населения имеет довольно сложную структуру, с помощью которой реализуется социальная политика государства. Рассмотрим систему социальной защиты более подробно:

1. Социальное обеспечение. Появилось в России в начале XX века. Включает в себя: пенсию (по старости, инвалидности и т.п.), выплаты по временной нетрудоспособности, по уходу за ребенком до года, различная помощь инвалидам (обеспечение протезами и средствами передвижения).

2. Социальные гарантии включают в себя: минимальные размеры пенсий, оплат труда, стипендий, социальные пенсии (инвалидам с рождения), пособия по уходу за ребенком в возрасте от 1,5 до 16 лет.

3. Социальное страхование включает в себя: выплаты пособий по потери кормильца, профессиональном заболевании или получении производственной травмы.

4. Социальная поддержка оказывается людям, которые в силу каких — либо причин не могут обеспечить себе доход.

Основные функции система социальной защиты населения включает:

1. Компенсирующая. Компенсация морального или материального вреда.

2. Защитная. Предотвращение социально опасных ситуаций.

3. Обеспечивающая. Материальная поддержка граждан.

Вместе с функциями, система социальной защиты определяется принципами, основой из которых являются:

1. Многосубъектность;
2. Адресность;
3. Солидарность;
4. Непрерывность;
5. Всеобщность.

Действующая система социальной защиты населения в России стала ориентирована на решение крайне острых жизненных проблем отдельных категорий граждан на заявленной основе. Конечно такой путь

наиболее реальный для практического решения проблем нуждающегося, но как показывает время, у такого подхода нет долгосрочного эффекта, поскольку нет направленности профилактических действий в сторону кризисных ситуаций человека и населения в целом.

Социальная поддержка по отношению к менее защищенным слоям населения привела к большой численности и важнейшему значению социальной защиты в России разных льгот, которые в свою очередь превратились в материальные поощрения, которые являются нагрузкой для бюджета государства в целом. В настоящее время пытаются отойти от таких государственных обязательств по выполнению социальных гарантий, заменяя их более эффективными категориями существующих гарантий. Модернизация политики льгот в сфере социальной защиты требует концептуальной разработки, и привлечения высококвалифицированных специалистов, владеющих проблематикой.

Таким образом, можно отметить, что реализация всех функций и соблюдение всех принципов составляет весь комплекс мер эффективной системы защиты населения и ее построения в государстве. Реформирование в стране требуют изменений и в социальной политике ориентированной на многопрофильную социальную защиту населения, которая должна организовать помощь человеку. В России сегодня сформирована многоукладная организационная структура системы социальной защиты, основными организационно-правовыми формами которой являются пенсионное обеспечение, государственное социальное страхование, социальное обслуживание, организация занятости населения, обеспечение социальными пособиями, предоставление льгот особо нуждающимся категориям населения. Система социальной защиты населения играет важную роль в реализации задач и целей социальной политики российского государства, являясь одним из механизмов ее реализации.

Список литературы

1. Конституция РФ Ст. 7, 39.
2. Антропов В. В. Социальная защита в странах Европейского союза. История, организация, финансирование, проблемы. / В. В. Антропов. — М.: ЗАО «ИЗДАТЕЛЬСТВО Экономика», 2010 г. с. 11.
3. Лепихов М. И. Основные институты социальной защиты населения в Российской Федерации: (конституц. — правовое исслед.) / М. И. Лепихов; Рос. акад. гос. службы при Президенте Рос. Федерации. — М.: Изд-во РАГС, 2011.
4. Новикова К. Н. Управление системой социальной защиты населения / К. Н. Новикова; Федер. агентство по образованию, Казан. гос. технол. ун-т. — Казань: КГТУ, 2012.
5. Тарент, И. Г. Система социальной защиты населения в Российской Федерации / И. Г. Тарент, С. А. Юдников. — Изд. 3-е испр. и доп. — Ногинск: Ногинский филиал РАНХиГС, 2015. — 160 с.
6. Якимчук С. В. Системный подход и анализ базовых понятий социальной защиты населения и ее взаимосвязь с социальным инвестированием в человеческий капитал // Социально-экономические явления и процессы. 2013. № 6 (052). URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/sistemnyy-podhod-i-analiz-bazovyh-ponyatiy-sotsialnoy-zaschity-naseleniya-i-ee-vzaimosvyaz-s-sotsialnym-investirovaniem-v-chelovecheskiy> (дата обращения: 23.04.2016).

Черепанов Кирилл Валерьевич

Студент

Тюменский Государственный Университет

Мальцева Наталья Владимировна

Доцент, кандидат социологических наук

Тюменский Государственный Университет

Cherepanov K. V.

Student

University of Tyumen

Maltseva N. V.

Associate Professor, candidate of sociological Sciences

University of Tyumen

ОСОБЕННОСТИ И РАЗЛИЧИЯ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ В РОССИИ И ЗА РУБЕЖОМ

FEATURES AND DIFFERENCES BETWEEN TRAINING IN RUSSIA AND ABROAD

Аннотация. Исследованы теоретические особенности и различия подготовки кадров в России и за рубежом.

Ключевые слова: Подготовка кадров, обучение персонала, управленческий потенциал.

Summary. Theoretical peculiarities and differences between training in Russia and abroad.

Key words: Training, staff training, management potential.

Поскольку движущей силой деятельности каждой организации является персонал, обучение кадров в настоящее время занимает важное место в достижении целей любой компании. К сожалению, на данный момент российская система подготовки кадров значительно уступает многим зарубежным.

Обучение персонала — основной путь получения профессионального образования. Это процесс овладения знаниями, умениями, навыками и способами общения под руководством опытных наставников, специалистов и руководителей. Подготовка квалифицированного персонала является экономически эффективной и при должном уровне покрывает все расходы на её организацию. [1, с. 192]

Подготовка квалифицированных кадров затрагивает множество компонентов социальной эффективности. Повышение профессионального мастерства положительно отражается на гарантии рабочего места, возможности профессионального роста на производстве и доходах работника.

Существует две основные формы подготовки, переподготовки и повышения квалификации: на рабочем месте и вне рабочего места. Обучение на рабочем месте наиболее предпочтительно для большинства организаций в ситуации, когда стоит вопрос о повышении уровня и качественного состава персонала. Каждый из представленных методов с разной популярностью используется в России.

Обучение вне рабочего места является более эффективным и, как правило, касается руководителей и высококвалифицированных специалистов, но связано с дополнительными финансовыми затратами. Следует отметить, что в России намного реже используются методы обучения вне рабочего места. [3, с. 80]

В зарубежных фирмах обучению работников придается огромное значение: оно является составным элементом общей системы работы с кадрами, которая предусматривает и отбор, аттестацию, продвижение по службе и стимулирование. Быстрые технологические изменения требуют поддержки и расширения профессиональной подготовки без отрыва от производства. Многие программы обучения и профессиональной подготовки разрабатываются самими фирмами.

По швейцарской системе ученики после 10 лет школьной подготовки получают работу в той сфере, которую они выбрали. Три-четыре дня в неделю они проводят на производстве под руководством квалифицированного мастера. В остальные дни они занимаются в бесплатных центрах профессиональной подготовки. Такие одновременные занятия на производстве и в школе принято называть двойной системой. По прошествии двух трех лет слушатели сдают экзамен, который и завершает их ученичество.

Двойная система выгодна для предприятий. Они получают достаточное количество учеников, экономия на оплате, могут отобрать лучших для постоянной

работы по завершению программы обучения. За рубежом такая система популярна, а в России ей пользуется лишь небольшое число частных компаний.

В США в системе повышения квалификации на производстве существуют жесткие экономические критерии, они ориентируются на конечный практический результат. Повышение квалификации осуществляется в двух основных формах — тренинга (тренировке профессиональных навыков) и развития работников. В последнем случае предполагается подготовка (переподготовка) работника к следующей профессии (должности). Практически все крупные и большинство мелких предприятий США осуществляют собственные программы обучения.

Подготовка работников на мелких и средних предприятиях (МСП) Японии ведется по тем же направлениям, но в более скромных масштабах. Так подготовка впервые принятых на работу осуществляют более 90% крупных компаний, и лишь половина МСП. Большая часть МСП организует подготовку персонала без отрыва от производства — наставничеством от опытных сотрудников и с помощью учебных пособий. И лишь около четверти фирм имеют возможность направлять работников на обучение в рамках государственных программ содействия малому бизнесу.

В последнее время за рубежом существенно возросло значение метода обучения вне рабочего места, согласно которому члены рабочих групп в регулярных встречах вне рабочего места обсуждают рабочую ситуацию и занимаются поиском возможностей ее решения (речь идет об японском методе «кружок качества», который применяется в США и в Европе). В Германии этот метод называется «вместо учебы».

Можно сделать вывод, что ориентация на любые технологические и прочие усовершенствования и достижения не дает стопроцентного результата без интереса, вовлеченности и целевого обучения каждого сотрудника.

Исходя из выше изложенного, изучение зарубежного опыта показывает, что основополагающим фактором освоения инноваций в отечественном обучении персонала, является нехватка знаний и профессиональных навыков. Целесообразно использовать в отечественной практике, из опыта зарубежных стран: наставничество, ротацию (тесно коррелирующих с опытом японских

предприятий, знаменитых как «кружки качества»), которые приведут к увеличению сплоченности коллектива и улучшит социально-психологический климат в общем; из американского опыта управления, на мой взгляд, собственная система обучения персонала должна стать интеллектуальным центром, местом стратегических разработок, для оптимального развития предприятий.

Обучение персонала в настоящее время подвергнуто множеству проблем, которые, в свою очередь, делают обучение кадров неэффективным. Любая стратегия направленная на обучение персонал может быть правильной, но не защитит организацию от других рисков. Проанализировав ряд статей, можно выделить следующие проблемы, которые возникают на предприятии при обучении персонала:

1. У руководства организаций нет четкого представления о том, кого и чему нужно обучить.
2. Персонал организации не всегда понимает идею обучения и тем самым ожидаемый эффект его реализации остается «в тени».
3. Отсутствие мотивации у сотрудников.
4. Руководство предприятий ждут от обучения своих сотрудников моментального результата.
5. Невозможность реализации приобретаемых навыков на практике.

Таким образом, для эффективного обучения персонала, нужно выявить необходимость в нем. Обучение персонала должно основываться на потребностях, как своих сотрудников, так и организации. Руководство, в свою очередь, должно формировать мотивационную и стимулирующую сторону к обучению его персонала. Обучение в свою очередь должно быть максимально приближенным к реальной практике. Отсутствие эффективного обучения и его организации ведет к бесполезной трате времени и средств организации.

Российское руководство всё ещё опирается на традиции советской системы обучения, которая была многими годами ранее признана лучшей в мире. Но с течением времени изменилось и производство, и цели, и методы, многие системы устарели. Поэтому отечественным руководителям стоит творчески использовать более чем успешный опыт зарубежных стран для усовершенствования собственной системы подготовки и обучения кадров.

Список используемой литературы

1. Алавердов, А. Р. Управление персоналом: Учебное пособие / А. Р. Алавердов, Е. О. Куроедова, О. В. Нестерова. — М.: МФПУ Синергия, 2013. — 192 с.
2. Кибанов, А. Я. Оценка и отбор персонала при найме и аттестации, высвобождение персонала / А. Я. Кибанов. — М.: ИНФРА-М, 2013. — 80 с.
3. Ловчева, М. В. Управление персоналом: теория и практика. Делопроизводство в кадровой службе: Учебно-практическое пособие / М. В. Ловчева. — М.: Проспект, 2013. — 80 с.
4. Лукьянова, Т. В. Управление персоналом: Теория и практика. Управление инновациями в кадровой работе: Учебно-практическое пособие / Т. В. Лукьянова. — М.: Проспект, 2012. — 72 с.
5. Минина В. Ключевые сотрудники организации: подходы к идентификации и проблемы управления // Кадровик. — 2011. — № 1. С. 86–98.

Кубрак Володимир Петрович

*старший викладач кафедри інформаційної і економічної безпеки
Харківський національний університет внутрішніх справ*

Кубрак Владимир Петрович

*старший преподаватель кафедры информационной
и экономической безопасности
Харьковский национальный университет внутренних дел*

Kubrak Vladimir Petrovich

*senior lecturer in information and economic security
Kharkiv National University of Internal Affairs*

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ УГОЛОВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ STATISTICAL ANALYSIS CRIMINAL VIOLATION

Анотація. Визначені завдання статистичного аналізу при дослідженні кримінальних правопорушень.

Ключові слова: аналіз, завдання, правопорушення.

Аннотация. Определены задания статистического анализа при исследовании уголовных правонарушений.

Ключевые слова: анализ, задания, правонарушения.

Annotation. Job defined statistical analysis in the investigation of criminal offenses.

Keywords: analysis, tasks, offense.

Заключним етапом статистичного дослідження кримінальних правопорушень є статистичний аналіз отриманих у результаті зведення та групування показників. Це найбільш важлива і відповідальна стадія вивчення кримінальних правопорушень, тому що саме тут визначаються характеристики досліджуваних явищ, встановлюються тенденції і закономірності їхньої зміни в просторі і часі, робляться практичні висновки.

Статистичний аналіз — це етап статистичного дослідження, на якому здійснюється вивчення, порівняння, співставлення статистичних показників, що характеризують досліджуване явище, як між собою, так і з показниками інших галузей статистики, з метою виявлення статистичних взаємозв'язків та закономірностей.

Аналіз у широкому розумінні являє собою науковий метод уявного або реального розкладання, розчленовування предмета, явища, процесу на певні елементи, ознаки, властивості, відносини, які потім досліджуються окремо і у взаємозв'язку з розчленованим цілим з метою одержання нового знання або систематизації вже наявних знань.

Вивчаючи будь яке соціальне явище, ми сприймаємо його як щось ціле, єдине, одержуючи насамперед відомості про обсяг цього явища. Однак цілісна характеристика не дозволяє зрозуміти сутності досліджуваного явища, виявити закономірності, механізм його зміни в просторі і часі.

Так, знання розміру кримінальних правопорушень в цілому дозволяє судити лише про їх обсяг, не маючи інформації про склад, структуру правопорушень, їх динаміку, причини та умови, що їх обумовлюють.

Щоб вивчити, пізнати явище, його необхідно розподілити на складові частини, виділити його окремі ознаки. Таке розподілення досліджуваного явища називається аналізом.

Завданнями статистичного аналізу в кримінально-правовій статистиці, що впливають з основних функцій статистики, є:

– кількісна характеристика стану та динаміки кримінальних правопорушень і результатів роботи правоохоронних органів (описова функція);

- виявлення статистичних залежностей, зв'язків, закономірностей як у правопорушеннях, так і в діяльності правоохоронних органів (пояснювальна функція);
- визначення тенденцій розвитку кримінальних правопорушень, складання статистичного прогнозу (прогностична функція);
- виявлення як позитивних, так і негативних моментів у характеристиці кримінальних правопорушень і діяльності правоохоронних органів з метою розробки практичних заходів щодо поширення передового досвіду або усунення недоліків (організаційно-практична функція).

Описова, пояснювальна та прогностична функції необхідні не самі по собі, а для реалізації організаторської або управлінської функції, тобто для розробки та прийняття ефективних заходів соціального контролю над правопорушеннями. Адже головним завданням статистичного аналізу в правовій статистиці є виявлення причин негативних моментів з метою їх подальшого усунення.

Статистичний аналіз кримінальних правопорушень базується на використанні ряду специфічних методів прикладної математики та математичної статистики.

Основним прийомом статистичного аналізу є порівняння статистичних показників, які характеризують кримінальні правопорушення. Порівняння в часі — це порівняння показників досліджуваного регіону за поточний період з показниками попередніх періодів. Порівняння в просторі — це порівняння показників досліджуваного регіону з аналогічними показниками іншого однорідного регіону (або регіонів) або показниками регіону більш високого рівня (порівняння показників району з показниками області, держави).

Кількісна характеристика кримінальних правопорушень включає в себе характеристику їх стану і динаміки.

Стан правопорушень — це їх показники за певний період часу. До цих показників відносяться: загальний розмір кримінальних правопорушень, їх склад (кількість кримінальних правопорушень за кваліфікацією, ступенем тяжкості, місцем вчинення і т.д.), інтенсивність (кількість кримінальних правопорушень, що приходить на певну частину населення), структура (склад, виражений у відсотках). Знання інтенсивності та структури кримінальних правопорушень дозволяє порівняти їх криміногенну характеристику на різних територіях. В результаті порівняння встановлюються більш і менш криміногенно вражені території, що в свою чергу веде до прийняття необхідних заходів щодо боротьби з правопорушеннями.

Динаміка кримінальних правопорушень — це зміна в часі показників, які характеризують стан правопорушень. Знання динаміки правопорушень дозволяє проаналізувати зміну їх кількісної характеристики місяць за місяцем, квартал за кварталом, рік за роком. Ці зміни визначаються розрахунком абсолютних, відносних та середніх показників ряду динаміки правопорушень. Знання цих змін дозволяє встановити тенденцію розвитку стану кримінальних правопорушень. Знання негативної тенденції дозволяє забезпечити прийняття необхідних заходів щодо її зміни в кращу сторону, а позитивної — для розповсюдження передового досвіду на інших територіях. В цьому і полягає контроль над кримінальними правопорушеннями.

Аналіз динаміки кримінальних правопорушень безпосередньо пов'язаний з прогнозуванням їх стану на майбутнє. Статистичний аналіз здійснюється на даних минулого та сьогодення. Навіть при самому правдивому описі і поясненні його реальних особливостей слід завжди пам'ятати, що кримінологічна реальність надзвичайно мінлива і динамічна. Тому прийняттю управлінських рішень в сфері боротьби з правопорушеннями і забезпечення правопорядку, як правило, повинен передувати прогноз їх стану на майбутнє. Тільки тоді рішення стають ефективними, такими, що дозволяють попереджувати негативні тенденції. Прогнозування стану кримінальних правопорушень становить процес визначення ймовірності злочинних дій, в основі якого лежить вивчення емпіричних даних і облік тенденцій розвитку.

Основні завдання, що виникають у процесі рішення завдання прогнозування кримінальних правопорушень, можна розділити на:

- аналіз структури кримінальних правопорушень та виявлення найбільш істотних факторів, що впливають на їх рівень;
- аналіз динаміки кримінальних правопорушень і прогнозування тенденцій їх розвитку;
- виявлення основних закономірностей розвитку кримінальних правопорушень на основі характеристик цих тенденцій;
- побудова системи прогнозованих показників кримінальних правопорушень;
- прогнозування конкретних і узагальнених показників;
- встановлення причинно-наслідкових зв'язків між правопорушеннями та факторами, що їх обумовлюють.

Метою прогнозу є попереджувальне опрацювання спільно з іншими правоохоронними структурами та органами влади ефективних заходів протидії стану кримінальних правопорушень. Прогноз повинен базуватись на об'єктивних передумовах суспільно-політичного та економічного характеру, всебічних

відомостях, що характеризують стан правопорушень, експертних оцінках фахівців, причетних до правоохоронної діяльності (оперативні працівники, слідчі, керівники органів поліції, прокурори, судді, науковці).

Розрахунок прогнозованих показників стану правопорушень є дуже важливим завданням статистичного аналізу.

Найбільш простим методом прогнозування на короткий проміжок часу є екстраполяція тенденцій і закономірностей на майбутні роки. Якщо ці тенденції і закономірності виявлені об'єктивно, то вони можуть дати відносно надійну базу для можливих припущень. Причому необхідно екстраполювати не тільки тенденції самого досліджуваного явища або процесу, але і інших пов'язаних з ним соціальних явищ, які його обумовлюють. На основі статистичного вивчення аналогічних тенденцій у кримінології прогнозується, наприклад, не тільки злочинність і її види, але і поведінка окремих осіб (індивідуальне прогнозування).

Одним з найважливіших завдань статистичного аналізу є виявлення статистичного зв'язку, залежності, співвідношення між кримінальними правопорушеннями, діяльністю органів внутрішніх справ та факторами, які їх обумовлюють. Неможливо керувати процесами, пов'язаними з реалізацією державних заходів соціального контролю над правопорушеннями, прогнозувати їх розвиток на майбутнє без вивчення характеру зв'язку цих правопорушень з соціальними, економічними, демографічними і іншими факторами суспільного життя.

Знання характеру цих зв'язків дозволяє пояснити причини зміни стану кримінальних правопорушень та правоохоронної діяльності в просторі та часі, а значить забезпечити прийняття необхідних заходів соціального реагування.

При проведенні статистичного аналізу кримінальних правопорушень необхідно досліджувати і осіб, які вчинили ці правопорушення.

Кількісна характеристика осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, включає в себе інформацію про загальний розмір осіб, їх склад, злочинну активність, структуру, динаміку.

Загальний розмір — це загальна кількість осіб, які вчинили правопорушення. Склад осіб, які вчинили правопорушення — це розподіл осіб за ознаками,

що характеризують кожну особу, наприклад, статтю, віком, родовим об'єктом злочинного посягання (розділами Особливої частини Кримінального кодексу), ступенем їх тяжкості, кваліфікацією (статтями Кримінального кодексу), територією і місцем вчинення і т.д.

Для кількісної характеристики участі населення у злочинній діяльності використовується коефіцієнт злочинної активності, який показує, скільки приходить осіб, які вчинили злочини, на певну частину населення.

При аналізі осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, необхідно визначати і міру ураження правопорушеннями окремих груп населення: за віком, статтю, соціальним станом, родом занять, належністю до окремих галузей народного господарства і т.д. Ці дані одержуються шляхом обчислення спеціальних коефіцієнтів злочинної активності (розділити число осіб будь-якої категорії, що вчинили злочини, на чисельність населення цієї категорії). Порівнюючи отримані коефіцієнти між собою, визначають, наскільки вражена злочинністю та чи інша група.

Структура осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, характеризується питомою вагою окремих категорій осіб до їх загальної кількості.

Опис, пояснення і прогноз розвитку правопорушень потрібні не самі по собі, а для прийняття адекватних рішень при підготовці законодавчих ініціатив, оптимальної організації тієї або іншої юридичної діяльності, результативності роботи щодо боротьби з правопорушеннями і т.д. Це означає, що описова, пояснювальна і прогностична функції юридичної науки і практики повинні мати можливість впливати на законодавчу, виконавчу, судову владу з метою вдосконалення механізмів функціонування правової держави, тобто для реалізації організаційно-практичної функції статистичного аналізу. При виробленні практичних заходів можуть бути використані методи статистичного моделювання, експериментальних рішень і інші прийоми і методи статистичного аналізу.

Таким чином, статистичний аналіз кримінальних правопорушень дозволяє реально оцінити їх кількісну характеристику та результати діяльності правоохоронних органів і забезпечити прийняття своєчасних заходів щодо боротьби з правопорушеннями.

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

Сборник научных статей

Выпуск 5

1 том

Глава редакционной коллегии — д.э.н., профессор *Тарасенко И.А.*

Киев 2016

Издано в авторской редакции

Адрес: Украина, г. Киев, ул. Павловская, 22, оф. 12
Контактный телефон: +38(067) 401-8435
E-mail: editor@inter-nauka.com
www.inter-nauka.com

Подписано в печать 24.06.2016. Формат 60×84/8
Бумага офсетная. Гарнитура PetersburgC.
Условно-печатных листов 13,95. Тираж 100. Заказ № 397.
Цена договорная. Напечатано с готового оригинал-макета.

Напечатано в ООО «Спринт-Сервис»
г. Киев, ул. Почайнинская, 28б
Свидетельство: Серия ДК №4365 от 17.07.2012
Контактный телефон: +38(050) 647-1543